

14—16 maj

Debatter m. m.

Onsdagen den 15 maj

Sid.

Svar på interpellation av herr Bengtson ang. arbetet inom 1954 års bryggeriutredning	6
Uppskov med beslut om grundlagsändringar rörande folkomröstning	8
Ekonomiska villkor för rusdrycksutskänknings m. m.	24
Utredning ang. resningsinstitutet m. m.	77
Visst förtydligande av semesterlagen	99
Ökad insyn för de anställda i företagen m. m.	101
Skydd för arbetstagare mot obefogade uppsägningar	104
Indragning av ridskolan vid Strömsholm m. m.	113
Utvidgning av Grytans skjutfält	119
Tidpunkten för inryckning till första tjänstgöring vid armén	125

Torsdagen den 16 maj

Svar på interpellation av herr Sveningsson ang. förhinderande av roulettspel på restauranger	127
--	-----

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 15 maj

Konstitutionsutskottets utlåtande nr 7, ang. uppskov med beslut om grundlagsändringar rörande folkomröstning	8
— memorial nr 8, med uppgift å vilande förslag till ändrad lydelse av 50 och 54 §§, 55 § 1 mom. samt 58 § riksdagsordningen	24
— nr 9, med förslag till ändrad lydelse av 7 § riksdagsstadgan	24

	Sid.
Konstitutionsutskottets utlåtande nr 10, med uppgift å vilande förslag till ändrad lydelse av 24 § riksdagsordningen	24
— utlåtande nr 11, ang. ändring i lagen om val till riksdagen m. m.	24
— memorial nr 12, med uppgift å vilande förslag till ändrad lydelse av 6 § 1 och 4 mom. riksdagsordningen och till ändrad lydelse av 1 kap. 1 § andra stycket tryckfrihetsförordningen	24
Bevillningsutskottets betänkande nr 43, ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänkningsen m. m.	24
Sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 1, om utredning ang. resningsinstitutet m. m.	77
Första lagutskottets utlåtande nr 27, ang. vidgad rätt att fullfölja talan till högsta domstolen m. m.	98
— nr 25, ang. ändring i lagen om höjning av vissa underhållsbidrag	99
— nr 26, ang. ändring i lagen om personundersökning i brottmål m. m.	99
Andra lagutskottets utlåtande nr 23, ang. visst förtydligande av semesterlagen	99
— nr 24, ang. lagstiftning om ökad insyn för de anställda i företagen m. m.	101
— nr 25, ang. skydd för arbetstagare mot obefogade uppsägningar	104
— nr 29, ang. lagändring i syfte att bidra till en vederhäftig konsumentupplysning m. m.	112
Jordbruksutskottets utlåtande nr 21, ang. anslag till Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut	112
— nr 22, ang. statens avdikningsanslag	113
Statsutskottets utlåtande nr 98, ang. anslag till remontering	113
— nr 99, ang. vissa anslag under fjärde huvudtiteln m. m.	113
— nr 100, ang. vissa markförvärv för försvaret	119
— nr 101, ang. vissa åtgärder för flyktingstudenter m. m.	125
Bevillningsutskottets betänkande nr 44, ang. ändrad lydelse av 32 § 3 mom. och 33 § 1 mom. kommunalskattelagen	125
Bankoutskottets utlåtande nr 19, ang. anskaffande av en offset- och koppartrycksrotationsmaskin för sedeltryckeriet	125
Andra lagutskottets utlåtande nr 22, ang. ändrad lydelse av 27 § 1 mom. B. värnpliktslagen	125
Jordbruksutskottets utlåtande nr 23, ang. dispositionen av vissa prisutjämningsavgiftsmedel	126

Torsdagen den 16 maj

Jordbruksutskottets memorial nr 29, ang. gemensam votering i fråga om anslag till understöd åt fiskare	131
--	-----

Tisdagen den 14 maj

Kammaren sammanträdde kl. 16.00.

Herr *Alexanderson* anmälde, att han denna dag åter infunnit sig vid riksdagen.

Justerades protokollen för den 7 och den 8 innevarande månad.

Upplästes två till kammaren inkomna ansökningar, vilka jämte därvid fogade läkarintyg voro så lydande:

Till riksdagens första kammare

Med hänvisning till bifogade läkarintyg får jag härmed anhålla om fortsatt ledighet t. o. m. den 31 maj 1957.

Tranås den 9 maj 1957

G. Heüman

Riksdagsman *Gustaf Heüman*, Jönköping, är på grund av funktionell nervsjukdom oförmögen att delta i riksdagsarbetet ytterligare under tiden 16—31 maj 1957, vilket härmed intygas.

Tranås den 9 maj 1957

Lars Wrigstad

Bitr. överläkare

Till riksdagens första kammare

Äberopande bilagda intyg från överläkaren vid lasarettet i Kalmar, med. dr docent *Johan Mårtensson*, får jag anhålla om fortsatt ledighet från riksdagsarbetet t. o. m. den 31 maj 1957.

Jag hade beräknat kunna få delta i avslutningen av riksdagens vårsession de båda sista veckorna, men dr *Mårtensson*, som är specialist på framför allt hjärt-åkomor, avrådde bestämt från att avbryta den pågående kuren. Efter behandlingens slut omkring den 1/6 beräknar han att jag bör vara fullt återställd.

Nybro den 12/5 1957

John W. Jonsson

Riksdagsmannen *John W. Jonsson*, Nybro, som vårdats på medicinska avdelningen i Kalmar 18/4—30/4 1957, är fortfarande på grund av hjärtsjukdom förhindrad att delta i riksdagsarbetet t. o. m. 31/5 1957, vilket härmed intygas.

Kalmar den 10/5 1957

Johan Mårtensson

Med. dr lasarettsläkare

De begärda ledigheterna beviljades.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1957/58 under åttonde huvudtiteln, avseende anslagen inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner m. m.;

nr 248, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1957/58, i vad avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 249, i anledning av riksdagens år 1956 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverket jämte i ämnet väckta motioner m. m.;

nr 250, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden för budgetåret 1957/58;

nr 251, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) m. m., såvitt ej angår författningsförlagen;

nr 252, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1957/58 till bidrag till skattetyngda kommuner, m. m.; och

nr 253, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för förfarandet vid tillsättning av vissa lärartjänster m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 243, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 20 december 1940 (nr 1044) om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus m. m.; och

nr 244, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag angående fondering jämlikt 39 § lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 255, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet den av herrar *Lindblom* och *Olén* väckta motionen nr 530.

Föredrogs och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 98—102, bevillningsutskottets betänkande nr 44, bankoutskottets utlåtande nr 19, andra lagutskottets utlåtanden nr 22 och 30, tredje lagutskottets utlåtande nr 20 samt jordbruksutskottets utlåtande nr 23.

På framställning av herr talmannen beslöts att statsutskottets utlåtande nr 102 och tredje lagutskottets utlåtande nr 20 skulle i nu angiven ordning uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan för kammarens sammanträde fredagen den 17 maj.

Vidare beslöts, på framställning av herr talmannen, att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skul-

le främst bland två gånger bordlagda ärenden uppföras konstitutionsutskottets utlåtanden och memorial nr 7—12 samt närmast därefter bevillningsutskottets betänkande nr 43 ävensom att allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 28 och 29 samt andra lagutskottets utlåtande nr 30 skulle i angiven ordning sättas sist på nämnda föredragningslista.

Anmälades och bordlades

utrikesutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Europarådets rådgivande församling år 1956 och 1957 vid dess åttonde ordinarie möte fattade beslut;

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om godkännande av handelsavtal mellan Sverige och Benelux-länderna; samt

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i stadgan den 20 augusti 1952 (nr 618) för Nordiska rådet;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyggnad av den medicinska utbildningsorganisationen m. m.;

nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa statsbidrag på skolväsendets område m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1957/58 till folkskoleseminarieorganisationen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fångvårdsanstalt å Hinseberg i Frövi köping;

nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fångvårdsanstalter i Österåkers kommun, Stockholms län, och i Kumla stad;

nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyggnad av televisionsnätet m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1956/57, i vad propositionen avser avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster;

nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av vissa kronan tillhöriga fastigheter;

nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående teckning av ytterligare aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till inlösen av aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag för budgetåret 1957/58 m. m. jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 113, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1957/58 till säkerhetsanstalter för sjöfarten;

bankoutskottets utlåtande nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 3 juni 1949 (nr 314) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till luftfartslag m. m.;

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition rörande ratifikation av konvention angående vissa till civilprocessen hörande ämnen; samt

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 18 § lagen den 6 juni 1925 (nr 170) om polisväsendet i riket, m. m.; ävensom

jordbruksutskottets utlåtanden och memorial:

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vis-

sa kronoegendomar m. m., såvitt avser Ekeby 4¹ i Uppsala län m. fl. fastigheter;

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan rörande dels anslag till Hästavelns befrämjande dels Statens lånefond för hästavelns befrämjande jämte i ämnena väckta motioner;

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatta särskilda stödåtgärder för hästaveln jämte i ämnet väckta motioner;

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rörelsemedel för domänverket jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 29, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1956/57 till Understöd åt fiskare.

Anmäldes och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 531, av herr *Bergman* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om folkomröstning i pensionsfrågan m. m.;

nr 532, av herr *Werner* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om folkomröstning i pensionsfrågan m. m.;

nr 533, av herrar *Ewerlöf* och *Ohlön*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om folkomröstning i pensionsfrågan m. m.; samt

nr 534, av herr *Hesselbom*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1957/58, m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.09.

In fidem

G. H. Berggren

Onsdagen den 15 maj förmiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Ang. arbetet inom 1954 års bryggeriutredning

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet **STRÄNG**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Bengtsons interpellation angående arbetet inom 1954 års bryggeriutredning, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! I en med första kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Torsten Bengtson frågat mig med vilken skyndsamhet utredningen om desintressering av det privata vinstintresset inom bryggeriindustrien bedrivs och när utredningen beräknas ha slutfört sitt arbete.

Med anledning härav får jag anföra följande.

Utredningen tillsattes på hösten 1954. Den uppgift som utredningen fått sig förelagd är omfattande och svårbemästrad. Jag vill erinra om att ett betydande utredningsarbete tidigare utförts på detta område, dock utan att leda till något egentligt resultat. Under sådana förhållanden ligger det i sakens natur, att utredningsarbetet måste bli långvarigt. Det är således inte möjligt att nu angiva, när det kan beräknas bli färdigt.

Herr **BENGTSON** (bf):

Herr talman! Jag ber att få framföra ett tack till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet för det svar jag fick på min interpellation.

Det är i höst tre år sedan denna utredning tillsattes. Under den tiden har det hänt åtskilligt på nykterhetslagstiftningens område, och det har skett med en berömvärd snabbhet. Jag erinrar mig speciellt, att det lades fram inte mindre än nio propositioner, berörande fem de-

partement, då vi ändrade på den stora nykterhetslagstiftningen. Därefter tillsattes det en rad av andra utredningar, som slutfördes mycket snabbt.

Desintresseringen har emellertid inte kunnat leda till samma snabba resultat. Ändå vill jag beteckna denna som en av de kanske mest betydelsefulla delarna av nykterhetslagstiftningen. Jag erkänner helt och fullt att det är ett omfattande arbete, men liknande utredningar har dock kunnat slutföras på kortare tid. Jag har inte yttrat mig om i vilken form en desintressering skall ske. Desintresseringen kan ske exempelvis genom ett fullkomligt förståtligande av bryggerihanteringen. I sådana fall har vi tidigare haft utredningar, som efter vad jag vet slutförts fortare — t. ex. utredningen om oljan, vilken dock inte föranledde vidare åtgärder. Det skulle väl inte heller i detta fall stöta på några ideologiska hinder hos en stor del av riksdagens ledamöter, om staten skulle ta hand om hela bryggerihanteringen. Nykterhetsintressena är så pass starka, att jag tror det skulle finnas förutsättningar att uppnå resultat. Desintresseringen är mycket angelägen, och jag har därför ansett det vara en viktig uppgift att efterhöra, hur långt utredningen kommit.

På detta område finns ett vinstintresse, som är mycket starkt — för att inte rent av säga otrevligt starkt. För någon tid sedan fick jag i min hand en liten broschyr, som är mycket vackert utförd i flerfärgstryck, illustrerad och påkostad. Det saknas tydligen inte pengar på det hållet. I broschyren propageras för öl på ett sätt som om man skulle anse att ölet borde vara med vid nästan alla tillfällen här i livet. Det räknas upp det ena användningsområdet efter det andra. Det sägs att man kan inte gå på bio utan att dricka öl efter föreställningen. Jag vet inte, om svenska folket, när det har hemmakväll, har för vana att sitta och dricka spritdrycker, men enligt bro-

Ang. arbetet inom 1954 års bryggeriutredning

schyren är det tydligen så, att man vid en hemmakväll också skall ha öl.

Jag känner inte så väl till hur syjuntorna i vårt land arbetar, men enligt broschyren skulle det vara samma sak där; det skall finnas öl vid en syjunta och likadant skall det vara vid bridgeparties etc. Broschyren propagerar för att man vid varje tillfälle måste använda öl. Jag har fått den uppfattningen, att det vid sammanträdena i hemmen möjligen brukar förekomma någon liten kaffefest, men propagandan i denna broschyr ger sken av att det inte förhåller sig så utan att man i stället måste använda öl.

Det talas om, att de starkare spritdryckerna bör ersättas med denna svagare dryck, men jag har inte den uppfattningen, att svenska folket, när det händelsevis sitter hemma och ser på television eller lyssnar på radio och grammofoon, förtär brännvin. I broschyren propageras det för att det en sådan kväll måste vara öl i hemmet.

Jag skulle kunna fortsätta ytterligare med en hel del »trevliga» saker, som lagts fram i denna broschyr, där tydligen ölet påstås spela en mycket stor roll. Så stora intressen för att propagagera för en dryck, som uppenbart åstadkommit så stora skador i vårt land, bör inte finnas. Jag anser därför, att man så långt det finns möjligheter bör bedriva detta utredningsarbete snabbt och därmed söka få slut på dylik propaganda samt få till stånd en bättre ordning på hela det område som berör ölet.

När man från bryggerihåll säger, att det blir trivsammare, enklare och nyktare med öl, vill jag säga, att trivsamhet är väl det minsta ölet för med sig. När man går här i Stockholm tycker man tvärtom, att det har en sällsynt förmåga att sprida otrevnad. Dessa ölkaféer, där kunderna i regel sitter med hatt och rock på och där serveringen är mycket slentrianmässig, är så otrevliga, att har man utländska gäster med sig passerar man dem så snabbt som möjligt för att inte visa skuggsidorna i Stockholm.

Jag skall avstå från vidare debatt om ölet, eftersom det förmodligen blir en

längre debatt i andra sammanhang i dag. Jag vill endast ytterligare framhålla, att jag anser det vara synnerligen angeläget att man får utredningen slutförd och att den sedan kommer att föranleda åtgärder. Jag hoppas därför att den kommer att bedrivas med all önskvärd skyndsamhet.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Föredrogos och hänvisades till behandling av lagutskott nedannämnda motioner:

nr 531, av herr *Bergman* m. fl.; och
nr 532, av herr *Werner* m. fl.

Vid föredragning av den av herrar *Ewerlöf* och *Ohlson* väckta motionen nr 533, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om folkomröstning i pensionsfrågan m. m., hänvisades motionen, såvitt angick Kungl. Maj:ts förslag om anslag till Enskild upplysningsverksamhet vid 1957 års folkomröstning, till statsutskottet samt i övrigt till behandling av lagutskott.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet herr *Hesselboms* motion nr 534.

Föredrogos och bordlades ånyo utrikesutskottets utlåtanden nr 6—8 samt statsutskottets utlåtanden nr 103—112.

Föredrogs statsutskottets memorial nr 113, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1957/58 till säkerhetsanstalter för sjöfarten.

Beträffande detta memorial hade utskottet hemställt, att detsamma måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

På gjord proposition bifölls denna hemställan.

Sedermera godkändes på gjord proposition den i memorialet föreslagna voteringspropositionen.

Ang. uppskov med beslut om grundlagsändringar rörande folkomröstning

Herr talmannen yttrade, att under förutsättning, att den nu godkända voteringspropositionen bleve godkänd även av andra kammaren, enligt överenskommelse med nämnda kammars talman gemensam omröstning i frågan komme att anställas vid början av kamrarnas sammanträden fredagen den 17 innevarande månad.

Herr talmannen anförde vidare, att under förutsättning att även den i jordbruksutskottets memorial nr 29 föreslagna voteringspropositionen komme att godkännas av kamrarna, gemensam omröstning rörande det i detta memorial avsedda ärendet likaledes komme att äga rum vid kamrarnas sammanträden nämnda dag.

Föredrogos och bordlades ånyo bankoutskottets utlåtande nr 20, första lagutskottets utlåtanden nr 28—30 ävensom jordbruksutskottets utlåtanden nr 24—26 och 28 samt memorial nr 29.

Ang. uppskov med beslut om grundlagsändringar rörande folkomröstning

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppskov

med beslut över vilande förslag till ändrad lydelse av 22 § 2 mom. och 49 § 2 mom. regeringsformen samt 1 § 2 mom., 38 § 2 mom., 45 §, 55 § 1 mom. samt 58 och 63 §§ riksdagsordningen ävensom i ämnet väckt motion.

Till konstitutionsutskottet hade båda kamrarna den 13 april 1957 hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 168, vari Kungl. Maj:t, under återopande av ett propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementsärenden för den 29 mars 1957, föreslagit riksdagen

1) att beslut över det vid 1954 års riksdags vårsession såsom vilande antagna förslaget till ändrad lydelse av 49 § 2 mom. regeringsformen samt 1 § 2 mom., 38 § 2 mom., 45 §, 55 § 1 mom. samt 58 och 63 §§ riksdagsordningen skulle uppskjutas till 1960 års riksdag; samt

2) att beslut över det vid 1956 års riksdag såsom vilande antagna förslaget till ändrad lydelse av 22 § 2 mom. regeringsformen skulle uppskjutas till 1958 års riksdag.

I det under 1 avsedda grundlagsändringsförslaget var 49 § 2 mom. regeringsformen så lydande:

(Nuvarande lydelse:)

Skulle med hänsyn till något ärendes särskilda vikt och beskaffenhet prövas nödigt, att före dess avgörande folkets mening inhämtas, må Konungen och riksdagen genom samfällt stiftad lag förordna, att allmän folkomröstning skall anställas. I lagen bestämmes, vilken eller vilka frågor skola genom omröstningen besvaras, så ock tid och sätt för densamma. Rätt att deltaga i omröstningen tillkommer en var, som är röstberättigad vid val till riksdagens andra kammare. Efter omröstningens behandlas ärendet i grundlagsenlig ordning.

(Föreslagen lydelse:)

I ärende av särskild vikt må förordnas, att folkets mening skall inhämtas genom allmän folkomröstning. Sådan omröstning skall anställas, därest minst femtio ledamöter av första kammaren och sjuttiosju ledamöter av andra kammaren förena sig i beslut därom. Folkomröstning må dock ej beslutas i frågor, som icke kunna prövas av riksdagen, eller i frågor, vilka beröra riksstatens reglerande eller överenskommelse med främmande makt eller på riksdagen ankommande val. Ej heller må folkomröstning äga rum i det fall, att riksdagens båda kamrar med hänsyn till ärendets beskaffenhet finna dess avgörande icke kunna utan avsevärt men uppskjutas i avbidan på dylik omröstning.

Ang. uppskov med beslut om grundlagsändringar rörande folkomröstning
(Nuvarande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

Rätt att deltaga i allmän folkomröstning tillkommer envar, som är röstberättigad vid val till riksdagens andra kammare. Varje röstande äger lika röst. Efter omröstningen behandlas ärendet i grundlagsenlig ordning.

Om utsättande av tid för allmän folkomröstning samt om verkställande av sådan omröstning och vad därmed äger samband stadgas i lag, stiftad av Koningen och riksdagen gemensamt.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren i anledning av propositionen väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 667, av herrar *Dahlén* och *Heckscher*, vari hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 168 angående uppskov med beslut om vilande grundlagsändringar angående vidgade möjligheter att få till stånd rådgivande folkomröstning.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen ville besluta att

1) med bifall till propositionen nr 168 i förevarande del och med avslag å motionen II:667 uppskjuta prövningen av det vid 1954 års riksdags vårsession såsom vilande antagna förslaget till ändrad lydelse av 49 § 2 mom. regeringsformen samt 1 § 2 mom., 38 § 2 mom., 45 §, 55 § 1 mom. samt 58 och 63 §§ riksdagsordningen till 1960 års riksdag; samt

2) med bifall till propositionen i förevarande del uppskjuta prövningen av det vid 1956 års riksdag såsom vilande antagna förslaget till ändrad lydelse av 22 § 2 mom. regeringsformen till 1958 års riksdag.

Vid punkten 1 av utskottets hemställan hade reservation avgivits av herrar *Weiland*, *Ollén*, *Sveningsson*, *von Friesen*, *Hästad*, *Hamrin* i Jönköping och *Dahlén*, vilka på återopade grunder hemställt,

i första hand, att riksdagen ville, med bifall till motionen nr II:667, avslå

Kungl. Maj:ts i förevarande proposition, nr 168, framlagda förslag, att beslut över det vid 1954 års riksdags vårsession såsom vilande antagna förslaget till ändrad lydelse av 49 § 2 mom. regeringsformen samt 1 § 2 mom., 38 § 2 mom., 45 §, 55 § 1 mom. samt 58 och 63 §§ riksdagsordningen skulle uppskjutas till 1960 års riksdag;

i andra hand, att riksdagen ville, i anledning av vad i förevarande del hemställts i propositionen, för sin del besluta att uppskjuta prövningen av berörda såsom vilande antagna förslag till 1958 års riksdag.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! När riksdagen den 25 maj 1954 antog det nu vilande grundlagsförslaget till folkomröstning, skedde det efter långa och ganska ingående debatter. Men dessa gällde huvudsakligast frågan om man inte borde ta steget fullt ut till en beslutande folkomröstning. Riksdagens majoritet avslag detta förslag. Om beslutet att införa en rådgivande folkomröstning enligt den nya modellen var riksdagen och dess olika partier eniga. En ensam reservant yrkade visserligen avslag på alltsammans, men han fick inte något gehör. Om detaljerna i folkomröstningsinstitutet förekom egentliga meningsskiljaktigheter endast beträffande hur stor den riksdagsminoritet skulle vara, som skulle ha rätt att besluta om folkomröstning. Däri följde riksdagsmajoriteten en mellanlinje. Om själva principen att omröstning skulle kunna be-

Ang. uppskov med beslut om grundlagsändringar rörande folkomröstning

stämmas av en minoritet inom riksdagen, rådde däremot fullständig enighet alltifrån utredningsstadiet och fram till beslutet.

Även anhängarna av en beslutande folkomröstning kände glädje över det beslut som fattades om en konsultativ folkomröstning. Man ansåg att riksdagen trots allt tog ett väsentligt steg på vägen mot en utbyggd demokrati. Flera talare gav uttryck åt tillfredsställelsen häröver. Intet av denna glädje över ett framsteg torde kunna spåras i dag. Det beslut som regeringen fattat att hänvisa folkomröstningen till ny översyn i författningsutredningen innebär i sig självt ett steg tillbaka. När man tar del av den motivering som anförts för detta baklängessteg och de kommentarer, som särskilt från socialdemokratisk sida anförts i den allmänna debatten, får man det bestämda intrycket, att man icke avser att fullfölja 1954 års beslut.

Detta är, herr talman, enligt mitt sätt att se en av de märkligaste politiska manövrer, som på länge förekommit från regeringens sida, och då har vi ändå här i riksdagen haft ganska många tillfällen på senare år att härda oss för överraskningar från det hållet.

Om man håller sig till frågan om en konsultativ folkomröstning, som det nu gäller, kan man konstatera, att 1952 års sakkunnigutlåtande var enigt om huvudprinciperna för omröstningen; konstitutionsutskottet föreslog och riksdagen beslöt skriva till regeringen och begära ett sådant lagförslag under den dåvarande andrakammarperioden, regeringen var enig om propositionen 1954, konstitutionsutskottet prövade noga både principer och detaljer och var, som jag nyss sade, enigt om att tillstyrka principerna — utskottets majoritet i fråga om detaljerna utgjordes för övrigt huvudsakligen av representanter för det största regeringspartiet — riksdagen godtog konstitutionsutskottets förslag 1954 praktiskt taget enhälligt. I de detaljer, där meningsskiljaktigheter rådde, huvudsakligen endast beträffande hur stort antal riksdagsmän, som skulle kunna besluta om folkomröstning, följdes utredningens och regeringens förslag.

Kan ett lagförslag ha blivit mera ingående prövat och meningen om principerna ha varit mera ensartad, innan en lag antagits? Jag tror knappast det. Detta skedde 1954. I föl, sista riksdagen under valperioden, hade konstitutionsutskottet möjlighet att överväga, huruvida några ändringar borde vidtagas i beslutet, innan andra perioden utgick. Det förelåg till och med en motion om vissa justeringar. Konstitutionsutskottet hade således redan av detta skäl, fränsett dess egen initiativrätt, en osökt anledning att pröva frågan innan andrakammarperioden utgick. Något behov i detta avseende ansågs då icke föreligga från konstitutionsutskottets sida.

Vid början av innevarande års riksdag meddelades i förteckningen över kommande propositioner, att den tillämpningsproposition, som krävdes för att den nya grundlagen skulle kunna tillämpas, var planerad till den 28 februari. Den 13 mars förklarade justitieminister Zetterberg i ett interpellationssvar i andra kammaren, att en del lagtekniska problem vållat en mindre försening, men att propositionen snart var färdig. Den 26 mars, 13 dagar därefter, meddelades att grundlagsfästandet skulle uppskjutas och hela frågan skickas till ny översyn i författningsutredningen.

Jag har tillåtit mig att göra denna sammanställning såsom ett skäl för mitt påstående, att vad vi här bevitnat är en mycket ovanlig och synnerligen sällsam historia. Vad är det som inträffat och som föranlett den nya inställningen från regeringens sida till folkomröstningsinstitutet; vad är det för sakliga motiv som yppat sig mellan den 13 och 26 mars innevarande år och som lett till regeringens nya ståndpunkt?

I likhet med reservanterna i konstitutionsutskottet kan jag inte finna att någonting alls har inträffat — allra minst mellan den 13 och 26 mars — som sakligt kunnat motivera ett uppskov med grundlagsbeslutet. I propositionen kan jag inte finna några bärande motiv, inte heller i motiveringen för hänskjutandet till författningsutredningen. Allt som anförts var känt tidigare. Åtskilligt av det förda resonemanget hade kunnat anfö-

Ang. uppskov med beslut om grundlagsändringar rörande folkomröstning

ras redan år 1954 men ansågs då inte hindra ett förslag. Åtskilligt kunde ha anförts, när författningsutredningen tillsattes, men föranledde då inte något annat beslut än den uttryckliga bestämelsen att författningsutredningen *inte* skulle syssla med folkomröstning. Och skulle man till äventyrs mena att väsentliga omständigheter tillkommit först senare, måste de under alla förhållanden, sådana de återopas i årets proposition, ha varit kända i fjol och då kunnat föranleda en aktion till ändringar innan andrakammarperioden utgick. Några sådana aktioner förekom veterligen inte från regeringspartiernas sida i riksdagen.

Några nya sakska!l kan jag därför inte finna för den säregna åtgärden från regeringens sida. Låt mig tillägga, att den hastiga omsvängning, som även konstitutionsutskottets majoritet har gjort, har sina sällsamma egenheter. Konstitutionsutskottet har ju förut inte haft några invändningar att göra mot beslutet av det slag som anförts i propositionen i år. En översyn i fjol ansågs inte erforderlig. Det kan väl inte heller innebära några avslöjanden av hemligheter, om man konstaterar att när konstitutionsutskottet i år på ett tidigt stadium hade att planlägga anmälningarna av de vilande grundlagsförslagen märktes inga tvivel på klokheden i det vilande folkomröstningsförslaget. Man ansåg bara att utskottet borde behandla kompletteringspropositionen samtidigt, och den skulle ju komma så tidigt som den 28 februari. Redan i april skulle därför grundlagsbeslutet kunna vara fattat. Men efter några veckor har bladet vänt sig, och nu finner utskottsmajoriteten regeringens motivering för uppskovet »övertygande», som det står i utlåtandet.

Jag har frågat mig, om det verkligen kan vara rimligt att konstitutionsutskottet som grundlagsväktare skall vara så lätt att övertyga. Ett uppskov på det sätt som föreslagits av ett vilande grundlagsförslag är såvitt jag förstår också en synnerligen exceptionell åtgärd. Det lär visst ha förekommit någon gång tidigare, motiverat av vissa lagtekniska åtgärder,

men det är så sällsynt att man får betrakta det som nu sker som närmast ett unicum. Jag konstaterar att denna exceptionella åtgärd nu skall vidtagas på grunder, som såvitt jag förstår *icke* kan anses bärande och som jag för min del anser saknas.

När man motiverat förslaget om ett uppskov, har man icke som skäl anför!t den omständigheten, att ett bifall i mars—april till grundlagsförslaget skulle ha inneburit att en folkomröstning i pensionsfrågan kunnat företagas efter de nya principerna. Det skulle ju ha kunnat medföra, att oppositionen rent av hade fått precisera sin egen frågeställning, annat att förtiga. Den saken har inte anförts som motivering, och det kan jag förstå; det är inte heller något godtagbart motiv.

Vid ärendets behandling år 1954 uttalade justitieministern i ett anförande i denna kammare sin förhoppning, ja förvissning att den nya lag, som man stod i begrepp att antaga, skulle kunna prövas i praktiken. Ämnen torde vara lätta att finna, tyckte han, och man skulle då få se hur den verkade. Det måste kännas rätt bittert för samme justitieminister att redan innan man hunnit pröva den nya lagen — ja, i det ögonblick då man står inför möjligheten att för första gången kunna pröva den — nödgas framlägga ett förslag om att den icke skall tillämpas utan att frågan skall skjutas på framtiden och ånyo omprövas. Jag förstår om det har skett med en viss motvilja. Detta framgår inte precis av propositionen, men jag kan inte tänka mig att det kunnat ske utan mycket stora betänkligheter och av skäl som, såvitt jag kan finna, inte är redovisade i propositionen.

Av det sagda framgår att jag inte anser att konstitutionsutskottets förslag bör bifallas. Det rimliga är att man fullföljer det beslut som fattades 1954 och nu konfirmerar denna lag, så att den kan träda i kraft.

Jag tillåter mig därför, herr talman, att yrka bifall till den reservation som har anförts till utskottets utlåtande, och i varje fall i nuvarande läge ber jag att

Ang. uppskov med beslut om grundlagsändringar rörande folkomröstning

få yrka bifall endast till första delen av denna reservation, som innebär att det vilande grundlagsförslaget skall antagas.

Herr EWERLÖF (h):

Herr talman! Såsom framgått av den föregående ärade talarens anförande, står vi här inför en högst uppseendeväckande fråga och ett förslag, som uppenbarligen utgör ett första led i regeringens »generösa» tillrättaläggande av folkomröstningen i pensionsfrågan. Det kan inte hjälpas att även jag måste uppehålla mig vid en del av de data, som redan har framkommit i det nyss hållna anförandet.

Efter grundlig utredning genom sakkunniga och i enlighet med en av justitieministern kontrasignerad proposition antog riksdagen på våren 1954 såsom vilande ett förslag till ändrade grundlagsregler för rådgivande folkomröstning, framför allt innebärande rätt för en minoritet att påkalla folkomröstning och att utöva självständigt medinflytande vid fastställandet av formerna för sådan omröstning. In i det sista har det betraktats som självfallet, att detta vilande grundlagsförslag skulle slutgiltigt antagas vid denna efter nyval till andra kammaren sammanträdande riksdag och att samtidigt beslut skulle kunna fattas om den verkställighetslag, som förutsatts såsom komplement till grundlagsstadgandet. I propositionsförteckningen vid denna riksdags början aviserades proposition om folkomröstningslagen till den 28 februari, och ännu så sent som den 13 mars stod justitieministern upp i andra kammaren och förklarade i ett interpellationssvar, att propositionen blivit fördröjd men beräknades kunna lämnas inom den närmaste tiden.

»Inom den närmaste tiden» — närmare bestämt den 29 mars — beslöts mycket riktigt på justitieministerns föredragning en proposition i folkomröstningsfrågan, nämligen den proposition som vi nu behandlar. Den innehåller emellertid inte den folkomröstningslag, som utlovades den 13 mars, utan föreslår uppskov

med grundlagsändringen till 1960 års riksdag och förmåler, att Kungl. Maj:t uppdragit åt författningsutredningen att överväga frågan om användningen av folkomröstningsinstitutet och pröva, på vad sätt detsamma bör ingå som ett komplement till det parlamentariska statsskicket. Det är att märka, att frågan om folkomröstningsinstitutet inte tidigare ingått i författningsutredningens direktiv, just på grund av att riksdagen så nyligen som 1954 hade fattat beslut om det nu vilande grundlagsförslaget.

De positiva tonfall till förmån för folkomröstning, som utmärkte justitieministerns proposition 1954, har förbytts i eftertankens kränka blekhet i motiveringen för frågans hänskjutande till författningsutredningen. Där heter det bl. a., att skälen mot folkomröstning självfallet inte är lika starka då det gäller en rådgivande folkomröstning som i fråga om en beslutande, men även en rådgivande folkomröstning har dock sin givna begränsning, sammanhängande med hela institutets karaktär. Vidare heter det, att det direkta ställningstagandet till bestämda frågor genom folkomröstning är ett i flera hänseenden opraktiskt och föga ändamålsenligt sätt att utöva den folkliga bestämmanderätten. Slutligen må citeras konstaterandet, att en folkomröstning kräver en stark förenkling och tillspetsning av frågeställningarna. Bakom detta torde ligga nyligen inhämtade erfarenheter.

Vad är nu orsaken till denna halsbrytande saltomortal från 1954, ja, från den 13 mars 1957? Vad var det som hände under de för folkomröstningsinstitutet ödesdigra dagarna mellan den 13 och den 29 mars? De i propositionen redovisade skälen kan inte tas på allvar. Som första skäl åberopas erfarenheterna från 1955 års folkomröstning rörande högertrafiken. Hade inte justitieministern hunnit smälta de erfarenheterna före den 13 mars 1957? Som andra och sista skäl anföres erfarenheterna under det fortsatta arbetet med tillämpningslagen. Men nog visste väl justitieministern vad han talade om den 13 mars?

Det är dessa enda skäl som åberopas

Ang. uppskov med beslut om grundlagsändringar rörande folkomröstning

för denna uppseendeväckande åtgärd. Det är dessa torftiga skäl som konstitutionsutskottets majoritet har funnit övertygande. Låt oss inte leta efter några subtila skäl, när det finns en så bastant omständighet som den att den socialdemokratiska partistyrelsen och riksdagsgruppen den 26 mars beslöt anordna folkomröstning i pensionsfrågan efter de gamla, för oppositionen mindre gynnsamma grunderna än de som skulle ha kommit till efter den nya lagen. Jag är således fullt medveten om att det reella ansvaret vilar på andra axlar än justitieministerns och är närmast böjd att beklaga, att jag måst rikta min kritik mot honom såsom varande den som måst agera och påtaga sig det formella ansvaret för vad som skett i detta ärendet. Men kvar står dock att han ansett med sitt ämbetes värdighet förenligt att finna sig i denna roll.

Då jag hör till dem som anser den vilande grundlagsbestämmelsen innebära en värdefull utbyggnad av vårt demokratiska statsskick — en uppfattning som delades av så gott som samtliga i riksdagen, när beslutet kom till för några år sedan — ber jag att få yrka bifall till det yrkande som i reservationen framförts i första hand.

Herr **ELMGREN** (s):

Herr talman! Herr Lundström och herr Ewerlöf var på samma linje då det gällde att förklara vad som skett då konstitutionsutskottet nu har lagt fram detta sitt utlåtande med anledning av regeringens uppskovsproposition beträffande det vilande grundlagsförslaget. Herrarna använde ganska likartade formuleringar. Herr Lundström sade att det var en ganska säregen och sällsam historia, och herr Ewerlöf sade att det var en högst uppseendeväckande fråga.

Om jag får börja, herr talman, med att beröra vad herr Lundström sade i ett avsnitt av sitt anförande, nämligen att det var en utomordentligt exceptionell åtgärd, att det var ett unicum helt enkelt att man gjorde på detta sätt, får jag då, herr talman, bara säga, att visserligen

har praxis under vissa tider kunnat ge okunniga människor den föreställningen att det andra gången vid ett beslut i en grundlagsfråga inte är fråga om en realprövning av grundlagstexten, men herr Lundström torde inte räknas till den kategorien. Herr Lundström får väl lov att erkänna, att den andra prövningen av en grundlagstext ingalunda är någon formell sak, utan att det förutsättes en saklig prövning även då. Får jag påminna herr Lundström om, vad professor Malmgren skriver härom i ett av sina verk — det är det stora verket Sveriges riksdag, XIV bandet, där han gör ett uttalande om prövningen av grundlagsfrågor. Han säger uttryckligen att det även vid det andra beslutet inte är fråga om en formalitet utan om en realprövning. Visserligen har det icke skett så många gånger, att ett grundlagsförslag avslagits vid andra behandlingen — det har herr Lundström full rätt i men — om jag nu tar det ur minnet — så skedde det 1932 en gång och 1912 en gång. Längre tillbaka i tiden var det mycket vanligare. Jag erinrar mig att 1897 fälldes icke mindre en fem vilande grundlagsförslag. Det står emellertid fullt klart, att grundlagen förutsätter sakprövning även andra gången, och det är därför nu inte fråga om en så förfärligt sällsam och säregen historia.

Jag skall helt ärligt och framt säga ifrån, att vad som har skett är naturligtvis det att man har kommit att diskutera den grundlagstext som antogs 1954. Jag skall gärna ta mitt ansvar för den saken. Jag satt i konstitutionsutskottet 1954, jag deltog i behandlingen av ärendet och har mitt namn under betänkandet. Men jag behöver inte alls åberopa några högtidliga politiska överväganden, jag behöver bara förklara min egen ståndpunkt. Jag måste säga att jag har sedermera kommit att fundera över denna text mer och mer och har kommit till den uppfattningen efter resonemang med fackmän; att den är ganska tveklaktig.

Herr Lundström påminde om eu motion 1956 av herr Dahln. I den motionen sägs att en viss formell översyn av bestämmelserna torde vara nödvän-

Ang. uppskov med beslut om grundlagsändringar rörande folkomröstning

dig. Nu tittade utskottet på de frågor som herr Dahlné reste och fann att i de frågor motionen gällde inte rädde någon oklarhet. Därför avslogs motionen. Men när det inte är sakrosankt för en ledamot av folkpartiet att tänka över den text som antogs 1954, måtte det väl vara tillåtet även för en socialdemokratisk ledamot att börja tänka över texten, i synnerhet om han dessliques erkänner att han gjorde fel 1954.

Herr Ewerlöf har efterlyst sakliga motiv vid denna frågas behandling. Jag kan bara svara för min enkla person, och jag hoppas att det svaret skall ge herr Ewerlöf en liten tankeställare. Vad jag reagerar emot och anledningen till att jag tycker det var nödvändigt att hänskjuta lagtexten till författningsutredningen var den spärnanordning för prövning av frågor genom folkomröstning, som intogs i 1954 års lagtext. Där står det bl. a. följande: »Folkomröstning må ej beslutas i frågor, som icke kunna prövas av riksdagen» — vilket ju är självklart — »eller i frågor, vilka beröra riksstatens reglerande.» Detta uttryck är så vagt, att ingen människa väl exakt kan säga vad det innebär. Jag tror därför att det är nödvändigt med en översyn av bestämmelsen. Jag anser att denna bestämmelse inte hindrar — och detta tycker jag borde vara en tankeställare för herr Ewerlöf — att man tar upp sådana frågor som hör till riksstatens reglering, bara man gör detta på litet längre sikt. Det skulle t. ex. kunna tänkas, att man visserligen är förhindrad att hänskjuta till folkomröstning frågan om storleken av den summa, som under innevarande år beviljats för försvaret, men detta hindrar inte att man begär folkomröstning i frågan, om den och den summan för försvarsutgiften är rimlig i en framtid. Jag tror, herr Ewerlöf, att vi här alla varit med om att konstruera en grundlagsparagraf, som skulle bli utomordentligt farlig, om denna komme till användning, ty den skulle ge oppositionen i alla lägen ett tillfälle att sabotera. Jag skulle inte vilja sitta i opposition och själv begagna en sådan grundlagstext som den här föreslagna. Jag kan bara tala för mig själv,

herr Ewerlöf, men jag vill säga, att det är min allvarliga och ärliga övertygelse att vi inte tillräckligt noga granskade grundlagstexten 1954, och därför bör den överlämnas till författningsutredningen för en översyn.

Sedan kan jag inte underlåta att göra den reflexionen, att det tycks vara synnerligen bråttom och angeläget med denna sak. Om jag studerar de tidigare uttalandena i frågan, kan jag erinra om att herr Dahlné under debatten 1954 sade i andra kammaren, att han självfallet inte trodde att denna metod för ett oppositionsparti att vädja till folket skulle bli särdeles flitigt använd. Hur förhåller det sig nu med detta? Vad skall man säga, när man innan det vilande grundlagsförslaget är behandlat vill ha en folkomröstning? Är det inte här fråga om en alldeles sällsam brådska, som strider mot uttalandet, att folkomröstningen skulle bli en sällan förekommande företeelse, och även mot den tanke, som gjort sig gällande under förhandsdiskussionerna, nämligen att det inte var meningen att tillgripa folkomröstning i svåra politiska och ekonomiska bedömanden.

Jag finner således, herr talman, efter det att jag här förklarat min egen ståndpunkt, att det inte alls är fråga om något säreget och uppseendeväckande som skett ur grundlagssynpunkt, utan det är en fullt naturlig procedur som man här har valt. Med hänsyn härtill ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr EWERLÖF (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag kunde naturligtvis i mitt anförande inte gå in på de privata skäl som herr Elmgren för sin del nu har åberopat till stöd för sitt ställningstagande i frågan, ty de lyser ju helt och hållet med sin frånvaro i handlingarna. Vad jag polemiserade emot är vad som finns redovisat i de handlingar som står till vårt förfogande. Jag ber att få erinra om att konstitutionsutskottets majoritet i utlåtandet skriver, att »de ovan återgivna av chefen för justitiedepartementet anförda skälen för att uppdraga åt författningsutredningen att under

Ang. uppskov med beslut om grundlagsändringar rörande folkomröstning

sitt fortsatta arbete jämväl överväga frågan om användningen av folkomröstningsinstitutet — — — finner utskottet övertygande». Jag har tagit upp de två skäl som åberopats i propositionen och polemiserat emot dem. I detta hänseende har herr Elmgren inte haft något att genmäla.

Herr ELMGREN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skyndade mig att förklara, att jag står helt solidarisk med justitieministerns förklaring i denna fråga, och om jag sedan därtill lägger privata skäl — såsom herr Ewerlöf uttryckte det — må det vara min ensak.

Arbetet med tilläggspropositionen herr Ewerlöf, har visat bristerna i grundlagsförslaget, och svårigheten att precisera frågorna och mängden av de frågor, som kan dyka upp när det gäller en folkomröstning, utgör ett starkt skäl för en remiss till författningsutredningen, ty man vill väl inte skapa kaos när det gäller frågeställningarna?

Herr ANDERSSON, ALVAR, (bf):

Herr talman! Om man konstaterar att folkomröstningsinstitutet är ett värdefullt instrument i vårt demokratiska umgängesliv, är det väl alldeles givet att det måste vara utomordentligt värdefullt att få den lag det här gäller utformad så väl som möjligt. Om man då konstaterar att det finns betydande bristfälligheter i det tidigare antagna grundlagsförslaget, måste det väl vara bättre att uppskjuta det definitiva ställningstagandet till detta till senare tillfällen än att till varje pris ta lagen nu. Vi har ansett, att det funnits så pass härande motiveringar för uppskovsförslaget, att vi har kunnat acceptera detta. Alla är väl på det klara med att det inte kan bli fråga om folkomröstning så värst ofta. Vi får folkomröstning i år, såvida inte riksdagen skulle göra något slags kullerbutta och avslå Kungl. Maj:ts förslag, som nu ligger på riksdagens bord. Det är inte denna aktuella folk-

omröstning vi skulle diskutera i dag, men eftersom den har dragits fram av såväl herr Lundström som herr Ewerlöf, vill jag säga ett par ord också om den.

När oppositionen säger, att det, om man hade fått acceptera det vilande grundlagsförslaget, skulle ha blivit andra möjligheter än enligt den lag som nu är framlagd att folkomrösta i pensionsfrågan, måste jag framhålla, att de möjligheterna torde vara mycket minimala. Jag skulle vilja råda högern och folkkpartiet att komma ihåg orden i psalmen: »Vår egen kraft ej hjälpa kan.» Det gäller faktiskt ännu, även om grundlagsförslaget hade tagits. Situationen är dock den, att oppositionen näppeligen skulle kunna få igenom en folkomröstning utan stöd från annat håll och följaktligen inte heller fått formulera frågorna. Eftersom jag har haft en smula kontakt med dem som det eventuellt kunde bli fråga om stöd ifrån, vill jag bara säga, att det är givet att stödet inte hade lämnats utan vidare. Det kan vara skäl att observera detta.

Om vi sedan är på det klara med att vi får en folkomröstning i år, kan det då i realiteten innebära någon större självövertinelse att acceptera att det vilande grundlagsförslaget uppskjutes till år 1960? Om författningsutredningen konstaterar att förslaget är bra, kan det antas då. Skulle utredningen konstatera att förslaget behöver omarbetas, bör det väl vara möjligt att anta det som vilande vid det tillfället och konfirmera det vid 1961 års riksdag efter 1960 års andrakammarval. Jag tror att vi i realiteten inte på något sätt går miste om någonting, men uppskovet ger oss vissa möjligheter att få en bättre lag och inte minst möjligheter att bygga på de erfarenheter som folkomröstningen i år kan ge och som kanske blir av värde. På det sättet får vi måhända en bättre lag, som kan ge oss möjligheter att då och då anordna en rådgivande folkomröstning i för hela nationen viktiga frågor.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. uppskov med beslut om grundlagsändringar rörande folkomröstning

Herr **LUNDSTRÖM** (fp):

Herr talman! Vad talesmännen för konstitutionsutskottets majoritet har anfört har enligt min mening inte på något sätt gett större klarhet om de verkliga sakskäl som föranleder uppskovsförslaget. Jag skall därför endast uppehålla mig vid en detalj i det anförande som herr Elmgren höll.

Herr Elmgren erinrar om grundlagens bestämmelser, att ett beslut om grundlagsändring skall fattas två gånger och med ett val emellan, och säger att det senare beslutet icke är något formellt beslut utan innebär en realprövning. Jag är fullt medveten om att det skall vara en realprövning, men en ändring i ståndpunktstagandet förutsätter ju, såvitt jag förstår, att det skall ha inträffat något *väsentligt nytt*. Detta nya skall väl innebära antingen att man har gjort betydelsefulla erfarenheter, som kan föranleda ändringen, eller att man har fått en riksdagsmajoritet med annan sammansättning, som inte godkänner vad föregående riksdag har beslutat. Vi har inte haft någon folkomröstning sedan i fjol och i fjol ansågs — jag konstaterar det än en gång — inte några skäl föreligga till justering av det år 1954 antagna lagförslaget. Valet i fjol har inte förändrat riksdagsmajoriteten, och regeringen är densamma.

Lagen antogs ju 1954, och man har alltså haft god tid att fundera över de eventuella följder som ett fullständigt genomförande skulle kunna innebära. Jag måste ånyo konstatera det märkliga i att dessa funderingar fått uttryck först nu vid den första riksdagen under den nya andrakammarperioden och först strax innan man skall pröva den lag som har antagits.

Såsom jag tidigare i förbigående nämnt ansåg justitieminister Zetterberg 1954 uppenbarligen, att man skulle i praktiken pröva den lag som hade antagits. I sitt anförande den 25 maj i första kammaren sade han bland annat: »När förslaget — såsom väl alla tror — om en stund blir antaget i riksdagen, är det också regeringens förhoppning att institutet kommer att begagnas. Jag har

hört om kommittén, att den rentav skulle haft svårt att hitta några frågor som kunde lämpa sig för folkomröstning. Det är ju i så fall beklagligt.»

Jag vill tillägga, att herr Elmgrens tro att det skulle bli många folkomröstningar tydligen inte delas av justitieministern och inte heller av den föregående ärade talaren.

Justitieministern fortsatte: »Och det bör finnas viktigare principfrågor än spörsmålet om höger- eller vänstertrafik, som kan bli föremål för folkomröstning. Nog finns det frågor om samhällets ordning och utbyggnad, där det gäller, om den ena eller andra maktbefogenheten enligt folkets mening bör läggas hos det allmänna — stat eller kommun — eller hos enskilda personer.» Det är exakt den situation som vi står inför här, när vi har att avgöra den viktiga frågan, huruvida staten eller den enskilde skall bestämma över en så väsentlig sak, som tjänstepensionsfrågan är. Det passar precis in i det exempel justitieministern anförde. Men när man skall gå den väg han själv har anvisat för att pröva det förslag han har framlagt, då yrkar han att man skall skjuta på lagen och icke använda det föreslagna systemet. Jag tycker att det finns full anledning vidhålla den tidigare uppfattningen, att detta är en mycket märklig och sällsam åtgärd.

Herr **ELMGREN** (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lundström har naturligtvis rätt, när han säger att det när man skall göra en sådan här ändring, måste det ha inträffat något väsentligt nytt, t. ex. att man gjort några betydelsefulla erfarenheter. De betydelsefulla erfarenheter man har fått är dels erfarenheterna från utformandet av tilläggspropositionen, som har visat vilken orimlig situation man har kommit i, och dels erfarenheterna från diskussionen om den vilande grundlagstexten. Denna diskussion har förekommit även i pressen, och det har därför varit möjligt för herr Lundström att läsa om de betänkligheter som från visst håll framförts mot grundlagstexten.

Ang. uppskov med beslut om grundlagsändringar rörande folkomröstning

Huruvida det sedan skall bli många folkomröstningar eller inte, vet jag naturligtvis inte så mycket om. Jag förmodar att herr Lundström skulle veta mera om det, därest detta folkomröstningsinstrument ställdes till hans förfogande. Man kunde i så fall vänta en folkomröstning då och då på mycket känsliga och politiskt ömtåliga punkter.

Herr **PETTERSSON** (s):

Herr talman! När denna fråga avgjordes år 1954, var beslutet inte enhälligt. Det fanns en reservant i konstitutionsutskottet, och en hel del följde honom. Man påtalade redan då vissa bristfälligheter i förslaget.

När man nu försökt få fram tillämpningsbestämmelser, har det visat sig att bristfälligheterna är större än man trodde år 1954. Om man skulle anta detta förslag, råder det nämligen — såsom herr Elmgren redan har sagt — tveksamhet om vilka frågor som skall vara undantagna från folkomröstning.

Den andra bristfälligheten är den, att om minoriteten har bestämt sig för att en folkomröstning skall anordnas i en viss fråga, stannar det inte bara vid detta, utan när det sedan gäller frågeställningarna kan det bli nya minoriteter som själva har att formulera frågorna i folkomröstningen. Det kan uppstå nästan hur många minoriteter som helst, och följden kan bli, att om man antar grundlagsförslaget får man en hel katalog med frågor, på vilka folket skall svara i folkomröstningen. Det måste väl vara orimligt att tänka sig en sådan anordning.

Sedan är det också på det sättet, att efter det att grundlagsförslaget antogs som vilande författningsutredningen har tillsatts med uppgift att se över hela författningen. Man kan väl inte undgå att i det sammanhanget frågan om folkomröstningsinstitutets inlemmande i författningen tages upp till behandling. Då är det väl riktigt att författningsutredningen får ta upp också denna fråga.

Det är ju inte någon skada skedd, ty det finns redan ett folkomröstningsin-

stitut, som skall komma till användning i höst. Det enda som skiljer just nu är att minoriteter inte skall få ensamma bestämma om de olika frågor som skall bli föremål för folkomröstning. För min del anser jag det vara en vinst att minoriteterna inte har denna möjlighet.

Med hänsyn till vad som här har framkommit ber jag, herr talman, att få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

Herr **LUNDSTRÖM** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av det senaste anförandet vill jag erinra om att den motion, som väcktes i fjol rörande vissa justeringar av det vilande grundlagsförslaget, just hängde samman med problemet om frågeställningen. Nu har herr Elmgren för en stund sedan omvittnat, att konstitutionsutskottet nog granskade de frågor, som sammanhängde med motionen, och fann att ingenting behövde ändras, varför motionen avstyrktes. Det är märkligt att då finna en talare här anförä som motiv för uppskovet — när den nya andrakammarperioden väl har inträtt — att problemet rörande frågeställningarna vid valen är en viktig sak, som behöver ytterligare undersökas, trots att konstitutionsutskottet så sent som i fjol har varit inne på samma fråga.

Herr **SVÄRD** (h):

Herr talman! Av herr Petterssons väl-talighet kan jag bara dra den slutsatsen, att vad som var sant 1954, det är lögn och dikt 1957. Det är mycket möjligt att herr Pettersson anförde vad han i dag har anförat redan för tre år sedan, men han måtte då inte ha gjort det med tillräcklig kraft, eftersom han inte ens lyckades övertyga sitt eget parti eller sin egen regering.

Om inte min minnesbild är alldeles felaktig skiljer sig metodisterna från andra sekter därutinnan, att en metodist kan ange den exakta sekunden för sin omvändelse. Såvitt jag kan förstå

Ang. uppskov med beslut om grundlagsändringar rörande folkomröstning

har vi för närvarande en regering, som till sina övriga talanger också har lagt den, att den företräder en politisk metodism trots att herr Norup har lämnat densamma. Det kan nämligen konstateras, att regeringen mellan den 13 och 29 mars nådens år 1957 har blivit väckt till insikt om vådorna i folkomröstningsinstitutet.

Ja, herr talman, en vetenskapsman kan i själva verket gå ännu längre när det gäller att ange tidpunkten för väckelsen. Den måste ha inträffat den 26 mars någon gång efter lunch. Beklagligtvis finns det, såvitt jag kan förstå, icke material nog att än mer precis ange den tidpunkt, då regeringen och regeringspartierna genomgick sin andliga kris, som förde dem till politisk bättring och luttring. Det kan dessutom tilläggas att väckelsen uppenbarligen inträffade under det att det mindre av koalitionspartierna var frånvarande, en egenskap som rätt ofta karakteriserar det mindre av koalitionspartierna.

Herr **PETTERSSON** (s) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av herr Lundströms anförande beträffande motionen år 1954 kan det vara skäl att erinra om att den behandlade frågan om initiativrätten och inte frågeställningarna. Man kanske i dag skulle kunna säga, att tillkomsten av denna motion vittnar om att det vilande grundförslaget ändå var behäftat med bristfälligheter.

Angående det herr Svärd säger om lögn och dikt 1954 och det som sedan har inträffat vill jag bara tillägga, att jag år 1954 inte försökte driva någon särskild propaganda inom mitt parti. Vad som har framkommit är att när man har börjat granska det blivande grundlagsförslagets följder, när man alltså skulle göra tillämpningsbestämmelser för detsamma, har vi kommit till klarhet om att förslaget skulle leda till konsekvenser, som sedda ur demokratisk synpunkt måste anses vara mindre önskvärda.

Herr **SVÄRD** (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag är ledsen, men jag måste nog ändå säga att det skulle vara fördelaktigt om man granskade förslag till grundlagsförändringar innan förslagen lades fram och innan förslagen antogs och inte uppsköt denna granskning till den tid, då förslagen redan är antagna.

Tillåt mig också att säga att vårt utredningsväsen på det här viset har fått en utvidgning som är ganska säregen. Vi har varit överens om att utreda frågor före beslut, men att vi nu också skall börja utreda frågor som är beslutade innebär onekligen ett tillskott till svensk parlamentarisk praxis, av vilket vi hoppas att finansministern drar konsekvenser i alla avseenden.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**:

Herr talman! Jag har det intrycket, att oppositionens talesmän i denna debatt gör sig skyldiga till ett ganska stort mått av hyckleri, när de låtsar sig vara så oerhört överraskade över att regeringspartierna tänker tillämpa de bestämmelser i grundlagen som säger, att varje ändring i författningen skall övervägas vid två olika riksdagar med allmänna val emellan.

Herr Lundström tyckte, att detta var en av de mest märkliga politiska manövrer som denna regering företagit. Herr Ewerlöf talade om att detta var exempel på att beslutsamhetens friska hy hade gått över i eftertankens kranka blekhet. Ja, men det är ju meningen med dessa bestämmelser i grundlagen, att grundlagsändringar skall behandlas vid två olika riksdagar, att det skall bli en eftertanke när frågan behandlas för andra gången.

Herr Lundström försökte ställa upp normer för vilka skäl som skall få vara bestämmande för riksdagens ledamöter när de prövar frågan andra gången: antingen skall det ha inträffat någonting väsentligen nytt — han menade tydligen någon händelse av en art som påverkar läget — eller också skall det ha

Ang. uppskov med beslut om grundlagsändringar rörande folkomröstning blivit en ny riksdagsmajoritet. Det är herr Lundströms privata mening, men sådana normer för riksdagsmajoriteten står ingenstades i grundlagen. En riksdagsmajoritet kan helt enkelt ångra sig, och den behöver inte alls känna sig besvårad av att den kommit till den uppfattningen, att det tidigare beslutet var förhastat.

Herr Svärd betraktade det här som en fråga om sanning eller lögn — vad som var sagt för ett par år sedan skulle vara lögn nu. Herr Svärd tror tydligen att vi diskuterar vetenskapliga fakta, men detta är spörsmål om politiska värderingar, och då brukar man inte kunna tala om sanning och lögn. Annars skulle ju herr Svärd konstant representera antingen sanningen eller också lögnen, och jag förmodar att han inte är villig att åtaga sig någondera rollen.

Det är väl ingenting vi behöver dölja att vi fick en tankeställare, när oppositionspartierna beslöt sig för att kräva folkomröstning i en sådan fråga som den angående tilläggs pensionen. Det var en högpolitisk fråga. Här var alltså en tendens från oppositionens sida att politisera folkomröstningsinstitutet. Det hade sagts mångfaldiga gånger under de tidigare debatterna, att folkomröstning naturligtvis inte skulle tillgripas i frågor som var politiska i egentlig mening utan i andra spörsmål, där det kunde vara värdefullt att få fram en ståndpunkt i en tvistefråga som inte skilde de olika partierna åt. Detta att man som föremål för folkomröstning tänkte sig icke partiskiljande frågor var också anledningen till att man inte fäste någon större vikt vid vem som skulle formulera frågorna. Den saken lämnades ju faktiskt öppen i lagtexten då det ansågs, att man i politiskt mindre känsliga frågor mycket väl borde kunna komma överens om hur frågorna skulle formuleras. Men det är självfallet att beträffande högpolitiska och därtill ganska invecklade frågor får formuleringen en helt annan bärvidd än förut. Om man tillgriper folkomröstning i alla slags politiska frågor, kommer man även onekligen fram till det stora kruxet med folkomröstningsinsti-

tutet, nämligen hur det skall förlikas med de sedvanliga parlamentariska principer som vi har.

Vi fick som sagt en tankeställare, och då blev det självfallet anledning att på nytt överväga vårt ståndpunktstagande. Man hade kunnat gå den andra vägen och i stället i det här fallet söka avvärja folkomröstningen, men den vägen var av olika skäl mindre framkomlig. Då visade regeringen ett tillmötesgående av oppositionen genom att acceptera en folkomröstning fast på grundval av den gamla lagen.

Jag tycker för min del att det är helt naturligt, att skall folkomröstningen användas i utpräglat politiska frågor, bör man inom författningsutredningen överväga vilka konsekvenser en utgång av en folkomröstning bör ha i relation till de parlamentariska regler, som vi eljest hyllar i vårt land.

Herr SVÄRD (h) kort genmäle:

Herr talman! Utrikesministerns mycket intressanta framställning här gick ut på att slå fast, att regeringen hade ånkrat sig i frågan om folkomröstningsinstitutet och att denna ånger var uttryck för en politisk värdering. Självfallet är en sådan uppläggning av saken invändningsfri, för att tala parlamentariskt språk. Men det finns en punkt som utrikesministern inte berörde, och den är i detta sammanhang alldeles avgörande.

I början av riksdagen meddelade regeringen i en propositionsförteckning, att den lag skulle föreläggas riksdagen som föranleddes av ett definitivt godkännande av den 1954 antagna grundlagsändringen. Så sent som den 13 mars förklarade justitieministern att han hade samma avsikt att förelägga riksdagen lagen.

De s. k. oppositionspartierna hade redan före den 13 mars med mycken kraft drivit kravet på en folkomröstning i pensionsfrågan. Vill då herr excellensen Undén vara vänlig förklara för mig, varför regeringens ånger och politiska omvärdering inträffade först efter den 13 mars? Det är kardinalfrågan.

Ang. uppskov med beslut om grundlagsändringar rörande folkomröstning

Herr ELOWSSON, NILS, (s):

Herr talman! Herr Svärd nämnde i sitt första anförande, tydligen i avsikt att förlöjliga regeringen, att den i likhet med metodisterna kunde ange själva timmen eller kanske rent av minuten för sin omvändelse. Med detta ville han givetvis säga, att regeringen hade, av någon anledning som han inte närmare angav, kommit till den uppfattningen att det var politiskt klokt att inte låta denna fråga komma fram till ett avgörande nu och att detta följaktligen var ett fel, som man hade anledning att klandra regeringen för.

När jag hörde herr Svärd tala på det sättet, erinrade jag mig en äldre, djupt religiös man hemma i min hembygd, som på ett möte i ett missionshus yttrade: »Jag tackar dig, Gud, för att jag inte är som andra människor.» Det var den verkliga fariseén, som talade på det sättet. Den mannen hade uppenbarligen totalt glömt, att man skulle vara mycket varsam, när man kastar den första stenen. Om det är på det sättet, att en regering varit med om att föra fram ett förslag till riksdagen, vilket den vid närmare eftersinnande finner inte motsvara vad man avsett, är det väl riktigt att ställa sig frågan, huruvida det är klokt att fullfölja ett sådant förslag i stället för att ta den eventuella smäleken att nödgas förklara, att ärendet inte var så väl förberett som det bort vara.

Nu ler herr Svärd, som han i allmänhet gör, ett sardoniskt leende. Han tänker på detta famösa datum den 26 mars och varför omvändelsen inträffade just då. Ja, bearbetningen av propositioner i departementen pågår naturligtvis inte alltid under ett helt år, utan man gör klar den ena saken efter den andra i tur och ordning. Då man verkligen börjar fingranska ett ärende, finner man kanske, att om ärendet skulle fullföljas på det sätt man ursprungligen tänkt sig, skulle detta kanhända rent av komma att leda till ett demokratiskt kaos i detta land. Det förhåller sig faktiskt så, att om man i detta fall handlat som det från början var tänkt skulle det ha berett svårigheter, som jag är övertygad om att

herr Svärd, därest han komme i regeringsställning, skulle be Gud att bevara sig ifrån. Jag kan försäkra herr Svärd, att det är sådana överväganden, som har lett fram till detta ståndpunktstagande.

När herr Ewerlöf säger — jag kommer inte ihåg hans uttryck ordagrant, men innebörden var denna — att justitieministern egentligen borde ha ansett sig vara för fin karl att rätta sig efter den uttalade önskan från riksdagens och övriga regeringsledamöters sida, tycker jag inte det är riktigt. En man, och en kvinna också, kan naturligtvis begå misstag, och man blir inte sämre karl för att man erkänner att man begått ett fel och vill rätta till det. Det är uppenbarligen vad som har hänt här, och det vill herrarna göra till en mycket stor politisk sak. Är det verkligen det?

Herr PETTERSSON (s):

Herr talman! Det var närmast herr Svärd som uppkallade mig, när han sade att det var underligt att man nu ville börja utreda frågor, varom beslut redan fattats. Så är ju emellertid ingalunda förhållandet. Vad som har hänt är bara att man 1954 antog som vilande ett grundlagsförslag. Beslutet skulle inte fattas förrän efter nyval, och något definitivt beslut i denna fråga är alltså inte fattat.

Anledningen till att vi har denna ordning behöver jag väl inte ta upp något resonemang om. Herr Svärd förstår säkerligen den saken lika bra som jag. Faktum är ju att beslut om grundlagsändringar skall fattas av två riksdagar, för att man skall få tillfälle att pröva, om ett vilande grundlagsförslag är ändamålsenligt eller inte. Menar herr Svärd, att en följande riksdag ovillkorligen skall behöva fatta samma beslut som man tidigare gjort, när det gäller ett vilande grundlagsförslag? Vi behövde inte ha denna grundlagsbestämmelse, om avsikten vore, att den inte skulle tillämpas. Nu har man funnit att det finns vissa bristfälligheter i det vilande grundlagsförslaget. När vi har en författningsutredning, är det väl riktigt att den också får titta närmare på denna fråga.

Ang. uppskov med beslut om grundlagsändringar rörande folkomröstning

Herr **OHLON** (fp):

Herr talman! Intrycket av vad som har sagts i dag blir, att detta är en skuggdebatt. Man vill inte från regeringshåll klämma fram med vad som har varit det verkliga motivet.

Herr Elmgren började med att säga, att andra prövningen av en grundlagsfråga inte bara skall vara av formell natur utan vara en ny realprövning. Men nu förhåller det sig faktiskt i detta ärendet så, att Kungl. Maj:t vid riksdagens början meddelade, att beslutet från 1954 skulle underställas riksdagen synbarligen utan någon ytterligare realprövning. Meningen var ju bara, att det skulle bli en konfirmation av beslutet 1954.

I ett andra anförande talade herr Elmgren om, att det vid det slutliga avgörandet av en sådan här fråga självklart måste tas hänsyn till betydelsefulla erfarenheter. Herr Svärd har redan nämnt, att så sent som förmiddagen den 26 mars hade inga nya betydelsefulla erfarenheter kommit i dagen; de erfarenheterna gjordes tydligen någon gång på eftermiddagen den 26 mars. Vilka var då dessa erfarenheter? Jo, man fick klarhet i att, om det nya folkomröstningsinstitutet genomfördes, skulle oppositionen med hjälp av vissa fronderande grupper i regeringsunderlaget vid en folkomröstning kunna få sina frågor framställda på ett sätt som motsvarar oppositionens egna intentioner. När det den 26 mars uppenbarades, att det nya folkomröstningsinstitutet skulle ge ett sådant verktyg i oppositionens hand, slog man till reträtt. Det är väl sanningen bakom spelet.

Jag vill inte komma med några moraliska förkastelsedomar. Politik är ju alltid en fråga om makt. Herrarna och damerna på regeringssidan är måna om att behålla sin maktställning, vilket jag finner naturligt. När de nu såg att ställningen kanske vacklade på en viss punkt, gjorde man därför en ny manöver.

Hans excellens herr utrikesministern menar att oppositionen har hycklat under denna debatt. Om jag känner excellensen rätt, är det ett sådant där omdöme som han vid närmare eftertanke säkerligen inte skulle vilja stå för.

Utrikesministern gjorde i likhet med herr Elmgren gällande, att meningen med stadgandet att ett vilande grundlagsbeslut måste bekräftas av en följande riksdag är att man skall få tillfälle att ta sig en tankeställare. Men det är väl inte bara den synpunkten, som ligger bakom detta stadgande om formerna för en grundlagsändring, utan det måste ju också ha varit nyval mellan de båda besluten. Därigenom får man möjlighet att se, om den nya väljarkåren kanske ger uttryck för synpunkter, som är ägnade att rubba det ursprungliga förslaget. Men inte kan man säga att utfallet av valet i fjol behövde ge anledning till en förändrad inställning från regeringens och dess stödgruppers sida.

Utrikesministern menade också att det var nödvändigt att denna fråga, innan slutligt beslut fattades, underställdes författningsutredningen. Då är det väl, herr talman, egendomligt att när 1954 års beslut fattades, så fanns redan författningsutredningen, men trots detta fann man vid det tillfället ingen anledning att fråga utredningen om saken.

Herr Pettersson är nog den som bäst av talarna på regeringssidan avslöjat vad man egentligen vill. Herr Pettersson sade — jag minns inte hans formulering exakt, men innebörden var i alla fall den — att det här gäller att förhindra att de olika meningsriktningarna skall få bestämma sina egna frågeformuleringar. En bekräftelse på att det är detta, som är den bärande idén bakom, har vi fått i den debatt som under den senaste tiden har förts omkring frågeställningarna i den förestående folkomröstningen. Här är nog själva kärnan i saken.

Vad jag är mest bekymrad för i dag är att man på regeringssidan har varit så ivrig att fördölja de verkliga motiven. Därför är jag tacksam för att herr Pettersson har uppenbarat vad många har misstänkt.

Herr statsrådet **NÄSGÅRD**:

Herr talman! Med anledning av herr Ohlons yttrande om vad som hade inträffat den 26 mars vill jag bara lämna den upplysningen, att det icke hade fö-

Ang. uppskov med beslut om grundlagsändringar rörande folkomröstning

retagits någon som helst undersökning angående möjligheterna för oppositionspartierna att få tillräckligt stöd i riksdagen utanför sina egna partier. Önsketänkandet florerade ju rikt under den tiden och kom till uttryck i vart och vart annat nummer av oppositionspresens tidningar. Men det är ju en helt annan sak. Man bör inte lämna sådana uppgifter som herr Ohlon här gjort utan att veta att man står på sanningens mark.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**:

Herr talman! Även jag ber att få korrigera herr Ohlon, som påstod att författningsutredningen fanns redan när riksdagen fattade sitt beslut 1954. Det är ett misstag. Författningskommissionen tillsattes i augusti 1954.

Herr Ohlon förklarade vidare, att utfallet av valet inte har motiverat någon ändring i fråga om regeringspartiernas inställning till folkomröstningen. Det har jag heller aldrig påstått. Frågan om utfallet av valet togs upp av herr Lundström, som ville ange vissa bestämda skäl som en riksdagsmajoritet finge ha för att ändra ståndpunkt vid sin prövning av ett redan en gång såsom vilande antaget grundlagsändringsförslag. Jag har inte alls fört in den frågan i debatten på annat sätt än att jag opponerat mig mot att herr Lundström skulle kunna föreskriva svenska riksdagen, vilka skäl den får ha för att ändra ståndpunkt i en sådan fråga som denna.

Herr Svärd var även i sitt andra anförande fången i sina teologiska föreställningar. Han talade i sitt första inlägg om en omvändelsekris, som skulle ha inträffat inom regeringen en viss dag, och i sitt andra inlägg talade han nu om att det var så märkligt att denna ånger hade inställt sig en viss dag, den 26 mars. Han tänker sig tydligen att här skulle tillämpas någon sorts nådens ordning enligt känt teologiskt mönster med hjärtats förkrosselse som första stadium, munnens beklännelse som det andra o. s. v. Men detta är inte, såsom jag försökte klargöra för honom, för oss nå-

gon teologisk fråga. Den 26 mars har ingen annan betydelse än att då hölls ett regeringssammanträde vid vilket fattades ett beslut. Sådana beslut måste ju rimligen fattas vid en viss bestämd tidpunkt.

Över huvud taget har den tidtabell, som tillkännagivits från regeringens sida, inte den utomordentligt högtidliga beskaffenhet att inte en propositionsförteckning kan modifieras under sessionens lopp. Det är någonting som sker mycket ofta.

Herr **ELMGREN** (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag begärde ordet endast för att bemöta ett, för att använda en i denna debatt ofta nyttjad terminologi, mycket säreget och sällsamt yttrande av herr Ohlon.

Herr Ohlon säger till mig att regeringen den och den dagen förklarade att det inte skulle bli någon ny realbehandling av denna fråga. Vad jag har talat om, herr Ohlon, är riksdagens lagfästa rätt att två gånger realbehandla ett grundlagsförslag. Har herr Ohlon plötsligt blivit så regeringstrogen, att han menar att regeringen genom ett dekret skulle kunna förhindra denna riksdagens rätt att realbehandla frågan?

Herr **PETTERSSON** (s) kort genmäle:

Herr talman! Av herr Ohlons anförande kan man få den uppfattningen att han argumenterar med utgångspunkt ifrån när det gäller det vilande grundlagsförslaget finns sådant som han önskar skall finnas. Det har emellertid påvisats här att de uppgifter, på vilka herr Ohlon bygger sina argument, inte är med sanningen överensstämmande.

När han pratar om att jag skulle ha talat om olika meningsriktningar, så vet jag inte var herr Ohlon har fått det ifrån. Jag har inte talat om meningsriktningar — jag har inte använt det ordet här i dag. Vad jag har sagt är att när man väl har beslutat sig för en folkomröstning, så kan det sedan finnas hur många minoriteter som helst, vilka var

Ang. uppskov med beslut om grundlagsändringar rörande folkomröstning

och en får bestämma sin fråga i det som skall gå ut till allmänheten för omröstning. Det kan bli hur många minoriteter som helst och hur många frågor som helst. Bland dem kan man bara svara ja på en. Tycker herr Ohlön att det är en tillfredsställande anordning, när folket skall ge till känna sin mening i en bestämd fråga? Jag kan inte finna att den är tillfredsställande, och det är sådana överväganden som har aktualiserats när man skulle utarbeta tillämpningsbestämmelserna. Under sådana förhållanden måste man väl säga sig att det är klokt att hela spørsmålet får gå till författningsutredningen, så att man ytterligare kan få begrunda frågan.

Herr **OHLÖN** (fp):

Herr talman! Herr Pettersson påstår, att det vilande grundlagsförslaget skulle kunna medge hur små och hur många meningsriktningar som helst att formulera sina frågor. Detta är väl matematiskt omöjligt, eftersom det enligt förslaget behövs en tredjedel av kamrarnas ledamöter för att en fråga skall komma upp. Den spärren är väl tillräcklig för att förhindra missbruk av små minoritetsgrupper.

Nej, det är inte detta som är frågans kärnpunkt, utan det är huruvida en opposition skall ha rätt att själv formulera en väckt fråga i enlighet med sin övertygelse eller huruvida en riksdagsmajoritet skall ha möjlighet att påtvinga oppositionen en frågeformulering, som icke motsvarar oppositionens mening.

Herr **LUNDSTRÖM** (fp):

Herr talman! Jag vill i anledning av utrikesministerns två gånger gjorda påståenden att jag skulle ha försökt att för riksdagen tala om, vilka förutsättningar som borde finnas för att ändra ett grundlagsbeslut, som har fattats första gången, tillägga, att jag inte på något sätt har gjort anspråk på en sådan maktfullkomlighet. Jag har redogjort för de förutsättningar, som jag trodde skulle

vara naturliga för en ändrad ståndpunkt beträffande ett grundlagsbeslut, som har fattats en gång. Inte heller har jag här mött någon annan invändning än den som herr utrikesministern har gjort sig till tolk för, nämligen att en riksdag naturligtvis kan ångra sig.

Det är klart att en riksdag kan ångra sig. Någon formell skyldighet att inte ångra sig när det gäller ett grundlagsbeslut finns naturligtvis inte. Men man har haft lång tid på sig. Om denna ånger hade skett redan efter två år, kunde ett nytt beslut ha fattats i föl under sista riksdagen på en andrakammarperiod, och då hade vi inte behövt göra det konstaterandet nu, att ikraftträdandet av den nya grundlagen förskjutes ett stort antal år, kanske en hel period.

Nu vill jag tillägga, att det ju inte kan bli fråga om några *ändringar* i grundlagsbeslutet. Ett grundlagsbeslut skall ju antagas eller förkastas helt och hållet oförändrat, med kommatecken och allt, och jag tycker nog att den debatt, som förts här, närmast vittnar om att man är beredd att förkasta det beslut, som har fattats. Det verkar närmast spegelfäktari, när man begär ett uppskov. Den fulla innebörden är sannolikt att beslutet av 1954 inte kommer att konfirmeras utan förkastas.

Beträffande ångern vill jag till sist tillägga några ord. Någon sade här, jag tror att det var herr Elowsson i Kristianstad eller kanske herr Pettersson, att en karl väl inte är sämre för att han ångrar sig och erkänner ett fel som han har begått. Det är nog så riktigt. Men här har vi plötsligt att konstatera ånger och syndabekännelse från justitieministern, från regeringen, från konstitutionsutskottets majoritet, från riksdagens majoritet och från socialdemokratiska partiet som parti betraktat, kanske även från bondeförbundet, det känner jag inte så noga till. Om en så plötslig syndabekännelse och ånger hade mött herr Svärds metodister eller något annat religiöst samfund kunde den ju varit glädjande. I detta fall, när det gäller förhållanden som riksdagen har att besluta över, är det enbart häpnadsväckande.

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänknings m. m.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt angående vardera punkten av utskottets i det nu förevarande utlåtandet gjorda hemställan.

I fråga om punkten 1, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att utskottets hemställan skulle avslås.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lundström* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 7 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herrar *Lundström* och *Ewerlöf* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 99;

Nej — 40.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Sedermera bifölls på gjord proposition vad utskottet i punkten 2 hemställt.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets memorial nr 8, med uppgift å vilande förslag till ändrad lydelse av 50 och 54 §§, 55 § 1 mom. samt 58 § riksdagsordningen, antogs det i detta memorial införda vilande grundlagsändringsförslaget.

Vid ånyo skedd föredragning av konstitutionsutskottets memorial nr 9, med förslag till ändrad lydelse av 7 § riksdagsstadgan bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets memorial nr 10, med uppgift å vilande förslag till ändrad lydelse av 24 § riksdagsordningen antogs det i detta memorial införda vilande grundlagsändringsförslaget.

Vid ånyo skedd föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen om val till riksdagen m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets memorial nr 12, med uppgift å vilande förslag till ändrad lydelse av 6 § 1 och 4 mom. riksdagsordningen och till ändrad lydelse av 1 kap. 1 § andra stycket tryckfrihetsförordningen, antogs de i detta memorial införda vilande grundlagsändringsförslagen.

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänknings m. m.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 43, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående villkor för rusdrycksutskänknings m. m., dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 (nr 521), m. m., dels ock i dessa ämnen väckta motioner.

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänkningen m. m.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna propositioner, nämligen

1) Kungl. Maj:ts den 1 mars 1957 dagtecknade proposition nr 94, angående ekonomiska villkor för rusdrycksutskänkningen, m. m.; samt

2) Kungl. Maj:ts den 22 mars 1957 dagtecknade proposition nr 143, med förslag till förordning om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 (nr 521), m. m.

I propositionen nr 94 hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 1 mars 1957, föreslagit riksdagen att

dels godkänna av föredragande departementschefen enligt samma protokoll förordade grunder för de ekonomiska villkoren för utskänkning av rusdrycker;

dels antaga vid propositionen fogade förslag till

1) förordning angående skatt å spritdrycker och vin;

2) förordning om ändring i förordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och beskattning av maltdrycker; samt

3) förordning om ändrad lydelse av 9 § förordningen den 22 december 1939 (nr 919) om skatt å läskedrycker;

dels besluta, att den vid tulltaxeförordningen den 4 oktober 1929 (nr 316) fogade tulltaxan skulle från och med den 1 juli 1957 i viss del erhålla ändrad lydelse på sätt i propositionen angivits.

På grundval av 1953 års utskänkningsvinstkommittés betänkande hade i propositionen framlagts förslag angående de ekonomiska villkoren för utskänkning av sprit, vin och starköl. Förslaget innebar, att den nuvarande s. k. utskänkningsvinsten på sprit skulle slopas. Hela prisskillnaden mellan utminu-

terade och utskänkta spritdrycker skulle i stället utgöra utskänkningsskatt. Denna skulle utgå med 1/3 av utminuteringspriset. Härigenom skulle priserna på utskänkta spritdrycker komma att återföras till ungefär samma nivå som före den på hösten 1956 verkställda höjningen av spritskatterna. I stället för den utskänkningsvinst resp. de utskänkningsersättningar, som nu tillkomme restauratorerna, skulle dessa få en enhetligt bestämd ersättning för spritserveringen med 15 procent av det nya utskänkningspriset. Den föreslagna ersättningen hade avvägts med ledning av en undersökning rörande de med spritutskänkningen förenade särkostnaderna.

En särskild spärregel hade föreslagits av innebörd att ersättning inte skulle erhållas för den spritutskänkning som överstege 35 procent av den sammanlagda omsättningen av sprit, mat, vanligt öl och alkoholfria drycker. Utskänkningsskatten på starka viner skulle slopas, och restauratorerna skulle liksom hittills själva äga bestämma priserna på utskänkta viner.

I det vid propositionen fogade förslaget till förordning angående skatt å spritdrycker och vin hade 5 § erhållit följande lydelse:

Den å vilken rätt till utskänkning av spritdrycker överlåtits (utskänkningsinnehavare) skall för utskänkta spritdrycker erlägga utskänkningsskatt med belopp, motsvarande 25 procent av utskänkningsvärdet.

Förordningsförslaget skulle träda i kraft den 1 oktober 1957.

Förslaget till förordning om ändring i förordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och beskattning av maltdrycker innebar i huvudsak, att vid sidan av det nuvarande starkölet om högst 4,5 viktprocent skulle införas ett lättare sådant öl om högst 3,6 viktprocent, vilket skulle få lägre skatt och kosta omkring 65 öre flaskan. I detta förordningsförslag voro 3 § och 13 § första stycket så lydande:

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänknings m. m.

(Nuvarande lydelse:)

3 §.

Maltdrycker indelas i tre klasser.

Första klassen — — — — — viktprocent (lättöl).

Andra klassen — — — — — viktprocent (öl).

Tredje klassen — — — — — viktprocent (starköl)

13 § första stycket.

Skatten utgår med fyrtiotvå öre för liter öl och en krona trettiofem öre för liter starköl.

(Föreslagen lydelse:)

3 §.

Maltdrycker indelas i följande klasser och grupper.

Starköl, vars alkoholhalt icke överstiger tre och sex tiondels viktprocent, hänföres till grupp A.

Starköl, vars alkoholhalt överstiger tre och sex tiondels viktprocent, hänföres till grupp B.

13 § första stycket.

Skatten utgår med fyrtiotvå öre för liter öl, åttiofyra öre för liter starköl, hänförligt till grupp A, samt en krona trettiofem öre för liter starköl, hänförligt till grupp B.

Det senare förordningsförslaget skulle träda i kraft den 1 juli 1957.

I propositionen nr 143 hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen följande förslag till

1) förordning om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 (nr 521);

2) förordning om ändring i ölförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 (nr 522);

3) förordning angående ändrad lydelse av 6 § förordningen den 25 februari 1955 (nr 38) om försäljning av alkoholfria drycker; samt

4) lag angående ändring i lagen den 27 juli 1954 (nr 579) om nykterhetsvård.

Förslagen innefattade i första hand en skärpt kontroll inom utminuteringen. Avstängningen av missbrukare skulle sålunda effektiviseras. På grundval av meddelanden från nykterhetsnämnderna skulle systembolagets distriktsförvaltnings upprätta lokala spärllistor. Legiti-

mation och kontroll mot spärllistan skulle ske stickprovsvis och därutöver i alla fall, då personalen misstänkte att kunden vore avstängd. Samma legitimationshandlingar skulle kunna användas som på posten. Minimialderna för den som av köpare anlätades såsom ombud i systembolagets butiker skulle höjas från 18 till 21 år. De föreslagna inskränkningarna i utminuteringen skulle kompletteras genom skärpta åtgärder mot langning. Det skulle bli straffbart att utbjuda sprit och att såsom ombud skaffa sprit åt ungdomar, missbrukare och berusade. Olovligen inköpt sprit skulle kunna tagas i beslag och förklaras förverkad. — Det föreslagna lättare starkölet om högst 3,6 viktprocent skulle enligt förslaget få säljas i flertalet av de livsmedelsbutiker, som finge tillhandahålla vanligt öl. I övrigt skulle emellertid det nya ölet följa samma bestämmelser som det nuvarande starkölet. Det skulle således inte få säljas från utkörarbilar och skulle inte heller få serveras annat än på restauranger som ägde rätt att utskänka starköl. Enligt propositionen skulle starköl få serveras på samtliga vinrestauranger. Starkölsrättigheter skulle även kunna ges åt välskötta ölrestauranger,

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänkningen m. m.

som i fråga om allmän standard vore jämförliga med det för vinrestauranger normala. Måltidstvånget för starköl skulle avskaffas. Slutligen hade förordats, att personalmatsalar med rätt till ölservering skulle fritas från de s. k. förtäringsoch förvaringsförbuden samt att

begränsningarna i rusdrycksreklamen i huvudsak skulle avvecklas.

Förslaget till förordning om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 (nr 521) hade i nedan angivna delar följande avfattning.

*(Nuvarande lydelse:)***9 § 3 mom.**

Inom riket tillverkat starköl, som ej utföres ur riket eller till svensk frihamn, må försäljas endast till partihandelsbolaget eller det i 13 § nämnda detaljhandelsbolaget.

10 §

Detaljhandelsbolaget må till den som har rätt till utskänkning försälja rusdrycker i och för sig dennes rörelse.

12 § 3 mom.

Starköl som införes till riket må icke utlämnas från partihandelsbolaget, med mindre varan antingen då den inkommer hit är eller ock därefter av bolaget blivit stämplad och försedd med etikett. Beträffande flaska må stämplingen ske å kork, propp eller annan förslutning. Såväl stämpel som etikett skola innehålla uppgift om namnet å det bryggeri där tillverkningen skett samt sifverbeteckning (III) för varans klass.

*(Föreslagen lydelse:)***9 § 3 mom.**

Inom riket tillverkat starköl, som ej utföres ur riket eller till svensk frihamn, må försäljas endast till partihandelsbolaget eller det i 13 § nämnda detaljhandelsbolaget. Starköl, som är hänförligt till grupp A, må dock av tillverkare säljas till den som enligt 13 a § äger rätt att bedriva avhämtningsförsäljning av denna vara, så ock till den som har rätt till utskänkning av starköl.

10 §

Detaljhandelsbolaget må försälja rusdrycker till den som har rätt till utskänkning. Starköl, som är hänförligt till grupp A, må ock av bolaget säljas till den som enligt 13 a § äger rätt att bedriva avhämtningsförsäljning av denna vara.

12 § 3 mom.

Starköl som införes till riket må icke utlämnas från partihandelsbolaget, med mindre varan antingen då den inkommer hit är eller ock därefter av bolaget blivit stämplad och försedd med etikett. Beträffande flaska må stämplingen ske å kork, propp eller annan förslutning. Såväl stämpel som etikett skola innehålla uppgift om namnet å det bryggeri där tillverkningen skett samt beteckning (III A eller III B) för den klass och grupp, till vilken varan är hänförlig.

13 a §

Utan hinder av stadgandet i 13 § må den, som enligt ölförsäljningsförordningens bestämmelser har tillstånd att bedriva avhämtningsförsäljning av öl, tillika idka avhämtningsförsäljning av starköl, hänförligt till grupp A. Därvid skola, i stället för stadgandena i denna förordning om utminuter av rusdryc-

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänkningen m. m.

(Nuvarande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

ker, ölförsäljningsförrordningens bestämmelser om avhämtningsförsäljning av öl gälla i tillämpliga delar.

Länssstyrelsen må dock, vid meddelande av tillstånd som avses i första stycket eller ock sedermera med motsvarande tillämpning av 49 § ölförsäljningsförrordningen, förklara att tillståndet till avhämtningsförsäljning icke skall inbegripa försäljning av starköl.

37 §

Rätt till annan utskänkning än trafikutskänkning må avse alla slag av rusdrycker, *endast vin eller, om särskilda skäl därtill äro, vin och starköl.*

Tillstånd till trafikutskänkning må avse *enbart vin eller, om särskilda skäl därtill äro, vin och starköl.* För fartyg, som förmedlar regelbunden persontrafik till utländsk hamn, eller luftfartyg, som i linjefart befordrar passagerare till eller från utländsk flygplats, må dock tillståndet avse alla slag av rusdrycker.

37 §

Rätt till annan utskänkning än trafikutskänkning må avse alla slag av rusdrycker, *vin och starköl eller, om särskilda skäl därtill äro, endast starköl.*

Tillstånd till trafikutskänkning må avse *vin och starköl.* För fartyg, som förmedlar regelbunden persontrafik till utländsk hamn, eller luftfartyg, som i linjefart befordrar passagerare till eller från utländsk flygplats, må dock tillståndet avse alla slag av rusdrycker.

41 a §

Priset på utskänkta spritdrycker skall motsvara utminuteringspriset för varan jämte därå belöpande utskänkningsskatt.

I samband med utskänkningsskattens erläggande äger utskänkningssinnehavaren av staten åtnjuta ersättning för kostnader i samband med utskänkningen. Härom meddelas särskilda bestämmelser av Konungen.

69 §

Bolaget *vare* skyldigt att *vid avtal med leverantör* verka för att reklam för rusdrycker och därmed jämförlig verksamhet icke bedrives på sätt som finnes stå i strid med det i 7 § angivna syftet.

69 §

Bolaget är skyldigt att verka för att reklam för rusdrycker och därmed jämförlig verksamhet icke bedrives på sätt som finnes *uppenbarligen* stå i strid med det i 7 § angivna syftet.

Till utskottet hade hänvisats följande i anledning av propositionerna väckta motioner, nämligen

I) de likalydande motionerna I: 438 av herrar *Sveningsson* och *Ivar Johansson* samt II: 547 av herr *Braconier* m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att restauratörernas ersättning för kostnader i samband med rusdrycks-

utskänkning skulle utgå med 18 procent av det i propositionen nr 94 beräknade utskänkningsspriset;

II) de likalydande motionerna I: 439 av herr *Sveningsson* m. fl. och II: 548 av herr *Braconier* m. fl., vari hemställts, att riksdagen ville besluta, att den nuvarande utskänkningsskatten på spritdrycker skulle helt avskaffas;

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänkningen m. m.

III) de likalydande motionerna I: 440 av herr *Bengtson* m. fl. och II: 545 av herr *Engkvist* m. fl., vari hemställts, att riksdagen, med ändring av vad i proposition 94 föreslagits, måtte besluta,

1) att utskänkningsskatten å spritdrycker skulle utgå med 50 procent å utminuteringspriset,

2) att ersättningen till restauratörerna skulle bestämmas till 12 procent av utskänkingspriset och

3) att det s. k. omsättningstaket skulle utgöra 30 procent, med viss av utskänkingsvinstkommittén förordad maximering av ersättningens absoluta belopp;

IV) de likalydande motionerna I: 441 av herr *Nord* och II: 544 av herr *Hamrin* i Jönköping, vari hemställts,

1) att riksdagen, med avslag å Kungl. Maj:ts förslag till förordning angående skatt å spritdrycker och vin, måtte hos Kungl. Maj:t hemställa, att spørsmålet om de ekonomiska villkoren vid överlåtelse av rätt att utskänka spritdrycker måtte göras till föremål för ny utredning; samt

2) att riksdagen för sin del måtte antaga vid motionerna fogat förslag till förordning med vissa bestämmelser om förtäring och förvaring av rusdrycker m. m.;

V) de likalydande motionerna I: 442 av herr *Ahlkvist* m. fl. och II: 549 av herr *Gezelius* m. fl.;

VI) de likalydande motionerna I: 443 av herr *Bengtson* m. fl. och II: 546 av herr *Engkvist* m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte avslå det vid propositionen nr 94 fogade förslaget till förordning om ändring i förordningen den 15 december 1939 angående tillverkning och beskattning av maltdrycker;

VII) de likalydande motionerna I: 492 av herrar *Krügel* och *Grym* samt II: 626 av herrar *Petterson* i Degerfors och *Persson* i Appuna, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att den i propositionen nr 143 föreslagna maltdrycken — vare sig dess alkoholhalt be-

gränsades till 3,2 viktprocent eller ej — i försäljningshänseende skulle behandlas som vanligt öl;

VIII) de likalydande motionerna I: 495 av herr *Englund* m. fl. och II: 631 av herr *Engkvist* m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte avslå de i propositionen 143 föreslagna ändringarna i rusdrycks- och ölförsäljningsförfordningarna i den mån desamma avsåge rätt till försäljning av ett 3,6-procentigt starköl;

IX) de likalydande motionerna I: 496 av herr *Erik Svedberg* m. fl. och II: 635 av herr *Hamrin* i Jönköping m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte besluta avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 143 i så måtto, att nuvarande formulering av rusdrycksförsäljningsförfordningen § 69 bibehölles i oförändrat skick;

X) de likalydande motionerna I: 497 av herr *Gustaf Andersson* och II: 630 av herr *Ståhl*, vari hemställts, att riksdagen måtte avslå förslaget om ett nytt 3,6-procentigt starköl samt att den tillåtna alkoholhalten i maltdrycker klass II måtte höjas till 3,2 viktprocent, utan ändring av nu gällande bestämmelser för utskänkning och utminutering;

XI) de likalydande motionerna I: 498 av herr *Svärd* och II: 634 av fröken *Wallerius*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att utskänkning av det nya ölet om högst 3,6 viktprocent skulle få ske även på utskänkingsställen vilka innehade fria rättigheter för utskänkning av öl;

XII) de likalydande motionerna I: 499 av fru *Gärde Widemar* m. fl. samt II: 632 av herrar *Kristenson* i Göteborg och *Johansson* i Norrköping, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att det i propositionen nr 143 föreslagna nya starkölet skulle i försäljningshänseende behandlas som vanligt öl och alkoholhalten för sådant öl bestämmas till högst 3,2 viktprocent;

XIII) motionen II: 550 av herrar *Nilsson* i Göteborg och *Kristenson* i Göteborg;

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänkningen m. m.

XIV) motionen II: 615 av herrar *Se-
nander* och *Johansson* i Stockholm, vari
hemställts, att riksdagen måtte besluta,
att till 37 § förordningen om ändring i
rusdrycksförsäljningsförordningen skul-
le fogas ett nytt stycke av följande ly-
delse:

Den som har rätt att utskänka öl äger
att utan särskilt tillstånd utskänka stark-
öl, som är hänförligt till grupp A. I frå-
ga om sådan utskänkning skola ölför-
säljningsförordningens bestämmelser äga
motsvarande tillämpning;

XV) motionen II: 627 av herr *Hallén*;

XVI) motionen II: 633 av herrar *Ne-
lander* och *Hamrin* i Jönköping, vari
hemställts, att riksdagen måtte besluta
om sådana ändringar i rusdrycksförsälj-
ningsförordningen, att dels utminute-
ring icke finge äga rum på dag före sön-
och helgdag, dels spritförsäljning i flas-
kor om 1/3 liter icke finge förekomma.

Till behandling i detta sammanhang
hade utskottet jämväl upptagit de vid
riksdagens början väckta, till bevill-
ningsutskottet hänvisade likalydande
motionerna I: 314 av fru *Svenson* och
herr *Yngve Nilsson* samt II: 385 av herr
Nilsson i Bästekille m. fl., vari hem-
ställts, att riksdagen måtte besluta, att
tillverkning och försäljning av cider-
drycker med den alkoholhalt som fun-
nes föreskriven för maltdrycker skulle
få äga rum.

Utskottet hade i det nu föredragna be-
tänkandet på anförda skäl hemställt,

I) att riksdagen måtte, med bifall till
Kungl. Maj:ts förevarande proposition-
er nr 94 och 143,

A) godkänna av föredragande depar-
tementschefen i proposition nr 94 för-
ordade grunder för de ekonomiska vill-
koren för utskänkning av rusdrycker;

B) antaga de vid propositionen nr 94
fogade förslagen till

1) förordning angående skatt å sprit-
drycker och vin;

2) förordning om ändring i förord-
ningen den 15 december 1939 (nr 887)

angående tillverkning och beskattning
av maltdrycker; samt

3) förordning om ändrad lydelse av 9
§ förordningen den 22 december 1939
(nr 919) om skatt å läskedrycker;

C) antaga de vid propositionen nr 143
fogade förslagen till

1) förordning om ändring i rusdrycks-
försäljningsförordningen den 26 maj
1954 (nr 521);

2) förordning om ändring i ölförsälj-
ningsförordningen den 26 maj 1954 (nr
522);

3) förordning angående ändrad lydel-
se av 6 § förordningen den 25 februari
1955 (nr 38) om försäljning av alkohol-
fria drycker; samt

4) lag angående ändring i lagen den
27 juli 1954 (nr 579) om nykterhets-
vård;

D) besluta, att den vid tulltaxeför-
ordningen den 4 oktober 1929 (nr 316)
fogade tulltaxan skulle från och med
den 1 juli 1957 hava den i proposition-
en nr 94 föreslagna lydelsen; ävensom

E) medgiva, att den i avlöningsstaten
för kontrollstyrelsen upptagna anslags-
posten till Avlöningar till icke-ordinarie
personal finge överskridas till bestridan-
de av de kontrollkostnader, som be-
tingades av vad i propositionen nr 94
förordats;

II) att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 314
av fru *Svenson* och herr *Yngve Nilsson*
samt II: 385 av herr *Nilsson* i Bästekille
m. fl.,

2) de likalydande motionerna I: 438
av herrar *Sveningsson* och *Ivar Johans-
son* samt II: 547 av herr *Braconier* m. fl.,

3) de likalydande motionerna I: 439
av herr *Sveningsson* m. fl. och II: 548
av herr *Braconier* m. fl.,

4) de likalydande motionerna I: 440 av
herr *Bengtson* m. fl. och II: 545 av herr
Engkvist m. fl.,

5) de likalydande motionerna I: 441
av herr *Nord* och II: 544 av herr *Ham-
rin* i Jönköping,

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänkningen m. m.

6) de likalydande motionerna I: 442 av herr Ahlkvist m. fl. och II: 549 av herr Gezelius m. fl.,

7) de likalydande motionerna I: 443 av herr Bengtson m. fl. och II: 546 av herr Engkvist m. fl.,

8) de likalydande motionerna I: 492 av herrar Krügel och Grym samt II: 626 av herrar Petterson i Degerfors och Persson i Appuna,

9) de likalydande motionerna I: 495 av herr Englund m. fl. och II: 631 av herr Engkvist m. fl.,

10) de likalydande motionerna I: 496 av herr Erik Svedberg m. fl. och II: 635 av herr Hamrin i Jönköping m. fl.,

11) de likalydande motionerna I: 497 av herr Gustaf Andersson och II: 630 av herr Ståhl,

12) de likalydande motionerna I: 498 av herr Svärd och II: 634 av fröken Wallerius,

13) de likalydande motionerna I: 499 av fru Gärde Widemar m. fl. samt II: 632 av herrar Kristenson i Göteborg och Johansson i Norrköping,

14) motionen II: 550 av herrar Nilsson i Göteborg och Kristenson i Göteborg,

15) motionen II: 615 av herrar Sennander och Johansson i Stockholm,

16) motionen II: 627 av herr Hallén ävensom

17) motionen II: 633 av herrar Nelander och Hamrin i Jönköping,

måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I) av herrar *Spetz, Kronstrand, Bengtson, Engkvist, Anderson* i Sundsvall och *Jansson* i Aspeboda, vilka dels ansett, att de delar av utskottets yttrande, som avsåge starkölsfrågan och alkoholreklamen, bort hava den lydelse, reservationen visade, dels ock — i anledning av

de likalydande motionerna I: 443 av herr Bengtson m. fl. och II: 546 av herr Engkvist m. fl., de likalydande motionerna I: 495 av herr Englund m. fl. och II: 631 av herr Engkvist m. fl., ävensom de likalydande motionerna I: 496 av herr Erik Svedberg m. fl. och II: 635 av herr Hamrin i Jönköping m. fl. — under punkterna I B 2, I C 1 och I D hemställt, att riksdagen måtte

I B 2) antaga i reservationen infört förslag till förordning om ändrad lydelse av 15 § förordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och beskattning av maltdrycker;

I C 1) antaga det vid propositionen nr 143 fogade förslaget till förordning om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 (nr 521) med följande ändringar, nämligen

dels att förslagen till ändrad lydelse av 9 § 3 mom., 10 § 12 § 3 mom. och 69 § utginge,

dels att förslaget till 13 a § utginge,

dels ock att ingressen, 41 § och ikraftträdandebestämmelserna erhöile den ändrade lydelse, som i reservationen angivits;

I D) avslå det i propositionen nr 94 framlagda förslaget om ändrad lydelse av den vid tulltaxeförordningen den 4 oktober 1929 (nr 316) fogade tulltaxan;

II) av herrar *Spetz, Kronstrand, Wärnberg, Bengtson, Gustafson* i Göteborg, *Vigelsbo* och *Engkvist*, vilka dels ansett, att utskottets yttrande bort i vissa angivna delar hava den ändrade avfattning, som i denna reservation angivits, dels ock — i anledning av de likalydande motionerna I: 440 av herr Bengtson m. fl. och II: 545 av herr Engkvist m. fl. — under punkterna I A och I B 1 hemställt, att riksdagen måtte,

I A) godkänna av föredragande departementschefen i proposition nr 94 förordade grunder för de ekonomiska villkoren för utskänkning av rusdrycker, med de ändringar som föranledes av vad i reservationen anförts;

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänkning m. m.

I B 1) antaga det vid propositionen nr 94 fogade förslaget till förordning angående skatt å spritdrycker och vin med den ändring, att 5 § erhöles följande lydelse:

Den å vilken rätt till utskänkning av spritdrycker överlåtits (utskänkingsinnehavare) skall för utskänkta spritdrycker erlägga utskänknings-skatt med belopp, motsvarande 33 1/3 procent av utskänkingsvärdet.

III) av herr *Snygg*, som dels — i likhet med de under I antecknade reservationerna — ansett, att den del av utskottets yttrande, som avsåge starkölsfrågan, bort hava den i reservationen I föreslagna lydelsen, dels ock — i anledning av de likalydande motionerna I: 443 av herr *Bengtson* m. fl. och II: 546 av herr *Engkvist* m. fl. samt de likalydande motionerna I: 495 av herr *Englund* m. fl. och II: 631 av herr *Engkvist* m. fl. — under punkterna I B 2, I C 1 och I D hemställt, att riksdagen måtte

I B 2) antaga det i reservationen I framlagda förslaget till förordning om ändrad lydelse av 15 § förordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och beskattning av maltdrycker;

I C 1) antaga det vid propositionen nr 143 fogade förslaget till

1) förordning om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 (nr 521) med följande ändringar, nämligen

dels att förslagen till ändrad lydelse av 9 § 3 mom., 10 § och 12 § 3 mom. utginge,

dels att förslaget till 13 a § utginge,

dels att 41 § och ikraftträdandebestämmelserna erhöles den i reservation I förordade lydelsen,

dels ock att ingressen erhöles den avfattning, som i reservationen angivits;

I D) avslå det i propositionen nr 94 framlagda förslaget om ändrad lydelse av den vid tulltaxeförordningen den 4 oktober 1929 (nr 316) fogade tulltaxan;

IV) av herr *Christenson* i Malmö, som på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte antaga det vid propositionen nr 94 fogade förslaget till förordning om ändring i förordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och beskattning av maltdrycker med de ändringar av 3 och 13 §§, som framginge av reservationen;

V) av herr *Bengtson* såvitt angick frågan om utminuterings av rusdrycker å dag före sön- och helgdagar;

VI) av herrar *Eriksson*, *Gustaf Elofsson*, *Yngve Nilsson*, *Strandh* och *Nilsson* i Bästekille, villka likväl ej antytt sin åsikt.

I den av herr *Spetz* m. fl. avgivna, med II betecknade reservationen hade bland annat föreslagits, att utskottet skulle uttala, att utskottet funne en ersättning motsvarande 12 procent av utskänkingspriset den 1 oktober 1956 vara fullt tillräcklig för tillgodoseende av restaurangnäringens anspråk på särskild ersättning för spritutskänkning samt att utskottet vad beträffade den speciella ersättningsgränsen inte funne, att tillräckliga skäl anförts i propositionen för en höjning från av utskänkingsvinstkommittén föreslagna 30 procent till 35 procent.

I reservationen IV av herr *Christenson* i Malmö hade beträffande förslaget till förordning om ändring i förordningen angående tillverkning och beskattning av maltdrycker förordats, att i de båda sista styckena i 3 § orden »tre och sex tiondels viktprocent» skulle utbytas mot »tre och två tiondels viktprocent» samt att efter orden »grupp A» i näst sista stycket i samma paragraf skulle inom parentes tilläggas ordet »mellanöl». För 13 § första stycket hade föreslagits följande avfattning:

Skatten utgår med *trettiosex* öre för liter öl, *sextiotre* öre för liter starköl, hänförligt till grupp A, samt en krona *trettiotio* öre för liter starköl, hänförligt till grupp B.

Angående sättet för betänkandets föredragning yttrade

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänknings m. m.

Herr SJÖDAHL (s):

Herr talman! I avseende å föredragningen av bevilningsutskottets betänkande nr 43 hemställas,

att detsamma må företagas till avgörande punktvis samt vardera av punkterna I B 2 och I C 1 på det sätt, att först föredrages Kungl. Maj:ts däri tillstyrkta förordningsförslag paragrafvis med ikraftträdandebestämmelser, ingress och rubrik sist, varefter utskottets hemställans föredrages;

att vid behandlingen av den del av betänkandet, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta betänkandet i dess helhet; samt

att författningstext ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Vad herr Sjödahl sålunda hemställt bifölls.

Punkten I A

Herr BENGTSON (bf):

Herr talman! Hela idén med införandet av ett nytt starköl för att minska starkspritkonsumtionen bygger enligt min uppfattning på felaktiga förutsättningar, orealistiska bedömanden och osannolika förmodanden. Eftersom införandet av ett nytt starköl är den mest betydelsefulla och den farligaste av de förändringar, som nu föreslås i nykterhetsåtgärderna, vill jag i första hand ägna några ord åt det föreslagna 3,6-procentiga starkölet.

Motiveringen till att en ny sorts öl skall införas är, att man med det skulle ha möjligheter att undantränga starkspritkonsumtionen. Observera att man säger undantränga, inte ersätta starkspritkonsumtionen — meningen är att människorna skall börja konsumera det nya starkölet i stället för sprit, så att man därigenom får en mindre starkspritkonsumtion. Om meningen verkligen hade varit att ersätta starkspriten med en mindre alkoholhaltig dryck, då hade förutsättningarna varit helt andra — jag skall anföra exempel från en del länder, där detta verkligen har skett — men nu ligger det så till att Kungl. Maj:ten och ut-

skottsmajoriteten ser så optimistiskt på frågan, att man tror att det skall vara möjligt att undantränga starkspritkonsumtionen genom att införa en ny sorts starköl.

Om vi först något granskar vad slags drycker det här är fråga om, så vet vi att starkspriten förtäres i relativt små kvantiteter — det rör sig om 1/20 eller 1/25 liter åt gången — drickes i små spetsglas och har sin speciella karaktär av alkoholdryck. Den andra dryck, som det här är fråga om, betraktas däremot som en måltidsdryck och drickes i större glas om 1/3 liter. Den kan inte på något sätt likställas med starkspriten. Redan detta visar, att dessa båda alkoholdryckers karaktär är så vitt skild, att den ena drycken inte på något sätt kan ersätta den andra. Starkölet blir en kompletteringsdryck i stället för en ersättningsdryck.

Vi kan tänka på hur det går till vid restaurangbesök. När serveringspersonalen frågar vad som skall drickas, blir det vanligen renat eller någonting annat i spritdrycksväg, men därmed betraktas inte dryckesbeställningen som avslutad, utan man beställer dessutom en måltidsdryck, och den blir tyvärr ofta pilsner.

Det kan inte alls bli tal om ölet som någon ersättning för starkspriten. Man når inte en minskad starkspritkonsumtion genom att införa flera ölsorter, utan en minskning av starkspritkonsumtionen förutsätter att man vidtar direkt mot denna riktade åtgärder; sedan kan man möjligen tänka sig att fylla ut med någon annan dryck. Om finansministern föreslagit en ytterligare höjning av priset på starksprit med fem kronor per liter, så hade det enligt min uppfattning varit en effektiv åtgärd för att minska starkspritkonsumtionen. Under remissdebatten föregående år framförde jag tanken att man borde ha höjt spritpriset med tio i stället för fem kronor. Den höjning som beslöts var glädjande, men det hade säkerligen varit önskvärt att man gått ett steg längre och bestämt höjningen till tio kronor. Nykteristerna har givetvis den uppfattningen, att det inte skulle ha legat någonting oriktigt i att höja

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänkningsen m. m.

spritpriset med tio kronor i stället för med fem.

Man har ibland sagt, att ett försök med denna starkare ölsort bör göras för att möjligen få svenska folket att övergå till en svagare alkoholdryck än starkspriten. Jag för min del betraktar inte detta som ett försök. Ett sådant göres om möjligt inom ett begränsat område och under en begränsad tid, men ingendera av dessa förutsättningar finns här, utan man inför helt enkelt detta starköl utan några som helst resonemang om när det skall tas bort.

Motiveringen att en svagare alkoholdryck kan minska starkspritkonsumtionen har vi för övrigt möjlighet att bedöma med ledning av erfarenheter från andra länder. Danmark är det vanliga exemplet. Man säger att Danmark har en låg starkspritkonsumtion och en hög ölkonsumtion och att Sverige borde följa detta utmärkta exempel.

Det är sant att konsumtionen av starksprit i Danmark är låg. Konsumtionen av den 50-procentiga spriten är där inte mer än 0,9 liter per år mot i Sverige 8 å 9 liter. Men då är frågan: Hur har man kommit fram till detta resultat? Ja, det är en lång historia, och man får gå långt tillbaka i tiden för att se hur det gick till. Under åren 1911 till 1913 var konsumtionen av starksprit i Danmark 9,2 liter. Sedan kom svårigheterna med att få råvaror till spriten, och man gjorde i det sammanhanget en mycket kraftig prishöjning. I januari 1917 kunde en hel flaska om 72 centiliter akvavit köpas för 99 öre, men i december samma år kostade samma kvantitet 11 kronor. Det var det som gjorde att starkspritkonsumtionen sjönk så oerhört i Danmark och som ledde till att danska folket började dricka mera öl i stället. Det förklarar vad jag tidigare sade, att man måste vidtaga en mot starkspriten direkt riktad åtgärd för att få ned konsumtionen. Sedan kan man tänka sig att införa en svagare alkoholdryck. Jag skulle dock vilja tillägga att även om det är stor alkoholkonsumtion i Danmark har det där inte skett någon utpräglat stor stegring av ölkonsumtionen.

Ibland anför man också exemplet, att Frankrike är det land som vi skall se på; i Frankrike dricker man så mycket vin, och vi borde följa exemplet att gå över till sådana drycker. Jag vill bara konstatera att också starkspritkonsumtionen är mycket hög i Frankrike. Om vi tar konsumtionen av både spritdrycker, vin och maltdrycker av klass II och III och räknar den i ren alkohol per invånare och liter, var konsumtionen år 1956 för Sveriges del 4,4 liter, men den franska konsumtionen — som jag inte har några siffror på längre tillbaka än för år 1941; jag har emellertid de totala siffrorna, och de har inte förändrats sedan dess — rör sig om ungefär 20 liter ren alkohol per år. Kan man verkligen säga att det skulle vara önskvärt att Sverige följer exemplet från ett land, som har fem gånger så stor ren alkoholkonsumtion mot vad vi själva har.

Med dessa exempel har jag försökt visa att starkölet inte på något sätt ersätter starkspriten utan är en kompletterande dryck. Jag skulle kunna ta exempel från olika områden. Jag skall ta ett, som ofta figurerar i tidningsdebatter och vid andra tillfällen. Vi tycker att dansbanesupandet är en otrevlig företeelse, där folk tar med sig sprit och det blir otrevligheter på olika sätt. När man nu säger att vi skulle försöka ersätta starkspriten med svagare alkoholdrycker, tror någon då att det skulle bli så, att folk i stället för att ta med en halvliter renat kommer kånkande med en större korg med 3,6-procentigt öl och dricker det. Jag tror inte att det blir någon som helst förändring på det området. Jag skulle också kunna räkna upp andra tillfällen, då det är synnerligen svårt att tänka sig att en ölkonsumtion skulle ersätta starkspritdrickandet. Förslaget kommer därför inte att tjäna de syften som avses.

Införandet av ett starköl på 3,6 procent kommer säkerligen att få en hel rad av mycket negativa verkningar. Vi hade ytterst obehagliga erfarenheter av den 3,2-procentiga pilsnern. Jag medger att förutsättningarna inte är desamma nu, därför att vi har släppt vårt gamla Bratt-

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänknigen m. m.

system, men i varje fall vet vi att under en tid 10 procent av fylleriförseelserna utgjordes av pilsnerfylleri, och det förefaller som om sänkningen med 4/10 procent av alkoholhalten verkat på ett sådant sätt, att pilsnerfylleriet inte är av samma storlek som det var tidigare.

Det nya ölet kommer också att säljas i affärerna. Redan nu finns det ett visst ölproblem kring speceributikerna, inte minst på landet. Man kan inte undgå att folk köper detta öl och dricker det utanför affären. Om vi får ett starkare öl, som skulle säljas där, skulle otrevnaden bli ännu större. Jag har tidigare vid interpellationsdebatten talat om den otrevnad, som gärna följer med pilsnerförtäringen, och jag har ingen anledning att ytterligare gå in på den saken nu. Var och en som promenerar omkring en smula i Stockholm kan se vilken otrevlig dryck denna pilsner egentligen är.

I detta sammanhang kan väl också anföras att mjölk, är en förnämlig hälsodryck, kanske den bästa som finns. Man kanske tycker att det är alltför optimistiskt av en nykterist att säga att man bör uppmana folk att dricka mjölk i stället för pilsner, men vi kan inte bortse från att det råder en konkurrens mellan dessa båda drycker. Om vi skulle ta ett par länder, där man har sysslat med problemet tidigare, så finner man att i Danmark, där ölkonsumtionen är 68 liter per invånare, är mjölkkonsumtionen 167 liter. Skulle man däremot ta ett land som Island, där det praktiskt taget inte finns någon ölkonsumtion — det finns faktiskt inga siffror angivna — så konstaterar man att mjölkkonsumtionen är 370 liter per år. Det är siffror ur en artikel i RLF-tidningen, vilka det kan vara av intresse att se på i detta sammanhang.

Slutsatsen av mina reflexioner rörande införandet av ett nytt starköl blir, att det är en felspekulation om man tror att man därmed kan undantränga starkspriten. I stället kommer vi att få en rad mycket ogynnsamma verkningar ur nykterhetssynpunkt, och det tror jag inte att någon önskar att vi skall få i dessa dagar.

Om jag sedan övergår till de övriga

frågor som behandlas i utskottets utlåtande, så är flertalet övriga åtgärder accepterade av utskottets majoritet. Men det finns en del saker som jag anser att man bör nämna något om åtminstone.

Man har velat ta bort de begränsningar i alkoholreklamen som vi nu har. Jag kan inte se någon anledning till att man behöver göra någon ändring i det fallet. Jag skulle helst önska att det inte skulle förekomma någon alkoholreklam, i varje fall tycker jag, som sagt, att man inte behöver göra några ändringar. Det förekommer på så många ställen stor reklam för alkoholen. Jag har här en eftermiddagstidning där nära nog hela sidan tas upp för reklam för sherry, som är det starkaste vinet. Det reklameras om att det finns 43 olika sorter att välja på, och det sker i så insmickrande ordalag att människorna får den uppfattningen att det är synnerligen önskvärt att dricka sherry. Jag kan inte förstå anledningen till detta. I det sammanhanget kan man diskutera om reklamen över huvud taget har någon betydelse, men har reklamen betydelse på andra områden, måste den också ha betydelse när det gäller alkohol. Vi har direkta bevis på det. Man behöver bara fråga Vin- & spritcentralen, som kan visa siffror på att om man sätter in reklam på en viss vinsort, så kan man omedelbart därefter se hur konsumtionen stiger. Det är uppenbart att reklamen har en betydelse, och det är förfärande, när vi har ett så stort problem som vi har i dagens läge med alkoholen, att man skall göra reklam för och uppmana folk att förtära spritdrycker. Det borde vara förbjudet, i varje fall borde samhället inte vara så passivt att man tillåter reklam för varor som åstadkommer så stor skada. Det är också ganska anmärkningsvärt att man kan se så omfattande reklam för sprit inom Stockholms stads officiella lokaler. Varje gång man reser i tunnelbanan, får man se tvåmeterhög spritbuteljer av olika slag. Det sätt på vilket Stockholms stad gör reklam för alkohol är i högsta grad anmärkningsvärt. Nu kan man visserligen säga att detta har överlåtits till en speciell institution, spårvägsbolaget,

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänkningsen m. m.

men Stockholms stad har fortfarande lika stort ansvar för den omfattande reklamen på stadens tavlor.

Jag har redan tidigare talat om ölreklamen och har därför ingen anledning att upprepa det. Vi vet hur omfattande den är. Jag skulle emellertid vilja understryka en punkt där jag inte på något sätt har ändrat uppfattning. Om man vill komma åt alkoholdrickandet, så kan man begränsa det på olika sätt. Man kan göra ändringar i alkoholstyrkan, man kan göra kvantitativa begränsningar och man kan göra vissa tidsbegränsningar. Man har tidigare diskuterat att man skulle kunna införa en dag i veckan som vore helt torrlagd, då det inte fick säljas någon sorts alkohol. Ett sådant förslag har förts fram i en motion i år igen. Jag har yrkat bifall till den i bevillningsutskottet men har inte vunnit gehör för min ståndpunkt. Min blanka reservation innebär, att jag fortfarande anser vägen framkomlig. Kan vi inte få bukt med detta problem på annat sätt, får vi väl slå igen dörrarna en dag i veckan och inte sälja sprit under dessa dagar.

Till slut skulle jag vilja säga några ord om de ändringar som föreslagits beträffande utskänkningsen. Denna har minskat mycket, från 12 till 6 procent. Därför vill man säga sig att detta inte är det stora problemet på alkoholområdet. Men jag vill invända att man inte skall nonchalera utskänkningsen. Den har en viss vanebildande verkan. Inte minst för ungdomen har det betydelse hur spritdrickandet försiggår på restaurangerna. Det är inte anledning att uppmuntra restaurangsupandet.

Beträffande utskänkningsvinsten har finansministern i förhållande till kommitténs förslag föreslagit en förändring, vilken medför en minskning — som i varje fall bör observeras och som också utskottet har skrivit om — av statens inkomster med 20-talet miljoner. Visserligen har man ursäktat sig med att detta belopp i relation till den summa på 1 300 miljoner kronor, som inkomsterna av spritskatterna beräknats till — den är för resten större nu — inte är så stort. Men det är inte möjligt att komma

ifrån det absoluta talet — vi har fortfarande rätt omfattande debatter om relativt små belopp; 20 miljoner kronor är i alla fall 20 miljoner kronor, och i varje fall borde man här också beakta den ekonomiska synpunkten.

När det gäller utskänkningsvinsten hade utredningen föreslagit, att restaurangerna skulle få en ersättning på 12 procent. Jag vill göra den anmärkning, att jag ställer mig oförstående till finansministerns förslag, som tillstyrkts av utskottet, att ersättningen skulle höjas till 15 procent. Motiveringen därför är endast, så vitt jag kunnat finna, att man bör räkna in kostnaden även för hovmästare i detta belopp på 15 procent. Jag kan inte alls dela den uppfattningen. Jag tycker faktiskt att det inte är rättvist mot hovmästarna, att de, som ofast är utomordentligt dugande yrkesmän och tjänstgör som förnämliga arbetsledare på restaurangerna, på något sätt skall anses ha till huvuduppgift att övervaka spritutskänkningsen, som för deras del får betraktas som en mycket sekundär uppgift. Hovmästarna tjänstgör på restaurangerna i egenskap av arbetsledare, och kostnaderna för dem bör därför inte inräknas i ersättningsbeloppet. Enligt min mening fanns det ingen anledning att gå ifrån kommitténs förslag.

I detta fall kommer jag liksom på övriga punkter att yrka bifall till den av herr Spetz m. fl. avgivna reservationen.

Herr SJÖDAHL (s):

Herr talman! När nykterhetskommittén på sin tid lade fram förslaget om motbokens slopande, fick detta betraktas som ett försök att på den vägen bättre bemästra spritmissbruket än förut. Jag vill erinra herr Bengtson om att detta stora försök gjordes i hela vårt land och i obegränsad utsträckning när det gällde tiden, och inte efter den metod som herr Bengtson rekommenderade, nämligen inom ett begränsat område eller med en viss tidsbegränsning.

Nykterhetskommittén, som lade fram detta förslag, som medförde så stora

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänknigen m. m.

förändringar, trodde sig därigenom kunna åstadkomma ett förbättrat nykterhetstillstånd. Nu har vi två års erfarenheter av reformen, och jag undrar om inte de troendes antal avsevärt minskat. Vi har fått en ökning av konsumtionen av spritdrycker med 33 procent, d. v. s. konsumtionen har kvantitativt sett ökat med 15 miljoner liter, som väsentligen avser brännvin. Samtidigt härmed har fylleriet ökat så att antalet dömda fyllerister under det sista året gått upp med 60 procent jämfört med föregående år. Dessa siffror måste betyda, att ökningen av spritkonsumtionen väsentligen skett bland de mer alkoholiserade lagren, ty ökningen uppgick ju i sin helhet till 33 procent under det att ökningen av antalet fyllerister var 60 procent.

Det har emellertid blivit en viss minskning av konsumtionen efter höjningen av spritpriset förra året. Priset höjdes med ungefär 5 kronor per liter, och denna höjning innebar att spritförtäringen minskades med 10 à 15 procent.

När det nu gäller att bedöma, hur vi skall kunna bemästra detta problem, är det klart att det inte går att enbart lösa det genom en höjning av spritpriset. All vår erfarenhet har varit den, att när det höga priset tillämpats en tid vänjer sig folk vid detta och återgår till ungefär samma konsumtionsvanor som tidigare — det kan ta längre tid och det kan ta kortare tid — men det går efter allt att döma till på detta sätt. Man måste alltså vid sidan av höjningen av spritpriset använda alla andra medel. Jag vill erinra om att när reformen genomfördes 1954 höljde vi in den i en mängd vackra formuleringar. Vi talade om att tyngdpunkten borde förläggas på de positiva åtgärderna: man skulle vädja till upplysning, till forskning, till undervisning, man skulle se till att man bättre omhändertog och sysselsatte ungdomen på fritiden, och man skulle förbättra nykterhetsvården. Vi har gått fram på alla dessa linjer. Årets statsverksproposition innebär ju mycket starkt ökade anslag i praktiskt taget

alla dessa hänseenden, och man bör fortsätta på den vägen. Man hade alltså för avsikt att försöka skapa ett nykt-rare folk, i frihet och med medel som förutsätter frihet och inte tvång. Men detta bör ju inte hindra, att man i vissa avseenden kan ha en skärpt kontroll, t. ex. mot missbrukare, mot langning, mot olovligen inköpt sprit. Man kan också höja åldersgränsen och ombudsgränsen när det gäller inköp av sprit och vidtaga liknande åtgärder. Men om vi skall bibehålla friheten och uppfostra vårt folk att i frihet använda spritdrycker på ett bättre sätt än tidigare, då får vi lita till ytterligare åtgärder utöver den höjning av brännvinspriset, som vi gjorde försök med under hösten förra året och som slog relativt väl ut. Bland dessa ytterligare åtgärder är den viktigaste att erhålla ett konkurrensdugligt öl. Man kan fråga om statsmakterna har mod att fortsätta på den vägen, att följa parollerna från 1954. Det är den frågan som i dag ställes till Sveriges riksdag.

Det höjda priset på spritdryckerna förra året betydde att försäljningen gick ned, men märk väl att fyllerisiffrorna höll sig. Det verkade, som många av oss trodde och som jag gav uttryck åt från denna talarstol, inte på de egentliga alkoholisterna. Det verkade inte på den grupp som missbrukade sprit, men det har verkat på de andra, på de måttliga förbrukarna, som därigenom har minskat sin användning av sprit, kanske i viss utsträckning helt och hållet avstått därifrån på grund av det höjda priset eller på en moralisk Entrüstung över de förfärliga konsekvenser som spritflödet hade i landet.

Men om man skall främja en fortsatt utveckling i den riktningen får man nog blåsa nytt liv i nykterhetskommitténs resonemang från dess stora principbetänkande, som kom någon gång i början av 1950-talet. Då kommer ölet in i bilden. Nykterhetskommittén skrev något om att skadeverkningarna av alkohol blir mindre i länder med större vin- eller ölförtäring än Sverige. Vi behöver nog aldrig räkna med att Sverige blir ett vin-

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänkningen m. m.

land, det saknas förutsättningar därför. Vi saknar framför allt den egna produktionen av vin utom i mycket begränsad utsträckning. Därför får man också akta sig för att göra någon jämförelse med Frankrike. Detta land är ju inte bara Europas största vinland, utan där är också stora delar av befolkningen själva framställare av vinet. Det förekommer hemmaproduktion av vin i hela södra och mellersta Frankrike. Vi skall därför inte göra några mera långtgående jämförelser mellan ett sådant land och vårt. Jag tror att vi får avstå från att göra vårt folk till ett vindrickande folk. Det vore nog högst orealistiskt att försöka.

Men vi har andra exempel. Vi har Danmark, Belgien och England, där man har sänkt spritkonsumtionen mycket betydligt och samtidigt ökat ölförtäringen. Man har därigenom fått bättre nykterhetsförhållanden än förut. Den sänkta spritkonsumtionen och den ökade ölkonsumtionen har sammantagna åstadkommit bättre nykterhetsförhållanden än man hade innan denna utveckling började.

Dessa synpunkter påpekas av nykterhetskommittén. Den säger också att en förskjutning till svagare dryckessorter är högst önskvärd och understryker det gång på gång i starka och fullt bestämda uttryck. Jag tror att vi har anledning att blåsa liv i detta resonemang i dagens debatt. Skall en förskjutning ske till svagare dryckessorter, som anses vara önskvärd även på nykterhets-håll, frågar man sig hur det skall gå till. Då har vi två möjligheter som nog måste samverka med varandra och som även nykterhetskommittén resonerar om. Antingen får man höja priset på spritdrycker eller öka tillgången och tillgängligheten av ölsorter, som kan konkurrera med brännvinet, eller också göra bådaderna i förening. Man föreslog då ingen höjning av spritpriserna, men man införde ett starköl. Förutsättningen var att maldryckerna skulle minska spritkonsumtionen om ett relativt starkt öl fanns tillgängligt. I den proposition där förslaget framlades 1954 understrykes detta. Där sägs att det måste finnas

starkare öl i någon form. Tillvaron av starkare öl, skrev man, är en förutsättning för en konsumtionsutveckling av dansk eller engelsk typ. Här pekar man också på förhållandena i Danmark och England, och så tillägger man i propositionen: »Ölfilleriet är numera inget problem.» Det är för närvarande inget problem.

Under sådana omständigheter gick man in för att införa ett starköl, men gjorde man det tillgängligt? Knappast. Vi hade ju en rätt stor konsumtion av starköl närmast efter den 1 oktober 1955. Numera har den sjunkit till ungefär en femtedel av den försäljning som då skedde. Förbrukningen har alltså reducerats utomordentligt. Ölet finns, men det är inte tillgängligt. Det finns inom läs och bom på systembutikerna. Den som gör en stadsresa från landsbygden har relativt lätt att transportera litet starksprit tillbaka, men inte kommer han med en koffert med starköl för att ersätta starkspriten. Det gör han inte. Starkspriten går lättare att transportera, och starkölet får ligga.

Under sådana omständigheter har det starköl som infördes inte blivit en konkurrent till brännvinet som man egentligen hade avsett. Det går väsentligen åt till utskänkning och i mycket ringa grad till utminuterung.

Men man kan fråga: Varför har nykterhetstillståndet i de öldrickande länderna ändå blivit så pass mycket bättre än hemma hos oss? Jag tror att man där kan falla tillbaka på professor Goldbergs undersökning. Däri omvittnas, och det åberopas av både alla reservanter, av utskottet, av propositionen och på annat håll, att berusningseffekten är per mängd alkohol mycket mindre av öl än av starksprit. Den är för öl ungefär en fjärdedel jämfört med starkspriten. Vidare försvinner berusningen mycket snabbare efter förtäring av öl än av starksprit. Härtill kommer det rent fysiologiska fenomenet. Att dricka tre, fyra, fem, sex snapsar kan människors magar stå ut med, även om deras tillstånd eljest borde förbjuda det. Men att dricka motsvarande mängder alkohol i öl- och malt-

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänkningsen m. m.

drycker går inte alls. Ja, det kan ju finnas alkoholister som kan specialisera sig på den uppgiften och förtära något tiotal eller dussintal öl i rad, men dessa specialister skall vi inte rätta vår nykterhetspolitik efter. De får göra sina konster — det är någonting av konst i dålig mening över detta. En normal människa nöjer sig med ett och annat glas öl, det är en flaska och det kan kanske vara två i undantagsfall, men detta har ju ingen egentlig berusningseffekt. Kom ihåg, att under vissa tider hade vi en rätt stor berusning av öl här i landet. För tio procent av fylleristerna var ölet det huvudsakliga. Detta sjönk sedermera till två å fyra procent. Men gjorde nyligen en undersökning i Stockholm, som jag tror att utskottet har refererat. Det var en stickprovsundersökning, omfattande ett tusental fall. Det visade sig att noll procent, ingen av dessa, hade huvudsakligen berusat sig med öl. Det hade möjligtvis skett som komplement, men de hade berusat sig med helt andra drycker.

Jag upprepar vad som stod i propositionen 1954: »ölfylleriet är inte längre ett problem.»

Att komma över till ett sådant system, då folk dricker mera öl och mindre brännvin, är ingenting som går att ordna genom simsalabim från den ena dagen till den andra, utan det är fråga om en utveckling på lång sikt. Vad skall man då göra? Nu har vi höjt spritpriset. Det har ögonblickligen påverkat spritkonsumtionen. Den har sjunkit. Då är tiden inne att vidtaga andra åtgärder för att främja och om möjligt behålla denna utveckling. Detta måste ske just i det här ögonblicket. Vi har här den gamla regeln att när fienden viker kastar man in nya bataljoner. När nu fienden uppenbarligen viker på det här området gäller det att med andra medel få fienden att inte kunna tränga fram på nytt. Jag betraktar brännvinet som det svenska folkets verkliga fiende. Det är därför det må vara tillåtet för mig att använda detta bildspråk. Det gäller att vänja folk att dricka öl i stället för sprit, att avvänja folk från att dricka

brännvin till måltiderna. Alkoholisterna kan vi inte göra något åt. De söker att berusa sig snabbt, så snabbt som möjligt, och det går mycket snabbare med starksprit än med annat. En gång i äldre dagar sällskapade jag då och då med en man som hade en underbar förmåga att snabbt tömma en vinbutelj — man kan berusa sig med annat än sprit. Det var en högst begåvad man, men tänk så fort den vinbuteljen försvann! Det var uppenbarligen berusning han sökte, och det är tydligt att skall man berusa sig är det spritdryckerna och därnäst vinet man skall vända sig till. Att tänka sig att denne man skulle försöka berusa sig med öl är för mig en nästan äventyrlig tanke. Men de andra möjligheterna fanns ju. Vi har folk med dragning åt alkoholismen. Där är det sjukvården, där är det länkrörelsen som kan göra något, men knappast någonting annat. Det går inte heller att ändra på dem som har mångårig vana att ta en snaps till måltiden. Detta ingår i deras vanor. De använder kanske inte alls sprit till övermått, men det går inte att ändra deras vanor, och det erfordras knappast heller ur nykterhetssynpunkt att det blir någon ändring.

Vad det gäller är att så få som möjligt förvärvar vanan att använda spritdryckerna till måltiderna och att folk så småningom kanske i allt större och större skala inte använder dem alls. Det är bättre att försöka få fram en vana att använda en svagare dryck, ett gott glas öl till måltiden utan brännvin. Detta är en väg som vi får gå. Detta försök får nog göras över hela linjen i stil med när man avskaffade motboken 1954. Jag är absolut övertygad om att det inte kommer att få sådana fasansfulla verkningar som det beslutet faktiskt fick. Men reservanterna, kanske med ett och annat undantag, tycks tämligen allmänt hålla fast vid detta beslut. Detta försök skall vi fortsätta med, men vi skall inte ge oss in på att försöka bekämpa brännvinet med ölet, menar de. Vilket öl skall man då ha fram? Vi har ett starköl på 4,5 procent, men det är inom lås och bom och spelar därför ingen roll. Det

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänknings m. m.

förlorar marknaden, och det är kanske lika bra. Beger vi oss till England eller till Danmark, för att ta ett näraliggande exempel, så finner vi att man där inte dricker det öl som motsvarar vårt 4,5-procentsöl, utan man dricker svagare sorter, sorter motsvarande dem, som nu är föreslagna att införas hos oss. Jag tror inte att vi bör ge oss in på den vägen, att göra detta starköl mera lättillgängligt än det nu är.

Då har man tänkt sig, att man skulle kunna höja alkoholhalten från 2,8 till 3,2 procent, vilket det ju föreligger motioner om. På den punkten finns även en reservation i utskottets betänkande. Detta skulle säkerligen betyda, att 2,8-procentsölet stampades ut och man finge 3,2-procentsöl i dess ställe. Vi finge alltså i stället för det öl man anser praktiskt taget ofarligt ett något starkare. Man vann ingenting därigenom, då inte heller detta skulle kunna slå ut de starkare spritsorterna. Enda följden blev att man fick ett starkare öl i stället för ett svagare.

Vad saken gäller är: behåll gärna på systembolagen 4,5-procentsölet och låt 2,8-procentsölet vara tillgängligt ute i marknaden! Låt oss behålla det 4,5-procentsölet, men låt oss också skapa något däremellan, ett »mellanöl» som det kallas i utskottets yttrande, och som skulle bli motsvarigheten till det öl som i Danmark och England tagit kål på den våldsamma användningen av starksprit som där tidvis har förekommit. Men det är många som invänder: »Skall vi göra Sverige till ett öldrickande land?»

Vad har vi då för alternativ? Nu är Sverige, som vi alla vet, ett i hög grad brännvinsdrinkande land, och det är det, som skiljer hela vår kultur på detta område från många andra länders. Många har drömt om, och drömmer kanske fortfarande om, att göra Sverige till ett väsentligen vattendrickande land. Det är inte realistiskt. Man må i nykterhetsrörelsen uppfostra så många som möjligt att helt avhålla sig från alkoholhaltiga drycker — jag tror att vi bara har att lysa välsignelse över deras gärning, och länkrörelsen, som tar hand om de egent-

liga alkoholisterna och försöker få dem på benen genom fullständig avhållsamhet, är också värd mycket beröm — men vi kommer aldrig ifrån, att den stora massan av vårt folk även i fortsättningen vill ha en viss tillgång till olika alkoholhaltiga drycker. Det finns inget folk i Västerlandet, som är ett enbart vattendrickande folk.

Detta är alltså en orealistisk synpunkt, och vi har endast att försöka göra svenska folket mer öldrickande och mindre brännvinsdrinkande. Det är där vi har bataljoner att sätta in i kampen mot brännvinet.

Jag tror att åtskilliga av oss — inte minst vi politiker — skulle kunna verka genom vårt exempel. Exempel verkar ändå på människor, och politiker, lärare, fackliga och ekonomiska ombudsmän och andra kan verka exempelbildande i rätt stor utsträckning. Låt oss försöka gå i spetsen i den utvecklingen och minska användningen av spritdrycker till en obetydlighet eller allra helst helt, och låt oss i stället övergå till ett måttligt förtärande av öl eller vin! Vi kan på det sättet måhända verka omskapande på vanorna ute i vårt land.

Vi har nu, herr talman, spritpriser i nivå med dem som tillämpas i Danmark, men vi måste också ha fram en öl-sortering i stil med den danska. Vi måste vid sidan av vårt lättöl, vars användning har fördubblats, behålla vår lätta pilsner, som inte förlorat sitt grepp här i landet. Låt oss till äventyrs behålla exportölet — även om jag inte har något intresse av det, men det bör kanske behållas när vi nu en gång har fått det — men låt oss då sätta in ett mellanöl som i stil med t. ex. det vanliga danska Tuborgsölet kan slå ut brännvinet och starkspriten!

Men det är uppenbart att skall man lansera mellanölet, får det ske med en viss försiktighet. Skall detta öl göra någon nytta, måste vi ha ut det i butikerna. Läser vi in det i systembolagen, har vi ingen nytta av det. Det måste alltså ut i butiken, men vi får nöja oss därmed och inte mer aktivt låta detta öl kringföras av utkörarbilar. Låt ölet finnas i buti-

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänkningen m. m.

kerna, och låt länsstyrelserna, som förut, vaka över att dessa livsmedelsbutiker sköter försäljningen på ett ur nykterhetssynpunkt lämpligt sätt och tar hänsyn till de bygdeuppfattningar som till äventyrs kan finnas på sina håll.

Jag vill erinra om att i Danmark inte finns några restriktioner. Där finns både exportöl och mellanöl att köpa överallt i de danska livsmedelsbutikerna, både i stad och på land. I Norge finns dessa öl-sorter tillgängliga inte bara i butikerna, utan också i utkörarbilar, för att nu inte tala om England och Belgien.

I propositionen har föreslagits en försiktigare väg än den man går i Danmark, Norge och England, en väg som dock vill göra ölet tillgängligt, så att det kan ta upp konkurrensen med de andra spritsorterna.

Jag tror inte man behöver befara att 3,6-ölet skall tränga ut 2,8-ölet. — Nu talar jag om 3,6-öl; i verkligheten måste volymprocenten alkohol bli 3,4—3,5. Det är ju annorlunda med 2,8-ölet, eftersom det är pastöriserat och därför håller alkoholhalten konstant. Skillnaden mellan sorterna blir alltså 6/10 procent. — Varför tror jag då inte att 2,8-ölet kommer att försvinna? Jo, därför att det är dubbelt så hög skatt på mellanölet som på den vanliga pilsnern. För närvarande är priset 44 öre i Stockholm på klass II, men det blir 65 öre för mellanölet. Mellanölet kommer alltså att ligga ungefär 50 procent högre i pris. Detta öl blir, jämfört med vanlig pilsner, något mindre lättillgängligt än den vanliga pilsnern, men betydligt dyrare. I jämförelse med exportölet blir mellanölet åtskilligt billigare, men det blir framför allt lättillgängligt och kan fylla en helt annan uppgift än exportölet har kunnat göra. Förutsättningen är att det blir åtkomligt på rimliga villkor.

Det största försöket gjorde vi genom beslutet år 1954, då vi införde en oransonerad, relativt okontrollerad spritförsäljning. Vill man fortsätta på den vägen, måste man skapa konkurrenter till spriten. 4,5-ölet har visat sig inte vara någon bra konkurrent. Jag upprepar orden från nykterhetskommitténs yttrande

och från propositionen år 1954: det är den danska och engelska vägen vi i så fall måste slå in på, och då måste vi göra försök — utskottet har understrukt ordet försök — med mellanöl av samma typ som i England och Danmark där ett sådant mellanöl har undanträngt starkspriten.

Det höga spritpriset har vi redan som hjälpare. Man kanske inte kan åstadkomma någon större övergång från starksprit till svagare alkoholdrycker, men det gäller att försöka fostra de uppväxande skarorna till att nöja sig med denna svagare alkoholdryck och röra starkspriten endast i undantagsfall eller helst låta den helt stå.

Det har nämnts ett par saker av herr Bengtson — och jag får kanske säga några ord om de saker herr Bengtson berörde.

Till att börja med hade vi alkoholreklamen. Här står herr Bengtson upp och visar en affisch med olika slags flaskor med sherry eller vad det var, och varnade för sådan affischering. Men det är med den nuvarande begränsade reklamen som sådana affischer är tillåtna, och herr Bengtson har inte föreslagit förbud mot sådan reklam. Mellan Vin- och spritcentralen å ena sidan och försäljarorganisationen å den andra har i samarbetsnämnden, som jag tror den heter, överenskommit vissa riktlinjer, och dessa riktlinjer är avsedda att även i fortsättningen följas. De har tillåtit denna reklam. Man får visa de olika varornas namn och etiketter, och flaskorna får man också avbilda enligt denna överenskommelse, som herr Bengtson inte gjort någon som helst attack emot.

Som jag och utskottet tolkat propositionen är det meningen att behålla praktiskt taget samma system som nu men under friare former. Det står fortfarande i lagen att man inte får annonsera på ett sätt som uppenbarligen står i strid med det i lagen angivna syftet. Det står att försäljningen skall ordnas och handhas så, att det blir så ringa skada som möjligt. Samma regler skall alltså gälla i fortsättningen, men det hela skall handhas mera genom överenskommelser

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänknings m. m.

emellan de olika organen än genom bestämmelser i avtalet mellan Vin- och spritcentralen och leverantörerna. Det är att förvänta att detta, som utskottet betraktar som ett försök att lätta på reklamen, i praktiken kommer att betyda att vi i sak får det som nu.

Så nämndes också, att man föreslagit en minskning av utskänkningsskatten på spritdrycker. Den upphävs ju på starkvin och utgick inte på lättvin, men nu skulle den minskas även på spritdrycker. Vad är skillnaden mellan utskottets förslag och reservanternas? Jo, om man köper en vara för låt oss säga en krona, betyder det med nuvarande bestämmelser att utskänkingspriset blir 1:50, medan det enligt det nya förslaget, om jag har räknat rätt, blir 1:33. Det är hela skillnaden. Köper man för 2 kronor, får man med nuvarande bestämmelser betala 3 kronor mot föreslagna 2:67.

Skillnaden är rätt minimal. Det kan emellertid kanske i viss utsträckning medverka till att folk söker sig till restaurangerna och där förtär sin sprit under kontroll i samband med en måltid i stället för att man, såsom nu ofta är fallet, dricker spriten utan någon som helst kontroll. Jag tror dock inte att denna effekt blir så särskilt stor. På den punkten är jag litet skeptisk men, som sagt, *någon* verkan i den riktningen kanske det får.

Vad som gjort att jag ändå anser att detta bör vara med vid omläggningen är att vi måste söka få till stånd en konkurrens med festvåningarna och den spritförtäring som där sker fullständigt okontrollerbart. Jag har lyckligtvis aldrig själv behövt bevittna det, men jag har hört berättas att spritförtäringen på festvåningarna ofta är alldeles hämningslös. Om spritpriserna på restaurangerna blott blir 33 procent högre för t. ex. brännvin än vid utminuteringen, så kanske vi därigenom kan locka över en del publik från de okontrollerade festvåningarna till restaurangerna med deras kontroll och det ansvar som varje restauranginnehavare ändå måste ha, om han i fortsättningen skall få behålla sina rättigheter.

När man här talar om att läget är mycket bekymmersamt, vill jag erinra om att bekymren inte alls gör sig gällande i fråga om utskänknings, utan det är utminuteringen av spritdrycker som väl lat den bekymmersamma situationen. Utminuteringen har ju ökat med 33 procent, medan utskänknings faktiskt minskat med ungefär samma procenttal. Utskänknings har alltså sjunkit med omkring en tredjedel, och den vållar inte längre några problem. Problemet skapas i stället av det klientel som förr gjorde restaurangerna så otrevliga, nämligen alkoholisterna, som nu köper sin sprit i spritbutikerna och förtär den på andra platser än på restaurangerna. Utskänknings utgör i dag inte längre något nykterhetspolitiskt problem av en sådan storleksordning, att vi har någon anledning att hysa särskilda bekymmer. Den föreslagna sänkningen av utskänkingspriset betyder säkerligen nästan ingenting alls i negativ riktning ur nykterhets synpunkt. Vad som kan vara av värde är emellertid att sänkningen av spritpriserna på restaurangerna kanske kan bidra till att man lockar över en del människor från festvåningarna till restaurangerna med deras större kontroll.

Man invänder då att det riktiga vore att helt upphäva skillnaden i pris. Jag medger att det resonemanget kan äga visst fog och att man har rätt då man anför, att en dylik åtgärd kanske bör övervägas. Men å andra sidan måste man ju se till, att starkspritpriset hålles vid en viss nivå i förhållande till de alkoholsvagare dryckerna. Därför måste man behålla en viss utskänkningsskatt för att bevara prisavståndet. Inom parentes vill jag nämna att utskottet har haft ögonen öppna för angelägenheten av att restaurangerna i fortsättningen sköter prissättningen på de alkoholsvagare dryckerna på sådant sätt, att dessa drycker inte i pris kommer alltför nära de alkoholstarka dryckerna, utan att man behåller ett ur nykterhetssynpunkt önskvärt avstånd.

Herr Bengtson tog även upp frågan om restaurangernas ersättning för utskänknings. Herr Bengtson ansåg att det inte är nödvändigt att ge restaurang-

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänknings m. m.

erna en så hög ersättning som regeringen föreslagit. Man måste då komma ihåg, att detta ersättningsbelopp icke är avsett att ge någon som helst vinst. Faktum är att beloppet avvägs så, att det är uteslutet att restauratörerna kan få någon vinst därav. Beloppet räcker blott för att bestrida kostnaderna i samband med spritserveringen. Jag vill minnas att utskottet, när vinstminskningssystemet infördes på sin tid, skrev att frågan borde tas upp till omprövning efter en viss tid. Jag underströk för övrigt från min plats i kammaren den gången utskottets synpunkter. Nu har tiden ansetts vara inne att göra denna omprövning i samband med den kraftiga nedgång som restaurangrörelsen fått vidkännas. Man vill ge åt restaurangerna en sådan ersättning, att beloppet täcker deras direkta kostnader för att tillhandahålla och utskänka spritdrycker, men det är, understryker jag, alltjämt meningen att denna ersättning inte skall möjliggöra någon vinst.

Detta är bakgrunden till att vi vill behålla ersättningen vid 15 procent, medan reservanterna vill sänka den till 12 procent. Reservanterna vill ge 12 procent på ett utskänkingspris som höjs från nivån 100 till 150. Vi däremot vill ge 15 procent på ett pris som höjs från 100 i utminuterungen till 133 vid utskänkning. Detta medför att skillnaden inte blir så stor som mellan 15 och 12, utan med de siffror för höjningen som jag angav, d. v. s. respektive 133 och 150, blir resultatet att reservanterna vill ge restaurangerna en ersättning av 18 kronor på ett inköp av 100 kronor, medan vi andra vill ge dem en ersättning av 20 kronor. Den ersättningen räcker bara till för att någotsånär, täcka kostnaden för utskänkning, och det är som sagt uteslutet att det kan bli frågan om någon vinst.

Herr talman! De sista ting, som jag här talat om, betraktar jag som utanverk, låt vara viktiga sådana, i det förslag som här lagts på riksdagens bord. Den stora frågan är, hur vi skall kunna så småningom tränga tillbaka starkspriten, särskilt brännvinet, och därigenom göra vårt folk till ett nytrare folk med snyg-

gare och mera måttliga alkoholvanor. I höstas höjde vi starkspritpriserna. I dag står vi inför frågan, om inte också vi, såsom man redan gjort i England och Danmark, bör alliera oss med ölet för att tränga tillbaka brännvinet.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets förslag.

Herr BENGTSO (bf) kort genmäle:

Herr talman! Herr Sjödahl har argumenterat mycket för att vi skulle införa detta öl, för att därigenom få en dryck som slår ut spriten. Enligt min uppfattning är dock ölet endast en kompletteringsdryck till men inte någon ersättning för starkspriten. Jag skulle vilja fråga herr Sjödahl: Tror herr Sjödahl verkligen att en spritdryck, som innehåller lägst 34 procent, men oftast mellan 40 och 50 procent alkohol, skall kunna ersättas av en dryck, som innehåller blott 3,6 procent alkohol? Det verkar mycket osannolikt.

Herr Sjödahl valde nog litet olyckliga exempel, när han återopade Danmark och England. Enligt senaste uppgifter jag har tillgängliga har man i England en konsumtion av 6,44 liter alkohol per invånare och år, vilket är betydligt mer än i Sverige. Ölkonsumtionen i Danmark har jag redan tidigare belyst tillräckligt. Helt allmänt sade herr Sjödahl att i England och Danmark har man tvingat folk bort från starkspriten genom att låta dem dricka öl i stället. Det är ingalunda så. I Danmark åstadkom man först en verklig minskning av starkspritkonsumtionen, och sedan har man fått en ökning av ölkonsumtionen, som inte är så särskilt stark. Under åren 1911—1913 var ölkonsumtionen i Danmark 33 liter per invånare. 1928, och sedan man infört den stora prishöjningen på starksprit, var ölkonsumtionen 34,7 liter per invånare. Alltså hade ölet till dess inte blivit någon särskilt påtaglig ersättare för den starkare spriten. Herr Sjödahls resomang på den punkten bygger på felaktiga förutsättningar, som jag sade tidigare i mitt första anförande.

Det är inte nu fråga om någon försöks-

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänknings m. m.

verksamhet, som herr Sjödahl sade. Slopan det av motboken var inte heller något försök. Tanken bakom införandet av detta nya öl är inte heller något försök, ty åtgärden är inte begränsad i tiden. Däremot pågår det försök på vissa platser om borttagande av tredjedelslitrarna och ändrade butiksstängningstider.

Beträffande reklamen vill jag bara erinra om hur utvecklingen har varit på det området. Vi kan där hålla oss till fakta. Under åren 1949—1952 ökade reklamen för alkohol med 40 procent. Under samma tid ökade vinkonsumtionen med 30 procent och spritförsäljningen med 5 procent. Det var sålunda inte alls så, att spritförsäljningen trängdes tillbaka, utan tvärtom visar siffrorna att ökad reklam och ökad spritförsäljning följs åt.

Om vi tittar på Stockholm, skall vi finna att man där har den största starkspritkonsumtionen i vårt land men också den största ölkonsumtionen. Ölet är sålunda en kompletteringsdryck till och ingen ersättningsdryck för starkspriten. Herr Sjödahl sade att vi har inget ölproblem i dag. Nej, herr Sjödahl, men låt oss införa detta öl på 3,6 procent, då kommer vi att få ett verkligt ölproblem i vårt land!

Herr SJÖDAHL (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bengtson vidhöll den uppfattningen, som han givit uttryck åt här, att detta nya öl blir en kompletteringsdryck till brännvinet och inte kommer att ersätta detta. Men, herr Bengtson, såsom jag sade tidigare kan vi inte göra någonting åt alkoholisterna eller åt dem, som har för vana att dagligen ta en sup till maten. Men vad vi har möjlighet att göra är att vänja vanligt folk att nöja sig med de svagare alkoholdryckerna och icke övergå i alltför stor utsträckning till starkare drycker. Det är fråga om en uppfostran på lång sikt. Herr Bengtson och andra, som röstade för att vi skulle ta bort motboken räknade väl inte heller med att effekten skulle bli ögonblicklig. Herr Eng-

lund har alltid predikat, att man inte gör ett nyktrare folk med en gång, men att detta så småningom skall kunna bli resultatet. Kan inte jag då också få anse att mitt enkla mellanöl är någonting, som så småningom kan fostra vårt folk? Varför skall herr Bengtson här ställa större fordringar på mig än vad han gör på herr Englund?

Sedan nämnde herr Bengtson också ölgubbarna — ja, han använde inte direkt ordet, men man kom att tänka på dem genom hans tonfall. Jag vill då erinra om att det öl, som det här gäller, kommer att serveras på restauranger och matställen men inte på ölkaféerna, och det är på ölkaféerna som vi träffar på ölgubbarna. Så länge de finns, som vill berusa sig och har möjlighet att få starksprit i obegränsade mängder, så kommer dessa personer att berusa sig med sprit och inte med öl. Fysiologiskt är det ofantligt mycket svårare nämligen att berusa sig med öl än med starksprit. Det måste väl ändå vara ett skäl i detta sammanhang.

Herr Bengtson refererade en historie-skrivning beträffande Danmark och kanske också beträffande England, som det nog är omöjligt att ta herr Bengtson ifrån. Men märk väl, att hur än utvecklingen gått, har man kommit dithän, att England är ett väsentligen öldrickande land liksom Danmark och att man där har bättre nykterhetsförhållanden än hos oss. Sedan kan det visserligen vara sant att England har en större alkoholkonsumtion per invånare än Sverige, men både herr Bengtson och jag är överens om att för samma alkoholmängd i öl som i starksprit får vi i ölet bara en bråkdel av berusningseffekten hos spriten. Det gör att man i det öldrickande Danmark har en bättre nykterhetssituation än vi i Sverige.

Då jag inte kan tala med änglars tunga, måste jag vädja till kammarens rationella förstånd. I kampen mot spritmissbruket har vi nyligen höjt spritpriserna. Nu måste vi få till hjälp ett öl av den kvalitet, som de öldrickande länderna har, nämligen detta öl med 3,6 procent.

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänknigen m. m.

Herr SPETZ (fp):

Herr talman! Nykterhetstillståndet i vårt land företer i huvudsak en mörk bild. Utskottet använder ordalagen »dagens svåra nykterhetspolitiska situation», och herr Sjödahl använde ordet »fasansfullt» för att beskriva tillståndet. Men vi bör väl inte uteslutande fästa oss vid de mörka sidorna. Vi kan ju dock notera åtminstone någon liten ljusning. En sådan ljusning innebär den konstaterade nedgången av försäljningen under innevarande år, en nedgång som har hållit sig inte bara under de två första månaderna, utan även under mars och april, då påskhelgen inföll, vilket ansetts omöjliggöra en rättvisande jämförelse med resp. månader föregående år. En jämförelse mellan de fyra första månaderna i fjol och samma månader i år visar i alla fall en minskning av försäljningen i år med 13 procent.

En annan ljuspunkt är, såsom jag ser det, den kraftiga tillbakagången av försäljningen av starköl. Jag skall inte diskutera anledningen till den. Utskänknigen av sprit har också sjunkit mycket starkt, vilket naturligtvis påverkat statistiken över nedgången av försäljningen.

Det finns ytterligare en ljuspunkt, nämligen den reaktion som har gjort sig gällande på arbetsplatserna. De, som är intresserade, kan exempelvis läsa i dagens nummer av Stockholms-Tidningen det reportage som gjorts från olika industrier och från exempelvis tunnelbanabygget. Det visar att man inom de grupper som det här gäller, alltså sådana som arbetar i industrier eller eljest har kroppsarbete, mycket kraftigt reagerar, inte bara mot spritmissbruket utan rent av, kan man säga, mot bruket av sprit.

Vi hade en debatt här för en vecka sedan, där förutvarande kommunikationsministern klart angav att syftet med den sänkning av blodalkoholhalten, som skulle gälla som straffbarhetsgräns vid rattfylleri, icke var att bibehålla vanan att ta exempelvis en sup och en pilsner, innan man gav sig ut och körde bil, utan att vederbörande skall avstå från all sprit i samband med bilkörning.

Allt detta är, menar jag, saker som man kan registrera på plussidan när det gäller detta problem. För övrigt är jag fullkomligt ense med herr Sjödahl om att det goda exemplet är ett av de kraftigast verkande medlen i detta sammanhang. Jag vill på den punkten på det allra varmaste instämma med honom.

Jag ber sedan, herr talman, att få säga några ord om de nu aktuella frågorna i tur och ordning. Jag skulle vilja börja med frågan om utskänningsskatten och vad som hör samman med den.

Omsättningen på restaurangerna har sjunkit mycket kraftigt, och orsaken härtill har angivits vara dels den fria utminuterings av sprit, dels att utskänningsskatten på restaurangerna är så pass hög, att spriten där blir avsevärt mycket dyrare än vid utminuterings. Men det finns väl också en annan orsak — jag har redan snuddat vid den — nämligen att i och med att vårt folk har blivit, kan man säga, ett bilåkande folk — vi kommer väl snart att ha inte mindre än ungefär en miljon motorfordon i vårt land — kommer den tanke, som låg bakom det beslut riksdagen fattade förra veckan, att slå igenom, d. v. s. att sprit och motorism icke hör ihop. Det är väl i alla fall så, att restaurangerna runt om i vårt land i mycket stor utsträckning frekventeras av människor, som på grund av sitt yrke eller såsom turister far omkring i landet med motorfordon och som då har anledning att inta sina måltider på dessa näringsställen. Därvid rekvirerar de numera icke någon sprit, vilket de förut gjorde. Jag tror att vi har att söka en av orsakerna till nedgången i omsättningen på restaurangerna i detta förhållande.

Följden har ju blivit, såsom herr Sjödahl sade, att utskänknigen inte längre är i varje fall något stort nykterhetsproblem. Det är relativt obetydligt. Men då frågar jag mig, vad det finns för anledning att under sådana förhållanden sänka statens inkomster av denna hantering med enligt utskottets beräkning 23 miljoner kronor. Det är väl inte en sådan skattesänkning som i dagens läge är den angelägnaste, herr talman, i syn-

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänkningsen m. m.

nerhet inte som denna beskattning nu åtminstone i viss mån beräknas hålla tillbaka konsumtionen. Det är ju konsumtionen, som vi i dagens läge vill komma åt genom beskattning. Jag kan därför, när det gäller utskänningsskatten, inte yrka annat än att den skatten måtte bibehållas på nuvarande nivå.

Jag skall inte beröra ersättningen något närmare; det är bara en liten detalj, såsom herr Sjödahl mycket riktigt sade. Det kan inte spela någon större roll, om denna ersättning bestäms till 18 eller 20 kronor vid en viss omsättningssumma. Vi har från vår sida hållit på den saken och tagit med frågan i vår reservation närmast därför, att vi anser att utskänkningsen av sprit och över huvud taget hela rusdryckshandlingen skall handhas så, att den enskilde inte har något privat intresse av att denna hantering expanderar.

Jag skall sedan nämna något om ölet. Herr Bengtson har redan sagt det mesta av det jag ville anföra på den punkten.

Herr Sjödahl mobiliserade, kan jag säga, hela sin övertalningsförmåga för den kampanj, som han ville locka fram emot — ja, han nämnde inte ordet, men ordet »spritdjävulen» brukar ju användas i vissa sammanhang. Han menade att detta öl kan sägas vara de bataljoner, vi skall sätta in i denna kamp.

Som vi ser saken, är detta att driva ut djävulen med Belsebub. Problemet förhåller sig verkligen litet annorlunda i Stockholms stad, kanske också i Göteborg — alltså storstäderna — jämfört med landsbygden. Vi, som kommer från landet, vill faktiskt inte ha tillbaka det gamla pilsnersuperiet. Alla vi som var med om och minns, hur det såg ut i de gamla handelsstallarna, som i regel fanns vid lanthandlarnas magasin på den tiden, vill inte ha tillbaka det elände som existerade, då det gick att köpa pilsnern fritt i affärerna och då dessa missbrukare sprang från affären ut i magasinerna eller stallarna och sedan gick ut till vägen, där vederbörande fungerade såsom en slags vattenledning. Det är därför som vi är bestämda motstån-

dare till att införa ett nytt öl av den typ som här föreslagits.

Jag kan inte förstå annat än att en anledning till att man från bryggerihåll är mycket angelägen om att få detta öl är den väldiga tillbakagången i försäljningen av det starköl som nu finns. När det visar sig, att det var en fullständigt misslyckad spekulation, tänker vederbörande att om de kunde få sälja ett öl med något lägre alkoholhalt under lättare betingelser, skulle det finnas utsikter att uppnå en ökning av konsumtionen och därmed också av produktionen av ett sådant öl.

Nu är det ju på det sättet — och det skall kanske också antecknas som en viss ljusning i det mörker som eljest råder — att konsumtionen av klass I, alltså av skattefria maldrycker, har stigit. I den mån det lyckas för tillverkarna att få fram en smaklig måltidsdryck av den typ, som exempelvis serveras i riksdagsrestaurangen, tror jag att vi har tillräckligt stor sortering av dessa varor, således av lättbrygd av olika slag, av 2,8-procentigt öl och av starköl, för dem som vill ha det.

När det till slut gäller frågan om spritreklamen skall jag villigt erkänna, att den frågan också är relativt obetydlig. Herr Sjödahl påpekade, att vi från nykterhetshåll inte gått till storms mot den reklam som görs. Därför fann han det litet underligt, att vi nu gick emot en utvidgning. Men det finns väl ändå en skillnad i detta fall. Och om det är en så obetydlig sak, varför skall man då ändra på den? Det finns ingen anledning att ändra på de bestämmelser som nu finns.

När jag använder ordet »ändra», herr talman, får jag kanske göra en sista anmärkning. Vi har under de år, som gått sedan 1954 års beslut, hela tiden använt det argumentet att våra erfarenheter ännu inte blivit tillräckliga; låt oss vänta med att ändra, har vi sagt, till dess erfarenheterna blivit litet bättre underbyggda! Nu visar alltså erfarenheterna, att konsumtionen av starksprit är i nedåtgående, att konsumtionen av starköl så gott som har försvunnit och

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänknings m. m.

att konsumtionen av klass I och klass II är i stigande. Vilken anledning har man under sådana förhållanden att nu vidtaga ändringar, vilkas resultat vi vet mycket litet om men som ger oss all anledning att befara det allra värsta?

Herr talman! Jag ber alltså att på den nu föredragna punkten få yrka bifall till reservation II).

Häri instämde herrar *Anders Johansson* (fp), *Sunne* (fp), *Nord* (fp) och *Söderquist* (fp).

Herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag vill börja med att uttala den stilla förhoppningen, att den abstrakta och teoretiska exklusivitet, som brukar präglä spritdebatterna i detta hus, i dag skall lämnas hemma, när det är en i huvudsak så prosaisk fråga som förslaget om ett nytt mellanöl som är den stora, kontroversiella diskussionspunkten. Ölet är ju en vardagsvara, och vi kan därför kanske föra en ganska vardaglig debatt om den frågan. Jag har också, med hänsyn till den glest besatta kammaren, en känsla av att detta inte heller är någon fråga som så där alldeles överväldigande dominerar tankeverksamheten hos riksdagens ledamöter.

Låt mig vidare säga att de grundläggande linjer, som låg bakom hela den proposition som presenterades riksdagen år 1954, ändå har fått sitt uttryck — visserligen i litet format — i de båda propositioner som riksdagen i dag har att ta ställning till. Strävandena var ju att komma ifrån de mera tvångsbundna och regleringsbetonade förhållanden, som präglade spritlagstiftningen i vårt land, att komma över till någonting av inställningen, att vi litat på den enskilde medborgarens känsla av eget ansvar och att lagstiftningen och statsmakternas åtgärder till den ändan snarare skulle inriktas på att stimulera, leda och påverka än att uppställa regler och förbud för medborgarna. En av de grundläggande tankegångarna var onekligen, att man genom de nya åtgärderna skulle försöka stimulera en övergång till konsumtion av de alkoholsvaga dryckerna på

bekostnad av den i vårt land tyvärr så populära starkspriten. De båda nu föreliggande propositionerna är följaktligen helt och hållet logiska följdåtgärder till de grundläggande tankegångar, som riksdagen år 1954 var ense om.

När vi sett på utvecklingen efter den 1 oktober 1955, har vi ju tidigare här i riksdagen haft anledning — senast i fjol höst, då vi debatterade prishöjningen på starkspriten — att kommentera den från med skäl ganska dystra utgångspunkter. Men jag har ännu inte hört att ens de mest energiska företrädarna för avhållsamhetslinjen på detta område — nykterhetsrörelsens ivrigaste förkämpar — har velat beteckna utvecklingen efter riksdagsbeslutet 1954 såsom en bankrutt. Man har inte släppt tankarna och förhoppningarna, att vi ändå skall kunna bära vidare de grundläggande tankegångar, som låg i det beslutet, och att svenska folket med heder skall visa sig kunna bära det personliga ansvar, som riksdagen då lade på det. Så länge reservanterna inte är beredda att beteckna 1954 års riksdagsbeslut som galet, felaktigt och oriktigt och kräva åtgärder i fråga om starkspriten, med återgång till motboken, till regleringar och förbud, så länge är det bara att agera i utkanterna av problemet, när man försöker göra frågan om tiondelsprocenten i ett öll till det stora nykterhetspolitiska spörsmålet i dag.

Man vågar kanske också säga, då man ser tillbaka på utvecklingen efter den 1 oktober 1955, att den kännetecknades av en omedelbar kraftig uppgång i starkspritkonsumtionen, men ändå inte en optimal uppgång. Den optimala uppgången kom tre, fyra månader, eller kanske rättare sagt sex, sju, åtta månader senare. Vad som däremot mycket starkt präglade den fria tiden var ju en kraftig uppgång av exportölkonsumtionen. Det har alltså här varit två helt skilda utvecklingskurvor. Starkspriten exploderade inte vid frigivandet; det blev visserligen en kraftig uppgång, men den tenderade att bli ännu starkare längre fram. Vad beträffar exportölet däremot fick vi den starkaste uppgången omedelbart,

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänknings m. m.

och sedan blev det en ganska snabb återgång. Man kanske kan säga att exportölet inte lyckades ta upp konkurrensen med starkspriten. Det vore ju rätt naturligt, om man sagt sig att vi just under månaden efter sedan spriten blev fri skulle ha haft den verkligt stora uppgången på starkspritens område. Då borde det ha varit en ackumulerad förväntan, som skulle ha exploderat i frihetens konsumtion. Så blev emellertid inte fallet, och det kan ju tänkas att den kraftiga uppgången av exportölkonsumtionen därvidlag hade en viss återhållande verkan och effekt. Exportölet hade ju i vårt land omgärdats med utomordentligt stora och omfattande säkerhetsåtgärder. Man måste gå till läkare och få ett intyg på att man var i ett fysiskt och psykiskt depressionstillstånd för att sedermera på apoteket få inköpa en flaska klass III. Det blev någonting av en mystisk eftertraktan av det oåtkomliga som här blommade ut. Nu blev detta så hårt hållna exportöl fritt, och eftersom man — naturligtvis med god medverkan även från nykterhetsorganisationernas sida — hade lyckats uppamma en föreställning hos svenska folket, att just detta exportöl var kvintissensen av det okända, var det förklarligt att, så som människorna rent psykiskt är utrustade, de då skulle pröva på detta öl när det blev fritt.

Jag sätter dessa båda utvecklingslinjer i parallellitet med varandra, nämligen en kraftig uppgång på starkspritens område men icke en optimal uppgång. På ölets område, en uppgång som sedermera snabbt gick tillbaka igen. Det ger ju närmast anledning att tro, att under denna månad exportölet var någonting av en verklig konkurrent till starkspriten. Vår aktsamhet och vår rädsla för att släppa fram ölet gjorde bland annat, att det inte släpptes loss i den allmänna handeln. Det visade sig vara ganska besvärligt att komma över det. Det är en tungtransporterad och voluminös vara; många kanske måste resa mittals till systembolagets butiker för att köpa ölet — alla är ju inte utrustade med bil, och har de bil, kanske de inte kan parkera den utanför porten — och det var många svårigheter

som gjorde, att man när den första bekantskapens entusiasm hade lagt sig, tyckte att besväret var för stort för att fortsätta med inköpen.

Jag har bara velat säga detta för att understryka, att om man skall dra några slutsatser, huruvida ölet kan vara ett alternativ till starkspriten, ger onekligen utvecklingen under den första fria månaden viss anledning att tro detta.

Det har av utskottsordföranden herr Sjö Dahl sagts i debatten att det öl, som här föreslås, är ett öl av en typ som är internationellt godtaget. Det är ett öl som i andra länder — säga vad man vill — ändå visat sig vara ett alternativ till starkspriten. Om man reser i England och i Danmark, finner man att ölet just hos de breda folklagen är en verkligt slagkraftig konkurrent till starkspriten.

Nu kan det ju frågas: Varför har då inte finansministern vågat gå längre och verkligen populariserat det nya mellanölet? Detta får ju fortfarande icke säljas på kaféerna, och det får inte säljas i kringföringshandeln, utan det skall säljas i de fasta butikerna och försäljningsställena, och man har möjlighet att från länsstyrelsens sida dra in tillståndet, därest missbruk skulle förekomma. Ja, jag har helt enkelt inte velat gå längre, därför att jag har varit medveten om den överdrivna rädsla för ölet, som många i detta hus bär inombords, och en ledamot av regeringen får ju alltid se till, att han anpassar sina förslag, så att de har möjlighet att accepteras av riksdagens båda kamrar. Rädslan för ölet borde emellertid nu ha mildrats, och jag kanske direkt skulle kunna replikera herr Spetz, när han fick visionen av de gamla tidernas öl-drickandeelände, med att säga, att det faktiskt är att vara blind på båda ögonen och se bort från den utveckling som har skett från de dagar, som föresvävar herr Spetz och som även jag minns från min barndom, till våra dagar.

Öl-drickandet förr — jag vet inte om herr Spetz går 20 eller 40 år tillbaka i tiden — var någonting av den fattiges revolt mot tidens trista elände. Om stugan var full av barn och han hade jämn

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänkningsen m. m.

möda att hålla deras hunger borta, så kan det väl hända att han någon gång sade sig, att i detta elände behöver man en stund av glömska, och att han då gick ut och drack öl. Men situationen är ju en helt annan i dag. Är det någon som tror att våra ungdomar skulle gå tillsammans och köpa en back mellanöl hos handlanden och sätta sig och dricka ur den? Är det någon som tror att ölbrickandet föresvävar en modern familjefar såsom en lämplig avkoppling? Hans lämpliga avkoppling i dag är säkerligen en helt annan. Han kanske sätter barn och blomma i en folkvagn eller en Volvo och reser ut över lördag och söndag. Man har bortsett helt från den psykologiska utvecklingen och den standardutveckling vi haft i vårt land, när man med utgångspunkt från den förgångna tidens ölelände försöker ge riksdagens ledamöter en känsla av att i detta skall vi dyka ned på nytt, därest finansministerns förslag om ett mellanöl, försålt under relativt restriktiva förhållanden, skulle bli en praktisk verklighet.

Jag ser denna fråga också på det sättet, att det är fråga om en konsument-service. Jag tror att det var herr Spetz som talade om den verkligt goda måltidsdryck som vi kan köpa nere i riksdagsrestaurangen. Utan någon tanke på reklam förmodar jag att han menade »Kum». För att ingen oförrätt skall ske, skall jag benämna det allmänt med uttrycket »svagdricka». Jag vill säga att jag emellanåt dricker några glas svagdricka, jag trivs med det och kan rekommendera det på det varmaste. Jag dricker ibland ett glas klass II, jag trivs med det och kan rekommendera det. Jag dricker exportöl någon gång, jag trivs med det och kan rekommendera det. Jag föreställer mig, att om riksdagen beslutar sig för att införa mellanöl, kommer jag att dricka även det vid något tillfälle och säga, att det var inte så dumt och att jag ber att få rekommendera det. Om denna konsumentservice vidare innebär att vi får en svagdricka för 25 öre flaskan, vanligt pilsnerdricka för 45 öre flaskan, ett mellanöl för 65 öre flaskan och ett exportöl

för 85 öre flaskan, då har man tagit vissa hänsyn till önskvärdheten av att kunna furnera allmänheten med ett sortiment, där all valfrihet förefinnes.

Nu har man i denna diskussion med ganska stark skärpa — framför allt från herr Bengtsons sida — anført, att man har anledning att befara att de, som i dag dricker en pilsnerdricka med 2,8 procent, kommer att sluta med det och i stället gå över till mellanölet med 3,4 eller 3,5 procent. Jag är inte alls så övertygad därom. Jag tror att pilsnern har sin speciella kundkrets vid vissa tillfällen och med hänsyn till vad man vill kosta på sig och att mellanölet får sin kundkrets vid andra tillfällen och med hänsyn till vad man då vill kosta på sig.

Det kan ju tänkas — och det skall i ärlighetens intresse sägas — att det kommer att finnas en och annan i kammaren som säger att eftersom det finns ett 3,4-procentigt öl, så tar jag det nu och låter bli pilsnerdrickan med 2,8 procent, men det finns lika stora utsikter att en och annan kommer att säga, att eftersom jag får ett öl med 3,4 eller 3,5 procent, så låter jag bli att ta den andra eller tredje snapsen eller kanske t. o. m. — mirabile dictu — den första snapsen. Jag menar att om vi skulle få den utvecklingen, att en och annan 2,8-pilsnerkonsument gick över till att bli 3,4-pilsnerkonsument, så kan man acceptera en sådan utveckling, om den uppvägs av att en och annan, som annars tar två snapsar, när han äter, nöjer sig med en snaps i fortsättningen. Det är svårt att göra gällande så där patentsäkert som bl. a. herr Bengtson gjorde, att nu får vi den eller den konsumtionsinriktningen. Jag är övertygad om att har vi släppt loss i fri förbrukning den 40-procentiga starkspriten, på medborgarnas eget ansvar, fattas det ju både konsekvens och logik hos de talesmän, som gör frågan om fem eller sex tiondedelars större eller mindre alkoholprocent hos ett öl till en riksviktig nykterhetspolitisk fråga.

Vi läste i tidningarna till vår glädje att årets rykrytinryckningar har varit

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänkningsen m. m.

föredömliga ur nykterhetssynpunkt. Om man får tro tidningarna i går, hade polisen inte behövt rycka in i något enda fall för att ta hand om fulla rekryter. På den tiden, då jag gjorde min rekryt, var situationen inte alls likadan — det vill jag i ärlighetens intresse erkänna. Man behöver kanhända inte misströsta om svenska folkets förmåga att individuellt ta ansvar och ta vara på sig självt när det gäller förtäring, inte bara av pilsner utan till och med av starksprit. Utvecklingen under de senaste månaderna har ju varit glädjande i detta avseende, och det ser ut, som om vi hade toppat förbrukningssiffrorna och nu är inne på litet sundare vanor. Jag tror inte att man kan säga att de friska människorna ökat sin alkoholförbrukning i sådan utsträckning, att den utgör något påtagligt problem. Däremot faller en väsentlig del av konsumtionsökningen på de gamla och olyckliga återfallsalkoholisterna, som helt enkelt inte kan motstå sitt alkoholbegär. Men vi skall dess bättre skriva lagar för den alldeles övervåldigande friska delen av svenska folket — de sjuka människorna får vi ta hand om på andra vägar genom en effektiviserad nykterhetsvård och på det sätt, som bland andra herr Sjödahl i sitt anförande här givit uttryck åt.

Herr Bengtson gjorde ett uttalande, som jag inte vill låta stå alldeles oemotsagt. Han sade, att möjligheten att vi skulle få de danska konsumtionsvanorna och alltså övergå från konsumtion av starksprit till öl var betingad därav, att man med en gång genomförde en chockartad prisstegring på starksprit, och då skulle man få denna — om jag fattade herr Bengtson rätt — i och för sig acceptabla men icke lyckade utveckling. Om herr Bengtson emellertid för denna diskussion med hänsyn till dagens läge, förhåller det sig faktiskt på det sättet, att en liter svensk akvavit kostar — om man räknar om valutan i ett motsvarande danskt värde — ungefär på pricken lika mycket som en dansk akvavit. Danskarna dricker fortfarande mindre starksprit än vi gör i vårt land och förhållandevis mer maltdrycker och öl. Jag

vill minnas att proportionerna mellan den svenska och den danska konsumtionen av starksprit och öl är, att vi konsumerar fem gånger mera starksprit och danskarna konsumerar dubbelt så mycket öl som vi.

Det är onekligen på det sättet, att om man försöker dra slutsatser av den statistik som finns — även om jag personligen alltid gör reservationer mot statistik på vilket område den än må åberopas och det gäller även detta område — får man ändå närmast intrycket av att om man släpper loss ett populärt öl av typen »europaisk måttstock», d. v. s. det här föreslagna mellanölet, finns det ändå en rimlig möjlighet att leda över de mest råa förbrukningsvanorna till en förhållandevis oskyldigare konsumtion av denna dryck. I varje fall påstår experterna, som vetenskapligt studerar detta ämne, att berusningseffekten vid konsumtion av öl är betydligt mindre än vid förtäring av starksprit.

Det är ju inte enbart frågan om ölet, som är kontroversiell i dagens debatt, även om den på det sätt, som blivit tradition i vårt land, har förts fram som den dominerande spritpolitiska frågan. I det problem, som kammaren nu har att behandla, ingår bland annat en reduktion av utskänkningskatten för våra restauranger. Det är klart att herr Spetz, såsom den energiske ledamot av bevillningsutskottet han är, kan ställa sig upp och anklagande peka på finansministern och fråga, vad det är för slöseri med statens medel att ge bort 20 miljoner kronor, som finansministern så väl behöver. Jag kan säga herr Spetz, att regeringen mycket noga övervägt denna åtgärd, innan den tagit ståndpunkt. Men det är ändå uppenbart att de åtgärder, som man inom detta hus vidtog, efter den 1 oktober 1955 medförde ytterst påtagliga förändringar i den svenska restaurangnäringens ekonomiska möjligheter. Mest påtagligt har resultatet varit när det gällt de s. k. folkrestaurangerna — om jag får använda det uttrycket — där konsumtionen av sprit i själva verket var en kompletteringskonsumtion. Men det råder

Ang. ekonomiska villkor för rusedrycksutskänknings m. m.

ingen tvekan om att över huvud taget hela näringen — och det är inte någon oväsentlig näring — har ställts inför ganska svårartade problem med hänsyn till det beslut som riksdagen fattade, när spriten släpptes loss. Vi har kommit till den uppfattningen, att det är skäligt att göra denna reduktion av utskänkningskatten för att ge spritkonsumtionen under de vårdade och kontrollerade former, som restaurangerna är skyldiga att iakttä, en bättre och ärligare chans emot den konsumtion, som är en direkt följd av utminuterings, d. v. s. hemmaförbrukningen, portgångsförbrukningen eller vad man vill använda för uttryck.

Restaurangnäringen är ju ingen obetydlig verksamhet i vårt land, och i den mån som människorna höjer sin standard och reser mer och mer inte bara inom sitt eget land utan också i andra länder, så har det ju en viss betydelse, på vilken standard den svenska restaurangnäringen arbetar. Turismen är ju en valutagivande industri, större än vad de flesta i denna kammare kanske har en föreställning om. Vi måste anständigtvis hålla oss med en restaurangnäring som kan driva denna i och för sig accepterade och vällovliga näring under något så när rimliga utkomstförhållanden.

Till den ändan har vi också sagt oss, att vi bör kunna ta risken att ha fria priser på starkvinerna. Vi har ju nu tagit bort vinstmöjligheten på starkspriten för restaurangerna, men vi har sagt oss att de bör ha en rimlig ersättning för sitt arbete med att furnera kunderna med sprit, eftersom en del kunder begär att få ett glas starksprit när de besöker en restaurang. Det har diskuterats vad denna ersättning skall uppgå till. Regeringen har föreslagit 15 procent i sin proposition, och reservanterna i utskottet har stannat vid 12. Det har tidigare sagts av utskottets talesmän, att inte ens 15 procent är full och fair ersättning för den kostnad som restaurangerna har genom att de serverar sprit. Går man under detta tal, blir det följaktligen en ännu stramare behandling

av restaurangnäringen. Man ger den inte möjlighet att kompensera sig för den arbetskostnad som denna hantering medför. Jag vet att utskottets reservanter då faller tillbaka på att det ligger ett goodwillvärde i att få servera vin och starksprit, och mot detta värde kan man balansera en ersättning som icke täcker kostnaderna. Detta resonemang var ganska riktigt före den 1 oktober 1955, men i dag är det i varje fall för folkrestaurangerna inte någon realitet.

Från den utgångspunkten har jag kommit fram till att begära att man skall ge ekonomisk möjlighet för restaurangerna att föra spritvaror. Begär man att de skall furnera kundkretsen härmed, är det rimligt att kostnaderna därför också i görligaste mån blir ersatta.

Det har i denna debatt inte anförts några klagomål mot de fria vinpriserna, och detta fattar jag följaktligen så att på den punkten behöver vi inte ta upp någon diskussion. Om jag behöver säga något till mitt försvar, ifall någon inte har samma uppfattning som jag, skulle det väl närmast vara att jag nog tycker att vi har en inbördes konkurrens mellan restaurangerna i vårt land, som gör att det knappast är möjligt för en restaurang att i nämnvärd utsträckning ta ut några oskäligen vinster på vin. Om man maximerar priserna på vin, ligger det ju nära till hands att restaurangerna, eftersom de ändå måste se till att deras ekonomi går ihop, tar igen detta i form av höjda priser på mat, på pilsner, sockerdricka, ramlösa etc., och det menar jag inte är en utveckling som man har anledning att befrämja.

Jag tror att det var herr Bengtson, som vände sig emot de liberaliseringar i fråga om reklamen som är föreslagna. Jag vågar nog säga att även på den punkten innebär propositionen ett fullföljande av de tankegångar som man gav uttryck för 1954. Det kommer inte att reklameras för brännvin, Skåne och Norrland, det kommer att reklameras för de svagare dryckerna, som kan bli konkurrenter till den egentliga starkspriten. Den reklamen har vi för närvarande, och det är, menar jag, rätt överdri-

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänknings m. m.

vet att binda denna verksamhet med de regler som man i dag har. Jag tror att reklamakarna kommer att ha intresse av att sköta denna verksamhet med sådan aktsamhet och omsorg, att riksdagens ledamöter icke behöver bli besvikna på den liberalisering av reklamverksamheten som här har ifrågasatts.

Herr talman! Jag har med detta velat kommentera de inlägg från reservanternas sida som har presterats här i dag från talarstolen och kanske ytterligare med några korta anmärkningar rekommendera den proposition som riksdagen i dag behandlar.

Herr BENGTON (bf) kort genmäle:

Herr talman! Från finansdepartementet brukar man vanligen få höra en hel del uppgifter om utvecklingen på olika områden, men jag finner i dag, att uttalandet är betydligt merapräglat av förmodanden och obenägenhet att gå in på de faktiska uppgifter från alla länder som har anförts i debatten här. I första hand vill statsrådet Sträng visa på övergången 1955. Jag tror inte att om man drar upp kurvor över starkölskonsumtionen och spritkonsumtionen, det blir någon vidare överensstämmelse. Det finns ytterligare två faktorer som inverkar. Den ena är den stora nyfikenheten på starkölet. Den andra är att den kampanj som vi satte i gång för att dämpa ned det hela torde ha gjort någon verkan.

När det vidare sägs att ölet inte är så tillgängligt, så vill jag dock erinra om att det nuvarande starkölet kan köpas på alla de platser där man kan köpa spritdrycker. Skulle den meningsriktning finansministern och utskottets ärade ordförande företräder vara riktig, då skulle folk mycket väl kunna säga: Här finns både starköl och starksprit, jag köper starköl i stället. Men det är inte så. Man gör inte på det sättet.

Beträffande det tidigare ölelandet vill jag säga, att den höjning av levnadsstandarden som gjort slut på detta också inverkat på annat sätt. Skall man be hem några gäster, resonerar man ofta så, att

det finns vanligt pilsner på 2,8 procent och starköl på 3,6 procent. Naturligtvis har jag nog god ekonomi för att bjuda på något bättre och så blir det 3,6 procent i stället för 2,8 procent.

Finansministern sade vidare att man skulle kunna låta bli den andra snapsen för att det finns ett bättre öl. Det är mycket optimistiskt. För att man fick ett öl som hade 0,8 procent högre alkoholhalt skulle man avstå från denna andra snaps, som innehåller ungefär 40 procent alkohol! Jag tror inte att den andra snapsen kan ersättas på det viset.

Vi kommer nog fram till samma resultat, vilka uppgifter vi än tar. Jag är villig att diskutera den danska, den franska, den engelska, den finska och den svenska utvecklingen, som alla tyder på att ölet är en kompletteringsdryck till starkspriten och ingen som helst ersättning för denna. Jag är säker på att det kommer att lyckas att få svenska folket att dricka mycket mera öl, men det kommer inte att inverka något på konsumtionen av starksprit. Också nykterhetskommitténs betänkande visar detta. Den danska spritkonsumtionen sjönk med 90 procent den tid som jag nämnde, men ölskonsumtionen steg under samma tid inte med mer än 13 procent, vilket är ett ytterligare bevis. Även om herrarna är obenägna att diskutera denna fråga, har jag dock velat anföra de föreliggande siffrorna.

Priset är lika högt i Sverige som i Danmark, men vi har låtit det stiga så småningom med några kronor då och då, och det har haft en menlig inverkan på utvecklingen i Sverige.

Herr SPETZ (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag började mitt tidigare anförande med att peka på någonting som jag betecknade såsom ljuspunkter när det gäller nykterhetstillståndet i vårt land, och det föreföll mig som om finansministern med sitt exempel från inryckningarna till värnpliktstjänstgöring bestyrkte, att läget har ljusnat. För min del vill jag gärna betyga, att jag icke har misströstat om det svenska fol-

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänkingen m. m.

kets förmåga att visa omdöme och ansvar och att ta hand om sig självt. I varje fall har nykterhetsrörelsen aldrig misströstat. Men det hindrar ju inte att vi under den tillnyktringsperiod — kanske jag får lov att säga så — som vi nu synes vara inne i är motståndare till för tidiga ändringar. Vi anser att det här framlagda förslaget innebär en sådan ändring som har kommit för tidigt. Vi borde ha väntat längre för att avvakta utvecklingen.

Till sist vill jag säga, att finansministerns trivsel med olika slags öl knappast som personligt exempel motsvarade herr Sjödahls intentioner.

Herr NILSSON, YNGVE, (h):

Herr talman! Departementschefen har i propositionen påpekat, att de åtgärder som år 1954 vidtogs för en övergång till svagare drycker visade sig vara otillräckliga. De åtgärder som nu föreslås är alltså endast ett fullföljande av de intentioner som statsmakterna hade 1954. De sammanfaller också med nykterhetskommitténs klara uttalande för en övergång till alkoholsvagare drycker. Det har visat sig, att det 4,5-procentiga starkölet som infördes vid den sista reformen inte varit så begärligt, troligen till stor del beroende på att det var omgärdat med en hel del omöjliga bestämmelser och att alkohollhalten i detta öl var något för hög för att de som verkligen ville ha ett gott öl skulle välja detta. De som ville ha alkohol tog då i stället starkspriten.

Det nya öl som nu föreslås, skulle innehålla en alkoholhalt av 3,6 volymprocent, alltså endast 0,8 procent högre än det vanliga ölet — klass II — som vi nu har. Jag förstår inte att denna lilla skillnad i alkohollhalten kan stöta någon. Det har sagts att vi skall ta bort den vanliga pilsnern, som har 2,8 volymprocent, och tillhandahålla ett nytt öl med 3,2 volymprocent. Men varför skulle vi göra det? Det finns en hel del människor som vill ha kvar klass II, och då tycker man att de också bör kunna få det. Det har t. o. m. kommit fram ett kompromissförslag, som avser ett öl med 3,4 procent.

Jag vill än en gång understryka, att denna strid om futtiga 0,8 procent måste, efter mitt sätt att se, vara orealistisk. Här gäller det att försöka främja en övergång till svagare alkoholdrycker. Det har faktiskt visat sig att i en del länder, där man konsumerar mycket öl, det också har blivit bättre med nykterheten. Allting tyder alltså på att om vi skulle kunna få till stånd en ökad konsumtion av öl här i vårt land, så finns det också förhoppningar om att vi på längre sikt skulle kunna få fram de alkoholsvaga dryckerna på de alkoholstarka dryckernas bekostnad och därmed förbättra nykterhetstillståndet.

Jag kan inte heller tänka mig att det skulle innebära någon fara för nykterheten att genomföra de nya regler för maltdryckernas distribution, som nu föreslås. Det är en servicefråga, som finansministern nyss påpekade och som borde, efter mitt sätt att se, var ordnad för länge sedan. Hade man inga betänkligheter då man släppte fram starkspriten, behöver man nog inte ängslas i dag heller, utan man kan med gott samvete följa det förslag som utskottsmajoriteten har föreslagit.

Herr Torsten Bengtson har gått in på frågan om systembolagens öppethållande. Herr Bengtson vill ha stängt dag före söndag och helgdag. Detta är märkligt. Städernas befolkning kan ju vilken dag som helst gå in på systembolaget och skaffa sig sprit, under det att landsbygdens folk har det betydligt svårare med den saken. Man förlägger ofta stadsresorna till de dagar, då man har den kortaste arbetstiden, och det är lördagarna. Då jag antar att herr Bengtson har vetskap om detta, förefaller förslaget vara föga övertänkt. Det kan väl inte förhålla sig så, att herr Bengtson anser att landsbygdens befolkning i detta hänseende bör utsättas för hårdare restriktioner än städernas och de större samhällenas befolkning, där systembolagen finns. I så fall ber jag bestämt att få vända mig mot ett sådant system.

I övrigt vill jag, herr talman, säga några ord om cidern. Av de motioner, som framförts angående tillverkning och

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänknings m. m.

försäljning av ciderdrycker, framgår det att man där önskar ha en volymprocent alkohol av högst 2,8 eller densamma som gäller för vanligt öl. Man vill också att försäljningen skall kunna ske efter samma regler, som kommer att gälla för maltdryckerna. Motiveringen för denna framställning är dels att fruktöverskottet och framför allt de lägre kvaliteterna skulle kunna användas för denna tillverkning, så att en bättre balans därigenom skulle komma att uppstå på fruktmarknaden, och dels att marknaden skulle komma att tillföras en alkoholsvag dryck, som på grund av sina särpräglade egenskaper icke skulle kunna användas i berusningssyfte. Utskottet konstaterar också mycket riktigt i sitt utlåtande, att en ciderdryck knappast skulle kunna bli berusningskälla, och man håller också med om att cidern skulle kunna få en viss betydelse för en övergång till alkoholsvagare drycker. Sedan är det emellertid slut med den positiva delen i utlåtandet över dessa motioner, och i fortsättningen heter det, att marknaden kommer att tillföras en ny, lättillgänglig alkoholdryck, som skulle kunna konkurrera med läskedryckerna och därmed något öka den totala alkoholkonsumtionen. Utskottet slutar med att avstyrka motionerna på grund av, som det heter, nykterhetspolitiska synpunkter.

Herr talman! De nykterhetspolitiska synpunkterna tar sig ibland högst olika uttryck. Om jag inte är felaktigt underbyggd släpptes starkspriten fri just på grund av de nykterhetspolitiska synpunkterna, och nu vågar man under åberopande av liknande skäl inte tillåta en tillverkning av cider, som dock inte skulle innehålla större alkoholkoncentration än vanligt öl av klass II.

Farhågor har också uttalats för att cidern skulle kunna bli begärlig för ungdomen. Jag tror knappast att man behöver befara detta. Varken cidern eller ölet är drycker som passar just ungdomen. Det är nog de till mera mogen ålder komna, som kan sätta värde på den särpräglade smak, som är karakteristisk för såväl cidern som ölet.

Med detta, herr talman, ber jag att vad

gäller cidern få yrka bifall till motionerna I: 314 och II: 385 under avdelning II: 1.

Beträffande samtliga andra punkter, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ELOFSSON, GUSTAF, (bf):

Herr talman! Det har i dag kanske länge nog diskuterats om det är lyckligt med fler ölsorter, och jag skall inte uppta tiden länge. Jag är kanske närmast av den uppfattningen, att vi har ölsorter tillräckligt, och att det inte är nödvändigt att gå in för fler. Men finns den uppfattningen att detta mellanöl, som det har kallats, skulle kunna bidra till en övergång från starksprit till öl i större utsträckning, bör man naturligtvis inte motsätta sig detta mellanöl ur nykterhetspolitiska synpunkter.

Jag kan dock inte underlåta att säga, att man nog river upp större debatt om den lilla sak det här gäller än vad man behövde göra. Vi såg ju hur det utvecklade sig med starkölet. När det kom i marknaden fick det ett väldigt uppsving, efter några månader började försäljningen gå tillbaka, och det visar sig nu att det är mycket få som dricker detta starköl. Jag skulle tro att förhållandet med mellanölet blir detsamma; folk har vant sig vid det andra, och jag tror att de kommer att hålla sig till det.

När jag här antecknat mig som talare var det närmast för att försvara ciderdrycken. Det har nu den föregående talaren gjort på ett utmärkt sätt, så att jag kan helt ansluta mig till vad han sade.

Finansministern talade om att han drack Kum i restaurangen här nere och tyckte att det smakade bra. Om finansministern varit inne nu skulle jag velat säga till honom, att om man finge tillverka detta Kum med 2,8 volymprocent alkohol skulle det smaka ännu bättre, och jag är säker på att finansministern skulle ha rekommenderat det då också.

Många talare har i utskottet sagt, att om man bereder en alkoholhaltig dryck av frukt, skulle man med den lära ungdomen börja förtära sprit. Jag tror inte

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänkningsen m. m.

alls detta. Ur nykterhetspolitisk synpunkt kan jag vara med om att skaffa fram en ciderdryck med denna volymprocent alkohol, ty det är dock utrett att det är otänkbart för människor att, som man gör med ölet, sätta i sig en sex, sju, åtta flaskor cider. Dricker man bara två flaskor cider, tror jag man känner sig obehaglig på grund av fruktsyran, av vilken människokroppen inte kan förtära hur mycket som helst.

Vi som rekommenderar en ciderdryck anser, att det ur nykterhetspolitisk synpunkt finns tillräckliga garantier för att cidern inte kan missbrukas, och därför anser jag att man inte bör vara så rädd för att tillverka den varan.

Jag skall inte uppehålla tiden längre, herr talman. Jag har avlämnat en reservation, som här är betecknad VI. Den avser en motion om cidertillverkning.

Herr HUSS (fp):

Herr talman! Låt oss fastslå att den nuvarande nykterhetssituationen i vårt land är betänklig och att opinionen, åtminstone till övervägande del, anser att starkspritkonsumtionen, som är orsak till den tråkiga situationen, måste bekämpas på ett effektivare sätt och helst genom en politik, som är klokare än den nuvarande när det gäller alkoholsvaga drycker.

I fråga om lättviner har denna politik redan länge varit liberal. Dess effekt har emellertid inte varit särskilt påtaglig. Sannolikt sammanhänger detta med att vinet, åtminstone lättvinet, inte kunnat på allvar uppta tävlan med starkspriten, och detta beror i sin tur sannolikt på konservativa sällskapstraditioner o. s. v. och kanske framför allt på att vinet är mindre väl lämpat som dryck utan samtidigt intagande av föda. Återstår alltså att övergå till en mer liberal ölpolitik.

Nu säger de som vill avslå förslaget om ett bättre öl att det är att driva ut djävulen med Belsebub. Vi vill inte ha tillbaka ölfylleriet från före 1941, säger man. Att se saken på detta sätt innebär emellertid enligt min mening, att man bortser från några rätt väsentliga fakta.

Först och främst har man glömt — vilket redan finansministern erinrat om — den sociala utvecklingen, som gör att tanken på ett förnyat ölfylleri av den gamla typen måste betraktas som osannolikt. Vidare har man också bortsett från att en ölkvantitet, som innehåller en lika stor kvantitet ren alkohol som en viss kvantitet starksprit — om det nu undantagsvis varit fråga om en konsumtion i berusningssyfte — framkallar ett rus av betydligt mer godartat slag, såväl psykiskt som fysiskt, än ett rus som framkallats av den nyssnämnda kvantiteten starksprit. Man har även bortsett ifrån professor Goldbergs undersökningar.

När vi år 1954 senast tog ställning till ölfrågan och diskuterade ölets alkoholhalt, spelade dåvarande docent Goldbergs tidigare undersökningar en stor roll. Hans undersökningar visade att kurvan för inverkan på arbetsförmågan och den allmänna självkontrollen började påtagligt stiga ovanför 2,8 procent. Det öl av cirka 3,2 procent som kom till användning var emellertid inte framställt på normalt bryggerimässigt sätt, utan ölet utgjorde en blandning, som hade en relativt hög jäsningsgrad och en låg halt av extraktämnen.

Professor Goldberg har nu gjort nya undersökningar, som medför att frågan faktiskt har kommit i ett nytt läge. Dessa undersökningar har visat, att om man i stället för det blandade öl som jag nyss talade om använder ett öl med en alkoholhalt något över tre procent med relativt låg jäsningsgrad och hög halt av extraktämnen, så blir inverkan på blodalkoholhalten och alkoholverkan i övrigt inte nämnvärt högre än med 2,8-procentigt öl. En konsekvens av dessa nya rön borde vara att man i dag borde stödja det motionsmässigt framförda förslaget om ett mellanöl av 3,2 procents styrka, som också påyrkats i reservation nr IV. Det finns emellertid vissa skäl, speciellt av nykterhetspolitisk art, som talar för att propositionens förslag om 3,6 procents alkoholstyrka är klokare.

För det första talar erfarenheterna från Danmark och flera andra länder

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänknings m. m.

för att alkoholhalten i ölet måste stegras till omkring 3,6 procent för att kunna inte bara konkurrera med utan även ta ledningen framför andra alkoholhaltiga drycker. En annan anledning att hålla på det 3,6-procentiga ölet är att bland annat priset på detta öl kan antas medföra — vilket kanske redan har sagts — att det nuvarande 2,8-procentiga ölet kommer att fortleva, medan däremot det 3,2-procentiga, om det kommer att framställas, på grund av sin relativa prisbillighet möjligen skulle helt slå ut det 2,8-procentiga.

Sammanfattningsvis vill jag framhålla, att alla tycks vara eniga om att kampen mot konsumtionen av starksprit bör skärpas, och man borde kunna vara enig om att denna kamp av allt att döma endast kan föras genom en förnuftigare ölpolitik.

När vi 1954 släppte starkspriten fri, måste det framstå som ologiskt att tvista om några tiondels procent i fråga om en dryck med endast 3 procents alkoholhalt. Här har vi enligt mitt sätt att se att låta oss ledas av erfarenheterna i andra länder. Vi bör också betänka, att lagstiftningen på detta område i hög grad har karaktären av en försökslagstiftning. Förhållandena på nykterhetsfronten är för närvarande inte tillfredsställande. Vi måste alltså treva oss fram på nya vägar.

Herr talman! Med denna motivering yrkar jag bifall till utskottets förslag, alternativt till reservation IV.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Jag skall inte förlänga denna debatt i någon nämnvärd utsträckning genom att tala om det stora öldrickande som komma skall, men jag måste ändå säga, att när nykterhetstillståndet blivit som det nu är, tycker jag att det räcker med de ölsorter som vi redan har. Jag kan alltså inte vara med om att tillstyrka detta 3,6-procentiga öl, hur övertygande än bevillningsutskottets ordförande har talat för det och hur man än lovsjungit det. Jag kommer att rösta för avslag på den kungl. propositionen på den punkten.

Det enligt min uppfattning mycket olyckliga beslutet för några år sedan här i riksdagen om den fria spriten, vilket beslut trädde i kraft den 1 oktober 1955, innebar för restauranger med spriträttheter mycket ändrade förhållanden, såsom finansministern här redan har framhållit. Många restauranger fick en starkt minskad omsättning, vilket inte minst det statliga restaurangbolaget har fått erfara. Det blev för restaurangerna i allmänhet en allvarlig krissituation beroende på att samtidigt som man lämnade spriten fri till allmänheten, så lät man den höga utskänkningsskatten vara kvar. Nu minskar man denna utskänningsskatt en del, men jag anser att den borde helt försvinna. Jag har den uppfattningen att beslutet om den fria spriten var ett farligt beslut. Den uppfattningen har jag alltid haft, och oberoende av vad som sagts i denna debatt om reformens ljuspunkter anser jag att ännu ingenting har inträffat, som ger mig anledning att ändra denna uppfattning. Hade jag varit ledamot av riksdagen vid den tidpunkt, då detta beslut fattades, hade jag aldrig röstat för den fria spriten, och ändå anser jag mig vara en lika stor nykterhetsvän som någon av de många, vilka är organiserade i olika nykterhetsorganisationer. Nu efteråt är det säkert många som ångrar sitt ställningstagande och sin medverkan till beslutet om den fria spriten, detta experiment som hittills har misslyckats. Herr Sjö Dahl har också i dagen debatt erkänt att det var ett fasansfullt beslut. Jag tycker för min del att det behövs en något bättre motivering för att ett bättre nykterhetstillstånd skulle ha inträtt än inryckningen till militärtjänst för årets rekryter, som finansministern här har anfört.

Jag anser för min del att det är fel att, när man nu skall försöka reparera skadan från den 1 oktober 1955, delvis hålla fast vid utskänkningsskatten. Att restaurangerna skall lida för ett högst olyckligt beslut om spritkonsumtionen i andra sammanhang kan jag inte anse vara riktigt. Detta försök att utnyttja restaurangerna i det nykterhetspolitiska spelet kommer säkert att lämna en mycket ma-

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänknigen m. m.

ger utdelning i form av ett bättre nykterhetstillstånd.

Trots att spritkonsumtionen efter den 1 oktober 1955 har ökat mycket väsentligt och nykterheten försämrats fullständigt katastrofalt, har konsumtionen av sprit på restaurangerna minskats från 11,8 till 5,8 procent av konsumtionen i sin helhet. Ingen torde hävda den uppfattningen, att det är den på restaurangerna utskänkta spriten som har försämrat nykterhetstillståndet. Varför skall man se med större misstänksamhet på utskänknigen av sprit än på utminutereringen? Det måste vara en stor och allvarlig felbedömning. Utvecklingen efter den 1 oktober 1955 visar klart att så är fallet. Jag skulle vilja säga: Stoppa den stora spritfloden över landet, den stora syndafloden av sprit som flödar genom utminutereringen! Sedan kan man börja tänka på det lilla tillflöde som går över restaurangerna genom utskänknigen. Stoppa alltså först något av de 94 procenten av konsumtionen, och tänk sedan på de återstående 6 procenten! Jag har den uppfattningen att om vi skall ha kvar det nuvarande tillståndet, måste det ur nykterhetssynpunkt vara värdefullt, om folk konsumerar litet mer sprit under offentlighetens kontroll på trevliga och välskötta restauranger, och litet mindre i full frihet vid alla andra tillfällen.

Herr Bengtson framhöll att utminutereringen på restaurangerna är vanebildande. Det är möjligt, men spritvanorna har blivit sådana att jag tror att man kan säga, att restaurangerna bör kunna vara vanebildande till det bättre, och litet mer hyfsade umgängesformer med spriten. På restaurangerna har vi kontrollen från restaurangens sida, från gästernas sida o. s. v. Hur är det med kontrollen när det gäller den stora spritkonsumtionen i hemmen, på arbetsplatserna, nöjesplatserna och vid många fler tillfällen? Tänk vad det nu förekommer servering och konsumtion av sprit i stora kvantiteter vid fester och sammankomster i lokaler av alla de slag utan den minsta kontroll, utan att lokalerna är insynade och godkända och utan att den sprit som där serveras är belagd med utskänkningsskatt!

Att nuvarande lagstiftning och det beslut som i dag skall fattas skall befrämja en sådan utveckling måste vara betänkligt i allra högsta grad. Herr Sjödahl använde uttrycket hejdlös spritservering på dessa fria festvåningar. Jag tror inte att det uttrycket är överdrivet på något sätt.

Av dessa orsaker har jag varit med om att i denna kammare väcka en motion med förslag att utskänningsskatten helt skall försvinna. Det måste vara en klar, rejäl och i längden hållbar linje, att det skall vara samma pris på spriten vare sig den köpes av en enskild person eller av ett restaurangföretag.

Bevillningsutskottet har också i sitt betänkande gjort uttalanden, som man mycket väl kan godta och som man tycker borde ha lett fram till ett bifall till denna motion. Att en vara som får säljas fritt i vilka mängder som helst till allmänheten skall av restaurangerna betalas med ett betydligt högre pris eller för deras del belastas med en extra skatt, är ur mina synpunkter felaktigt. Jag har mycket svårt för att tro att denna ordning kan befrämja några nykterhetspolitiska intressen. Helt naturligt skall spriten vara så mycket dyrare på restaurang som den blir när man lägger till kostnaderna för serveringen och således ökar utminuteringspriset med ett belopp, motsvarande restaurangernas omkostnader. Jag kan hålla med om att restaurangerna inte bör ha någon vinst på spritserveringen, men jag tycker att det är skäligt att restaurangerna får sina omkostnader för spritserveringen täckta. Dessa omkostnader bör icke som nu delvis betalas av dem som icke använder sprit. Ett sådant ställningstagande tycker jag man kunde vara med om. Jag har heller ingenting emot att priserna avvägs så att man befrämjar en utveckling mot konsumtion av alkoholsvagare drycker. Målet att befrämja övergången från starkare till svagare drycker kan nås på annat sätt och genom användande av andra medel än ett fasthållande vid utskänkningsskatten.

Jag kan för min del, herr talman, inte anse att restaurangerna i detta land utgör någon samhällsfara och något ont

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänknings m. m.

som skall motarbetas. En väl skött restaurang är ingenting samhällsfarligt, och något annat än väl skötta restauranger skall vi inte ha; det är regeringens och riksdagens uppgift att se till att något annat icke förekommer. Restaurangnäringen fyller en samhällsnyttig funktion och har en viktig uppgift att fylla, den som så många andra näringar. Då skall man inte med skatteinstrumentets hjälp göra vad man kan för att försvåra och försämra betingelserna för denna näring.

Jag tycker för min del att om vi alltså skall ha spriten fri här i landet, bör man ta konsekvenserna och slopa utskänkningskatten i sin helhet. Om man vill nå fram till ett bättre nykterhetstillstånd, skall man, som jag redan har sagt, försöka stoppa den stora syndaflo den av sprit som går genom utminuteringen. Då kan man nå resultat som man icke når genom en oskäligen skattebelastning, som försvårar restaurangföretagens existens.

Jag förstår, herr talman, att det skulle vara meningslöst att här framställa något yrkande. Jag avstår därifrån efter att ha anfört dessa synpunkter. Jag kommer, bortsett från förslaget om 3,6-procentölet, att rösta för utskottets förslag.

Herr ERIKSSON (s):

Herr talman! I allt väsentligt kan jag ansluta mig både till vad bevillningsutskottets majoritet har framhållit i sin skrivning och till de förslag som utskottet lagt på riksdagens bord. Emellertid har jag vid utskottsbetänkandet fogat en blank reservation, som jag med några ord vill motivera. Jag kan nämligen inte helt instämma i utskottsmajoritetens motivering utan har i vissa stycken en något avvikande uppfattning.

Jag har själv medverkat till att frågan om det s. k. 3,2-procentölet har diskuterats inom bevillningsutskottet. Utan att närmare ingå på vad motionärerna har framhållit tror jag att jag kortast kan uttrycka motionärernas egentliga mening genom att säga att motionärerna ansåg sig ha funnit en möjlig kompro-

misslinje. Motionärerna var väl av den uppfattningen — liksom de som nu går på direkt avslag — att det inte finns tillräckligt starka skäl för att nu införa en ny öltyp och att man kanske skulle vinna det syfte, som avsågs med det förslaget, om man i stället höjde alkoholhalten i det vanliga ölet från 2,8 till 3,2 procent. Emellertid har det inte funnits någon som helst resonans för att lägga detta förslag till grund för en kompromiss och därför har jag — i likhet med en annan utskottsledamot av samma uppfattning — inte kunnat reservera mig till förmån för motionen, utan jag kommer, herr talman, att rösta med utskottsmajoriteten.

Sedan jag nu suttit och lyssnat till debatten, kan jag inte underlåta att, när jag har ordet, anföra några synpunkter i anslutning till det anförande som herr Bengtson här höll.

Herr Bengtson syntes vara synnerligen väl informerad om krogvanorna. Det har många gånger chockerat mig under nykterhetsdebatterna här i kammaren att just nykteristerna tycks ha så utomordentligt god kännedom om krogvanorna. De kan ju inte ha vunnit den genom någon praktisk erfarenhet, utan det måste väl ha skett på något annat sätt. Nu framhöll herr Bengtson att om införandet av det nya starkölet med den motivering, som förslaget har fått, hade kompletterats av en ytterligare höjning av priserna på starkspriten, skulle förslaget ha varit acceptabelt. Den uppfattningen kan man väl ur nykterhetspolitiska synpunkter diskutera. Jag skall emellertid avstå från det.

Men han fällde även ett annat yttrande i detta sammanhang, som jag anser inte bör stå obesvarat. Han sade att både de som använder starksprit och nykteristerna säkert har den uppfattningen gemensamt, att starkspritpriserna tål en ytterligare höjning. Jag tycker nog att herr Bengtson borde inskränka sig till att tala å sina egna vägnar och i varje fall inte tala för dem här i kammaren som har andra dryckesvanor än han. Jag blev också något betänksam, när även utskottets värderade ordförande ta-

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänknings m. m.

lade om ytterligare höjningar av priserna på starksprit såsom »vackra paroller». Det är kanske att bjuda åtminstone den lyssnande allmänheten på felaktig information om vad riksdagen gömmer på i fråga om reaktioner i det här avseendet. Jag tror inte att det finns någon avgörande majoritet i det här huset för att en fortsatt höjning av starkspritpriserna skall betecknas som en vacker paroll. Även om riksdagen skulle ha mod att genomföra ännu en höjning, såsom herr Sjödaahl uttryckte det, så tror jag nog att man även på den punkten bör gå fram med en viss försiktighet.

Sedan, herr talman, kan nog talet om att man bör försöka få konsumenterna av starksprit att ändra sina vanor och övergå till ölkonsumtion vara mera ett önsketänkande än en realitet. Ty, ärade kammarledamöter, öl-drickandet här i landet har ju en helt annan ställning än i vårt grannland Danmark. Här är det socialt misskrediterande att sätta sig och dricka en flaska öl, medan det däremot i Danmark nästan är något socialt meriterande att man går ut och dricker en flaska öl. Jag tror därför inte det är så lyckat, åtminstone inte på kort sikt, att driva upp ölkonsumtionen, men måhända går det på lång sikt att förmå svenska folket till detta. Får man så talangfulla företrädare som reklammän för ett ökat öl-drickande här i landet, som t. ex. utskottets värderade ordförande, finns det goda förhoppningar om att få se en ljusning.

Herr ENGLUND (fp):

Herr talman! Jag kanske får börja med några ord om nykterhetstillståndets utveckling, eftersom jag på den punkten befinner mig i relativt gott samförstånd med finansministern.

När nykterhetskommittén föreslog avvecklingen av restriktionssystemet, var det inte med någon förespegling om att vårt land skulle bli ett paradiset på detta område efter ett sådant beslut. Tvärtom diskuterade nykterhetskommittén mycket ingående de övergångssvårigheter som måste tänkas följa med denna re-

form men som man ansåg motiverade mot bakgrunden av syftet med reformen på lång sikt. Kommittén var på den punkten mycket precis. Som ett väsentligt led i sin argumentering hänvisade den till den utveckling som hade ägt rum i Norge, sedan detta land på samma sätt som Sverige avvecklat sin spritransonering. I Norge förekom under första året en stegring med 67 procent, trots att det rådde förbud mot inköp en hel månad. Det var, herr finansminister, precis likadant i Norge efter spritens frisläppande som det var här. Första kvartalet förekom det en ganska tydlig stegring, men den blev avsevärt högre under tredje kvartalet av året, precis som här. Vi hade ju den högsta konsumtionen i augusti. Det är således inte nödvändigt, herr statsråd, att använda stegringen av ölkonsumtionen under de första månaderna som något slags förklaring till att spritkonsumtionen inte genast kulminerade. Det är mycket möjligt, att det här finns en socialpsykologisk mekanism, likartad i Sverige och Norge, som medförde att det tredje kvartalet under året efter ransoneringen gav den högsta konsumtionen. Men sedan har utvecklingen vänt. Jag erinrar mig från tidigare debatter här i kammaren, hur exempelvis herr Elowsson förklarade att det kommer att bli värre och värre. Det sades också i svensk radio. De stämmorna har blivit relativt tysta nu.

Det är ingen tvekan om att det i fråga om konsumtionen har skett en tillbakagång. Och hur mycket har konsumtionen minskats? Om jag tar den sista månad, för vilken siffror föreligger, var konsumtionen inte mer än 8 procent högre än i februari 1954, d. v. s. före den tidpunkt då de två stora skattehöjningar vi haft här i landet genomfördes. Detta gäller således en period på ett och ett halvt år. Norge nådde inte denna punkt i fråga om konsumtionen förrän efter fem år. Vi har, som sagt, nått den efter ett och ett halvt år genom att vi, samtligt som vi avskaffade motboken, genomförde två skattehöjningar. Jag måste beteckna detta så, att vi behärskar konsumtionen av sprit. Med hänsyn till den

* **Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänkningen m. m.**

lagbundenhet som präglar den svenska konsumtionen kan man med den säkerhet statistiska undersökningar ger säga, att om vi hade behållit motboken men underlåtit att vidta de nämnda två skattehöjningarna, skulle vi i nuläget ha haft en total spritkonsumtion, som sannolikt något hade överstigit den vi nu har.

Sedan är det en annan sak — och det skall jag inte ett ögonblick bestrida — att denna konsumtion har en ogynnsammare fördelning, även om den totala kvantiteten inte är större, men om vi inte ansåg läget före motbokens avskaffande vara av skrämmande natur i avseende å den totala kvantiteten är den det inte heller i dag. Det finns således med hänsyn till konsumtionen ingen anledning att i dag handla i panik.

Jag vill inte försöka nysta upp orsakssammanhanget bakom finansministerns förslag att här införa ett nytt öl, men förslaget föreligger, och jag skall med hänsyn till de anföranden som tidigare hållits begränsa mig till denna huvudpunkt i debatten, eftersom vi — trots de många inläggen — inte har fått helt klarlagt, vilken bakgrund som å ena sidan majoriteten och finansministern samt å andra sidan minoriteten har för sin hållning till detta problem.

Här har utskottet emot motionens påpekande, att den franska konsumtionen har stigit likformigt beträffande fyra olika slag av alkoholdrycker, sprit, vin, cider och öl, sagt att den konsumtionen är fördelad på olika delar av landet och att den inte skulle visa någonting i detta fall. Om utskottets ledamöter och propositionsskrivarna, i den mån de har del i detta uttalande, besvärat sig med att slå upp det diagram i nykterhetskommitténs betänkande som handlar om konsumtionsfördelningen i Frankrike inom olika områden, skulle de ha upptäckt att inget område har en enhetlig dryck, utan det är en konstellation, där man vid sidan av en stark dryck har den ena eller andra svaga kompletteringsdrycken. Där spriten dominerar har man således i ena området en komplettering av öl och i andra området en komplettering av ci-

der. När det gäller de stora vindistrikten, exempelvis Bordeauxdistriktet, är en topp i vinkonsumtionen förenad med en av topparna i spritkonsumtionen. En analys av den av utskottet anförda argumenteringen visar således, att det inte är på det sättet som utskottet påstår.

Vi motionärer har inte tagit detta exempel därför att det skulle vara något enstaka exempel på denna samgång mellan de olika alkoholdryckerna, utan vi har tagit det därför att de andra omständigheter som ligger bakom alkoholkonsumtionen i detta avsnitt av Frankrikes historia var så relativt fasta, att själva utvecklingsgången speglar just denna samgång av de svagare och de starkare alkoholdryckerna. Jag har inte gjort en systematisk undersökning, men jag tror att det skulle vara nästan omöjligt att i nykterhetskommitténs vidsträckta tabellmaterial hitta ett enda exempel som ger en motsatt bild. I land efter land går sprit och svagare drycker i par. Man har således icke, såsom här har anförts i debatten — jag tror det var av finansministern — i Danmark eller i England pressat tillbaka spritkonsumtionen genom att öka ölkonsumtionen. Den engelske krigsledaren David Lloyd George pressade samtidigt ned konsumtionen på båda dryckerna från förkrigsläget genom att använda beskattningen likformigt på sprit och öl, och den danska spritbeskattningen, som icke åtföljdes av en samtidig beskattning av ölet, skar man ned praktiskt taget utan att det blev någon stegring av ölkonsumtionen. Det var en liten våg de första åren, men genomsnittsstegringen på ölkonsumtionen i Danmark var efter denna våldsamma nedpressning av spritkonsumtionen mindre än den var i Sverige vid samma tidpunkt. Likadant är det i Belgien, där konsumtionen av sprit, vin och öl samtidigt sjunkit sedan tiden före första världskriget.

När finansministern och andra här säger, att det nu bara är fråga om att fullfölja nykterhetskommitténs planer, kan jag försäkra finansministern att problemet att ersätta sprit med svagare drycker diskuterades mycket litet av

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänkningen m. m.

nykterhetskommittén. I ingressen till diskussionen om svagare och starkare drycker uttalar kommittén en utpräglad skepsis mot försök i den riktingen, om man inte samtidigt kraftigt höjer priset på spritdryckerna. Om nykterhetskommittén för sin del förordade ett starköl, var det mot en helt annan bakgrund. Det var ju så att sedan starkölet förbjöds år 1923 väcktes det gång på gång i riksdagen motioner om att vi skulle få ett starkare öl. När nykterhetskommittén vid sina överväganden beträffande möjligheterna att få ett öl, som hade egenskapen att inte vara särskilt användbart som rusdryck och för att kunna få en friare försäljning av detta öl efter professor Goldbergs undersökning kom fram till 2,8 procent, var detta betingat av att stegringen till nästa grad visade en starkare berusningseffekt. Det är ju ganska anmärkningsvärt, får jag säga, att professor Goldberg nu uttalar, att hans experiment egentligen var missvisande; det skulle ju vara ett argument mot dem som fortfarande är motståndare till 3,2-procentölet. Till det vill jag emellertid säga, att det finns en allmän lagbundenhet i fråga om de olika alkoholhalterna, som vi hade tillfälle att diskutera för en vecka sedan när vi talade om rattfylleriet och som gör att det helt enkelt är en biologisk omöjlighet, att effekten av 3,2-procentölet inte skulle vara mera utpräglad än effekten av 2,8-procentölet. Det står i strid med den grundläggande lagen för stegringen av dessa verkningar. Och när vi i nykterhetskommittén höll på denna linje, gjorde vi det inte uteslutande på grundval av professor Goldbergs undersökningar, utan på grund av vår vidsträckt erfarenhet här i landet av vad som inträffat med de olika alkoholhalter, varmed vi har experimenterat. Före första världskriget hade vi ett öl med en volymprocent, som ungefär motsvarade alkoholhalten på det öl finansministern nu föreslår, och förhållandena i Stockholm var svåra. Efter krigets slut startade man med en lagstiftning, enligt vilken pilsnern skulle hålla 2,9 volymprocent, men samtidigt fanns möjlighet — fastän den inte

utnyttjades — att tillverka starköl såsom rusdryck. År 1923 blev det en kompromiss, då bryggerierna avstod från rätten att tillverka starköl mot att pilsnens alkoholhalt höjdes till 3,2 procent. Jag var på den tiden anställd i kontrollstyrelsen, och vi fick där en störtflod av klagomål från hela landet över effekten av denna, som man nu säger, obetydliga ökning från 2,9 till 3,2 procent. Och det var inte främst nykterister utan landsfiskaler och ordningsfunktionärer i hela landet som klagade över den förändring, som blev följden av denna åtgärd. Kontrollstyrelsen började också omedelbart överväga skärpningar av lagstiftningen, och sådana genomfördes 1928. Sedan hade vi oförändrade bestämmelser fram till andra världskriget, då vi gick andra vägar och sänkte alkoholhalten till 2,6 procent eller någonting sådant. Följden blev en kraftig minskning av fylleriet till följd av ölkonsumtionen från 10 ned till 2 eller 3 procent.

Det är således inte bara professor Goldbergs undersökningar utan en direkt praktisk erfarenhet från svenskt samhällsliv, som ligger bakom den standpunkt man här har tagit emot ett 3,2-procentigt öl.

Differensen mellan å ena sidan motionärer och reservanter och å andra sidan regering och utskottsmajoritet är sålunda delvis en differens när det gäller dessa verkningar. Men jag skall naturligtvis villigt medge — jag vill inte bli missförstådd på den punkten, herr statsråd — att den stegring av skadorna, som alltså kunnat i olika sammanhang iakttagas i svenskt samhällsliv, inte på något sätt är jämförbar med skadorna av spriten. Jag är fullkomligt överens med finansministern och de andra talare som yttrat sig från den sidan om att det i och för sig är ett önskemål att ersätta konsumtion av spritdrycker med konsumtion av öl med samma absoluta mängd alkohol, och om man genom någon teknisk åtgärd kunde åstadkomma en sådan förändring av konsumtionen, så tror jag att ingen enda av nykterhetsrörelsens företrädare här i riksdagen skulle tveka att gå den vägen. Men det är inte

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänkningen m. m.

detta striden gäller. Vi är alla överens om att en konsumtion av alkoholsvaga drycker, alldeles oavsett alkoholhalten, är väsentligt överlägsen den nuvarande konsumtionen av spritdrycker, men kontroversen gäller orsakssammanhanget och möjligheten att genom en lagstiftning av den här typen åstadkomma en sådan ändring av konsumtionen. Och då måste jag fråga, mot bakgrund av nykterhetskommitténs överväldigande material, som sträcker sig över hundra år och i tabellform visar, hur sprit och vin eller öl går i par i land efter land i stället för att utgöra alternativ i fråga om konsumtionen: Skall det vara nödvändigt att göra ytterligare experiment? Nykterhetskommitténs förslag var ett experiment, grundat på erfarenheten från Norge, men hela fjärde delen av nykterhetskommitténs betänkande, som innehåller det statistiska material jag talat om, är ju en vedeläggning av föreställningen att man genom åtgärder av denna typ skulle kunna kasta om konsumtionens inriktning. Tar man ett perspektiv på 50 eller 100 år, är detta i varje fall säkert — på den punkten räcker nykterhetskommitténs statistiska material. Om nu finansministern i stället vill ställa in perspektivet till år 3 000, skall jag inte rikta någon gensaga mot honom.

Det finns emellertid ett annat argument, och jag skall också i detta fall göra ett medgivande åt den andra sidan. Den alkoholskada, som kan orsakas av detta öl, är liten — det vill jag uttryckligen säga — i jämförelse med de alkoholskador, som redan nu finns. Jag väntar inte att vi, om finansministern får sin vilja igenom, skall få någon ökning av alkoholskadorna på kort sikt, om man jämför med de alkoholskador, som redan finns, och som detta öl på grund av sin ringa alkoholhalt inte kan skapa. Men varför är vi så obenägna att gå med på att införa denna nya alkoholvara? Jo, därför att den är onödig. Vi står här i Sveriges riksdag inför möjligheten — eftersom vi inte har ett starköl av denna typ — att bestämma den kommande utvecklingen. Vår rörelsefrihet är fullständig. Vi kan överblicka utvecklingen på

grundval av tidigare erfarenhet från vårt eget land och från andra länder och den ger vid handen att detta starköl inte kan slå ut spriten. Det blir en komplettering av öldrickandet. Vida delar av vårt land är nu jungfrulig mark när det gäller ölkonsumtionen, och med den standardförbättring som även Norrlands invånare fått under senare tid blir det utrymme för en ölkonsumtion, som tidigare inte funnits i denna del av landet. Bör vi med berått mod utnyttja standardförbättringen i olika delar av vårt land till att öka konsumtionen just av öl? Jag delar inte den uppfattning, som de flesta har, att varje stegring av konsumtionen, i vilken riktning den än går, är en verklig förbättring för det svenska samhället. Den värdenihilism, för vilken denna åskådning är uttryck, är jag tvärtom en utpräglad motståndare till. Jag måste således fråga mig, om samhället bör medverka till att den standardhöjning, som vi tack vare förbättrad produktion har fått, inriktas på vilken vara som helst eller om det inte är angeläget att man i ett sådant ögonblick, när det blir möjligt att bestämma utvecklingen, vidtar åtgärder som hindrar att utvecklingen sker i en icke önskvärd riktning. Det är från sådana utgångspunkter som jag, herr talman, reagerar mot förslaget om det nya starkölet, och jag kan således, herr talman, helt och hållet ansluta mig till reservationen.

Jag vill också, herr talman, säga ett par ord om den andra delen av det förslag det här gäller. Jag satt i en tidigare nykterhetskommitté tillsammans med herr A. J. Bårg, som nu under tio år varit borta men som åtskilliga av kammarens ledamöter säkert kommer ihåg. Den lidelse, som präglade honom i denna kommitté, gällde fullföljandet av 1854 års reform att avveckla privatintresset i alkoholhanteringen. Vi hade då folkrestauranger, men vid sidan av dessa folkrestauranger fanns det en rad privata restauranger, som grundade sin ekonomi på förekomsten av bakfickor, där det såldes sprit till den enklare publiken. A. J. Bårg nedlade ett enormt arbete på att avveckla det privata vinstintresset i

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänknigen m. m.

detta avseende, och det var då som denna bestämmelse om monopol för folkrestauranger kom till. En annan linje i samma tankegång, som han fick finansministern med sig på, var att hela det direkta vinstintresset systematiskt skulle avvecklas under 25 år. Han gav uttryck åt den uppfattningen, eftersom restauratörerna åtnjöt en mycket betydande indirekt vinst. Han hade ett exempel från sin egen stad. Där hade man en restaurang som var den enda i staden. Dess lokaler låg i stadshotellet som ägdes av staden. Restauratören hade rätt att utskänka vin men inte sprit. Då gick denne till A. J. Bårg — som sedan berättade om samtalet i kommittén — och sade att om han fick rätt att utskänka sprit för sitt inköpspris, så vore han villig att betala staden ytterligare 5 000 kronor i hyra. Med andra ord: utan att han tjänade ett enda öre direkt på spriten gjorde denna indirekta möjlighet att med tillhjälp av försäljning av sprit tjäna på andra varor honom benägen att satsa ett sådant belopp.

Det är således frågeställningen. Här finns ett stort monopolvärde. Det har minskats nu men är fortfarande avsevärt, och det är hopplöst för de restauranger som inte har några alkoholrättigheter att kämpa med spritrestaurangerna vid så olika villkor. Det är från dessa utgångspunkter som jag, herr talman, närmast velat förorda en helt annan typ av relationer mellan restaurangrörelsen och statsmakterna, ett rent avtalsförhållande, där en ömsesidig värdering av rättigheten skulle ligga till grund för avtalet. Jag tycker det var ganska kuriöst att i går sitta i konstitutionsutskottet och utan någon invändning från något håll vara med om att konfirmera en kungl. proposition om rätt för städerna att ta upp avgifter för de gatuplatser som upplåtits till olika enskilda företag. Det var fullkomligt självklart för alla konstitutionsutskottets ledamöter att man skulle ta ut ersättning för monopolvärdet. Varje korvgubbe här i Stockholm får betala för det, och vill en restaurang ha en veranda till sommaren, får han betala för

vad platsen är värd. Men själva spriträttigheten upplåter vi på sådana villkor att den i förhållande till de alkoholfria restaurangerna får ett betydande monopolvärde.

Det är från dessa utgångspunkter, som jag, herr talman, finner mig mycket otillfredsställd med den lösning som nu getts på detta område. Men det är naturligtvis hopplöst att i detta sammanhang yrka bifall till det förslag som gjorts i en motion av herrar Nord och Hamrin, och jag nöjer mig därför i detta fall att med en stark känsla av principiell otillfredsställelse instämma i den reservation som på denna punkt avlåtits av reservanterna i bevillningsutskottet.

Herr ÅKESSON (fp):

Herr talman! I bevillningsutskottets betänkande ingår en liten detaljfråga som jag ville beröra med några ord.

I motionerna I: 314 och II: 385 yrkas på åtgärder för underlättande av försäljning och tillverkning av ciderdrycker. Det yrkandet motiveras dels med att ciderdryckerna skulle verka nykterhetsfrämjande, dels med att fruktodlingen skulle erhålla en välbehövlig avsättningsmöjlighet för den överskottsfrukt som ofta finnes. Vid bedömningen av denna fråga måste man taga hänsyn till båda dessa spørsmål. Utskottets avslagsyrkande motiveras helt av att ett bifall till motionerna skulle kunna medföra icke önskvärda konsekvenser i dagens svåra nykterhetspolitiska situation.

Vad avsättningsmöjligheterna för överskottsfrukt beträffar vill jag, herr talman, anföra några synpunkter. Avsättningen av det svenska fruktöverskottet skulle avsevärt förbättras genom en bättre försäljningsorganisation, som hade möjligheter att distribuera och lagra frukten. Lagerhusbyggnader för frukt tarvar ett ganska stort kapital, och en medverkan härvidlag från statsmakternas sida är väl behövlig. En annan möjlighet att tillvarata frukten finns vid våra fruktmusterier. För närvarande be-

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänknings m. m.

drives tillverkning av fruktmust vid en hel del musterier. Här anser jag att man bör kunna på snabbast möjliga sätt göra något för den svenska fruktodlingens avsättningsmöjligheter. Försäljningen av fruktmust går för närvarande ganska trögt på grund av att import sker av utländska mustkoncentrat. Denna konkurrens med den svenska musten möjliggöres av att samma importavgifter utgår för vanlig must som för mustkoncentrat. Jag vill hoppas att den utredning som arbetar på berörda område skall komma med en för den svenska fruktodlingen lycklig lösning på hithörande problem.

Avsättningen av fruktmuster av svensk tillverkning sker i landet till våra läskedrycksfabriker. Vad cidertillverkningen beträffar vet man ej om denna ger fruktodlingen möjligheter till avlastning av fruktöverskottet såsom motionärerna avsett. Jag vill särskilt betona att enbart ett bifall till motionerna ej skulle lösa avsättningsproblemet för överproduktionen av frukt. Ingen vet i dag hur den svenska cidern skulle emottagas av allmänheten. När man inför en ny fruktdryck på den svenska marknaden vet man inte om denna skall finna den avsättning som motionärerna förmenar.

Beträffande de nykterhetspolitiska synpunkterna har enligt min mening utskottet sagt vad som bör sägas i denna sak.

Den svenska fruktodlingen befinner sig i en vågdal, och dess ekonomiska lönsamhet är inte god. Något måste göras för att rädda den från undergång. Jag har tidigare betonat att enbart cidertillverkning inte räddar den, men problemet torde väl närmast kunna lösas genom skydd för musttillverkningen ävensom genom ökade möjligheter till lagring av frukt.

Herr talman! Jag har med det sagda velat poängtera att bifall till motionerna ej löser avsättningsproblemet för svensk fruktodling, utan detta måste lösas på ett annat sätt. Svensk fruktodling måste få ett verkligt stöd. Jag har här givit vissa antydningar om i vilken riktning jag anser detta bör ske.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Jag skall inte nämnvärt förlänga denna debatt som till stor del gäller alkoholhalten i det s. k. mellanölet. I huvudsak kan jag ansluta mig till de synpunkter som här har anförts av herrar Huss och Eriksson. I och för sig anser jag att det är synnerligen önskvärt att få fram ett mellanöl efter det misslyckande som man nog måste erkänna att det nuvarande starkölet har gjort. Jag tror nämligen att det är möjligt att på lång sikt få folk i detta land att liksom i Danmark övergå till att dricka öl i stället för brännvin. Alkoholhalten i det nya mellanölet behöver man kanske inte fästa så stort avseende vid. Det är svårt att tro att tre, fyra eller fem tiondelar skulle ha någon avgörande betydelse vare sig för drickbarheten hos ölet eller för nykterhetstillståndet i landet.

I den motion som jag och några andra ledamöter av denna kammare har väckt har vi föreslagit att mellanölet skall få en alkoholhalt av 3,2 procent. Anledningen till att vi har föreslagit detta värde är att 3,2 procent skulle innebära en återgång till den tidigare tillåtna alkoholprocenten i det vanliga ölet. Ända fram till år 1941 hade ju det vanliga klass II en alkoholhalt av 3,2 procent, men denna sänktes då på grund av krisförhållandena till 2,8.

Det viktigaste är kanske dock inte vilken alkoholprocent som kommer att gälla för mellanölet, utan enligt min uppfattning är det betydligt viktigare att mellanölet inte bara blir tillgängligt i livsmedelsbutiker, såsom är föreslagit, utan också får utskänkas på kaféer och restauranger utan annan inskränkning än vad som nu gäller för det vanliga klass II. Annars riskerar man att öldricketet i stor utsträckning kommer att ske i portgångar o. dyl., och man kommer då att få en utveckling som knappast är tilltalande ur nykterhetssynpunkt. Det är dock inte på kaféerna som missbruken vid ölförtäring sker. Kaféerna är i allmänhet så väl kontrollerade att det inte torde innebära någon större risk att låta också dem få

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänknigen m. m.

utskänka det nya mellanölet. Jag tror att man hyser en överdriven rädsla för att detta skulle inverka dåligt på nykterhetssituationen.

Som finansministern sade här nyss tror jag inte att det nya mellanölet, vilken alkoholprocent det än kommer att få, kommer att slå ut det gamla klass II. Varje öl bör väl drickas vid sitt lämpliga tillfälle. Ett verksamt medel att bibehålla klass II vid dess nuvarande ställning är att, såsom har föreslagits i reservation nr IV av herr Christenson: man sänker skatten på klass II. Han har föreslagit att skatten på detta skall sänkas till 36 öre per liter och att skatten på det nya mellanölet skall bli 63 öre per liter. Reservationen föreslår en alkoholhalt på mellanölet av 3,2 procent.

Herr talman! Jag avstår från att yrka bifall till min nämnda motion och ansluter mig till reservation nr IV, vilken är den som närmast motsvarar min ståndpunkt i denna fråga. Jag ber därför att få yrka bifall till reservation nr IV.

Herr CARLSSON, GEORG, (bf):

Herr talman! Herr Spetz sade i ett anförande, att vi för tillfället genomgick en tillnyktringsperiod här i landet. Vad man än må säga om herr Spetz, så inte har han stora fordringar på nykterhet.

Herr Sjödahl har verkligen reklamerat för det nya ölet. Jag är övertygad om att han har de bästa bevekelsegrunder för sitt ställningstagande, men jag tror att han har bedömt läget litet fel. Vi bedömde nog läget fel också den gången vi släppte spriten fri.

Efter denna debatt — som har varit ganska lång — har jag inte kunnat komma till någon annan uppfattning om det nya ölet än den som herr Englund framförde. Han sade att det var »onödigt». Det var ett av de klokaste ord som han har sagt i nykterhetsdebatter. Vi har klass I, vi har klass II och vi har starköl. Vi har också när det gäller starkspriten ett mycket rikligt sortiment. Detta är väl inte något fel i allmänhet — man skall ju ha mycket att bjuda konsu-

menterna — men när det gäller alkoholhaltiga drycker, tycker jag nog att man skulle göra ett undantag. Man bör inte reklamera och göra dem mer åtråvärda.

När man jämför med andra länder, där det drickes svagsprit i olika former och kanske viner, får man inte glömma bort att vi har riklig tillgång på god mjölk i vårt land till lågt pris och i olika sortiment. Om man vill läska sig, gör det därför ingenting, om det inte finns ännu fler ölsorter än nu.

Jag anser för övrigt att det är litet verklighetsfrämmande att tro att folk skulle bli mera nyktra, om vi fick det nya ölet, där man skall höja alkoholhalten med bara 1 procent över vad som gäller för klass II. Det svenska folket har sina dryckesvanor. Det visade det när vi fick starkölet. Det såldes mycket till en tid, men sedan blev det inte någon större efterfrågan. Får vi ännu en ölsort, tror jag att det kommer att gå ungefär som det har gått hittills. Sedan vi släppte spriten fri har vi fått en ökning av starkspritkonsumtionen, och vi får nog öldrickandet på köpet.

Jag anser därför att det inte alls är nödvändigt med ett nytt öl, utan jag vill ansluta mig till herr Bengtsons reservation i vad gäller denna sak.

Herr SNYGG (s):

Herr talman! Jag skall inte nämnvärt förlänga debatten i denna fråga.

Herr Sjödahl fällde ett yttrande som jag fäste mig vid. Han sade att vi skall alliera oss med ölet för att slå tillbaka brännvinet. Jag har i utskottsbehandlingen inte kunnat tillägna mig en sådan uppfattning. Jag tror inte att ölet kommer att bli en motvikt mot brännvinet, utan i stället blir detta mellanöl — såsom framhållits av flera talare — en konkurrent till klass II. Personligen har jag ingenting emot ett glas öl, utan kan i likhet med finansministern rekommendera ett glas klass II och ett glas svagdricka och även ett glas starköl. Men jag tror inte att det finns något egentligt behov av mellanölet, åtminstone kan det inte motiveras med nykterhetspolitiska skäl. Däremot kan det måhända sägas

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänkningen m. m.

att det skulle finnas behov av ett ytterligare sortiment för att kunderna skulle ha flera sorter att välja på. Men efter vad jag tror föreligger inte något sådant behov. Jag kan inte se annat än att det är risk för ett försämrat nykterhetstillstånd på vissa platser, särskilt på landsbygden, där detta öl skulle säljas i livsmedelsbutiker.

De gamla alkoholisterna är det ingenting att göra åt, och de gamla öldrickarna kan vi lämna åt sitt öde. Men ungdomen skall vi slå vakt om och försöka låta dem få bättre alkoholvanor. Den ungdom som växer upp nu konsumerar dock öl i mycket liten omfattning skulle jag tro. Efter vad jag kunnat iakttä på restaurangerna konsumerar de unga oftast mineralvatten till maten, kanske i samband med ett glas brännvin eller annan starksprit. Jag tror därför inte att mellanölet har någon betydelse när det gäller att ge ungdomen bättre alkoholvanor.

Det är från dessa utgångspunkter som jag har anslutit mig till yrkandet om avslag på mellanölet.

Herr Englund sade att vi behärskade konsumtionen av sprit. Detta var ett mycket anmärkningsvärt yttrande. Jag har haft den uppfattningen, att vi inte behärskar konsumtionen av spritvarorna i vårt land. Herr Englund grundar sin uppfattning om att vi behärskar konsumtionen av sprit på, förstår jag, att det har blivit en minskning de senaste månaderna av alkoholkonsumtionen efter det höjningen av spritpriserna vidtogs, och han räknar med att det i framtiden skall bli en ytterligare nedgång. Men hur ligger det i verkligheten till? Det är väl endast de som använder spritvaror i ringa utsträckning, de som tycker att spriten har blivit för dyr, som har minskat sin konsumtion. Dessa alkoholförbrukare, som använder sprit i ringa utsträckning, utgör intet problem för oss i samhället. Det är alkoholmissbrukarna, de som använder sprit i större omfattning, som är det stora problemet. Så länge vi inte behärskar det avsnittet, kan vi näppeligen säga att vi behärskar konsumtionen av spriten här i landet.

Min reservation nr III är lika med reservation nr I utom vad beträffar den punkt, som gäller alkoholreklamen. Jag har nämligen inte ansett mig kunna ansluta mig till den första reservationen i denna del utan finner att en utvidgning av alkoholreklamen gott kan få ske, ty jag har den uppfattningen, som också finansministern gav uttryck åt, att det väl inte blir fråga om reklam för brännvin och starksprit, utan det gäller väl i första hand reklam för de lättare vinerna. Om vi genom reklam på det området kan bidra till att få till stånd en minskning av brännvinskonsumtionen, är ju detta endast att hälsa med tillfredsställelse.

Herr talman! Jag yrkar i första hand under punkten B 2 bifall till reservationerna I och III, som i den delen sammanfaller. I övrigt förbehåller jag mig att framställa yrkanden under de olika punkterna vid behandlingen av dessa i kammaren.

Herr statsrådet **STRÄNG**:

Herr talman! Endast en kort replik!

Herr Englund konstaterade i sitt anförande att det här nya föreslagna mellanölet var onödigt, och herr Carlsson honorerade honom för detta inlägg, som han betraktade som ett av de mera viktiga inlägg som herr Englund presterat under de senare årens nykterhetspolitiska debatter. Herr Carlsson kom själv till den slutsatsen, att mellanölet var onödigt, bland annat därför att det ju finns mjölk och vatten att dricka och att det över huvud taget finns en tillräcklig sortering av allt vad vi behöver att dricka när vi är törstiga. Även herr Snygg kom fram till att mellanölet med den sortering vi har i dag är relativt onödigt.

Jag kan inte frigöra mig från den tanken, att herrarna glömmat bort en ganska väsentlig omständighet i den bilden. Det kan vara riktigt att man säger att mellanölet är onödigt, om man vill ta konsekvenserna och låta starkölet bli tillgängligt på ett bekvämare och rationellare sätt för de svenska konsumenterna. Det har jag inte vågat mig på, och jag

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänknings m. m.

ifrågasätter mycket starkt huruvida de talare, som här haft ordet, vill ställa sig bakom en sådan åtgärd. Nu är det så att starkölet icke har blivit något alternativ till starkspriten bland annat på grund av de specifika restriktioner, som vi har byggt upp kring starkölet när det gäller anskaffningen.

Herr Bengtson säger att det går att få köpa starköl var som helst. Men låt mig bedöma det ur min egen utgångspunkt. Jag måste antingen företaga en tågresä eller en bussresa på 25 minuter för att kunna köpa en flaska starköl. Därtill kommer besvärligheten att transportera denna ganska voluminösa vara. Jag kan emellertid ringa till min handlare och få hem ett mellanöl, samtidigt som jag får hem min mjölkflaska, mitt margarinpaket, mitt brödpaket osv. Det är där det avgörande ligger. Så länge vi förbehåller oss att starkölet skall försälas på utminuteringsställena ligger det dessutom kanske snubblande nära till hands att man gör impulsköp, om man går dit i den i och för sig vällovliga tanken att inhandla några flaskor starköl och så köper en flaska av en starkare vara, när man ändå har gjort sig besväret att besöka utminuteringsbntiken.

Finessen med mellanölet är att man inte skall utsättas för frestelsen till impulsköp. Man skall inte heller utsättas för det besvär som det är att inhandla en flaska exportöl. Därigenom kan mellanölet på ett helt annat sätt än starkölet bli ett alternativ till den direkta starkspriten.

Herr ENGLUND (fp):

Herr talman! Jag tillät mig i mitt tidigare anförande att säga, att man behärsade spritkonsumtionen. Jag gjorde då de reservationer till detta yttrande, som nu tillfogades av herr Snygg. Jag åsyftade således med mitt uttalande att framhålla, att man nu nått till en punkt där totalkonsumtionen — som ju brukar tas som en mätare på nykterhetstillståndet — inte är högre än den skulle varit om vi hade haft motboken kvar. Jag tyckte det var mycket angeläget att peka på

detta faktum, eftersom det i tidning efter tidning dag efter dag talas om den stora stegringen av totalkonsumtionen, och när tidningarna i det sammanhanget använder den formuleringen förenar de den inte med herr Snyggs formulering att missbrukskonsumtionen har ökat avsevärt, utan man menar helt enkelt att totalkonsumtionen skulle ligga på en abnormt hög nivå.

När jag ändå har ordet, herr talman, kanske jag också kan få säga ett ord i anledning av fru Gärde Widemars inlägg här. Hon har lyckats med prestationen att komma med det mest nykterhetsfientliga yrkandet i debatten. Därvidlag måste jag sluta upp vid finansministerns sida: kaféerna är inte likgiltiga härda för ökonsumtionen. Jag har använt femton å tjuo år av mitt liv att gå på kaféerna på Södermalm i Stockholm, och jag vet att kaféerna är Stockholms slumcentra. Där inträffade en radikal förbättring i det ögonblick man sänkte alkoholhalten på ölet från 3,2 till 2,8 procent. På samma sätt som man kan mäta störningen genom att mäta bullret kring den ifrågasatta nya flygplatsen på Svartsjölandet, kan man avläsa nykterhetstillståndet på ett sådant kafé på ljudstyrkan: alkoholeffekten kan mätas med styrkan av det ljud som hörs på kaféet. Den har förändrats väsentligt till det bättre efter den förändring av alkoholhalten som skedde under krigsåren.

Jag tror jag kan säga, fru Gärde Widemar, att bland de opartiska bedömarerna av faktorerna bakom nykterhetstillståndet i Stockholm är det en enig mening, att ölkaféerna i Stockholm varit en skamfläck för staden.

Herr BENGTSON (bf) kort genmäle:

Herr talman! När finansministern talade om att jag hade sagt, att man kunde köpa starkölet var som helst, vill jag göra det tillägget att man kan köpa starkölet var som helst där man kan köpa starkspriten. Om nu finansministerns argumentering verkligen skulle stå sig, så att starkölet vore en konkurrent till starkspriten, då skulle man på dessa

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänknings m. m.

platser lika väl kunna köpa starköl i stället för att köpa starksprit. Men starkölet är inte en ersättningsdryck, det är en kompletteringsdryck.

Vad jag närmast tyckte var betecknande var några ord i finansministerns anförande och några i fru Gärde Widemars. Jag vill inte ifrågasätta att finansministern menade att starkölet skall bli friare än nu. Skulle det gå dithän, skulle vi få allvarliga vådor, vilka statsrådet Strängs företrädare var rädd för. Det var därför han gav försäljningen den begränsade omfattning den nu har.

Jag vill instämma med herr Englund i att fru Gärde Widemars anförande var ytterligt negativt ur nykterhetssynpunkt. Jag skall inte närmare diskutera saken här, men både finansministerns och fru Gärde Widemars anförande ger dock en liten anvisning om vilken väg det hela skulle kunna tänkas gå om vi nu inför detta 3,6-starköl. Jag tror inte vi skall hysa några stora förhoppningar om att försäljningen skall bli lika begränsad som nu föreslagits. I stället kan vi säkert vänta att det blir framställningar om att 3,6-ölet också skall få serveras på ölkaféer och få en friare försäljningsordning. Det är någonting vi också skall tänka på när vi går att besluta om detta 3,6-öl.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är en ganska hård bedömning att säga, att jag åstadkommit det mest nykterhetsfientliga förslaget i denna debatt. Det var inte min mening att komma med något nykterhetsfientligt yrkande, och jag kan inte heller inse att jag har gjort det.

Det tycks vara med herr Englund som med herr Bengtson — herr Bengtson känner bättre till restaurangerna än andra, och herr Englund känner bättre ölkaféerna. Jag förstår inte vad någon av dem har där att göra!

Det är möjligt att det blev en radikal förbättring av nykterheten hos besökarna av ölkaféerna efter år 1941, men då får vi komma ihåg att kaféerna inte hade någonting annat att servera än det 2,8-

procentiga ölet. Varför är det sämre nu? Jag vet inte om det är sämre, men jag får acceptera herr Englund som sakkunnig på detta område. Är det sämre, så är det därför att sedan spriten på bl. a. herr Englunds förslag frisläppts, blandar man upp det 2,8-procentiga ölet med brännvin, som man får köpa på närmaste utminuteringsställe. Om man däremot på kaféet fick dricka ett öl som var skapligt, alltså t. ex. ett 3,2-procentigt, kanske man lät bli att ta med sig brännvin till kaféerna och drack ölet som det var, och kaféerna kunde som förr ha en ur nykterhetssynpunkt tillfredsställande publik.

Herr ENGLUND (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vet inte om herr Bengtson har någon legitim anledning att gå på restauranger. Jag för min del har haft en sådan anledning att besöka ölkaféer. Jag har nämligen varit ledamot i Stockholms stads utskänkningskommitté, vars nio ledamöter har var och en sin del av Stockholm, där han skall besöka ölkaféerna. Det är i denna min egenskap, fru Gärde Widemar, som jag har förvärvat mina insikter om ölkaféerna. Men omdömet om deras karaktär har nått mig från personer, som icke är nykterister, men som ändå haft anledning att studera förhållandena på dessa kaféer och som betecknat dem på det sätt, som jag nyss gjorde.

Men, fru Gärde Widemar, jag kanske inte uttryckte mig tillräckligt tydligt. Det är faktiskt bättre på ölkaféerna i dag, än det var innan vi sänkte alkoholhalten i ölet från 3,2 till 2,8. Jag har en mycket intim erfarenhet av denna skiftning. Även om fru Gärde Widemar misstror mig i alla andra hänseenden, kan hon nog lita på mig, när jag talar om den väsentliga skiftning, som inträffade samtidigt med den ändring av alkoholstyrkan i ölet, som vi gjorde någon gång under krigsåren.

Herr BENTSON (bf) kort genmäle:

Herr talman! Varken herr Englunds eller mina erfarenheter från restaurang-

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänknigen m. m.

er och ölkaféer har någon betydelse för det beslut, som vi skall fatta i dag. Jag vill dock säga i anslutning till vad herr Eriksson yttrade i samma ämne, att denna goodwill för de vanliga restaurangerna, som finansministern talade om, är mycket stor numera. Den är faktiskt så stor att den lett till att när vi nykterhetsvänner har anledning att besöka en restaurang för att inta en måltid, så måste vi ofta gå på en spritrestaurang, av den enkla anledningen att det finns så få nykterhetsrestauranger emedan de har svårt att konkurrera med spritrestaurangerna.

Till fru Gärde Widemar vill jag sedan bara säga, att mycken optimism har vi hört här i dag i diskussionen om ölet, men ingen optimism så stor, som när hon påstod, att om vi får ett 3,2-procentigt öl, så skulle det kunna slå ut starkspriten. Ja, optimismen är kanske så stor, att nästa steg blir, att man säger att ett öl med 2,8 procent skall räcka till för att slå ut starkspriten. Men då behöver vi inte ta något beslut i dag om detta öl med 3,6 procent.

FRU GÄRDE WIDEMAR (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag bestrider inte herr Englunds sakkunskap i någon av de frågor, i vilka han yttrar sig i kammaren, men jag tycker att han blundar för en del fakta, när han säger att nykterhetsituationen i dag är bättre på ölkaféerna än den var 1941. Den är kanske bättre på kaféerna, men har herr Englund någonsin tänkt på hur det går till i portgångarna, på gatorna och i våra gränder, hur brännvinsdrickandet flyttat över dit! Nu vill herr Englund att man också skall flytta mellanölskonsumtionen dit.

När herr Bengtson säger att jag är optimist vill jag svara, att det är min allmänna inställning att vara optimist i dessa frågor. Jag tror att vi kan få svenska folket att övergå till att dricka öl, om det blir ett bra öl och om det får tillhandahållas i de former, under vilka folk vill dricka öl, alltså i sådana lokaler, kaféer och andra, där man vant sig

vid att dricka öl. Då kanske man kan få folk att dricka mindre brännvin, och vi kan så småningom nå fram till i stort sett samma situation, som i dag råder i Danmark.

Herr JOHANSSON, RUNE, (s):

Herr talman! Jag kan inte som underlag för mitt ställningstagande återropa några personliga erfarenheter, då det gäller de drycker som vi nu diskuterar. Men då jag såsom organiserad nykterist i bevillningsutskottet tagit ställning för propositionen, finner jag anledning att något beröra vad som varit huvudmotivet för mig.

I de anföranden som hölls av herr Bengtson och av herr Spetz fanns det en del saker, som jag tyckte var parallella. Herr Bengtson satte nämligen in ett »om» för sitt ställningstagande. Han sade att om det förslag, som framlagts av finansministern, hade varit kompletterat med ett förslag om en höjning av skatten på starksprit, så hade han haft andra utgångspunkter för sin bedömning och kunde då, så långt jag förstod honom, eventuellt ha accepterat tanken på en höjning av alkoholprocenten i ölet. Herr Spetz talade om att man borde ha väntat något längre, så att man fått mera erfarenhet som underbyggnad för ett förslag av den art, som nu är framlagt. Mot själva tanken på en förändring av alkoholhalten i ölet riktade sig alltså inte herr Spetz' uttalande.

Vad är det då man väntar sig, och — om jag får fråga herr Bengtson — vad är det herr Bengtson är ute efter? Är det inte här fråga om ett samspel mellan olika åtgärder i syfte att förbättra nykterhetstillståndet? Så har jag uppfattat herr Bengtsons inställning. När jag har studerat finansministerns förslag, har jag inte kunnat finna annat än att han siktar mot ett fullföljande av 1954 års tankegångar. I fjol var det en höjning av skatten på starksprit. Nu kommer denna åtgärd med ölet. Vad kan vi vänta ytterligare? Jo, om verkningarna visar sig gynnsamma av det beslut, som fattades 1954 och av det be-

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänkningen m. m.

slut som fattades hösten 1956 och av det som eventuellt nu kommer att fattas, så har vi väl all anledning att fullfölja intentionerna.

Herr Bengtson tog upp frågan, om man eventuellt skulle tänka sig en ytterligare höjning av skatten på starksprit. Herr Eriksson i Uppsala vände sig mot den tanken. Jag måste då till herr Eriksson säga att vad vi nu är ute och söker efter är ju framkomstvägarna för att kunna få till stånd en förbättring av nykterhetstillståndet. Om 1956 års beslut om höjning av skatten på starksprit visar sig ha en påtagbar effekt, skall vi då avvisa tanken på att ytterligare en gång höja denna skatt? Jag tror för min del att även herr Eriksson bör kunna vara med om ett övervägande på den punkten. Det är ju inte meningen att i dag ta ställning till denna fråga. När vi som är organiserade nykterister nu diskuterar denna sak med alla dem som är intresserade av detta spörsmål utan att de dock själva har anslutit sig till en absolutistisk livsföring, så gör vi ju det därför att vi alla är eniga om att vi måste söka komma till rätta med spritproblemet. Hela detta arbete måste, såsom herr Sandler sade i 1954 års debatt i denna kammare, vara byggt på samverkan mellan personer med olika inställning men »med ett gemensamt intresse att indämma missbruk och avvärja personliga och sociala alkoholskador». Denna samverkan måste alltså ske mellan personer med olika inställning till helnykterheten som levnadsprincip. Vi kan därför mycket väl diskutera dessa frågor även om vi har olika utgångspunkter.

Vad har då 1956 års beslut om höjning av spritskatten visat? Jo, resultatet har blivit att vi efterhand fått en markant nedgång i spritkonsumtionen. Man har ju här under debatten åberopat en hel del siffror. I går fick vi via TT besked om spritkonsumtionen under första kvartalet i år. Dessa siffror visar en nedgång i förhållande till första kvartalet i fjol med 18,4 procent. Det är inget tvivel om att man kan våga hoppas att det nu har skett en avgörande

vändning i fråga om spritkonsumtionen och att vi nu är på väg neråt.

Herr Sveningsson talade om 1954 års beslut såsom ett fasansfullt felsteg från riksdagens sida. Det gällde nu, sade han, att stoppa den stora syndafloden av sprit över vårt land. Herr Sveningsson var inte med i riksdagen år 1954, vilket han också nämnde. De som då ställde sig bakom det beslut som den gången fattades hade väl ändå klart för sig, att man måste motse en ökning av konsumtionen. Jag har studerat protokollet och kan inte finna annat än att de flesta talarna den gången var ganska medvetna om att man efter den 1 oktober 1955 måste räkna med en stegrad konsumtion. Herr Elowsson i Kristianstad räknade med att det skulle bli en fortsatt stegring av konsumtionen. Herr Englund förklarade att man inom nykterhetskommittén ingalunda räknat med att man omedelbart skulle nå fram till någon form av paradisiskt tillstånd. Vi räknade emellertid med att man så småningom skulle kunna få den stigande kurvan efter den 1 oktober att gå nedåt igen. Det är också vad som har inträffat, inte minst markant efter den 1 november 1956.

Jag vill därför säga till herr Sveningsson att det är en felbedömning, om han betecknar det som beslutades 1954 såsom ett fruktansvärt misstag. Det har ju inte hänt någonting egentligen utöver vad man då räknade med. Vad man kan säga att vi har misslyckats med är i fråga om ökningen av samhällets resurser att ta hand om alla dem som skulle behöva tas om hand och beredas vård på alkoholistanstalter, mentalsjukhus, psykiatriska lasarettssavdelningar o. s. v. Därvidlag har det onekligen brustit, men det är något som vi från samhällets sida får försöka reparera i så skyndsamt takt som möjligt. Vi håller ju också på med att besluta om åtgärder härvidlag.

När herr Englund sedan talade om inriktningen av standardstegringen, alltså användandet av de nya värden som vi gemensamt är med om att producera, och sade att det här var fråga om att inrikta standardstegringen på en helt ny

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänknings m. m.

ölkonsumtion, så tycker jag nog att han överdrev en smula. Det är väl ändå andra värden som här skall sättas i stället. Finansminister Sträng har redan varit inne på denna sak och talat om att vi använder det ökade välståndet, den stigande standarden, till att köpa bilar, bygga egna hem, förbättra skolgången för våra barn o. s. v. Jag tror därför inte att det är riktigt att här liksom ge en föreställning om att man genom att tillskapa en ny ölsort öppnar slussarna för att använda de nya värden som vi gemensamt är med om att skapa. Jag är litet bekymrad över herr Englund's yttrande i den delen, ty herr Englund har väl ändå alltså den uppfattningen, att vi här har ett mycket stort utrymme för det som finansminister Sköld 1954 betecknade som en kulturkamp, d. v. s. upplysning och propaganda för ett förbättrat nykterhetstillstånd. Det gäller väl ändå här att slå vakt om de värden av kulturell art som vi anser bör sättas upp som eftersträfvansvärda för dem som nu missbrukar alkoholen och söker fly undan vardagens tristess med hjälp av spritdrycker. Den propagandan och upplysningsverksamheten har väl herr Englund ändå inte avskrivit. Vi har i varje fall inte gjort det inom den organiserade nykterhetsrörelsen.

Jag skulle nog också vilja säga, att vi har all anledning att även åberopa mycket starka samhälleliga skäl för en väsentligt utvidgad undervisning i alkoholfrågorna i våra skolor bl. a. Jag menar således, att det finns ett så påtagligt utrymme för de åtgärder som kan innefattas i det begrepp, som finansminister Sköld 1954 kallade kulturkampen, att vi inte har anledning skjuta över målet, som jag tyckte herr Englund här gjorde.

Jag har velat säga, att vi som är nykterister uppfattar problemet om alkoholen i vårt samhälle som en utomordentligt viktig samhällsangelägenhet. Men jag har också velat säga, att vi ju inte är ensamma om det. Vi förklarade detta år 1954, och vi måste säga nu, att nykterhetsrörelsen och med den allierade är inte mäktiga att ensamma komma till rätta med detta problem. Vi måste säga

oss, att det här är en allmän samhällsangelägenhet, omkring vilken vi alla måste samla oss och där vi har all anledning att söka stöd från det håll där vi kan få sådant.

Det är med utgångspunkt från detta som jag finner att om man här från regeringens sida lägger fram ett förslag med klar utgångspunkt, vilken den också har motiverat, ifrån ett intresse för förbättring av nykterhetstillståndet i detta land, kan vi inte bara avvisa det och säga att det enbart är de åtgärder som vi föreslår, som innehåller lösningar på dessa problem. Vi får väl också acceptera regeringens förslag för att se, om det har en förväntad verkan. Som motpresenteration för det får vi sedan göra anspråk på att när vi för fram förslag om åtgärder, vilka vi anser vara av sådan art och karaktär, att de kan verka förbättrande på nykterhetstillståndet, skall vi få stöd och respekt för dessa våra förslag. Jag förmenar, om jag får gå tillbaka till vad jag sade inledningsvis och med anknytning till herr Bengtsons anförande, att det som vi nu tycker är angeläget att man på nytt överväger är frågan om man ändå inte skall höja skatten på starkspriten ytterligare. Därför vågar vi föra fram det, och vi hoppas också, att finansministern tar sig en funderare på det. Vi gör också anspråk på att man skall försöka få en skyndsammare behandling av det problem som berördes i interpellationsdebatten här i dag, nämligen frågan om att från ölhanteringen avföra det privata vinstintresset. Det anser vi vara en mycket viktig och väsentlig sak. Jag vill säga att det är framför allt dessa skäl som varit avgörande för mig, när jag i bevillningsutskottet tagit ställning för propositionen, och när jag nu ber att få yrka bifall till bevillningsutskottets förslag.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag inom föreskriven tid utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr ENGLUND (fp) kort genmäle:

Med anledning av herr Johanssons anförande vill jag säga, att det var gans-

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänknigen m. m.

ka egendomligt att han nu, sedan vi i flera timmar diskuterat pålitligheten av finansministerns uppfattning om möjligheten att främja nykterhetstillståndet på det sätt denne föreslår — det nya s. k. starkölet — nu förklarar att vi skall vara vänliga att rösta för finansministerns förslag, därför att denne *åsyftar* att därigenom främja nykterhetstillståndet. Det måste väl ändå i varje läge vara så, att en undersökning angående pålitligheten i orsaksföreställningen är grunden för anslutning till eller avståndstagande från sådana här propäer.

Sedan tycker jag att det var ganska missvisande, när herr Johansson här betecknade som en överdrift vad jag sade om inriktningen av standardstegringen, och då han kopplade ihop denna eventuella standardstegring med alla andra. Det var naturligtvis inte ett ögonblick min mening — och jag tror att när det stenografiska referatet föreligger skall det visa att det inte finns någon möjlighet att tolka mitt anförande så — att jag skulle betrakta ölkonsumtionen, som kommer att bli en följd av utskottsförslaget, som det egentliga innehållet i den kommande standardstegringen, bl. a. i de norrländska bygderna. Jag har menat att den kommer att bli ett av inslagen i den konsumtionsändring som skapas av de nya löneförmånerna. Jag har inte avvägt den konsumtionsändringens storlek mot storleken av de andra, och jag är naturligtvis, herr Johansson, alltjämt anhängare av den kulturpolitik som herr Sköld 1954 gav ett så värtaligt uttryck för. Men även herr Sköld är ju tveksam beträffande herr Strängs propå. Även herr Sköld är ju i själva verket en mycket livlig anhängare av den linje jag företräder, och jag förmodar att han är det från samma kulturpolitiska utgångspunkter, som han hade 1954 och troligen alltjämt har.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! De som försvarar den fria spriten återkommer i debatten ständigt och jämt med det uttalandet att utvecklingen nu har vänt, nu börjar kon-

sumtionen minska. Jag skulle vilja fråga, om de också vågar påstå att det har inträtt en vändning i fråga om skadeverkningsarna av spriten. Är det inte så, att det är måttlighetsförbrukarna som har minskat sin konsumtion på grund av det höga priset efter skattehöjningen i höstas? Är det inte den största sannolikheten för att missbrukarna, de som tar skada av spritkonsumtionen, inte har minskat sin konsumtion? Jag hoppas innerligt att den optimism, som man här ger uttryck för, skall bli besannad. Men då man dessutom gör gällande att spritkonsumtionen skulle ha varit ännu större för närvarande, om vi haft motboken kvar, tror jag inte det är många i detta land som delar den uppfattningen.

Till herr Johansson vill jag säga att jag säkert inte är ensam om att vara betänksam och hysa bekymmer inför nykterhetsutvecklingen. Jag har hört många här i kammaren säga, att om de hade vetat att det skulle bli på det sätt som det blev, hade de aldrig röstat för den fria spriten.

Herr JOHANSSON, RUNE, (s):

Herr talman! Bara ett kort genmäle till herr Sveningsson.

Herr Sveningsson frågade, om skadeverkningsarna har minskat. Jag vill då ställa en motfråga: Har skadeverkningsarna efter den 1 oktober 1955 blivit annorlunda till sin art och karaktär än de var före den tidpunkten? Det är ju självfallet att de ökade i antal; och det är klart, att vi lider med alla de människor som blivit utsatta för dessa skadeverkningsar, inte minst i de hem, där familjetragedier utspelats. Men situationen i det enskilda fallet är inte annorlunda efter den 1 oktober 1955 än den var dessförinnan.

Vilket var motivet för 1954 års beslut? Jo, det var den bedömningen att man med den nykterhetspolitik, som vi bedrev före år 1955, inte kunde komma till rätta med spritbruket och framför allt spritmissbruket, som hade alla dessa skadeverkningsar till påföljd. Vi måste därför söka oss nya vägar, och det är det vi har gjort.

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänkningsen m. m.

Jag tillåter mig till sist citera vad herr Englund då sade, nämligen att den tillförlitligaste mätaren på nykterhetstillståndet i dess helhet i ett land är totalkonsumtionen av spritdrycker. Totalkonsumtionen av spritdrycker är nu påtagbart i sjunkande, och då har vi väl att förvänta att även de skadeverkningar, som uppstår av spritkonsumtionen, skall minska.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i motsvarande del av den av herr Spetz m. fl. vid betänkandet avgivna, med II betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepåt propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Spetz begärde votering, i anledning vara uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 43 punkten I A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i motsvarande del av den av herr Spetz m. fl. vid betänkandet avgivna, med II betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Andersson, Karl, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 78;

Nej — 53.

Därjämte hade 9 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten I B 1

Herr SPETZ (fp):

Herr talman! Jag ber att beträffande denna punkt, som gäller frågan om utskänkningsskatten, få yrka bifall till reservation nr II.

Herr SJÖDAHL (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i motsvarande del av den av herr Spetz m. fl. vid betänkandet avgivna, med II betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepåt propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Spetz begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 43 punkten I B 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i motsvarande del av den av herr Spetz m. fl. vid betänkandet avgivna, med II betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänknings m. m.

Då emellertid herr *Spetz* begärde röst-räkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 84;

Nej — 47.

Därjämte hade 9 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten I B 2

Det av utskottet tillstyrkta förslaget till förordning om ändring i förordningen angående tillverkning och beskattning av maltdrycker

3 §

Herr **SPETZ** (fp):

Herr talman! Jag ber att beträffande denna paragraf, som avser det nya ölet, få yrka bifall till reservation I av mig m. fl. och reservation III av herr *Snygg*, vilken reservation i denna del sammanfaller med reservation I.

Fru **GÄRDE WIDEMAR** (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation IV av herr *Christenson* i Malmö.

Herr **SJÖDAHL** (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på den nu föredragna paragrafen yrkats 1:o) att densamma skulle godkännas; 2:o) att kammaren skulle, med godkännande i denna del av reservationen I av herr *Spetz* m. fl. och reservationen III av herr *Snygg*, avslå förevarande paragraf; samt 3:o) att paragrafen skulle godkännas med den lydelse, som förordats i den av herr *Christenson* i Malmö avgivna reservation IV.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på paragrafens godkännande vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Spetz* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga avslag.

Fru *Gärde Widemar* äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående 3 § i det av bevillningsutskottet i betänkande nr 43 punkten I B 2 tillstyrkta förordningsförslaget antager avslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits paragrafens godkännande med den lydelse, som förordats i den av herr *Christenson* i Malmö vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fru *Gärde Widemar* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 84;

Nej — 24.

Därjämte hade 30 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänknings m. m.

Den, som godkänner 3 § i det av bevillningsutskottet i betänkande nr 43 punkten I B 2 tillstyrkta förordningsförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås nämnda paragraf.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Spetz* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 63;

Nej — 65.

Därjämte hade 12 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Herr *Eriksson* anmälde, att han vid den nu företagna voteringen röstat ja men att på omröstningstavlan markerats, att han avstått från att rösta.

13 §

Herr **SPETZ** (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna I och III i denna punkt.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder annat yrkande ej förekommit, än att kammaren skulle, med godkännande i denna del av de vid betänkandet fogade reservationerna I och III, avslå föresvarande paragraf.

På gjord proposition bifölls detta yrkande.

15 §

Godkändes.

Nu föredrogos i ett sammanhang

Aterstående delar av ifrågavarande förordningsförslag

Herr **SPETZ** (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna I och III i dessa delar.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att därunder endast yrkats, av herr *Spetz*, att kammaren skulle, med godkännande av de vid betänkandet fogade reservationerna I och III, dels avslå 27, 29, 32 och 33 §§ i det under behandling varande förordningsförslaget, dels ock godkänna ikraftträdandebestämmelsen, ingressen och rubriken till nämnda förordningsförslag med den lydelse, som i nämnda reservationer förordats för motsvarande författningsrum.

På sedermera gjord proposition bifölls herr *Spetz* berörda yrkande.

Utskottets hemställan i punkten I B 2

Förklarades besvarad genom kammarens föregående beslut.

Punkten I B 3

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten I C 1

Det av utskottet tillstyrkta förslaget till förordning om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen

5 §

Godkändes.

9 § 3 mom.

Herr **SPETZ** (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna I och III, innebärande avslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, avslogs ifrågavarande moment.

10 §, 12 § 3 mom. och 13 a §

Avslogs på yrkande av herr *Spetz*.

14, 15, 17—20, 29, 30 och 37 §§ samt 40 § 3 mom. och 41 § första stycket

Godkändes.

Ang. ekonomiska villkor för rusdrycksutskänkningen m. m.**41 § andra och tredje styckena**

Herr SPETZ (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation I.

Efter härmed slutad överläggning godkändes ifrågavarande stycken med den lydelse, som förordats i den vid betänkandet fogade reservationen I.

41 a §, 46 § 2 mom., 47 § 2 mom., 52 § 1 mom., 54, 56 och 62 §§

Godkändes.

69 §

Herr SPETZ (fp):

Herr talman! Jag hemställer om bifall till reservation I.

Herr SJÖDAHL (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på godkännande av den nu förevarande paragrafen samt vidare därpå att nämnda paragraf skulle avslås; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på paragrafens godkännande, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Spetz begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner 69 § i det av bevillningsutskottet i betänkande nr 43 punkten I C 1 tillstyrkta förordningsförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås nämnda paragraf.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr

talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Spetz begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 74;

Nej — 54.

Därjämte hade 13 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

79 §, 80 § 1 och 4 mom., 81, 84, 87 och 89 §§ samt 90 § 1 mom.

Godkändes.

Ikraftträdandebestämmelserna

Herr SPETZ (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation I och III i betänkandet.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder endast yrkats, av herr Spetz, att ikraftträdande bestämmelserna skulle godkännas med den lydelse, som förordats i de vid betänkandet fogade reservationerna I och III.

På gjord proposition bifölls detta yrkande.

Ingressen

Herr SPETZ (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr III.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, godkändes ingressen med den lydelse, som förordats i den vid betänkandet fogade reservationen III.

Rubriken

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten I C 1

Förklarades besvarad genom kammarens beslut med avseende å förordningsförslaget.

Punkterna I C 2—4

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten I D

Herr SPETZ (fp):

Jag ber att få yrka bifall till reservationerna I och III.

Efter härmed slutad överläggning avslogs utskottets hemställan i förevarande punkt.

Punkten I E

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten II

Kammaren beslöt, att de i ämnet väckta motionerna skulle, i den mån de icke kunde anses besvarade genom kammarens föregående beslut, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

—————

**Om utredning ang. resningsinstitutet
m. m.**

Föredrogs ånyo sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av väckta motioner om en förutsättningslös utredning angående resningsinstitutet m. m.

I de likalydande motionerna nr 318 i första kammaren av herr *Carl Albert Anderson* m. fl. och nr 405 i andra kammaren av herr *Swedberg* m. fl. hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om en förutsättningslös utredning angående resningsinstitutet, såväl med avseende på den prövande instansens sammansättning som den processuella ordningen vid avgörandet av resningsansökningar.

I de likalydande motionerna nr 319 i första kammaren av herrar *Osvald* och *Sundelin* samt nr 409 i andra kammaren av herr *Svensson* i Ljungskile m. fl. hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning och förslag angående de ändringar av rättegångsbalken och därtill hörande författningar, som erfordrades för åstadkommande av dels att rätten att fullfölja talan i brottmål till högsta domstolen skulle vidgas, dels att ansökningar om resning i brottmål skulle för avgörande

Om utredning ang. resningsinstitutet m. m.

hänskjutas till särskild domstolskommitté, vari inginge lekmän och vari högsta domstolen vore i minoritet.

Motionerna hade hänvisats till första lagutskottet. Enligt överenskommelse mellan konstitutionsutskottet och första lagutskottet hade motionerna I: 318 och II: 405 samt motionerna I: 319 och II: 409, i vad de anginge frågan om ändrade bestämmelser om resning, hänskjutits till sammansatt konstitutions- och första lagutskott, vilket utskott i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen, med avslag å motionerna I: 319 och II: 409 i vad desamma tilldelats sammansatt konstitutions- och första lagutskott för behandling, måtte i anledning av motionerna I: 318 och II: 405 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag, syftande till att föredragningspromemoriorna vid behandling i högsta domstolen av resningsansökningar skulle göras offentliga redan före ärendenas föredragnings och att part skulle beredas tillfälle att inkomma med erinringar mot promemoriorna, samt i samband härmed om utredning av frågan om möjligheten till ett muntligt förfarande under medverkan av part vid föredragningen av resningsansökningar inför högsta domstolen.

Reservation hade anförts av herrar *Rylander*, *Damström*, *Jonsson* i Haverö, *Torsten Andersson*, *Landgren*, *Skoglund* i Umeå och *Gezelius*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, och avslutas med en hemställan, att förevarande motioner

1) I: 318 och II: 405 samt

2) I: 319 och II: 409, i vad desamma tilldelats sammansatt konstitutions- och första lagutskott för behandling,

icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet fanns därjämte fogat ett särskilt yttrande av herrar *Ollén*, *Spångberg*, *Swedberg*, *Carl Albert Anderson*, *Branting* och *Lodenius*.

Om utredning ang. resningsinstitutet m. m.

Herr DAMSTRÖM (s):

Herr talman! Frågan om ett resningsinstitut vid sidan av högsta domstolen har vid upprepade tillfällen varit under riksdagens behandling. Jag skall icke gå längre tillbaka i historien än att nämna 1955 och 1956 års behandling av dåvarande motioner. År 1955 väcktes en motion av herr Karl Persson i första kammaren som gick ut på att vi skulle inrätta en särskild domstolskommitté, till övervägande delen bestående av lekmän. 1956 väcktes en motion i denna kammar av herr Carl Albert Anderson m. fl., där i huvudsak samma krav framställdes. De ville ha en utredning till stånd. Utskottet sade beträffande motionerna både 1955 och 1956 att det fordras uppenbarligen starka skäl för att en överflyttning av beslutanderätten beträffande resningsansökningar från högsta domstolen till annat organ skall ifrågakomma. Sådana skäl hade enligt utskottets mening icke förebragts i ifrågavarande motioner. Utskottet avstyrkte följaktligen motionerna, och riksdagen biföll utskottets hemställan.

I det betänkande, som riksdagen nu har att ta ställning till, har behandlats liknande motioner av herr Carl Albert Anderson m. fl. och även av herr Osvald och herr Sundelin när det gäller den fråga, jag nyss nämnde, nämligen om inrättandet av en särskild domstolskommitté, som skulle handha prövningen av resningsansökningarna. Eftersom det inte föreligger något yrkande på denna punkt utan endast ett särskilt yttrande, skall jag inte gå närmare in på den detaljmotivering, som skulle ha varit nödvändig i det fall att det ställts ett yrkande. Låt mig dock säga så mycket med anledning av den propå som man hade beträffande den omständigheten, att högsta domstolen skulle uppta till avgörande egna mål och ärenden, att dessa förekommer i ytterst ringa utsträckning! Av de tre sista årens statistik framgår, att det år 1954 gällde fyra fall, 1955 två fall och 1956 fyra fall, där högsta domstolen själv hade dömt i mål och ärenden. Det är alltså i ringa utsträckning

som högsta domstolen dömt i s. k. egna mål.

Reservanterna liksom två av utskottets övriga ledamöter har här avstyrkt motionerna. Vad sedan gäller det spörsmål, som vi nu skall diskutera, nämligen själva förfarandet vid högsta domstolens handläggning av resningsansökningar, har motionärerna — alltså herr Carl Albert Anderson m. fl. — föreslagit att part skulle beredas tillfälle att inkomma med erinringar mot promemoriorna samt att det i samband härmed skulle verkställas utredning av frågan om möjligheterna till ett muntligt förfarande under medverkan av part vid föredragningen av resningsansökningar inför högsta domstolen. Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på att det i motionsyrkandet står att man vill ha en förutsättningslös utredning. I utskottets kläm hemställs om utredning och förslag, som syftar till de åtgärder jag nyss talat om.

Gemensamt säger både reservanterna och utskottsmajoriteten till en början, att det här inte är fråga om en ordinär process, innefattande en prövning i sak, utan att det allenast gäller en prövning, huruvida — som jag förut nämnt — i lag angivna förutsättningar för resning föreligger eller ej. Det är här att märka att både reservanterna och utskottsmajoriteten gör detta gemensamma uttalande, men ändå vill utskottsmajoriteten ha ett ordinärt processförfarande vid behandlingen av resningsansökningar.

Det nu tillämpade systemet bygger på att revisionssekreterarna är högt kvalificerade domare, som är ansvariga för att allt som kan vara av betydelse i den sökandes framställning blir framlagt. Därutöver finns emellertid den garantien, att en av de i avgörandet deltagande ledamöterna är skyldig att i original granska de handlingar, som sökanden ingivit till högsta domstolen. Det torde därför vara uteslutet, att vad sökanden åberopat till stöd för sin ansökan undgår högsta domstolens uppmärksamhet. Kontrollen är emellertid inte begränsad bara härtill. I de allra flesta fall torde ett

Om utredning ang. resningsinstitutet m. m.

eller flera justitieråd läsa promemorian, och i många fall läser det justitieråd, som granskar de av sökanden åberopade handlingarna, även handlingarna i övrigt, helt eller delvis.

Av det anförda framgår klart och tydligt att full säkerhet föreligger för att föredragningspromemoriorna verkligen innehåller de av sökanden åberopade skälen till prövning av resningsansökan. Det föreligger därför enligt reservanternas mening inte några som helst sakliga skäl för en ändring av förfarandet. Rättssäkerheten är härvidlag fullt betryggande.

Inom utskottet har även framförts möjligheten av ett muntligt förfarande under medverkan av part vid föredragningen av resningsansökningar inför högsta domstolen. Detta ingår också i den kläm som utskottet har. Även ett begränsat genomförande av muntlighetsprincipen skulle för högsta domstolen medföra en arbetsbelastning, som skulle vara synnerligen beklaglig med hänsyn till att det redan nu finns en betydande eftersläpning av mål och ärenden på grund av den stora arbetsbelastningen.

Utskottet gör det synnerligen lätt för sig, när utskottet anför att det bara behövs en ändring av stadgandet i 21 § arbetsordningen för nedre justitierevisionen för att föredragningspromemorian skulle bli offentlig. Denna promemoria är i princip att betrakta som minnesanteckning eller hjälpmedel, varom stadgas i tryckfrihetsförordningens 2 kap. § 4. Jag är lekman och borde kanske inte vara den som tolkar grundlagarnas mening, men jag tycker att jag är i gott sällskap, när jag kan hänvisa till Malmgrens kommentarer härvidlag. Han menar, att föredragningspromemoriorna skall anses som minnesanteckningar.

I 2 kap. § 5 i tryckfrihetsförordningen anges, när handling skall anses inkommen — det sker bland annat då målet eller ärendet blivit av myndigheten slutbehandlat. Sekretesslagens 39 § kan enligt min mening inte sätta grundlagen ur kraft.

Jag nämnde nyss, att det inte förelåg några som helst sakliga skäl för en ändring av förfarandet inom högsta domsto-

len. Däremot kan ett sådant intresse möjligen vara betingat av psykologiska hänsyn. Detta, herr talman, gäller emellertid enligt reservanternas mening inte blott behandlingen av resningsärenden, utan även behandlingen av andra mål och ärenden som avgörs på handlingarna. Jag kan här som exempel nämna fullföljdsmålen.

Det synes därför vara ostridigt, att en utredning principiellt inte bara borde omfatta resningsärendena, vilka inom parentes är en mycket liten del av alla de ärenden som avgörs på handlingarna, utan alla de här nyss nämnda ärenden som avgörs på handlingarna. En sådan utvidgning av utredningen ligger emellertid inte inom ramen för ifrågavarande motioner.

Jag yrkar därför, herr talman, avslag på utskottets hemställan och bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr talmannen hemställde nu, att den fortsatta överläggningen i förevarande fråga måtte få uppskjutas till aftonsammanträdet.

Denna hemställan bifölls.

På framställning av herr talmannen beslöts att jordbruksutskottets memorial nr 29 skulle uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan för morgondagens sammanträde.

Upplästes följande till kammaren inkomna skrift:

Till riksdagen

Undertecknad, som utsetts att för valperioden 1956—1959 vara fullmäktig för Sveriges riksbank, får härmed anhålla om entledigande från sagda uppdrag från och med den 23 innevarande maj.

Stockholm den 15 maj 1957

Olof Andersson

På särskilda propositioner biföll kammaren berörda anhållan samt beslöt, att

i anledning därav val av en fullmäktig i riksbanken efter herr Andersson skulle i föreskriven ordning anställas.

Anmälades och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 535, av fru *Wallentheim* m. fl.,
nr 536, av herr *Öhman* m. fl.,
nr 537, av herr *Elofsson, Gustaf*, m. fl.,
och
nr 538, av herr *Sundin*,

alla i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1957/58, m. m.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 16.53.

In fidem
G. H. Berggren

Onsdagen den 15 maj eftermiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 19.30.

Om utredning ang. resningsinstitutet m. m. (Forts.)

Fortsattes överläggningen angående sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 1.

Herr **ANDERSON, CARL ALBERT**, (s):

Herr talman! Resningsinstitutet, rätten att på vissa villkor få en dom prövad oaktat denna vunnit laga kraft, intar en nyckelposition i svenska medborgares rättsmedvetande. Att så är fallet beror emellertid icke på att detta rättsmedel skulle vara ofta anlitat. Frestades man att döma enbart av det antal resningsansökningar, vilka vart år inkommer till vår högsta domstol för dess vidare handläggning, kunde slutsatsen bli att resningsinstitutets betydelse måste vara begränsad. Det är i så fall våra domstolars grannliga och säkra arbete, som skapat förutsättningar för ett dylikt i och för sig glädjande felslut.

Den stora vikt som måste fästas vid resningsinstitutet ligger emellertid på det principiella och psykologiska planet, över vilket varken uppgifter om antalet ingivna eller antalet bifallna ansökning-

ar förmår att kasta något ljus. Rent principiellt är dess innebörd att intet beslut av domstol är definitivt — en gång för alla slutgiltigt — därest det kan ledas i bevis att det vilar på falska förutsättningar. På så sätt blir resningsinstitutet ett slags den svenska rättsskipningens yttersta garanti. Som en sådan framstår det också för allmänheten, och detta är i sin tur förklaringen till att resningsinstitutet måste tillmätas stor psykologisk betydelse. För mången skapar de regler som formar detta rättsmedel något slags yttersta bastion, mot vilken orättvisan skall falla och rätten till slut alltid segra. Att resningsinstitutet bör ha en utformning, som skänker allmänheten förtroende för omprövningens objektivitet och därmed för rättsväsendet över huvud, är under alla förhållanden uppenbart.

Det är mot denna bakgrund, som spörsmål rörande resningsinstitutets utformning väckts även vid detta års riksdag. Samma skäl har sedermera kommit ett flertal av ledamöterna i sammansatta konstitutions- och första lagutskottet att företräda åsikten att frågan om en eventuell reform rörande detta rättsmedel bör kunna utredas avskild från frågan om andra reformer av procesuell handläggning. Med kammarens tillåtelse skul-

Om utredning ang. resningsinstitutet m. m.

le jag därför, herr talman, i korthet vilja belysa det sakliga underlaget för det utredningsyrkande, i vilket utskottet låtit sitt utlåtande mynna.

Resningsinstitutet har fått sin nuvarande utformning genom 1939 års lag om särskilda rättsmedel men bygger dock i huvudsak på långt äldre tillämpningsformer. Under behandlingen vid 1942 års riksdag av det förslag till ny rättegångsbalk, som erhöll laga kraft den 1 januari 1948, upptogs denna 1939 års lag i sak oförändrad. De bärande grundtankarna i vår nya rättegångsordning om rättegångens muntlighet, koncentration och omedelbarhet kom således icke att införas eller gälla vid högsta domstolens prövning av resningsärenden, som därigenom kan betraktas som ett tyvärr icke ensamt relik av äldre tiders lagstiftning. Den ordning, som vi nu vant oss vid att kalla svensk och som har sagts »skola principiellt tillämpas i alla instanser», innebär att rättegångsförfarandet skall vara offentligt i såväl civilmål som brottmål och ha karaktären av en förhandling mellan parterna inför domstolen som opartisk åhörare och bedömare. En s. k. huvudförhandling hålles, vid vilken parterna muntligt framför sin sak, sina påståenden och yrkanden och framlägger sin bevisning. Till denna förhandling skall rättegången koncentreras. Avgörandet skall omedelbart grundas på vad därvid framlagts, och domen skall meddelas genast eller efter viss kortare tid.

Genom ett sådant muntligt system, som fått ersätta den gamla skriftliga rättegången med dess uppskovssystem och dess på protokollets innehåll grundade dom, och genom den s. k. fria bevisprövningen har man velat åt den svenska rättegångsordningen trygga de eftersträfvade egenskaperna säkerhet och snabbhet.

Med dessa domstolarnas arbetsformer visar emellertid högsta domstolens handläggning av resningsärenden föga överensstämmelse. Huruvida prövningstillstånd skall ges eller ej, avgöres sålunda av högsta domstolen enbart efter föredragning av en revisionssekreterare. An-

ser domstolen ansökningen ogrundad skall den omedelbart och utan motpartens hörande avslås. Förfarandet är i denna del hemligt. Det måste betraktas som olyckligt att en sådan brist på offentlighet och också muntlighet skall känneteckna handläggningen.

Än klarare markeras också de olyckliga handläggningsformerna när resultatet blir till den sökandes nackdel. För denne kan skipandet av hans rätt te sig insvept i något slags juridiskt halvdunkel. Om ansökan emellertid bifalles, skall den delges motparten. Därmed vidtar ett förfarande, som erinrar om vad som sker i besvärsmål, dock att någon huvudförhandling icke följer och att parterna följaktligen icke heller därvid beredes insyn i den handläggning, som mynnar i ställningstagandet. Först om resningsansökan beviljas kommer de för den nya rättegångsordningen gällande grundsatserna koncentration, muntlighet och omedelbarhet i tillämpning vid den omprövning av domen som då skall ske. Om avgörandet däremot innebär avslag på ansökningen, saknas i förfarandet alla principerna för en modern rättegång.

Den utformning som prövningen av resningsansökningar för närvarande har, torde vara särskilt otillfredsställande då det är fråga om mer omfattande mål. Granskningen av resningsansökan och därvid åberopat material åvilar främst revisionssekreteraren, som har att utarbeta den föredragningspromemoria, på vilken utslaget i huvudsak grundas. Även om denna, som utskottet säger, utarbetas med all omsorg och strävan till objektivitet, kan möjligheten av missförstånd eller ofullständighet aldrig uteslutas. Samtidigt är det uppenbart att parterna önskar, att deras huvudsynpunkter skall komma så klart till uttryck däri, att någon osäkerhet eller okunnighet härom icke behöver uppkomma hos domstolen.

Hur svårt det understundom är att av en skriftligt formulerad resningsansökan få helt klart för sig den ståndpunkt vilken den sökande förfäktar, framgår för övrigt av några kanske olyckligt formulerade meningar i reservationen, som

Om utredning ang. resningsinstitutet m. m.

samtidigt indirekt framställer revisionssekreteraren som den enmansdomstol han icke bör vara. Där skrivs sålunda beträffande vad som medtages i föredragningspromemorian, att däri inflyter »med få undantag allt vad sökanden andrager i sina inlagor till högsta domstolen. Undantagen betingas», fortsätter reservanterna, »av att det kan förekomma långa och onödiga upprepningar och att det finns ett icke obetydligt antal mäniskor, som inger resningsansökningar av så oordnat och förvirrat innehåll att de helt enkelt icke kan förstås om de återges in extenso utan måste helt eller delvis refereras.»

Inför en sådan redovisning frågar man sig osökt hur det kommer sig, att revisionssekreteraren ensam tycks kunna förstå sådana ansökningar och förstå dem så väl, att han till och med kan referera dem. Man frågar sig också om icke någon form av muntligt förfarande skulle öka säkerheten i handläggningen. Men framför allt frågar man sig: Borde icke den resningssökande beredas möjlighet att taga del av på vad sätt den föredragande uppfattat hans ansökan? Är icke detta helt enkelt ett rättskrav, som även reservanterna bort kunna avsluta sig till?

Utskottet har för sin del velat stanna för möjligheten att före ärendets avgörande delge båda parterna föredragningspromemorian. Denna har hittills fått karaktären av offentlig handling först sedan avgörandet träffats. Det borde samtidigt skapas tillfälle för parterna att inom viss, kortare tidrymd inkomma med sådana erinringar och förtydliganden till föredragningspromemorian, vilka de anser relevanta. Ett sådant förfarande kan med rätta anges vara i överensstämmelse med den fundamentala princip för svenskt rättsväsende, som ger part rätt att ta del av alla de handlingar vilka förebragts i hans mål. Utskottet har därför funnit att revisionssekreterarens promemoria borde kunna på detta sätt ges offentlig karaktär.

Så kommer jag till frågan om offentlighet också bör innebära möjligheter för i vart fall parterna att närvara vid

högsta domstolens handläggning av resningsansökan och om denna handläggning på något sätt bör ges förhandlingskaraktär.

Med nu gällande ordning lämnar revisionssekreteraren vid föredragningen utöver promemorian de svar, som ledamöternas frågor i anledning därav kan föranleda. Därjämte är revisionssekreteraren skyldig att vid anmodan uttala sin mening i resningsmålet, hänvisa till tidigare vägledande domstolsavgöranden o. s. v. Vilka svar han lämnar på sakfrågor och vilken uppfattning han hävdar i sin totala bedömning av ärendet, där-om förblir såväl sökande som allmänhet för all framtid okunnig. Den föredragningspromemoria som i efterhand delges sökanden speglar ärendet men icke de utslagsgivande uttalanden och omdömen som föregick dess avgörande.

Kunde nu handläggningen ge möjligheter åt parterna att efter föredragningen göra erinringar, tillägg och förtydliganden samt, om skäl därtill föreligger, också bemötanden av den uppfattning i ärendet som revisionssekreteraren företräder, skulle även kravet på muntlighet vid föredragningen tillgodoses. Samtidigt skulle detta göra arbetet smidigare och säkrare, och det skulle bidra till att domstolens ledamöter fick en mer klarläggande och tillförlitlig bild av spörsmålen än vad som nu är fallet. Det skulle därjämte bringa rättsmedlet i närmare överensstämmelse med de grundprinciper som kännetecknar övrig process och innebära ett starkare hänsynstagande till den resningssökandes önskemål om insyn i handläggningen av hans ansökan.

Av principiella men också praktiska hänsyn förordar därför utskottet att jämväl möjligheterna för muntligt förfarande bör utredas.

I och för sig har ej heller reservanterna någon erinran att göra mot en dylik omprövning av resningsinstitutet i vad gäller kommunikering av föredragningspromemorian. De hävdar emellertid att en sådan bör gälla varje form av domstolsförfarande, vid vilken avgöranden träffas på handlingarna. Gentemot detta

Om utredning ang. resningsinstitutet m. m.

har inledningsvis erinrats om resningsinstitutets särprägel, vilket i och för sig medför att dylika betänkligheter inte synes relevanta.

I motionen nr 318 har några ledamöter i denna kammare rest önskemål om en förutsättningslös utredning av resningsinstitutet. Med avseende å det prövande organets sammansättning intar utskottet beklagligt nog samma negativa inställning, som kom till uttryck vid 1955 års riksdag.

I särskilt yttrande har jag tillsammans med fem ledamöter i utskottet framhållit, att vi i denna fråga har samma principiella uppfattning, som kommit till uttryck i motionen. Utan att frångå denna mening vill jag emellertid, herr talman, inskränka mig till att yrka bifall till utskottets hemställan. Jag gör detta desto hellre som jag är övertygad om att ett bifall till utredningsyrkandet kommer att möjliggöra en objektiv belysning av ett för svenskt rättsväsende utomordentligt betydelsefullt avsnitt.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Med anledning av att de båda föregående talarna har berört frågan om sammansättningen av organet för prövning av resningsansökningar, vill jag börja med att säga, att det inom utskottsmajoriteten föreligger ett absolut förtroende för högsta domstolen som organ för prövning av resningsansökningar. Varken utskottsmajoriteten eller reservanterna har biträtt det motionsvis framförda kravet på en ändring av prövningsinstansens sammansättning.

När det däremot gäller förfarandet vid behandling av resningsansökningar har utskottsmajoriteten och reservanterna delade meningar. Då utskottsmajoriteten begär en utredning angående förfarandet vid behandling av resningsansökningar, får detta dock inte tolkas som något misstroende mot högsta domstolen, det är jag mycket angelägen att framhålla. Det är inte heller något misstroende som här tar sig uttryck emot de revisionssekreterare, som handlägger dessa ärenden.

Resningsinstitutet är, såsom också herr Carl Albert Anderson framhållit, ett förfarande, som inte kan jämföras med övriga domstolsförfaranden. Det är till sin natur sådant, att man bör söka skapa största möjliga garantier för att förfarandet skall bli bemött med förtroende från allmänhetens sida.

Motionerna om en ändring av förfarandet har återkommit flera år i rad. Utskottet har nu ansett att det föreligger anledning att ta upp till behandling frågan om en eventuell ändring av förfarandet. Det är ju så att vid behandling av resningsansökningar har de i övrigt i det processuella förfarandet tillämpade principerna om muntlighet, omedelbarhet och koncentration icke någon tillämpning. Handläggningen av resningsansökningar sker i stort sett i samma former som före processreformen. Grundsatserna om offentlighet och muntlighet har inte vunnit insteg. Det är i huvudsak utskottsmajoritetens inställning, att man vill bereda ökat utrymme åt principerna om muntlighet och offentlighet.

Kravet på offentlighetsprincipens tillämpning gäller framför allt föredragningspromemoriorna. De utarbetas av en revisionssekreterare, som fått målet lottat på sig. Han har en nyckelställning, då det gäller en resningsansökan. Han uppgör på egen hand en föredragningspromemoria, där han refererar sökandens yrkande och det material, som sökanden åberopar i sin ansökan. Dessa föredragningspromemorior är synnerligen omfattande handlingar. Till och med för en jurist, som är van vid digra luntor, är det ganska besynnerligt, att en sådan föredragningspromemoria skall betraktas som minnesanteckningar och vara en privat handling för föredraganden. Det är för närvarande så att föredragningspromemorian inte blir offentlig, förrän ärendet slutbehandlats.

Vi har ansett att det borde beredas möjlighet för sökanden att i förväg få ta del av föredragningspromemorian och att inom viss tid efter delgivning få inkomma med eventuella erinringar och tillägg till promemorian. För detta skul-

Om utredning ang. resningsinstitutet m. m.

le erfordras att promemorian blev offentlig handling. Herr Damström åberopar nu grundlagarna och Malmgrens tolkning av dem. Den skulle enligt herr Damström ge vid handen, att det skulle fordras en ändring i tryckfrihetsförordningen för att göra föredragningspromemoriorna offentliga. Vi har inte varit av den uppfattningen i utskottet, utan vi har ansett att det eventuellt skulle räcka med en ändring i arbetsordningen för nedre justitierevisionen för att man skulle kunna bereda parterna möjlighet att få del av promemoriorna. Givetvis är vi inte kompetenta att uttala oss med full säkerhet i detta avseende, utan den kommande utredningen i frågan får ta ställning till vilka ändringar i lag och författning, som behövs för att åstadkomma den förändring, som vi åsyftar.

Jag har mycket svårt att tänka mig att det skulle uppkomma några som helst olägenheter genom att man gjorde dessa föredragningspromemior offentliga och genom att parterna fick del av dem på förhand och möjlighet att komplettera dem. Det bör väl ändå vara i rättvisans intresse att åstadkomma en så noggrann behandling som möjligt av dessa ansökningar. Kan man på det enkla sätt, som vi föreslagit, åstadkomma ökat förtroende för förfarandet, så är det väl en ganska liten förändring.

Herr Damström säger, att vi vill ha ett ordinärt processförfarande. Jag förmodar att herr Damström liksom jag med ett ordinärt processförfarande menar ett kontradiktoriskt förfarande. Då får jag säga, att det inte har varit min eller såvitt jag vet övriga utskottsledamöters mening, att det skulle införas ett sådant förfarande vid behandlingen av resningsansökningar. Då det gäller offentligheten har vi velat inskränka oss till en utredning om föredragningspromemoriornas offentlighet. När det gäller muntligheten har vi ansett, att då ett ärende kommer upp till högsta domstolen efter det föredragningspromemoriorna blivit utsända för delgivning och eventuell komplettering, bör part kunna beredas möjlighet att närvara vid föredragningen, att där

eventuellt göra vissa kompletteringar till föredragningen, att stå till tjänst med förfrågningar från högsta domstolens ledamöter och att eventuellt yttra sig över de kompletterande upplysningar, som lämnas av föredraganden till högsta domstolens ledamöter. Jag kan inte förstå att detta skulle föra med sig några nämnvärda olägenheter, och jag kan inte acceptera herr Damströms invändning, att det skulle innebära en så stor belastning för högsta domstolens ledamöter, att man skulle kunna riskera en eventuellt uppkommande målbalkans, större än den som för närvarande finns. Det är väl i alla fall så pass viktigt, att man får ett med förtroende omfattat förfarande vid behandlingen av resningsansökningar, att högsta domstolens ledamöter får finna sig i den extra belastning som det eventuellt skulle kunna medföra att ha en eller flera parter närvarande under föredragningen. Det är faktiskt för närvarande så, som herr Carl Albert Anderson påpekade, att förfarandet är hemligt för parterna, och det är inte tillfredsställande.

Till invändningen att om man införde ett muntligt förfarande vid behandlingen av resningsansökningar skulle man också behöva göra det i andra fall, där det sker avgörande på bara handlingarna, skulle jag vilja säga att resningsförfarandet är ett så pass extraordinärt förfarande, att det inte kan — och inte behöver — jämsställas med handläggningen i andra mål.

Jag skulle också vilja erinra om det vi anförde i utskottsutlåtandet beträffande exempelvis prövningen av ansökningar om fullföljdstillstånd till högsta domstolen. Där är det tre justitieråd som prövar, och det räcker med att ett av dessa uttalar sig för att fullföljdstillstånd skall meddelas för att så skall ske. Det är alltså betydligt mera betryggande garantier för sökanden i det fallet än då det gäller resningsärenden.

Slutligen skulle jag vilja säga, att utskottet givetvis inte på förhand vill ta ställning till de enskilda detaljerna vare sig beträffande promemoriorna eller hur muntlighetsförfarandet skall utformas,

Om utredning ang. resningsinstitutet m. m.

utan vi anser att dessa frågor bör bli föremål för en förutsättningslös utredning.

Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ALEXANDERSON (fp):

Herr talman! Jag har egentligen inte deltagit i behandlingen av detta ärende i utskottet, men eftersom jag har sysslat en hel del med dessa frågor i mitt dagliga arbete under vissa perioder, har jag velat göra vissa kompletteringar till vad som framhållits i utskottsutlåtandet och den därvid fogade reservationen.

Jag vill till att börja med säga, att jag i stort sett helt instämmer i de synpunkter som är framförda i reservationen och vill ytterligare komplettera dem på en del punkter.

Den fråga som i första hand väckts i motionerna gäller vilket organ som skall handlägga resningsansökningarna. Jag hade inte tänkt att närmare beröra den frågan, eftersom propån är avvisad i majoritetsutlåtandet och endast framföres i det särskilda yttrandet. Vi har ju för övrigt diskuterat den saken ingående för ett år sedan. Jag inskränker mig därför till att här tala om kraven på offentlighet och muntlighet vid handläggningen av resningsansökningarna.

Jag vill då påpeka, att när utskottsmajoriteten i konsekvens med vad som gäller inom den övriga processrätten kräver, att dessa principer skola införas vid förfarandet beträffande resningsansökningar, har den inte beaktat att det här är fråga om en prövning av annat slag än vid avgörandet av vanliga mål. Utskottet har för all del påpekat dessa skillnader, men det har inte dragit konsekvenserna av dem annat än just i fråga om sitt ståndpunktstagande när det gäller vilket organ som skall avgöra resningsansökningarna. Jag vill därför här i korthet erinra om den stora, principiella skillnaden mellan resningsansökningar och egentliga mål.

Det är ju här fråga om att, sedan en dom har vunnit laga kraft antingen genom att man inte överklagat avgörandet i lägre instans eller genom att man har

gått igenom alla instanserna, på nytt ta upp målet till prövning. Alla är ense om att det bör krävas mycket starka skäl för detta, och dessa skäl är närmare angivna i rättegångsbalken och refererade i utskottsutlåtandet. Grunderna för ett sådant beviljande av resning har under de senare decennierna i flera etapper utvidgats, men det är fortfarande i ett mycket begränsat antal fall som resning kan komma i fråga. Jag skall helt kort gå igenom de viktigaste fallen.

De vanligaste är de fall, då man åberopar ett nytt bevis eller gör gällande att ett bevis som är åberopat i en tidigare rättegång har varit falskt. Vid prövningen av resningsansökningen skall då avgöras, huruvida detta kan antas ha inverkat på avgörandet på så sätt, att man i det nya läget kan tänka sig att det blir ett annat resultat. Är det fråga om falskt bevis har man i regel en dom på mened eller något annat otvetydigt bevis att åberopa. Den frågan kräver sällan någon närmare prövning. Gäller det att åberopa nytt bevis, så är det antingen fråga om ett skriftligt sådant — och det är också lätt att införa i rättegången — eller att ett nytt vittne åberopas. Då har man i regel ett intyg av vittnet om vad han kan säga. Innehållet i ett sådant intyg accepteras då i regel tills vidare. Man bedömer frågan från den utgångspunkten att detta kan framläggas som vittnesbevisning vid en senare omprövning.

Vad högsta domstolens prövning går ut på är dels att bedöma, huruvida detta är ett nytt bevis, ett sådant bevis som parten inte haft möjlighet att åberopa i den tidigare rättegången, och dels att bedöma huruvida den situation, som uppkommit genom detta nya bevis eller genom att ett bevis har visat sig vara falskt, har en sådan inverkan, att man kan räkna med en annan utgång i målet. Detta är också en prövning av annat slag än den som förekommer vid avgörandet i vanliga mål.

Sedan finns det en annan resningsgrund, nämligen att någon i processen agerande har begått brottslig gärning. Det har man väl också i regel dokumen-

Om utredning ang. resningsinstitutet m. m.

terat i en dom, och där kommer högsta domstolens prövning på motsvarande sätt att gälla frågan, huruvida detta faktum kan antas ha inverkat på utgången i det tidigare målet.

Slutligen har vi den resningsgrund, som talar om att en dom visar sig vara grundad på en rättstillämplig, som uppenbart strider mot lag. Jag skall bara påpeka, att det inte är fråga om samma prövning som vid ett överklagande, utan att saken skall vara så klar, att vem som helst, som får alla fakta framlagda för sig, inser att utgången måste ha blivit en annan. Det kan vara ett förbiseende av ett lagrum eller något sådant, som tyvärr någon gång kan förekomma, så att man har kommit till ett felaktigt resultat. Det är sålunda en prövning av själva rättsfrågorna, och den kan också mycket väl ske på det skriftliga materialet. Över huvud taget är det så, att dessa principer om muntlighet och offentlighet har sin betydelse framför allt när det gäller att bedöma vittnesbevisning. Man kan höra vittnenas och parternas utsagor samtidigt och mot varandra, man kan bedöma deras trovärdighet av deras uppträdande, och man kan ställa frågor som de kanske inte har väntat sig och jämföra den enas utsaga med den andras.

Men när det gäller resning är det inte fråga om någon sådan prövning. Visar det sig finnas grund för bifall till resningsansökan, kommer en sådan bedömning att ske vid ett nytt förfarande enligt de vanliga grunderna, då man sålunda går in på en bedömning av frågan i sak.

Vidare vill jag erinra om att det även vid den ordinära processen förekommer frågor som är av processuell karaktär. Det kan vara frågor om foruminvändningar, frågor om att saken egentligen är avgjord genom tidigare rättegång eller att den skulle avgöras genom skiljemän eller liknande. Sådana frågor kan vara nog så knepiga juridiskt sett och ge anledning till omfattande argumentering och vara svåra att knäcka, men på grund av deras karaktär har man ansett att de lämpligast handlägges i skriftlig ordning.

I underrätt *kan* de avgöras utan muntlig förhandling, men det kan också äga rum en muntlig förhandling. I överrätt är det emellertid regel att dessa frågor, som överklagas genom besvär, handläggs i skriftlig ordning.

Resningsansökningen är just en sådan fråga av närmast processuell karaktär: det skall avgöras, om den lagakraft skall upphävas som har åkommit den dom som det är fråga om. Man skall inte pröva tvisten i sak; det blir en senare fråga. Att det i detta fall sker en prövning på grundval av handlingarna är därför helt i linje med vad som gäller för prövning av processuella frågor i den ordinära processen.

I utskottsutlåtandet framföres nu den tankegången, att muntlighet skall förekomma även vid avgörandet av resningsärenden. Det finns emellertid en synpunkt som utskottet har gått förbi, nämligen intresset för motparten att inte på nytt behöva dragas in i stora kostnadskrävande förhandlingar, innan det på något sätt är konstaterat att det finns fog för en sådan ansökan. Man har kanske gått igenom alla instanser och slutligen kommit till ett resultat som motsvarar vad rättegångsväsendet i det här fallet kan prestera. Men en resningsansökan kan ju göras omedelbart därefter — den kan också komma efter lång tid — och det är då mycket betungande för motparten till resningssökanden att belastas med de stora kostnader som lätt kan bli en följd av att han tvingas att ta upp en ny diskussion i frågan. En sådan resningsansökan kan göras inte bara en gång. Det finns många exempel på parter, som inte kunnat förlika sig med den dom som domstolarna fällt utan som kommit tillbaka gång efter annan med sina resningsansökningar. Ofta dröjer det inte mer än en månad efter det att en sådan ansökan avslagits, förrän nästa kommer in.

Jag kan anföra ett kanske litet extremt exempel på ett fall, som inträffade under den tid jag tjänstgjorde som ordförande i revisionen. Det gällde ett mycket stort tvistemål, som gick igenom instanserna. Det krävde ett års arbete av

Om utredning ang. resningsinstitutet m. m.

en revisionssekreterare att göra i ordning en föredragningspromemoria och omkring en månad att föredraga ärendet inför högsta domstolen. Resultatet blev att begäran om prövningstillstånd avslogs. Men inom ett år efter det att frågan blivit avgjord ingavs en resningsansökan i målet, vilken var på många hundra sidor och ingick i kritik av den promemoria som uppgjorts i det tidigare målet och drog upp målet i dess olika detaljer. Det var inte en sådan ansökan som kunde betraktas som en ren kverulantsökan, men någon verklig grund för den tror jag inte fanns. Hade man i ett sådant fall påkallat motpartens medverkan vid en förhandling i målet, är det emellertid klart att man hade förorsakat honom utgifter på många tiotusentals kronor. Jag kan nämna att detta var ett mål, som egentligen inte har varit föremål för någon uppmärksamhet i pressdiskussionen om resningsförfarandet utan som ligger vid sidan av den frågan; det gällde ett tvistemål i en bolagsrättslig fråga.

Om vi skall reformera och göra några ändringar i resningsförfarandet, tror jag av dessa skäl att det inte finns någon möjlighet att undvara den nuvarande ordningen så till vida, att det måste ske en förhandsprövning av domstolen, huruvida det finns så stark grund för resningsansökningen att man rimligen kan påkalla motpartens medverkan i ärendet.

För närvarande har ju högsta domstolen rätt att fritt bedöma, huruvida resningsansökningen skall kommuniceras med motparten eller ej. Högsta domstolen har, kan man kanske säga, en ganska restriktiv praxis i det avseendet. Den meddelar inte beslut om kommunikation annat än i sådana fall där domstolen av resningsansökningen och därvid fogade handlingar kan bedöma, att såvida motparten inte kan gendriva de uppgifter som där lämnats, resningen sannolikt bör beviljas. Detta innebär väl också, att när kommunikation är meddelad, är utsikterna för bifall till resningsansökningen mycket stora. Man kan kanske diskutera, huruvida det är nödvändigt att ha en så restriktiv praxis

härvidlag, men det är också klart att högsta domstolens praxis i det avseendet är motiverad av hänsyn till båda parternas intresse av att slippa ifrån onödiga kostnader. Motparten har sålunda ett intresse av att inte ådragas kostnader för svaromål i ett sådant ärende, utan att det finns goda grunder för ansökningen, och sökanden har intresse av att inte bli förpliktad att utge ersättning för motpartens kostnader i ett sådant fall där det hade varit onödigt att besluta om kommunikation. Det är således ganska uppenbart att man inte kan komma ifrån en sådan förhandsprövning utan medverkan av motparten, och jag tror också att det är mycket svårt att lämna några närmare direktiv för i vilka fall kommunikation och därmed följande medverkan av motparten skall förekomma. Förhållandena är alltför skiftande för det.

Utskottsmajoriteten tänker sig emellertid, att man skall ha en muntlig handling i en säregen form så till vida, att domstolens tjänsteman, revisionssekreteraren, skall föredra sin promemoria, som innefattar en sammanställning av handlingarna i målet, och sedan skulle parterna bli i tillfälle att framföra erinringar och kompletteringar i det avseendet. Det är en tankegång som strider mot grundläggande begrepp i modern processordning, där man utgår från att när parterna är närvarande, de själva skall framlägga processmaterialet. Domstolens framläggande av processmaterial är alltid endast ett surrogat, för den händelse att en part inte själv är närvarande. Men i detta fall skulle det bli så, att föredraganden skulle framlägga materialet, och sedan skulle parten komplettera det. Därmed skulle uppkomma en egendomlig diskussion mellan domstolen och parterna. Jag tror inte det är riktigt genomtänkt, vilka verkningar detta skulle få. Det skulle lätt kunna leda till att parterna får ett intryck av bristande objektivitet från domstolens sida och bidra till ett undergrävande av domstolens opartiska ställning eller i varje fall av allmänhetens uppfattning i det avseendet.

Jag övergår här efter till frågan, huru-

Om utredning ang. resningsinstitutet m. m.

vida promemorian skulle kunna göras offentlig för parterna, och jag vill då först litet närmare belysa vilken karaktär denna promemoria har. Promemorian är, såsom framhållits i reservationen, ett domstolens interna hjälpmedel. Det är ganska uppenbart att en domstol, oberoende av alla föreskrifter, i många fall har anledning att göra en sammanställning av fakta i målet, av synpunkter på rättsfrågorna i målet och annat sådant. Det förekommer även i domstolarna liksom inom andra delar av den offentliga verksamheten, oberoende av alla föreskrifter. I hovrätterna är det ju en absolut regel att i mål, som föredrages på handlingarna, uppsättes en promemoria, visserligen av litet enklare slag än den som förekommer i högsta domstolen men dock i princip av samma karaktär. Även i underrätterna tror jag att det vid avgörandet av mera invecklade mål blivit nödvändigt att göra sådana sammanställningar för att kunna behärska materialet. I högsta domstolen har av olika skäl — av historiska skäl men kanske även beroende på den speciella anordningen med justitierevisionen och högsta domstolen som i viss mån självständiga statsorgan — promemorians utseende och innehåll närmare reglerats i arbetsordningen för nedre justitierevisionen. Man har från högsta domstolens sida önskat att få en promemoria, som inte bara består av hänvisningar till akten och till litteraturen, såsom vanligtvis är fallet i hovrätterna, utan som är upprättad på ett sådant sätt att den kan läsas i ett sammanhang. I promemorian införes de sakliga upplysningar som man har fått från olika delar av akten, och dessa är ordnade på ett mera systematiskt sätt, så att man kan få målets huvudfakta så att säga i ett nötskal. Men detta förändrar inte promemorians karaktär, nämligen att vara en bearbetning av det material som skall ligga till grund för domen. Domstolen har lika fullt ansvar för att den tar hänsyn till allt i akten, som kan vara relevant för avgörandet, och den kan inte falla tillbaka på att någonting saknas i promemorian. Det förekommer också i stor utsträckning, såsom framgår av ut-

låtandet, att domstolens ledamöter införskaffar ytterligare upplysningar eller läser direkt i akten.

Om nu promemorian skulle göras till ett institut i själva processordningen, skulle det innebära att man ändrar på allt detta. Rimligen kan det inte betyda annat än att den promemoria, som utarbetas på ett sätt som närmare skulle vara beskrivet i rättegångsbalken, skulle utgöra processmaterialet. Ansvar för vad som kommer under domstolens ögon faller då i sista hand på parterna, som skulle beredas tillfälle att komplettera promemorian. Det betyder att man i viss mån avlastar både föredraganden och domstolen från ansvaret att ta del av allt som finns i akten.

Det är ett par punkter i utskottsutlåtandet, där jag har litet svårt att följa med, när det talas om promemorians karaktär av offentlig handling. Fru Gärde Widemar var inne just på dessa frågor.

Utskottet säger på s. 17 i utlåtandet: »Utskottet kan knappast finna något tryckfrihetsrättsligt hinder mot att denna promemoria, med hänsyn till sin genomarbetade karaktär och sin faktiska betydelse för handläggningen av resningsansökan, betraktas som en inom nedre justitierevisionen upprättad handling, vilken genom att vara upprättad blir offentlig». Ja, det där är ju alldeles riktigt, men det är någonting av en truism, ty det är bara en beskrivning av en situation som för närvarande föreligger. Men utskottet tycks i det sammanhanget ha förbisett vad som finns intaget i början av utlåtandet såsom ett citat ur tryckfrihetsförordningen, nämligen att handlingar, så när som på protokoll och diarier, som hänför sig till visst mål eller ärende, skall anses upprättade, då de expedierats eller, om expedition ej äger rum, då målet eller ärendet blivit av myndigheten slutbehandlat. Vare sig promemorian betraktas som minnesanteckningar eller inte, blir den således icke offentlig i tryckfrihetsförordningens mening förrän den expedierats eller målet avgjorts — eventuellt, det kan man möjligen diskutera, när kommunikationen har beslutats.

För att parterna skall få rätt att ta del

Om utredning ang. resningsinstitutet m. m.

av promemorian före föredragningen skulle föreskrifter härom fordras i den lag som reglerar handläggningen av resningsansökningar, d. v. s. rättegångsbalken. En sådan utväg har väl också föresvävat utskottsmajoriteten såsom tänkbar. Men man skulle då införa ett system, som tillämpades här i landet före sekelskiftet och som övergavs, då det ansågs meningslöst. I realiteten skulle systemet medföra de följder som jag nyss påpekade.

I reservationen har även framhållits att frågan om promemorians offentlighet och den muntliga handläggningen har betydelse långt utöver behandlingen av resningsansökningar; samma synpunkt kan anläggas på prövningen av besvärs mål och ansökningar om prövningstillstånd. Särskilt i det sistnämnda avseendet är väl skälen mycket starkare än beträffande resningsansökningar, eftersom det här just gäller avgörande i sak i den ordinära processen. Det är visserligen oklart, vad högsta domstolens avgörande av sådana frågor innebär, men hur man än formellt betraktar saken, kan man inte komma ifrån att högsta domstolens nuvarande praxis innebär en prövning i sak under förenklade former. Det skulle då vara orimligt, tycker jag, att ta upp muntlighets- och offentlighetsfrågan vad beträffar resningsansökningar utan att ta med hela fältet. Men om man gör frågan så omfattande, blir den av mycket stor betydelse för högsta domstolens kapacitet, eftersom förfarandet därmed säkerligen skulle kompliceras högst avsevärt. Jag kan möjligen hålla med om att prövningen av resningsansökningar inte spelar så stor roll för högsta domstolens arbetsbelastning, men tar man med frågorna om prövningstillstånd, så blir det någonting helt annat.

Utskottsmajoriteten talar vidare om att det bara skulle fordras en röst för beviljande av prövningstillstånd. Man glömer bort att detta bara gäller ändringsdispens; i fråga om prejudikatsdispens — och det är åtskilliga mål där sådan dispens är den enda möjligheten — fordras det två röster av tre deltagande. I vilket fall som helst är hela detta områ-

de avsevärt mera betydelsefullt än frågan om prövning av resningsansökningar.

I det sammanhanget skulle jag vilja, i anslutning till vad herr Carl Albert Anderson yttrade i början av sitt anförande säga, att jag tror att frågan om möjligheterna att få sin talan prövad av högsta domstolen i de vanliga tviste- och brottmålen har avsevärt mycket större både psykologiskt och praktiskt intresse för svenska folket än frågan om hur resningsansökningarna behandlas. Den senare frågan har nog, bortsett från några enstaka fall, relativt liten betydelse.

Det samlade intrycket av utskottets synpunkter är, att de inte grundar sig på ett realistiskt bedömande av de verkliga förhållandena utan mer innebär ett drivande av vissa allmänna principer för principernas egen skull, om man så får säga, och utan tanke på deras betydelse för den prövning det här gäller. Det borde åtminstone kunna krävas, att man hade påvisat några i praktiken konstaterade olägenheter med det nuvarande systemet, men så har inte skett. Jag har över huvud taget inte kännedom om något fall, där det klart kunnat påvisas, att prövningen av resningsansökningar varit på något sätt otillfredsställande. Det kan väl hända att någon har gjort gällande, att promemorian inte innehåller allt som är relevant i målet. Som bevisning har jag hört den omständigheten åberopas, att när resning i ett mål begärts flera gånger, så har i en senare föredragning tagits med en eller annan punkt som inte tagits med tidigare. Men nu förhåller det sig ju så, att när en föredragningspromemoria göres upp, nöjer man sig inte med att ta in vad man själv anser vara relevant, av betydelse för frågans avgörande, utan man sträcker sig ett bra stycke längre och går i första hand så långt som man över huvud taget kan tänka sig att någon av de i avgörandet deltagande skulle kunna anse vara relevant. Erfarenheten visar nog, att det kan vara rätt skiljaktiga synpunkter som lägges på den frågan. Man försöker också ta största möjliga hänsyn till vad sökanden särskilt framhåller såsom ur

Om utredning ang. resningsinstitutet m. m.

hans synpunkt mycket betydelsefullt; det utesluter man inte utan alldeles uppenbara skäl. Men det är klart att ett sådant bedömande, hur långt man skall gå utöver det man i första hand anser relevant, är en omdömessak, där den ene kan komma till ett resultat och den andre till ett annat. Den omständigheten att en föredragande tar med något mera i sin promemoria än vad en annan gör, är inte något bevis för att den första promemorian har varit felaktig eller otillfredsställande upprättad. Över huvud taget kan jag som sagt inte finna att det påvisats några olägenheter eller några praktiska reella brister i det system som har tillämpats. Att en eller annan som har nekats resning är missnöjd med det är en sak, som förekommer även i övrigt i rättsväsendet. Jag tror att det är ganska gott om parter, som förlorat en process och som i samband därmed uttrycker sitt missnöje med eller kanske sitt misstroende mot det sätt eller de principer som tillämpats vid avgörandet. Men det är en sak som man får se som tämligen naturlig och ofrånkomlig.

Med dessa ord vill jag be att få yrka bifall till reservationen.

Herr OSVALD (fp):

Herr talman! Det har sagts många gånger, det säges i det nu föreliggande utlåtandet, och det har upprepats här under dagens debatt, att det nu tillämpade förfaringssättet vid behandlingen av resningsärenden är juridiskt tillfredsställande. Herr Damström sade för en stund sedan, att rättssäkerheten i vårt land är fullt betryggande. Jag har, herr talman, inte någon anledning att bestrida dessa påståenden. Jag vill gärna säga, att då jag motionerat i detta ärende, så är denna min handling icke på något sätt ett uttryck för ett misstroende mot högsta domstolen. Jag kan därför till fullo instämma i vad fru Gärde Widemar nyss yttrade. Men det är enligt min mening inte den juridiska fullkomligheten som är det väsentliga, ty det förhåller sig åtminstone så långt min erfarenhet sträc-

ker sig onekligen så som det säges i det särskilda yttrande som är fogat till detta utlåtande av herrar Ollén m. fl., att det på många håll finnes »en olust över den ordning, som bland annat medför, att högsta domstolen i egenskap av resningsorgan även har att pröva ansökningar angående mål, i vilka den själv tidigare avkunnat dom». Det räcker, menar jag, inte med att man har ett förfaringssätt som är juridiskt oklanderligt, utan det måste också vara så, att det ur folkpsykologisk synpunkt är tillfredsställande. Förfaringssättet måste omfattas av ett allmänt förtroende. Detta, menar jag, är ingalunda, som herr Alexanderson sade, att driva en allmän princip för principens egen skull, utan det är enligt min uppfattning just att söka få vår rättsordning att framstå i en verkligt god dager.

Även om jag, herr talman, helst hade sett, att utskottets utlåtande hade utformats mera i överensstämmelse med den tankegång, som utvecklats i det särskilda yttrandet och i motionen nr 319 i denna kammare, vill jag dock, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (bf):

Herr talman! Det är givet att man endast med stor tvekan deltar i en debatt som denna, men jag försvarar mig med att jag har försökt att noggrant följa utskottsdebatten. Jag har tidigare haft tillfälle att syssla med dessa frågor i mitt dagliga arbete som tidningsman, och jag har med stort intresse lyssnat till den föredragning som förevarit i utskottet genom nedre justitierevisionens ordförande, men man har onekligen ett intryck av att debatten på denna punkt är nog så förvirrad. Här står faktiskt uppgift mot uppgift. Jag trodde inte att vi återigen skulle få höra upprepas, att man känner olust inför det förhållandet att högsta domstolen själv prövar resningsfrågor rörande sina egna domar, när det ändå har så kraftigt försäkrats — och det har inte kunnat bestridas — att en resningsansökan *icke* prövas av de med-

Om utredning ang. resningsinstitutet m. m.

lemmar av högsta domstolen som en gång har fällt domen utom i absolut rena undantagsfall. Om det skulle vara någonting av folkpsykologi, som herr Osvald nyss sade, i detta problem, är det väl så att man uppammat denna folkpsykologi genom att ideligen påstå att det ligger olust i ett förfarande som icke förekommer.

Att intrycket blir virrigt beror också på att de som står bakom utskottsmajoriteten ändå inte är ense i denna viktiga fråga. Det är helt enkelt en sinkadus, att utskottsmajoriteten har kommit att stanna för detta resultat. Hade de som står bakom det särskilda yttrandet förfäktat sin mening ordentligt och den hade intagits i utlåtandet, skulle de som nu befinner sig på reservationssidan ha bildat utskottsmajoriteten.

Vidare kan det med skäl anföras att man, som fru Gärde Widemar gjort, råkar in i en konflikt. Hon försäkrade — och fick understöd av herr Osvald — att hennes resonemang inte utgjorde något uttryck för misstroende mot högsta domstolen eller de föredragande revisionssekreterarna, men det dröjde inte alls länge förrän hon konstaterade, att om man skall få ett förtroendefullt förfarande när det gäller resningsansökningarna, måst man ha något annat. Jag kan inte förstå annat än att det måste vara det ena eller det andra. Man kan väl knappast samtidigt ha fullt förtroende och söka ett förtroendefullt förfarande.

Här gäller det tre huvudpunkter. Eftersom kravet på ett särskilt organ för prövning av frågan om resning endast återfinnes i det särskilda yttrandet, kunde man tro att det skulle ha varit avfört ur debatten, men herr Osvalds anförande gav vid handen att det är lika aktuellt. Den andra punkten gäller det muntliga förfarandet vid högsta domstolens förhandlingar, och den tredje gäller offentliggörandet av promemoriorna.

Jag har tidigare beträffande resningsinstitutet sagt, att uttalandet därom bygger på felaktiga grundsatser. När det gäller det muntliga förfarandet finns det redan möjligheter att använda detta inte bara inför högsta domstolen, utan även

inför annan domstol, om högsta domstolen så förordnar. Att sådant förekommer mycket sällan, måste ändå betyda att man hos den högsta rättsvårdande myndigheten har förtroende för det förfarande som nu tillämpas.

Vad sedan gäller offentliggörandet av promemoriorna har jag varit något tveksam på denna punkt, men allteftersom debatten fortskridit har jag blivit på det klara med att ett offentliggörande av promemorian egentligen knappast fyller någon praktisk uppgift, ty det material som promemorian bygger på är ju till alla delar tillgängligt för båda parter.

Fru Gärde Widemar sade att hon ansåg att tiden nu var mogen för en sådan utredning. Jag ber att få fästa uppmärksamheten på — jag tror att herr Damström tidigare har gjort det — att det utredningskrav som utskottsmajoriteten ställer inte överensstämmer med den motion som här föreligger, ty i denna begäres en förutsättningslös utredning, under det att utskottsmajoriteten helt enkelt hemställer om utredning och förslag i det syfte som majoriteten har stannat för. Jag måste säga, att jag har kommit fram till att tiden väl knappast nu är mogen för en sådan utredning, som det här är fråga om. Jag vill understrika vad herr Alexanderson sade, att det inte förebragts några bevis för att det nuvarande förfarandet icke fyller sin uppgift. Jag tror inte att man kan gripa in på ett så betydelsefullt område av samhället på så lösa premisser som det här gäller.

Detta har för mig, herr talman, varit avgörande, när jag anslutit mig till reservationen, och jag ber att få yrka bifall till den.

Herr ANDERSON, CARL ALBERT, (s)
kort gemäle:

Herr talman! Den siste ärade talaren ansåg att det resultat vilket utskottets majoritet hade kommit till i sitt ställningstagande var en sinkadus — majoriteten inom utskottet kunde lika gärna ha varit i minoritet; som han uttryckte det. Detta är fullständigt felaktigt, ty i

Om utredning ang. resningsinstitutet m. m.

det förslag som utskottet lagt fram har utskottet varit i majoritet. Det är beträffande resningsorganet, som det inte fanns någon majoritet inom utskottet, men i detta fall har inte heller något yrkande ställts, och förutsättningen för att få det resultat som herr Andersson talade om hade varit att ordföranden inom utskottet hade vägrat att dela upp frågorna vid utskottets ställningstagande. Men så skedde inte, utan det skedde en uppdelning, vilket ledde till det resultat, som här föreligger.

Herr Andersson sade sedan, att man inom högsta domstolen har förtroende för den ordning som tillämpas. Ja, det är väl ganska klart, men det säger ingenting. Om högsta domstolen tillämpar en ordning, är det väl klart att den har förtroende för den ordning som den tillämpar, men det är ingen bevisning.

Han säger vidare att högsta domstolen har möjlighet att förordna om muntligt förfarande, men det är inte fråga om de möjligheter, som i detta avseende föreligger, utan det är fråga om den praxis, som införts. När herr Alexanderson säger, att utskottet inte beaktat att det här gäller en prövning av ett särskilt slag, skulle jag vilja säga: Jo, det har man nog märkt att det är! Nog har man märkt, att det är en speciell fråga som här föreligger till behandling, ty hela det resonemang som förs beträffande resningsinstitutet gäller ju att man å ena sidan vill fastslå att det är en speciell institution, men att man å andra sidan vill göra gällande, att det inte går att bryta ut denna fråga ur det betraktelsesätt, som användes när det gäller domstolsförfarandet i övrigt.

Reservanterna, som herr Alexanderson i stort sett anslöt sig till, bygger sin negativism på i huvudsak två punkter. Den ena punkten är att man betraktar denna promemoria, som man inte vill ha offentliggjord, såsom ett hjälpmedel av särskilt slag, som bör vara hemligt och inte dras in i debatten. Man säger att den är ett hjälpmedel, och genom att använda detta uttryck anser man sig ha visat, att det inte kan finnas något sakligt berättigat intresse för sökanden i

ett resningsärende att erhålla rätt att i någon mån granska föredragningspromemorian och framställa anmärkningar mot den.

Varför i all rimlighets namn kan det inte vara ett sakligt berättigat intresse att ta del av den? Vad är det föredragningspromemorian innehåller? Jo, den är en sammanställning av de skäl, som den resningssökande förebragt som motivering till att få sin sak omprövad. Nog har väl han om någon ett sakligt berättigat intresse att få ta del av på vad sätt den föredragande revisionssekreteraren har behandlat dessa hans synpunkter, vad han har tagit med av dem och vad han möjligen underlåtit att ta med. Man säger, att det förekommer inte, att han underlåter ta med något. Jag erinrar då om att jag under utskottsbehandlingen fått upplysning av en utskottsledamot att vid ett uppmärksammat resningsärende för något år sedan konstaterades vid en efterföljande resning, att ett av de skäl, som sökanden anfört, inte var medtaget i den förutvarande promemorian. Visserligen sade man att det inte var av betydelse för ärendet och det är möjligt, det kan jag inte yttra mig om, men nog är det tänkbart att de skäl, som antas ligga till grund för resningsansökan, kan betraktas på olika sätt.

Jag vet inte, om det göres hänvisning i föredragningspromemorian, eller om det sker muntligt, till de jämförbara domar eller domstols ställningstagande, som kan vara relevanta vid bedömningen. Det har emellertid av föredraganden i utskottet sagts, att vid anfordran är föredraganden skyldig att svara på de frågor, som domstolens ledamöter ställer till honom, och även på anmodan meddela sin mening om målet.

När en sökande begär resning, vad är det han då gör? Jo, han drar fram de skäl, som herr Alexanderson redogjort för här, antingen bevis för nya synpunkter som kommit fram eller bevis för hans mening om falskheten i den tidigare handläggningen. Har han möjlighet att få ta del av resningspromemorian, ser han hur det uppfattats. Detta är av mycket stor betydelse, men saken är också

Om utredning ang. resningsinstitutet m. m.

av betydelse ur en annan synpunkt. Framställningen till domstolen kallas för en ansökan, förfarandet kallas för en prövning av de skäl han anfört, men om domstolen avslår hans ansökan innebär det samtidigt ett ställningstagande till de skäl han anfört, sedan må man kalla det prövning, man må kalla det ansökan, man må kalla det vad man vill. I själva verket är ställningstagandet en dom över de s. k. nya skäl, som han förebragt. Vore det inte rimligt, att han både finge ta del av den föredragningspromemoria, som sammanställts av revisionssekreteraren, och i någon form finge möjlighet att vara med antingen själv eller genom ombud och höra på vad sätt hans fråga föredrages inför domstolen, vilka synpunkter som framläggs, vilka muntliga frågor som där besvaras och på vad sätt de besvaras.

Det kan hända, herr Alexanderson, att i en del av de fall som herr Alexanderson talade om, då vederbörande inte låter sig nöjas med en avslagen resningsansökan utan månaden efter är tillbaka med en ny skulle de inte återkomma, därest de hade möjlighet att få en närmare inblick i under vilka former deras framställning hade behandlats.

Vi har behandlat resningsinstitutet som ett särskilt rättsmedel. I den andra punkten av reservanternas yttrande säges, att det knappast är tänkbart att bryta ut frågan om resningsinstitutet från andra ärenden. Det bör sammanknytas med liknande domstolsfrågor, med andra mål och ärenden, som avgörs på handlingarna. Jag vill till detta endast säga, att det bör väl vara lika möjligt att i dag bryta ut handläggningen av resningsärenden som det 1939 var att bryta ut dem från behandlingen av den nya rättegångsbalken. Det var då så, att ärendet om resningsinstitutet bröts ut. Det beslöts 1939 och fick gälla i oförändrad form fram till 1948, då den nya rättegångsordningen i övrigt kom. Beklagligt nog inkluderade denna nya rättegångsordning inte begreppen muntlighet och offentlighet i högsta domstolens handläggning av resningsärenden; annars hade vi även därvidlag haft den ordning om muntlighet,

offentlighet och omedelbarhet, som kännetecknar denna nya rättegångsordning. Den gäller ju för underrätterna, delvis för överrätterna och delvis också för högsta domstolen, men den är helt undantagen vid behandlingen av resningsärenden. Det är på den punkten, herr talman, som vi har ansett att man borde eftersträva kongruens i handläggningen, så att de olyckliga människor som vare sig med rätt eller orätt begär att få sin fråga ånyo prövad skulle med större förtroende än vad de har — att de inte har detta förtroende tyder ju den omständigheten på, att de kommer igen — kan med förtroende för den objektivitet, som jag tror finns men som säkerligen inte alla dessa människor tror på, överlämna sitt ärende till den prövning, som vi gör framställning om.

Herr ALEXANDERSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Vad som kom mig att begära ordet igen var dels vad herr Carl Albert Anderson nämnde om resnings sökandens intresse att få ta del av promemorian och de synpunkter som föredraganden kunde ha på ärendet, dels vad herr Anderson tidigare talat om, den hemliga handläggningen. Jag måste säga att dessa synpunkter kan drivas mycket längre än vad han själv gör. Parten skulle ha lika stort intresse av att ta del av domstolens överläggning och de vota som avgivas av ledamöterna under överläggningen. Jag tror att det skulle vara mycket intressant för sökanden att få vara med om denna överläggning och göra ett inpass då och då. Men jag tror inte att man skulle vara belåten med detta system, om man skulle införa det, vare sig beträffande resningsansökningar eller beträffande avgöranden i andra mål. Det system, som här har rekommenderats, är liksom ett litet steg på vägen åt det hållet.

Herr ANDERSON, CARL ALBERT, (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är en ofta anlitad metod, herr Alexanderson, att karikera

Om utredning ang. resningsinstitutet m. m.

och överdriva en talares inlägg för att så mycket lättare kunna eliminera vad han sagt i debatten. Här är det inte fråga om att tränga in i rättens handläggning, vare sig beträffande resningsansökningar eller någonting annat. Det gäller endast revisionssekreterarens föredragning inför högsta domstolen. Jag trodde inte att herr Alexanderson ville begagna denna metod att karikera.

Herr ALEXANDERSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Den handläggning som herr Carl Albert Anderson talade om — när det förekommer en diskussion mellan domstolen och föredraganden angående dennes åsikter i målet — har i själva verket karaktär av enskild överläggning i målet, och det var den delen som herr Carl Albert Anderson ville skulle ske offentligt i partens närvaro och under hans medverkan.

Herr ANDERSON, CARL ALBERT, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill fråga herr Alexanderson: När rätten tar ställning, sker det i revisionssekreterarens närvaro eller icke?

Herr ALEXANDERSON (fp) kort genmäle:

Det brukar ske i revisionssekreterarens närvaro.

Herr andre vice talmannen LODENIUS (bf):

Herr talman! I egenskap av lekman känner jag det så att jag i en sådan fråga som den vi nu behandlar bör tala med ganska små bokstäver. Men eftersom jag tillhör utskottsmajoriteten och anslutit mig till det särskilda yttrande som fogats till utlåtandet, skall jag be att få göra några korta reflexioner.

Såsom framgår av det föreliggande utskottsutlåtandet har förfarandet vid högsta domstolens behandling av res-

ningsärenden alltsedan år 1935 upprepade gånger varit under debatt i riksdagen på grund av framställda interpellationer eller avlämnade motioner. Bland dem som aktualiserat frågan är professor Lundstedt och andra mycket omdömesgilla personer. Jag kan också nämna att f. d. hovrättsrådet Viktor Petrén förra året tillställde chefen för justitiedepartementet en skrivelse, vari hemställdes om ändring av gällande resningsförfarande. Jag skall inte ingå på detaljer. Jag har nämnt detta för att belysa att det inte bara är okunniga lekmän som önskat få en undersökning av resningsförfarandet, utan även högtstående jurister. Också bland dem tycks meningarna vara delade.

Det synes mig därför, som om det allt oftare återkommande kravet på utredning av frågan, huruvida det nuvarande förfarings sättet vid handläggning av resningsärenden i alla avseenden är fullt tillfredsställande, i längden knappast torde kunna avvisas av riksdagen. Även om herr Torsten Andersson kommer att säga emot mig, vill jag betyga att jag för min del inte hyser misstroende mot högsta domstolen eller dess ledamöter. Men detta behöver inte utesluta, att man kan ha den meningen, att förfarings sättet i vissa avseenden kan förbättras.

Jag har inte heller, herr talman, tagit slutgiltig ståndpunkt till frågan, huruvida den prövande instansen i resningsärenden till större eller mindre del bör bestå av lekmän. Jag tror att det finns skäl som talar för medverkan av lekmän men jag bortser inte från att det kan anföras skäl som talar emot. Där emot anser jag att det har förebragts vägande skäl för en förutsättningslös utredning om resningsinstitutet, både när det gäller den prövande instansens sammansättning och den processuella ordningen vid avgörandet av resningsansökningar.

I det föreliggande utlåtandet har man nu, såsom redan har påpekats, nått en bit på väg. Utskottsmajoriteten har föreslagit riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag, som syftar till att föredragningspro-

Om utredning ang. resningsinstitutet m. m.

memoriorna vid högsta domstolens behandling av resningsansökningar görs offentliga redan före ärendenas föredragning och att part skall beredas tillfälle att inkomma med erinringar mot promemoriorna. Vidare föreslår man en utredning om möjligheten till ett muntligt förfarande under medverkan av part vid föredragning av resningsansökan inför högsta domstolen.

Skulle detta utskottsmajoritetens förslag komma att genomföras tror jag för min del att en sådan reform kan bli av stort värde vid prövningen av resningsärenden. För min del skulle jag, herr talman, helst ha sett att utskottet i överensstämmelse med motionerna 318 i första kammaren och 405 i andra kammaren föreslagit en förutsättningslös utredning angående resningsinstitutet i sin helhet. Jag tror att det skulle ha varit lyckligast. Som ärendet nu ligger till får man vara nöjd med de åtgärder, som föreslås av utskottsmajoriteten, och jag har, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Jag skall först be att få säga till herr Torsten Andersson, att jag beklagar om jag uttryckte mig så illa, att han fick den uppfattningen att det förelåg någon konflikt för min del, då jag sade att jag hade det största förtroende för högsta domstolens och revisionssekreterarens sätt att handlägga resningsärendena, samtidigt som jag trots detta ville ha offentlighet och muntlighet i förfarandet. Både jag och utskottsmajoriteten har fullt förtroende för högsta domstolen, men det har visat sig att allmänheten, och i all synnerhet de som ansökt om resning, önskat få förfarandet omprövat. Detta skulle mötas med större förtroende från deras sida om de fick mera insyn i förfarandet än de har för närvarande.

Herr Alexanderson säger, att man inte har konstaterat några olägenheter av det nuvarande förfarandet. För min del tycker jag det är en fullkomligt tillräckligt bevisad olägenhet, då herr Alexanderson

refererar ett fall, där man hade en promemoria på flera hundra sidor, som resulterade i en avslagen resningsansökan, och där sökanden återkom inom ett år efter att han hade fått ut promemorian och argumenterade emot den. Det visar alltså, att det fanns uppgifter i promemorian som han ansåg felrefererade ur sin synpunkt. Det hade varit ett betydligt förenklat förfarande, om han hade fått del av promemorian då den var färdig redan i det första ansökningsärendet och då kunnat komplettera den med sina synpunkter. Det tycker jag är en konstaterad olägenhet i det nuvarande förfarandet.

Jag tycker också att den omständigheten att olika föredragande kan referera ärenden på olika sätt — den ene tar med en uppgift som den andre utesluter, man kanske inte har samma uppfattning om vad som är relevant för bedömandet av ansökan — visar att en promemoria kan få ett annat slutgiltigt innehåll, om parterna får tillfälle att göra erinringar mot den.

Herr Torsten Andersson säger, att han inte kan inse att det finns någon uppgift för offentlighetsprincipen här, eftersom handläggningen bygger på sökandens uppgifter. Detta är i och för sig riktigt, men här gäller det hur sökandens uppgifter refereras, och man kan aldrig komma ifrån den mänskliga faktorn i ett referat; det är ju alltid den refererandes personliga uppfattning som kommer till uttryck i referatet.

Vidare säger herr Alexanderson, att utskottet tycks ha förbisett stadgandet i tryckfrihetsförordningen att »andra handlingar, som hänföra sig till visst mål eller ärende, skola anses upprättade, då de expedierats eller, om expedition ej äger rum, då målet eller ärendet blivit av myndigheten slutbehandlat». Herr Alexanderson fäste sig vid uttrycket »blivit av myndighet slutbehandlat». För min del fäster jag mig mera vid uttrycket, att handlingen skall anses upprättad då den expedieras. Om jag tolkar denna bestämmelse riktigt, har alltså i och med att handlingen delges parten handlingen expedierats från nedre justitierevisio-

Om utredning ang. resningsinstitutet m. m.

nen, och då är den en offentlig handling. Det finns alltså ingenting i den paragrafen i och för sig som utgör något hinder för att promemorian delgives parterna.

Jag vill i det sammanhanget erinra om bestämmelsen i lagen den 17 maj 1937 om inskränkning i rätten att utbekomma allmän handling: »Vad i denna lag stadgas länder ej till inskränkning i sökandes, klagandes eller andra parters rätt att i mål och ärenden hos domstol eller annan myndighet utbekomma dom, beslut och andra handlingar.»

Principen då det gäller domstolshandlingar är att parterna skall ha tillgång till dem. De är inte offentliga i den meningen att vem som helst kan få del av dem, men för parterna får de som regel inte vara hemliga. Det tycker jag är en helt riktig princip, som det inte borde möta några större lagtekniska hinder att få införd även då det gäller resningsansökningar.

Slutligen sade herr Alexanderson, att resningsansökningar och deras behandling har relativt liten betydelse för svenska folket, i varje fall i jämförelse med förfarandet vid behandlingen av ansökningar om fullföljd. Detta gäller kanske kvantitativt, men för den enskilde rättsökande är det precis lika viktigt att han får sin resningsansökan riktigt prövad som det är för den enskilde rättssökande att han får sin fullföljdsansökan prövad genom ett förfarande som han objektivt sett kan godkänna.

Herr talman! Under återopandande av vad jag nu anfört ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ALEXANDERSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill endast tillrättalägga ett litet missförstånd av vad jag nämnt tidigare, då jag talade om ett mål av mycket stor omfattning, som har varit underställt högsta domstolen i form av ansökan om prövningstillstånd och som, sedan det hade avgjorts, inom ett år eller något sådant åter kom upp i form av en resningsansökan. Det var således icke en resningsansökan första

gången, utan en ansökan om prövningstillstånd.

Över huvud taget kan man väl inte betrakta varje resningsansökan eller varje förnyad resningsansökan som ett bevis om verklig, konstaterad olägenhet eller fel i det nuvarande systemet.

Vad slutligen beträffar den fråga, som också fru Gärde Widemar berörde, om offentligheten av promemorian, är det givet att om handlingen expedieras, om det skapas föreskrifter om att handlingen skall expedieras till parterna, blir den därigenom offentlig. En sådan föreskrift kan inte gärna sättas i arbetsordningen för revisionen; en sådan föreskrift måste sättas i rättegångsbalken, ty den har att göra med parternas rätt och tillvaratagandet av deras intressen i målet, och detta kan inte rimligen regleras i administrativ ordning.

Herr DAMSTRÖM (s):

Herr talman! Fru Gärde Widemar tog upp ett par yttranden ur mitt första anförande i denna fråga. Jag behöver inte bemöta dem, ty det har herr Alexanderson tillfredsställande gjort.

Både herr Carl Albert Anderson och fru Gärde Widemar har tagit upp frågan om att om man inför ett ändrat förfarande, om man inför muntlighetsprincipen, skulle högsta domstolen få ett större förtroende än vad den nu har. Jag undrar det, och jag bara frågar: Vilket system skall vi införa, som kan medföra att vi skulle få ett ökat förtroende för högsta domstolen? Om man inför ett annat system och vederbörande som söker resning i ett mål får avslag, hur kommer det då att bli med dennes förtroende för det nya systemet? Vi kommer alltid i det läget att någon blir missnöjd.

Jag undrar till sist, om vi inte alla kunde hjälpas åt med att öka förtroendet för högsta domstolen på det sättet, att vi inte gång på gång tar upp denna fråga till diskussion på den grunden, att man misstror högsta domstolen.

Herr BRANTING (s):

Herr talman! Med anledning av herr Damströms senaste yttrande vill jag först

Om utredning ang. resningsinstitutet m. m.

säga, att saken icke alls gäller frågan om förtroende eller inte för högsta domstolen. Det gäller i själva verket förtroendet för sättet att föredraga saken för högsta domstolen, men högsta domstolen själv är enligt det förslag, som här har blivit skisserat, icke på något sätt berörd. Dess höga ställning såsom dömande makt och slutligt avgörande instans är över huvud taget inte toucherad. Hela saken rör ju den processuella frågan om föredragningen av ansökningen.

Med anledning av den något hetsiga debatt, som här har förekommit, vill jag säga att det synes mig som om man från reservanternas sida kanske har gjort något för stor sak av denna framställning från sammansatta konstitutions- och första lagutskottet. Här rör det sig, enligt mitt sätt att se, om en mycket moderat reform, föreslagen med hela den försiktighet, som utmärker riksdagen i allmänhet när det gäller frågor av denna beskaffenhet. Den mångomtalade föredragningspromemorian är ju så bearbetad och färdig att den, såsom vi här har hört och som vi också fått klart för oss i utskottet, utgör ett viktigt material vid högsta domstolens prövning av ärendet. Det kan man inte komma ifrån. Rent principiellt är det någonting ganska egendomligt att en sådan handling skall undandragas offentligheten.

I själva verket blir den ju offentlig sedan ärendet är avgjort, och jag har inte hört herr Alexanderson anföra något skäl för att vad som blir offentligt ena stunden inte får vara offentligt några moment tidigare, när det verkligen är av betydelse att den sökande parten kan få veta vad som står i handlingen.

Jag skulle också för min del vilja framhålla, att man tycks söka med ljus och lykta efter argument emot denna möjlighet för de resningssökande att få veta föredragningspromemorians väsentliga innehåll. Man anför bl. a. det skälet, att en sådan ordning i hög grad skulle komma att öka högsta domstolens arbetsbörda. Fru Gärde Widemar har redan anfört ett exempel på att den i själva verket skulle kunna *underlätta* högsta domstolens arbete. Det gäller ju här ba-

ra att komma till klarhet om vad parten egentligen vill och få full säkerhet för att hans ståndpunkt blivit klarlagd inför domstolen. Jag kan därför inte förstå annat än att det skulle vara tacknämligt för domstolen att få visshet om att parten haft möjligheter att genom granskning av föredragningspromemorian slutligt fixera och klargöra sin ståndpunkt. Denna ordning kan inte vara annat än till fördel för högsta domstolen vid dess slutliga ställningstagande.

Jag vill inte gå in på allt som här sagts, men det är en liten detalj som dragits upp under debatten, nämligen att det skulle föreligga en skillnad mellan utskottsmajoritetens kläm och motionerna så till vida, att i motionerna begärts en förutsättningslös utredning, under det att ordet »förutsättningslös» inte har kommit med i utskottsmajoritetens framställning.

Man måste beakta att motionerna innehöll begäran om en förutsättningslös utredning av resningsinstitutet i en mycket vidsträckt omfattning, innefattande bland annat även frågan om den prövande instansens sammansättning. Utskottet har inte tagit upp denna idé om att man skulle bilda en särskild kommitté, eventuellt sammansatt av lekmän o. dyl., utan har inskränkt sig till frågan om föredragningspromemorians tillgänglighet på ett relevant stadium. Därför finns det inte längre samma anledning att tala om en förutsättningslös utredning över hela linjen. Utskottet har här starkt begränsat sitt utredningskrav och talar om en utredning, som skulle omfatta just det angivna, begränsade området,

Beträffande frågan om muntlig förhandling vid sådana här tillfällen vill jag också fästa uppmärksamheten på att det av formuleringen i utskottets utlåtande ganska klart framgår, att utskottet i första hand tar upp frågan om föredragningspromemorians offentlighet och tillgänglighet samt frågan om att parten skall beredas tillfälle att framställa sina anmärkningar eller kompletterande tillägg. I andra hand behandlas »möjligheten» till viss muntlighet vid föredragningen av ärendet. Det föreligger alltså

Om utredning ang. resningsinstitutet m. m.

en gradering i begäran om utredning. Det blir ju, om utredningen kommer till stånd, utredningsmännens sak att undersöka, om det verkligen skulle yppa sig några avgörande olägenheter vid ett realiserande av den här framförda tanken på att parterna skulle få komma tillstådes och muntligen framföra sina synpunkter. Det kan ju hända, att utredningen kunde komma att visa att en sådan ordning bleve en ytterligare utbyggnad, som kanske vore alltför betungande eller dylikt. Den frågan har lämnats fullständigt öppen.

Jag ber att få ansluta mig till utskottsmajoriteten. Jag kan icke finna att här anförts något verkligt bärande skäl för ett motsatt ställningstagande.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Efter herr Brantings yttrande kan jag nöja mig med att säga till herr Alexanderson, att det är möjligt att det kommer att erfordras vissa ändringar i rättegångsbalken, men vad jag vill ha klarlagt är att inte ändring också behövs i tryckfrihetsförordningen, vilket ju skulle innebära en grundlagsändring. Det är alltså här fråga om en vanlig lagändring, som jag anser att den kommande utredningen kan ta ställning till.

Herr DAMSTRÖM (s):

Herr talman! I anledning av fru Gärde Widemars senaste anförande vill jag bara fråga: Vad är anledningen till att vi har haft ett sammansatt konstitutions- och första lagutskott för behandlingen av detta ärende? Även om jag kanske inte kan klara upp det fullt tillfredsställande för fru Gärde Widemar, vill jag säga att det väl ändå måste vara därför att det är fråga om en grundlagsändring. Ty skulle det vara fråga bara om en vanlig lagändring, skulle ju första lagutskottet ensamt kunnat behandla ärendet. Det har emellertid inte skett.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena gjorde pro-

positioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Damström* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den som bifaller vad sammansatta konstitutions- och första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Anderson, Carl Albert*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 52;

Nej — 70.

Därjämte hade 17 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Fru *Gärde Widemar* anmälde, att hon vid den nu företagna voteringen röstat ja men att på omröstningstavlan markerats, att hon avstått från att rösta.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 27, i anledning av väckta motioner om vidgad rätt att i brottmål fullfölja talan till högsta domstolen m. m.;

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 2 §§ lagen den 6 juni 1952 (nr 334) om höjning av vissa underhållsbidrag; samt

nr 26, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 18 juni 1954 (nr 444) om personundersökning i brottmål, dels ock väckt motion angående en årlig redogörelse för nådeinstitutets handhavande.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om visst förtydligande av semesterlagen

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 23, i anledning av väckt motion angående visst förtydligande av semesterlagen.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 473, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Henning Nilsson* i Gävle m. fl. hemställt, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till sådant förtydligande av semesterlagen, att i motionen nämnda försök att kringgå lagens anda och mening omöjliggjordes.

I motionen hade gjorts gällande, att eu år 1954 beslutad ändring i semesterlagen — innebärande rätt för arbetstagare att såsom kvalifikationstid för semester räkna jämväl tid, då arbetstagaren varit oförmögen till arbete på grund av sjukdom — föranlett vissa företag att tidigare än eljest skulle skett avskeda arbetstagare, som vore frånvarande på grund av sjukdom, för att undgå att utbetala i lagen föreskriven semesterlön.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion II: 473 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr NORLING (k):

Herr talman! I andra kammaren har avlämnats en motion, nr 473, vari hemställes, att riksdagen måtte besluta att i

Om visst förtydligande av semesterlagen

skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till sådant förtydligande av semesterlagen, att den nu gällande bestämmelsen om att sjukdomstid upp till 90 dagar, vilken enligt lagen skall räknas som kvalifikationstid för semester, inte av arbetsgivarna kan tagas som förevändning för att under sjukdomstid avskeda berörda arbetare.

Motionen har varit på remiss hos de fackliga huvudorganisationerna samt Arbetsgivareföreningen. Den senare har givit sitt remissvar en sådan formulering, att man kan få uppfattningen att Metallindustriarbetareförbundet skulle ha godkänt det direktiv, som Verkstadsföreningen sedan har utsänt till sina medlemmar. Så är emellertid inte förhållandet. Detta förbund har i stället på grund av Verkstadsföreningens direktiv måst informera avdelningarna och verkstadsklubbar om att Metallindustriarbetareförbundet inte kunnat godkänna dessa av Verkstadsföreningen utfärdade bestämmelser.

Av Verkstadsföreningens direktiv, som återges på s. 6 och 7 i utskottsutlåtandet, framgår att arbetsgivarna äger rätt att avskeda en arbetare som blivit sjuk, därest man tror att sjukdomen varar en längre tid eller att vederbörandes arbetsförmåga blivit nedsatt. Den förbättring, som de nya bestämmelserna i sjukförsäkringslagen innebar för anställda, genom att vanlig sjukdom även skulle få intill 90 dagar räknas som kvalifikationstid för semester, utnyttjas nu av arbetsgivarna — med hänvisning till den så mycket omdiskuterade § 23 om arbetsgivarnas rätt att egenmäktigt antaga och avskeda arbetare — för att kringgå lagens bestämmelser och slippa betala semesterlön för sjukdomstid. Verkstadsföreningens hänvisning till § 11 i verkstadsavtalet, som reglerar fortsatt anställning efter sjukdom, innehåller endast den bestämmelsen, att en arbetare som tillfrisknat efter sjukdom bör erhålla arbete på nytt. Tidigare har i regel också de, som tillfrisknat efter sjukdom, erhållit nytt arbete, och anställningstiden har räknats som sammanhängande. Genom de åtgärder, som nu vidtages, bryts

Om visst förtydligande av semesterlagen

också den sammanhängande anställningstiden, vilket medför andra ganska betydelsefulla problem för de anställda, som jag emellertid inte här skall beröra.

När Verkstadsföreningen i sitt yttrande säger att något missnöje från arbetarsidan inte förmärkts trots den tillämpade metoden, så vill jag påpeka att förhållandet ju är det, att de förhandlingar som förts blev resultatlösa. Förhandlingsvägen visade sig alltså inte framkomlig, och därför bör det nu enligt vår mening lagstiftas.

LO säger i sitt yttrande att organisationen sänt ut frågan till förbunden för yttrande, och dessa har därvid bl. a. fått uttala sig om hur den borde regleras. I avvaktan på denna utredning och innan LO fattat sitt beslut avstyrkes motionen.

TCO framför i sitt remissyttrande uppfattningen att det ur sociala synpunkter är synnerligen otillfredsställande, om semesterlagens stadgande helt eller delvis sätts ur kraft genom missbruk av uppsägningsmöjligheterna. Avskedande under sjukdom är allmänt sett stötande och bör icke ske annat än då särskilda skäl därtill föranleder, förklarar organisationen. TCO hänvisar i övrigt till den motion som kommer att behandlas i samband med andra lagutskottets utlåtande nr 25.

Utskottet anser för sin del att frågan i första hand bör lösas förhandlingsvägen, då den gäller anställningsförhållandena. Även om man får ge utskottet rätt i att det här gäller en anställningsfråga, så måste det påpekas, att det är anställningsfrågan som är grundvalen för hela semesterlagen, då lagen föreskriver det antal dagar som skall arbetas den lön som skall utgå o. s. v. Vi anser därför att också denna fråga bör regleras genom lag lika väl som övriga undantag som nu gäller i fråga om kvalificering för semester.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till motionen.

Herr SVENSSON, AXEL, (s):

Herr talman! Om det hade varit riktigt såsom motionärerna anför, att den i motionen åberopade ändringen i semesterlagen i vad gäller sjukdom hade

utnyttjats av arbetsgivarna för att kringgå lagens anda och mening, skulle detta väl kunna sägas vara en mycket allvarlig sak. Den ifrågavarande ändringen i semesterlagen innebär ju en förbättring, och riksdagen har aldrig avsett att den skulle få sådana konsekvenser som motionärerna här vill göra gällande att den har fått.

Jag vill erinra om att denna fråga utsänts på remiss och att Svenska arbetsgivareföreningen i sitt remissyttrande förklarar att den av motionärerna berörda rekommendationen har tillkommit efter överläggningar mellan Sveriges verkstadsförening och Svenska metallindustriarbetareförbundet samt att man hittills inte har kunnat upptäcka något missnöje därmed på arbetarsidan. Landsorganisationen förklarar i sitt yttrande att den har sin uppmärksamhet riktad på frågan, och Landsorganisationen framhåller vidare att frågan är under utredning inom organisationen och att ärendet sänts på remiss till de anslutna förbunden.

När motionärernas talesman här åberopade TCO:s yttrande, tyckte jag att han förbigick en väsentlig sak. TCO konstaterar ju först och främst att uppsägning av sjuka tjänstemän i syfte att reducera semesterns längd icke torde förekomma. Påståendet om motsatsen är ju det primära i motionen.

Utskottet har rimligtvis inte kunnat tillstyrka motionen, då de stora arbetsmarknadsparterna har avstyrkt den och förklarat att frågan är föremål för omprövning. En annan sida av saken är att vi inte heller rimligen kan lösa en sådan fråga som denna lagstiftningsvägen. Eftersom det gäller anställningsförhållanden, får frågan lösas på vanligt sätt genom förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter.

På dessa grunder har utskottet inte kunnat tillstyrka motionärernas förslag, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NORLING (k):

Herr talman! Till vad utskottets talesman här har sagt vill jag bara tillägga

Om ökad insyn för de anställda i företagen m. m.

vad beträffar Arbetsgivarföreningens sanningsenlighet, när denna påstår att arbetarna inte har visat missnöje över dessa förhållanden, att det finns fall såväl i Alingsås och Trollhättan som i Göteborg, där sådana avskedanden förekommit. Då frågan, såsom jag förut sagt, inte har kunnat lösas förhandlingsvägen, så måste andra åtgärder tillgripas.

Jag kan mycket väl förstå att Landsorganisationen har avstyrkt motionen, ty har den satt i gång en utredning av frågan, vill den naturligtvis avvakta den utredningens resultat innan den för sin del tillstyrker ett lagförslag om att upphäva den mycket omtalade § 23, enligt vilken arbetsgivaren har rätt att leda och fördela arbetet och antaga och avskeda arbetare. Det är ju den paragrafen som arbetsgivarna stöder sig på i det nu aktuella hänseendet.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Efter härmed slutad överläggning gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Om ökad insyn för de anställda i företagen m. m.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 24, i anledning av väckta motioner angående lagstiftning om ökad insyn och verklig medbestämmanderätt för de anställda i företagen.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 227 i första kammaren av herr *Norling* m. fl. samt nr 262 i andra kammaren av herr *Hagberg* m. fl.

I motionerna, vilka voro likalydande, hade föreslagits, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att en utredning måtte tillsättas med upp-

gift att utreda vissa i motionerna angivna frågor och utforma förslag till en lagstiftning om ökad insyn och verklig medbestämmanderätt för de anställda i företagen.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att förevarande motioner, I: 227 och II: 262, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr NORLING (k):

Herr talman! När man talar om det demokratiska Sverige, vill man gärna glömma bort, att det ännu finnes viktiga områden, dit demokratien icke vunnit insteg. Ett sådant område är näringslivet.

Inom detta område är det innehavet av kapital i form av aktier, som bestämmer utvecklingen, och de som utför det produktiva arbetet, nämligen de anställda arbetarna och tjänstemännen, är uteslagna från allt inflytande över företaget. De människor inom företaget som producerar och skapar värden inom det har inte så pass stort inflytande, att de kan ansvara för sin egen och sin familjs uppehälle. Även om den nu starka fackföreningsrörelsen vunnit auktoritet vid förhandlingar om löner och välfärdsanordningar genom frivilliga överenskomelser förhandlingsvägen mellan arbetare och arbetsgivare, så gäller fortfarande arbetsgivarens oinskränkta rätt att ensam leda produktionen och att antaga och avskeda anställda. Den omstridda § 23 i arbetsgivarnas gamla stadgar gäller fortfarande och har ytterligare blivit fastslagen i arbetsdomstolens dom nr 100 1932.

Ännu i dag kan en arbetsgivare fullt godtyckligt avskeda eller permittera en i hans ögon obehaglig anställd, som reträder sin organisation på arbetsplatsen. Även om man i dag genom fackföreningen i praktiken kräver att vid avsked eller permittering bevis skall framläggas att sysselsättning som är lämplig saknas, kringgås detta på mångahanda sätt. Arbetsgivaren kan förflytta arbetare till annan sysselsättning, som den-

Om ökad insyn för de anställda i företagen m. m.

ne är ovan vid, varvid produktionsresultatet för honom blir lägre än för andra, vid arbetet vana arbetare, och skäl finnes att av denna anledning förklara honom vara obrukbar för arbete.

Beträffande anställande av arbetskraft finnes det endast få undantag där man i avtal tillförsäkrat sig något inflytande på denna punkt. Den medbestämmanderätt inom arbetsplatserna, som tillkommit genom avtal mellan parterna, inskränker sig endast till samråd parterna emellan. De anställdas rättsliga ställning på arbetsplatsen regleras av överenskommelser mellan arbetarnas organisationer och arbetsgivaren, varvid huvudavtalet mellan Svenska arbetsgivarförbundet och Landsorganisationen ger ramar till hur vissa frågor skall lösas, men även genom sådana avtal saknas rätt till medbestämmande från de anställdas sida. Huvudavtalet garanterar inte arbetare och tjänstemän trygghet i anställningen och ger inte något effektivt skydd mot övergrepp från arbetsgivarens sida.

Jag skall bara ta ett exempel på hur det i verkligheten tillgår. Vid ett större industriföretag i Göteborg fanns en arbetare som hade flerårig anställning inom företaget och hade skiftarbete. Hans hustru insjuknade i en nervsjukdom, varför han hemställde om att bli befriad från nattskift och fick dagarbete. Nu på våren beordrades han ånyo att ta nattskift men upplyste om att han inte vågade lämna hustrun ensam under natten. Vad blev följden? Jo, arbetaren fick besked om att han under sådana förhållanden komme att avskedas, och han blev också avskedad, då han inte tog nattskiftet. Förhandlingar har förts, men företaget nekar att återtaga honom i arbete, då han vägrat lyda order att arbeta nattskift.

Detta var bara ett fall bland många. I den skrift, som kammarens ledamöter fick sig tilldelad förra veckan, Rätten till arbetsplatsen, visar TCO flera exempel på arbetsgivarnas envælde mot de anställda när det gäller avsked och permittering. Nog tycker jag att det brister åtskilligt i det samförstånd som åberopas

när det gäller att lösa frågan om tryggheten på arbetsplatsen.

Trots detta är likväl avtalet om företagsnämnder det avtal som närmast skulle kunna utvecklas till ett organ för större demokrati på arbetsplatserna. I sin nuvarande form innehåller detta avtal vissa riktlinjer som skulle kunna vidareutvecklas och påbyggas. Det nu existerande s. k. samrådet mellan parterna skulle kunna utbyggas till medbestämmanderätt i olika frågor. Hur verkar nu detta samråd?

Enligt avtalet i dess nuvarande form fattar först företagsledningen beslut om t. ex. avskedande och permitteringar, varefter man delger arbetarparten sina beslut. Arbetarparten får sedan samråda om hur det av arbetsledningen fattade beslutet skall genomföras inom den tid som i avtalet stipulerats som varseltid. Arbetarnas representanter har ingen möjlighet till kontroll av huruvida de fattade besluten är nödvändiga eller inte. Något inflytande eller kontroll över företags ekonomiska verksamhet i förhållande till den beslutade åtgärden föreligger inte.

Trots företagsnämnderna har arbetsgivaren sin oinskränkta rätt att befogat eller obefogat slå igen företaget eller minska driften och utlämna de anställda till arbetslöshet. Något ansvar för trygghet och försörjning har arbetsgivaren inte. Företagsnämndens hela inflytande inskränker sig till försök att mildra följderna av företagsledningens beslut. Denna föräldrade rättsordning med arbetsgivarens diktatoriska självbestämmanderätt måste tiden nu vara mogen att bryta med.

Genom den nu snabbt fortskridande automationen och den utvidgade tekniska rationaliseringen blir trygghetsfrågan en förgrundsfråga på arbetsplatserna. Redan nu kastar den nya tiden sin skugga framför sig. Mer än 10 000 textilarbetare har måst lämna sina anställningar under loppet av några år. Automationens framträngande i andra länder med åtföljande arbetslöshet bör bli en varning för vårt land. Tryggheten i anställningen och rätten till arbetsplatsen bör därför

Om ökad insyn för de anställda i företagen m. m.

i tid utredas, och rättslinjer uppdragas. Den nuvarande rättslösheten måste avskaffas.

Våra grannländer har redan i parlamenten haft denna fråga under övervägande, och vissa lagar och bestämmelser har redan antagits. Trygghetsfrågan på arbetsplatsen bör inte enbart begränsas till anställningsskydd. Frågor om medbestämmanderätt bör även omfatta sådana som tidsstudie- och ackordssystem, arbetsvärdering, personalpolitiken, arbetstidens och semesterns förläggning samt arbetarskyddsfrågor. De lagar och bestämmelser, som redan finnes inom dessa områden, bör överses och anpassas till utvecklingen genom att göras mera tidsenliga i anslutning till de anställdas medbestämmanderätt.

Den stora avgörande frågan, som sammanhänger med alla dessa problem, är frågan om de anställdas medinflytande och kontroll över produktionsresultatens användning, om avvägningen mellan investeringar, löner och vinster. Kapitalägarnas rätt att diktatoriskt själva bestämma på detta område måste brytas.

Förre statsrådet herr Sköld har i denna fråga haft ett intressant inlägg under förra året i Tiden, där han behandlar medbestämmanderätten och medinflytandet på det ekonomiska området inom företagen. Jag citerar ett avsnitt där han säger: »På många verkar denna tanke säkert chockerande. Ägarna skulle inte längre ensamma bestämma över företaget. Man kan emellertid lika väl fråga varför löntagaren, som av sin utkomst är beroende av företagen, inte skall ha något inflytande över det som är grunden för hans timliga existens. Finns någon rationell grund för det förhållandet att den som ställer kapital till förfogande för en rörelse bestämmer allt, men den som släpper till arbetskraft ingenting?»

En löntagargrupp, som visserligen har större trygghet i anställningen, men i övrigt ännu mindre inflytande när det gäller andra med anställningen sammanhängande frågor, är de stats- och kommunalanställda. De saknar ännu lagligt fastställd förhandlingsrätt, de har inte rätt att företaga stridsåtgärder i form av

arbetsnedläggelse, de har ingen medbestämmanderätt i befodringsfrågor. De har inget inflytande vid bedömande av tjänstefel, vilka ofta får form av dubbelbesträffningar samt av förflyttningar i tjänsten.

Man kan naturligtvis tänka sig dessa frågors lösning på olika sätt, men som redan nämnts finns redan ett organ, som under en längre tid fungerat som informations- och samrådsorgan, nämligen företagsnämnderna. För att summera vad jag redan sagt skulle detta organ kunna utbyggas till ett organ för verklig medbestämmanderätt, med beslutande befogenheter i frågor som ökad insyn i företagets skötsel och ekonomi, medbestämmanderätt i fråga om investeringar, produktionsfrågor, avskedande och permitteringar, ackords- och arbetsvärderingssystem, arbetets organisation, personalpolitik, arbetarskydd, trivsel- och välfärdsanordningar. De lagar som redan finnes bör även överses, och i den mån de utgör ett hinder för löntagarna i deras strävanden att hävda sina ekonomiska och andra intressen inom företagen bör ändring företagas.

En lagstiftning på detta område får på intet sätt begränsa fackföreningsrörelsens roll som kamp- och påtryckningsorganisation på berörda områden.

Detta är i huvudsak motionernas innehåll, och vi föreslår att en utredning tillsättes för att undersöka, om inte dessa frågor kan lösas genom lagstiftning.

Utskottet, som avstyrker motionerna, hänvisar för sitt avstyrkande till svaren från remissinstanserna, vilka i sin tur anser att överenskommelse på frivillighetens väg mellan arbetsmarknadsparterna skulle vara den bästa vägen. Ingen av remissinstanserna berör emellertid de huvudproblem som framföres i motionerna. Även om motionerna i dag avslås av riksdagen är frågan därmed ej avgjord för all framtid. En växande opinion bland arbetarna för frågornas lösning kan på nytt tvinga fram dem till riksdagen.

Med detta vill jag yrka bifall till motionerna 227 i första kammaren och 262 i andra kammaren.

Om skydd för arbetstagare mot obefogade uppsägningar

Herr SVENSSON, AXEL, (s):

Herr talman! Personligen har jag ingenting att erinra mot att det blir en ökad insyn och verklig medbestämmanderätt för de anställda i företagen, men detta är en fråga om vägarna för att nå fram till ett sådant tillstånd. Jag tror inte att man genom en lagstiftning ökar möjligheterna för de anställda att uppnå allt det som motionärerna i sin motion har fört fram. Detta är ju i högsta grad en förtroendefråga mellan parterna, då det gäller upplysning om företagen och vad därmed sammanhänger.

Sedan åtskilliga år tillbaka finns ett avtal mellan arbetsmarknadens parter och företagsnämnder, och i det finns det ju stipulerat åtskilliga viktiga ting, som man har att arbeta efter och som, såvitt vi kan förstå, har fungerat till belåtenhet. Det är ingenting som säger att detta avtal om företagsnämnder i sin nuvarande form skall stå i evighet. Jag tror liksom motionärerna att även om riksdagen i dag avslår detta förslag kommer det att arbeta sig fram med tiden; det skulle vara onaturligt annars. Utvecklingen står inte stilla, och det gör inte heller organisationslivet. Organisationerna följer ju med i utvecklingen, och det skulle vara märkligt, om det inte skulle bli några avslipningar på detta liksom på många andra områden utan det skulle stå stilla just på detta område.

Nu har ju parterna på arbetsmarknaden avvisat tanken på lagstiftning. Man vill icke ha någon lagstiftning, utan anser att organisationerna och deras medlemmar skall förtroendefullt samverka med arbetsgivarna bl. a. i den riktning som motionärerna har nämnt, för att få till stånd en vidgad insyn och medbestämmanderätt i företagen. Det skulle ha varit märkligt om utskottet tillstyrkt motionen efter arbetsmarknadsparternas yttranden, och jag tycker att det skulle vara ännu märkligare, om riksdagen under sådana förhållanden skulle godkänna motionen.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Om skydd för arbetstagare mot obefogade uppsägningar

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 25, i anledning av väckta motioner om skydd för arbetstagare mot obefogade uppsägningar.

Andra lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft tre inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen

dels de likalydande motionerna nr 331 i första kammaren av herrar *Apelqvist* och *Thun* samt nr 411 i andra kammaren av herr *Arvidson*,

dels ock motionen nr 119 i andra kammaren av herr *Nihlfors* m. fl.

I motionerna I: 131 och II: 411 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t begära, att frågan om arbetstagares skydd mot obefogade uppsägningar måtte bli föremål för utredning samt att förslag till lämpliga åtgärder måtte framläggas.

I motionen II: 119 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en utredning om ökat lagligt skydd för arbetstagarna mot obefogade uppsägningar samt att för riksdagen måtte framläggas de förslag, vartill en dylik utredning kunde ge anledning.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motioner, 1) I: 331 och II: 411 samt 2) II: 119, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Om skydd för arbetstagare mot obefogade uppsägningar

Reservation hade avgivits av fröken Höjer, som ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till förevarande motioner,

1) I: 331 och II: 411 samt

2) II: 119,

måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en utredning angående frågan om skydd för arbetstagare mot obefogade uppsägningar.

Herr HUSS (fp):

Herr talman! Jag har deltagit i utskottsbehandlingen av detta ärende och anslutit mig till utskottsutlåtandet, om det också skedde med stor tvekan. Sedermera har jag emellertid funnit, att jag rätteligen hade bort ansluta mig till reservationen.

Det förhåller sig nämligen så, att gällande rätt på detta område fortfarande domineras av arbetsdomstolens dom nr 100 år 1932, som har fått prejudicerande betydelse. I denna dom heter det bl. a.: »Vad angår upphörande av arbetsavtal, som slutits för obestämd tid, råder dock icke någon tvekan därom, att i Sverige lika väl som i andra länder den allmänna rättsgrundsatsen gäller, att dylikt avtal kan å ömse sidor uppsägas till upphörande efter viss uppsägningstid och att skäl för uppsägningen icke behöver anföras, vare sig denna äger rum från den ena eller den andra sidan.»

Denna ståndpunkt i fråga om arbetsgivarens uppsägningsrätt, som uttalades av arbetsdomstolen år 1932, står uppenbarligen, såsom har framhållits bl. a. i TCO:s yttrande, i strid med den allmänna rättsuppfattningen i denna fråga. Denna uppfattning har undan för undan förändrats, så att det i dag anses att en arbetsgivare skall vara skyldig att uppge skäl för en uppsägning och även underkasta sig prövning av skälets hållbarhet. Även här i riksdagen har denna nya rättsuppfattning registrerats, bl. a. år 1952 i samband med förarbetena till 1952 års sjömanslag. Andra lagutskottet förklarade nämligen då, att den enskilde ar-

betstagaren har ett berättigat anspråk på att icke utan skäl bli skild från sin anställning.

Emellertid har domstolarna ännu så sent som 1956 och 1957 i två fall fortsatt att vid behandling av dessa ärenden tillämpa den gamla rättsprincipen från år 1932. Jag vill betona, att det inte är min mening att göra mig till tolk för dem som har försummat att skapa sig det skydd, som tillhörigheten till en organisation innebär. Men det är dock så — och det framgår inte minst av den till kammarens ledamöter utdelade skriften av Lennart Geijer med titeln »Rätten till arbetsplatsen» — att den rättsprincip, som framgår av arbetsdomstolens dom år 1932 och som fortfarande tillämpas, gör det möjligt att trots organisationsskydd företa obefogade uppsägningar ännu i denna dag.

Av herr Geijers skrift kan också inhämtas, att lagligt skydd mot obefogade uppsägningar införts i flera länder, i Norge genom en lag i november 1956, i Västtyskland år 1951 och i Österrike genom lagbestämmelser, som är så gamla som från år 1921. Det förefaller då egendomligt, att vi här i Sverige, där vi berömmar oss av högt utvecklade sociala förhållanden, inte ännu har funnit det nödigt att införa ett lagligt skydd mot obefogad uppsägning, låt vara att det har lyckats att i vissa fall få bestämmelser i kollektivavtal om skyldighet för arbetsgivaren att respektera anställningstryggheten. Mot bakgrunden av den rättsnorm, som fortfarande gäller och enligt vilket den anställde saknar även det mest elementära skydd i många fall, trots att vederbörande är organiserad, har man litet svårt att följa utskottet, när det säger, att en lagstiftning på området inte bör aktualiseras förrän det ådagalagts att det ej är möjligt att avtalsvägen nå en godtagbar lösning av frågan. Eftersom man i många fall inte lyckats få godtagbara lösningar under de 25 åren efter arbetsdomstolens utslag 1932, förefaller det onekligen som om den förhoppning, som utskottet här gör sig till tolk för, inte vore så värst starkt grundad.

Om skydd för arbetstagare mot obefogade uppsägningar

Herr talman! Då jag inte har formellt reserverat mig, anser jag det inte lämpligt att framställa något yrkande, men jag har velat avge denna deklaration.

Herr SVENSSON, AXEL, (s):

Herr talman! Det är klart att ett avskedande på en arbetsplats är en i och för sig uppseendeväckande åtgärd och att ett avskedande i många fall betraktas som orättvist. Under den tid § 23 existerat — det vill jag ha sagt — har det blivit ofantligt mycket bättre under senare år på arbetsmarknaden. Det har ju varit en helt annan tolkning av denna paragraf under de gångna åren än den tolkning som nu debatteras. Det har ju skett många avskedanden under de tre, fyra sista årtiondena. Det har varit avskedanden, med motiveringar av alla handa slag liksom avskedanden utan motivering. Det är riktigt, som det sagts här, att arbetsdomstolen slog fast, att man kunde avskeda utan att ange någon motivering. Jag förstår att man på tjänstemannahåll kan känna oro för uppsägningar med hänsyn till de fall som refererats och som kanske inte är de enda fallen. Det är riktigt, som herr Huss säger, att åtskilliga länder har en skyddslagstiftning och att vårt land icke har någon sådan lagstiftning. Det sammanhänger emellertid med att arbetsmarknadens parter i samförstånd med statmakterna själva medverkat till att man inte skulle införa någon lagstiftning, utan att dessa frågor skulle lösas på annat sätt. När utskottet intagit ett gentemot motionärernas och reservanternas ståndpunkt negativ ställning, så beror det på vad vi har fått vara med om beträffande denna frågas utveckling. Jag erinrar mig allt det som förevarit i samband med frågan om tredje mans rätt, vars behandling här i riksdagen tagit så mycken tid och att man som följd av vad som hände i sista omgången i denna fråga kom överens om att arbetsmarknadens parter själva skulle klara upp dessa problem. Det har man gjort genom det s. k. Saltsjöbadsavtalet, som ju har verkat sanerande på detta område ge-

nom att skapa vissa regler för uppsägningar, nämligen att man inom viss tid skall varsla hos organisationerna och att man sedan skall handla i samråd. I den mån man lokalt inte kan komma överens, kan man ju föra ärendet vidare till centrala nämnden.

Saltsjöbadsavtalet har medfört en pacificerande verkan i dessa mycket ömtåliga frågor. Det är på basis av erfarenheterna av Saltsjöbadsavtalet och vad därmed sammanhänger som arbetsmarknadens parter vägrat medverka till en lagstiftning. Nu är det ju inte säkert att en lagstiftning kommer att bli bättre än det vi i dag har att arbeta med. En lagstiftning kan ju också skapa tvistigheter i sig själv. Ingen människa kan svära på, att om vi får en lagstiftning på detta område och det blir ett avskedande, man icke får en tvist om detta trots lagstiftningen. Samtidigt bör vi komma ihåg, att om vi får en lagstiftning, och det blir ett avskedande som man betraktar som orättvist och bringar inför domstol, kommer domstolsförfarandet i denna som i andra frågor att bli långdraget. Det har av TCO angivits, att det kan ha tagit ett par år. Vill man hjälpa en part, som man anser vara orättmätigt avskedad, så bör han hjälpas effektivt och snabbt, eftersom hans inkomstbortfall ju blir besvärligare, ju längre tiden går, innan avgörandet faller.

Då går det ju betydligt snabbare med den form vi nu tillämnar på arbetsmarknaden. Saken kan klaras upp ganska snabbt när det gäller både permitteringar och avskedanden.

Jag måste säga — och till den slutsatsen har också utskottet kommit fram — att även om Saltsjöbadsavtalet i dag inte täcker allt det som är önskvärt, så är ju avtalet i alla fall en plattform att arbeta på, och det får väl liksom det förra avtalet, jag nämnde här, under tidernas gång slipas till och göras mer och mer effektivt. Det är ju det som håller på att ske, och vi bör vara tacksamma för att arbetsmarknadens huvudorganisationer i dessa frågor är så positiva som visat sig vara fallet under den tid som har gått.

Herr talman! Detta är det rent prin-

Om skydd för arbetstagare mot obefogade uppsägningar

cipiella som ligger till grund för utskottets ställningstagande. Vi får inte glömma bort, att även om vi skulle anse en lagstiftning vara önskvärd för att klara upp de förhållanden som i dag råder inom tjänstemannavärlden, så kan ju en lagstiftning icke verka på annat sätt än över hela linjen. Vi kan ju inte införa en lagstiftning för en *del* av arbetsmarknaden, utan den måste ju reglera arbetsmarknaden som helhet.

Inför de betänkligheter som både Arbetsgivareföreningen och Landsorganisationen med hela sin stora medlemskår här har givit uttryck för mot en sådan lagstiftning, har utskottet stannat för den hemställan som framgår av utlåtandet, vilken jag ber att få yrka bifall till.

Herr ÅMAN (s):

Herr talman! Det intryck man får av andra lagutskottets utlåtande är, att utskottet har skiljt sig från uppdraget litet väl lättvindigt, då man med föregivande av att en lagstiftning icke är lämplig i denna fråga ansett sig böra avstyrka en utredning, genom vilken skulle kunna klarläggas dels behovet av åtgärder och dels det lämpligaste sättet för åtgärder när det gäller att skapa anställningstrygghet för den enskilde arbetstagaren.

Låt mig först konstatera, att den av arbetsdomstolen här förut återgivna, år 1932 fastslagna regeln om rätt för arbetsgivaren att företa avskedanden utan uppgivande av skäl fortfarande gäller och endast kan ryggas genom ingångna avtal. Såsom rättslig grundregel gäller alltså denna arbetsgivarens rätt till uppsägning, som inte är särskilt motiverad. I juli 1956 förelåg ett mål i Svea hovrätt, som gällde en uppsagd kommunaltjänsteman, i vilket fall domstolen förklarade: »För uppsägning behöver den uppsägande myndigheten icke åberopa något skäl.» I februari i år förelåg i Stockholms rådhusrätt ett mål angående en uppsagd banktjänsteman, varvid domstolen framhöll, att det icke i målet blivit »förebragt någon omständighet på grund varav skyldighet skulle föreligga för ban-

ken att vid uppsägning av ordinarie befattningshavare uppgiva anledningen till uppsägningen».

Andra lagutskottet har självt tidigare, nämligen år 1952, då sjömanslagen behandlades, framhållit, att den uppfattningen »numera vunnit allmänt erkännande att den enskilde arbetstagaren har ett berättigat anspråk på att icke utan skäl bli skild från sin anställning».

I sitt nu föreliggande utlåtande har andra lagutskottet väl citerat vad det i övrigt uttalade 1952 men däremot glömt det av mig här tidigare citerade yttrandet om arbetstagarens berättigade anspråk.

I utskottets utlåtande uppehåller man sig uteslutande vid frågan, om man bör gå fram lagstiftningsvägen eller avtalsvägen. Utan att genom några undersökningar eller utredningar styrka behovet av åtgärder på detta område eller formen för dessa åtgärders vidtagande kommer utskottet till den slutsatsen, att lagstiftning icke kan ifrågakomma. Det var ju detta som skulle närmare konstateras genom en utredning. I stället för att utredningen skulle få ge klarhet om behovet av lagstiftningsåtgärder låter man det förmenta bristande behovet härav utgöra skäl för att avvisa utredningskravet. Jag vill själv inte anföra någon bestämd mening om huruvida lagstiftning eller avtal eller bådadera är att rekommendera för skapandet av den önskade anställningstryggheten. Sannolikt kan man genom att avtalsfästa den anställdes trygghet täcka väsentliga områden, men liksom man i fråga om semester, arbetstid och enligt mitt förmenande även pension inte kan nå hela fältet via överenskommelser, lär man inte heller kunna göra det när det gäller att skapa anställningstrygghet. Det är emellertid endast en utredning, som på denna punkt kan ge full klarhet om vad som kan vara lämpligast.

Den första frågan är, vad det finns för belägg för behovet av en annan ordning än den nu gällande. Utöver de exempel, som presenterats i en liten TCO-skrift, författad av Lennart Geijer, ber jag, herr talman, att här få ytterli-

Om skydd för arbetstagare mot obefogade uppsägningar

gare exemplifiera behovet genom angivande av sju nya konkreta fall.

Det första fallet gäller en föreståndare för ett företags kontor i Stockholm, 59 år gammal, med en anställningstid av 28 år. I samband med en fusion inom branschen har han uppsagts med tre månaders uppsägningstid enligt skriftligt kontrakt. Vid förhandling har endast kunnat utverkas ett engångsbelopp på 3 000 kronor. Föreståndaren har dock vissa inkomster från annat håll. Vad den 59-årige föreståndaren skall kunna skaffa sig för nytt arbete, tror jag ingen i denna kammare kan klara ut.

Det andra fallet gäller en ingenjör i ett restaurangbolag, uppsagd efter 16 anställningsår med fyra månaders uppsägningstid. Som skäl har åberopats bristande samarbete. Verkställande direktören har vägrat att förhandla. Personligt besök hos styrelsens ordförande har ej givit resultat.

Det tredje fallet rör en avdelningschef i ett företag i Malmö, uppsagd efter 40 års tjänst vid 58 års ålder, erhållande den fasta lönen under två år samt där efter förtidspension direkt från bolaget. Han har fått förbinda sig att ej ta anställning eller driva rörelse i med bolaget konkurrerande verksamhet samt att »i alla avseenden visa full lojalitet mot bolaget. Brott häremot medför pensions bortfall». Orsak till uppsägningen: släkting till direktören skall ha platsen.

Det fjärde fallet gäller en försäljningschef i ett handelsföretag, uppsagd vid 62 års ålder efter mer än 40 års anställningstid. Skäl: anses ej längre effektiv. Han erhåller förtidspension.

Nästa fall gäller en lagerchef, uppsagd efter tio anställningsår med en månads uppsägningstid under påstående om misskötsel. Enligt utredning av tjänstemannaavdelningen på platsen är detta ett svepskäl. Alder: 61 år. Han är släkting till chefen. Rättegång pågår om förlängd uppsägningstid.

Jag skall, till sist, herr talman, be att få anföra ett enligt min mening synnerligen belysande exempel på vad som ännu förekommer gentemot anställda som

har nått avancerade ställningar och som man tydligen anser sig kunna behandla litet hur som helst.

Vid Göteborgs rådhusrätt pågår för närvarande en rättegång rörande avskedande av en lagerföreståndare i ett handelsföretag. Han anställdes år 1921 och har alltså varit anställd i 36 år. Vid 60 års ålder erhöll han ett pensionsbrev, enligt vilket han skulle få 6 000 kronor om året »om han var kvar i tjänst till 65 år». Den 2 januari 1956 blev han sjuk. Han erhöll ingen sjuklön. Den 29 augusti 1956 blev han uppsagd, exakt två månader före den dag, då han skulle fylla 65 år. Företaget har nekat att ge ut den utlovade pensionen, under åberopande att han icke var kvar i tjänst vid 65 års ålder. Dessutom har åberopats att han under sista anställningsåret icke skulle ha varit tillräckligt sköttsam.

Detta är endast en del kända fall — åtskilligt flera torde finnas. Man har att lägga märke till att i mera rutinbetonat arbete utgör den fulla sysselsättningen en garanti för den tryggade anställningen när det gäller de flesta löntagare. I fråga om personer med kvalificerade sysselsättningar, ofta utförda inom ett och samma företag under lång tid, är problemställningen en annan. Här kan man, herr Svensson, inte åberopa Salt-sjöbadsavtalet, därför att detta avtal inte tillkommit med tanke på personer i den här ställningen med de speciella problem som följer av en kvalificerad tjänst, där man kanske byggt upp både kvalifikationer och sin egen position i företaget under lång tid.

Jag vill inte bestrida, herr talman, möjligheten att även för denna kategori genom avtal skapa vissa regler, och jag vill gärna framhålla att det inte är vid de stora och välrenommerade företagen — där avtal i regel också föreligger — som svårigheterna uppstår, utan säkerligen inom den mindre företagsamheten, som också i ringa mån är berörd av organisationer och kollektivavtal. Den omständigheten, att de exempel, som anförts, icke är hämtade från sådan företagsamhet, bevisar inte motsatsen till

Om skydd för arbetstagare mot obefogade uppsägningar

vad jag här påstått, utan kan på sitt sätt utgöra en bekräftelse på att vad som där förekommer i de flesta fall icke blivit känt offentligt eller allmänt. Det finns ingen instans, dit den oorganiserade tjänstemannen i det lilla företaget kan appellera. Han har bara att finna sig i det, försåvitt inte arbetsgivarens uppträdande är till den grad misskrediterande, att man kan hoppas på att en vanlig domstol skall kunna betrakta de företagna åtgärderna som brott mot god sedvänja.

Därest kammaren icke beslutar bifalla reservationen — vilken jag kommer att yrka bifall till — återstår självfallet avtalsvägen. Men även om en tillfredsställande lösning kan vinnas på denna väg, kvarstår problemet om anställningsstryggheten på områden, som måhända aldrig kommer att beröras av organisationerna. En eventuell lagstiftning i efterhand skulle då kunna byggas på föreskrifter om tillämpning av de regler, om vilka avtal träffats, och måhända också om frågornas slutgiltiga prövning av samma instanser.

Utskottet har i sitt utlåtande pekat på de svårbemästrade problem, som domstolarna skulle komma att ställas inför »såsom exempelvis bedömandet av skickligheten eller lämpligheten hos en arbetstagare». Jag vill då framhålla, att därest man träffar kollektivavtal om vissa regler och tvist uppstår om dessas handläggning, är det som bekant arbetsdomstolen som får handlägga dessa tvister och avgöra dem. Det är möjligt att en lagstiftning på detta område också lämpligen kunde läggas under arbetsdomstolen. Man har emellertid på tjänstemannahåll icke den erfarenheten, att domstolarna skulle ha några särskilda svårigheter att handlägga dylika mål. Men självfallet erbjuder en enhetlig prövning vissa fördelar, och en sådan har man, såsom jag här sagt, också möjlighet till.

Ett av TCO:s största förbund, Svenska industritjänstemannaförbundet, hade häromdagen kongress. Därvid förekom en livlig debatt om detta spörsmål. Jag överdriver inte, om jag säger, att de vid

kongressen framförda exemplen väckte stor indignation. De föranledde också kongressen att göra ett särskilt uttalande.

Jag vill sluta med att framhålla, herr talman, att den stora frågan om anställningstryggheten, som i en del länder redan blivit föremål för lagstiftning, förtjänar ett bättre öde än att av riksdagen skjutas å sidan, utan att riksdagen gör sig förtrogen med den. Jag är övertygad om att en mycket utbredd opinion i dag omfattar den meningen, att den juridiskt grundläggande regeln om arbetsgivarens rätt att utan motivering uppsäga och avskeda anställda icke svarar mot modern rättsuppfattning. Även om andra lagutskottet icke velat fästa avseende vid den förändring i det allmänna rättsmedvetandet som här säkerligen ägt rum, hade man förväntat, att utskottet ändå skulle tillstyrka en ny utredning, i syfte att bringa klarhet om hur det praktiskt förhåller sig på detta område, för att där efter angripa de principiella och tekniska frågorna mot bakgrunden av en sådan orientering.

Med hänvisning till de här framförda synpunkterna vill jag, herr talman, yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr *Thun* (s).

Herr GEIJER (s):

Herr talman! Jag vill med några ord föra fram ett par synpunkter, eftersom avtalet mellan Arbetsgivareföreningen och Landsorganisationen här har nämnts. Detta avtal, som av utskottets talesman benämnts Saltsjöbadsavtalet, heter egentligen »huvudavtalet», och det träffades år 1938 efter mycket långvariga förhandlingar — de hade pågått i år. Grundvalen för förhandlingarna var från början, att parterna önskade lösa vissa frågor utan att dessa skulle göras till föremål för lagstiftning. Att man från arbetstagsidan var angelägen om detta, berodde inte minst på de försök till lagstiftning om arbetsmarknadsfrågor som gjordes — främst från högerns sida —

Om skydd för arbetstagare mot obefogade uppsägningar

i slutet av 1920-talet och i början av 1930-talet. Dessa lagstiftningsförsök skulle ha bundit fackföreningsrörelsen och arbetsgivarparten på ett sätt som skulle ha varit till båda parternas nackdel. Huvudavtalet har nu gällt i 20 år, och den erfarenhet, som vi inom Landsorganisationen har fått av avtalet, säger oss, att det för vår del inte finns anledning att nu aktualisera en lagstiftning.

Jag vill rent principiellt anföra, att i och för sig kan vi naturligtvis tänka oss en lagstiftning på detta område. Men vi säger samtidigt att det inte är någon mening med en lagstiftning, så länge vi har ett avtal som gäller och som under dessa tjugå år har fungerat i huvudsak tillfredsställande för LO:s medlemmar.

Avtalet sträcker sig för övrigt längre än vad motionärerna har syftat till med sitt förslag. Motionärerna har avsett anställningstrygghet och alltså förbud mot uppsägning. Det huvudavtal, som gäller på detta område, omfattar även permittering liksom anställning och återintagning av arbetskraft efter permittering. Detta har emellertid motionärerna inte anfört i sitt förslag, som riksdagen har tagit del av.

Jag har med detta velat anföra de synpunkter, som LO har på denna fråga. Så länge avtalet gäller och fungerar något så när tillfredsställande och vi inte tror att en lagstiftning skulle ge ett bättre skydd, finns det ingen anledning för oss att aktualisera en lagstiftning, även om vi principiellt inte är främmande för att en lagstiftning skulle kunna genomföras på detta område.

Herr ÅMAN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill till herr Geijer säga, att jag delar hans uppfattning. Jag tycker emellertid inte att det är något försvar för utskottet. Jag vill hänvisa till det yttrande, som TCO här avgivit, där man har sagt, att man på tjänstemannasidan inte är på det klara med, om lagstiftning eller avtalslösning är den rätta vägen, men man har ändå ett stort behov av att få den här frågan utredd.

Vi kan inte komma förbi, herr talman,

att om man har ett rutinarbete, som man så att säga kan utföra nästan var som helst inom den bransch, där man är verksam, så är ju själva den kvantitativa risken för att råka i ett besvärligt läge vid ett avskedande väsentligt reducerad. Den, som har en sådan sysselsättning, har i dag ingen större svårighet att i femtioårsåldern få ett nytt arbete. Om man däremot har varit verksam inom ett enda företag, ägnat hela sitt liv åt det företaget och nått en avancerad ställning, så vet jag av erfarenhet, herr talman, att det är praktiskt taget omöjligt att i dag skaffa en sådan tjänsteman en annan likvärdig sysselsättning.

Detta gör ju att det här faktiskt gäller — och det kanske skulle redan från början ha betonats — ett outrerat problem för en särskild grupp av tjänstemän i det här landet. Det är ju också på det sättet, att även om man nu skulle lösa frågan och få fram vissa regler, vilket jag inte betraktar som alldeles uteslutet, man ändå, såsom jag tillät mig påpeka förut, har att räkna med områden där sådana överenskommelser inte kommer att tillämpas. Detta är väl dock ett problem, som man har möjlighet att i efterhand ta upp.

Vad jag tycker är mest beklagligt är att man har ett intryck av att andra lagutskottet, utan att tänka på att det här rör ett avsnitt där praktiskt taget ingenting skett och till viss del ett avsnitt där praktiskt taget ingenting kan ske avtalsvägen, har avvisat frågan och sagt, att här behövs ingen utredning. Utskottet har gått till verket med den förutfattade meningen, att om en utredning skall företas skall det vara uteslutande därför att man skall lagstifta. Man kunde ju ha utrett frågan och sagt: Vi skall inte bara utreda, hurudana förhållanden är, utan vi skall också utreda, huruvida en lagstiftning är behövlig eller inte. Det anser jag hade varit den rätta attityden från utskottets sida.

Herr SVENSSON, AXEL, (s) kort genmäle:

Herr talman! När herr Åman säger att

Om skydd för arbetstagare mot obefogade uppsägningar

utskottet borde ha tillstyrkt en utredning, går väl herr Åman ut ifrån att det inte föreligger något material för den tid, som gått under dessa år, och att vi sålunda saknar underlag för att kunna bedöma, om vi skall utreda frågan eller inte.

Jag vill då erinra herr Åman om att här föreligger den bergendalska utredningen, mycket annat att förtiga, på detta område. Jag kan inte förstå annat än att när den stora arbetsmarknaden med sin mångtusenhövdade medlemskår har kunnat lösa dessa frågor på ett sätt, som vi alla känner till, så bör det väl inte vara otänkbart, att tjänstemännen och deras organisationer utnyttjar den erfarenhet, som den samlade fackföreningsrörelsen har, och försöker att tillämpa den på tjänstemannarörelsen och dess organisationer och medlemmar och försöker få ett avtal, som är likartat med det avtal, som jag kallade Saltsjöbadsavtalet, därför att förhandlingarna pågått i Saltsjöbaden, men, som herr Geijer mycket riktigt rättade det till, kallas för huvudavtalet. Det är således ingen avvoghet mot utredningen som sådan, utan vi har haft en känsla av att det inte funnits det stora behov av en utredning, som herr Åman här gör gällande.

Det är givet att fackföreningsrörelsen har en mycket längre tid att falla tillbaka på. Den har givetvis fått gå igenom en hel del, som tjänstemannarörelsen ännu inte har varit utsatt för och som jag hoppas den blir förskonad ifrån. Det gör att den delen av arbetarrörelsen har kommit ett steg längre. Vi i utskottet vill rekommendera tjänstemannaorganisationerna att försöka få fram ett avtal i överensstämmelse med huvudavtalet, ty vi kan ju inte gärna utreda frågan, som Landsorganisationen och Arbetsgivareföreningen uttalat som ej önskvärd. Vi måste ju även ha dessa parter medverkan i en utredning, och de har sagt ifrån, att de i detta fall ställer sig avvisande med hänsyn till den ordning, som allaredan råder på arbetsmarknaden. Det tror jag att herr Åman även förstår.

Herr ÅMAN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill ännu en gång framhålla, att herr Svensson bortser ifrån, att för det avsnitt av arbetsmarknaden, som täcks av Saltsjöbadsavtalet, men där det till äventyrs icke finns några avtal eller organisationer, är situationen den, att man har med rutinbetoad arbetskraft att göra, och där är problemet om avskedande inte lika brännande som på de områden, där man inte har samma möjlighet att vinna återanställning.

Jag talar icke i så hög grad för de organiserade tjänstemännens del som för de tjänstemäns del, som sannolikt inte går att organisera. Även tjänstemän, som inte får organiseras, lider ju av att det här icke finns några rättsliga föreskrifter, och därför menar jag att man kunde ha tagit hänsyn till dessa. Jag tror inte att de två andra arbetsmarknadsparternas mellanhavanden i några avseenden skulle ha störts av en utredning, som tagit sikte på rättsligt skydd åt bl. a. andra sådana, som vi förmodligen inte kan skydda på annat sätt än genom lagstiftning.

Nu kan vi naturligtvis gå den väg, som herr Svensson anvisar, och det är naturligtvis en praktisk väg att först avtala vissa regler för att efteråt komma och konstatera, att det kanske tar ett halvt sekel att få dessa regler att på organisationsvägen tränga igenom till de små skrymslen av vår företagsamhet, där dessa problem är mest brännande på grund av företagens litenhet, dåliga ekonomi och den friktion som kan uppstå genom den ständiga samvaron mellan företagens ägare och de anställda.

Herr ELOWSSON, NILS, (s):

Herr talman! Om herr Åman tror, att man inom andra lagutskottet varit likgiltig för denna sak, tar han fel. Hade vi trott, att det fanns några möjligheter att på så att säga laglig väg komma fram till tryggare förhållanden än dem man kan åstadkomma avtalsvägen, hade förmodligen utskottets majoritet tillstyrkt

Om skydd för arbetstagare mot obefogade uppsägningar

en utredning. Men ju mer vi tänkte på hur man skulle kunna stifta en lag, med vars hjälp man skulle kunna reda upp dessa saker, ju omöjligare föreföll det oss att kunna göra det. Och då gick vi ut ifrån att har Arbetsgivarföreningen och Landsorganisationen kunnat träffa ett avtal, som gör det möjligt för dem att reglera dessa förhållanden, då bör det vara möjligt också för TCO att göra det.

Herr Åman invänder, att det finns åtskilliga oorganiserade arbetstagare, för vilka denna lagstiftning i all synnerhet är behövlig. Till det kan man väl svara, att om man på tjänstemannasidan åstadkommer huvudavtal och skapar avtalsramar även för den delen av arbetsmarknaden, då kommer det att bli möjligt att få dessa ramar tillämpade för tjänstemännen, likaväl som huvudavtalet mellan Arbetsgivarföreningen och Landsorganisationen blir tillämpat på det avtalsområdet.

Det här hade jag egentligen inte behövt säga och upprepa; jag hade inte tänkt göra det heller, eftersom herr Svensson mycket utförligt redogjorde för dessa saker, men eftersom herr Åman kom igen, ansåg jag att jag borde göra det.

Till sist skulle jag bara vilja säga, att när herr Åman och andra på tjänstemannasidan lägger ned sådan energi på att få denna sak lagfäst — på ett område, där det är så ytterligt svårt att försöka ordna en sak genom en lagstiftning — så kan jag inte begripa, varför man är så likgiltig, för att inte säga en så stark motståndare, som man är inom Svenska industritjänstemannaförbundet, mot att lagfästa en sak, som är så enkel att lagfästa som tjänstepensionen.

Herr ÅMAN (s):

Herr talman! Jag vill fästa herr Elowssons uppmärksamhet på att jag för min del anför såsom min personliga uppfattning, att man även på pensionsområdet borde ha lagstiftning.

Jag vill vidare fästa hans uppmärksamhet vid att TCO icke har yrkat på

lagstiftning på detta område — vi har förordat en utredning.

När nu herr Elowsson säger, att utskottet kommit till det resultat, att en lagstiftning skulle vara synnerligen obehövlig på detta område, skulle jag vilja efterlysa var i utlåtandet det finns bevisning, hämtad från de länder, där man har en sådan lagstiftning. Var finns olägenheterna därav — juridiska och andra — redovisade?

Herr ELOWSSON, NILS, (s):

Herr talman! Till det sista herr Åman nämnde vill jag säga, att i de länder, där man har lagstiftning, har man genomfört den lagstiftningen därför att man inte haft en avtalsrätt, motsvarande den som vi har i vårt land. Jag är övertygad om att det vid en undersökning i det avseendet skulle visa sig att det ligger till så. När vi då i utskottet — såsom jag tidigare sagt — kunnat konstatera att Arbetsgivarföreningen och LO kunnat reda upp denna sak avtalsvägen, då bör det inte vara omöjligt för TCO och Arbetsgivarföreningen att göra det.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 29, i anledning av väckta motioner om lagändring i syfte att bidra till en vederhäftig konsumentupplysning m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan rörande anslag till Alnarps lantbruks-

Om indragning av ridskolan vid Strömsholm m. m.

mejeri- och trädgårdsinstitut: Avlöningar och Omkostnader; samt

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan rörande anslag till Grundförbättringar: Statens avdikningsanslag jämte i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1957/58 till Armén: Remontering, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlönings- m. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1957/58 m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—13

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 14**Om indragning av ridskolan vid Strömsholm m. m.**

Under punkten 14 av propositionen nr 110 hade Kungl. Maj:t, under återopande av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 22 februari 1957, föreslagit riksdagen att godkänna vad departementschefen föreslagit i fråga om personalförändringar samt beträffande förläggning m. m. av arméns rid- och körskola.

Departementschefens förslag innebar bland annat, att arméns rid- och körskola tills vidare skulle kvarligga vid Strömsholm.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Jacobsson* m. fl. (I: 477)

och den andra inom andra kammaren av herr *Nilsson* i Tvärålund m. fl. (II: 595), i vilka hemställts, att riksdagen med avslag på punkt 14 i Kungl. Maj:ts proposition nr 110 i vad punkten gällde i motionerna angivna förslag måtte besluta, att ridskolan vid Strömsholm skulle dras in från och med budgetåret 1957/58 samt att i samband därmed körutbildning vid K 4 skulle påbörjas.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte

a) godkänna vad departementschefen i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 22 februari 1957 föreslagit i fråga om personalförändringar;

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 477 och II: 595 godkänna vad departementschefen i berörda statsrådsprotokoll föreslagit beträffande förläggning m. m. av arméns rid- och körskola.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Pålsson*, *Akerström* och *Gustafsson* i Skellefteå ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under b hemställa, att riksdagen måtte med avslag å Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 477 och II: 595 besluta, att ridskolan vid Strömsholm skulle indragas från och med budgetåret 1957/58 samt att i samband därmed körutbildning vid K 4 skulle påbörjas.

Herr PÅLSSON (bf):

Herr talman! Tillsammans med ett par ledamöter av medkammaren, herr *Akerström* och herr *Gustafsson* i Skellefteå, har jag vid denna punkt avgivit en reservation, vari vi tillåtit oss att hävda en från utskottsmajoriteten avvikande mening i fråga om körskolan vid Strömsholm.

Med denna körskola förhåller det sig på det sättet, att Kungl. Maj:t genom proposition till 1955 års riksdag föreslog ändrad organisation av kavalleriet, innebärande bl. a. att arméns kör- och

Om indragning av ridskolan vid Strömsholm m. m.

ridskola skulle förläggas till dragonregementet i Umeå, varvid körskolan vid Strömsholm skulle indragas och nedläggas. För detta förslag anfördes såväl organisatoriska som ekonomiska skäl. Riksdagen beslutade emellertid på statsutskottets förslag att frågan om Strömsholmsskolans nedläggning tills vidare skulle anstå.

1956 års riksdag erhöll genom Kungl. proposition meddelande om att någon proposition om inrättande av körskola vid Strömsholm icke skulle komma att avgivas, varför skolan jämlikt 1955 års beslut förutsattes skola indragas från och med budgetåret 1957—58, i samband varmed körutbildningen skulle påbörjas vid dragonregementet i Umeå. — Så långt förhistorien.

Vad som har hänt sedan föregående års riksdag är väl i största korthet, att utfästelser har gjorts av vissa civila intressenter om att under en tid av fem år täcka de till ett årligt belopp av 150 000 kronor beräknade merkostnaderna för skolans förläggning och kvarblivande vid Strömsholm.

Jag för min del har inte funnit anledning att bedöma detta årliga bidrag för täckande av merkostnaderna såsom något speciellt avgörande för körskolans förläggning. Beloppet är ju i och för sig inte av sådan storlek, att det kan påverka bedömandet, det är för övrigt kortvarigt till tiden; det täcker måhända merkostnaderna men kompenserar ingalunda den organisatoriska felplaceringen.

De civila önskemål, som talar för ridskolans bibehållande vid Strömsholm, måste, såsom motionärerna på denna punkt har framhållit, vägas emot de skäl, såväl militära som civila, som talar för att körutbildning bör igångsättas vid dragonregementet i Umeå i enlighet med 1956 års riksdags beslut.

Det förhåller sig på det sättet, om man tänker tillbaka på den tidigare organisationen av kavalleriregementena, att det säkerligen inte fanns anledning att göra någon invändning mot placeringen vid Strömsholm. Vi hade vid det laget 8 kavalleriregementen. Av dessa var 7 för-

lagda söder om Dalälven och endast ett norr därom. På den tiden var säkerligen Strömsholm en lämplig plats för arméns kör- och ridskola. Men efter 1955 års kavalleriorganisation är situationen en helt annan. Vi kommer framdeles att ha endast ett beridet regemente, och detta blir förlagt till Umeå. Av arméns hästbestånd skall 360 finnas vid K 4 i Umeå mot endast 60 respektive 15 på K 1 respektive K 3. Beträffande infanteriregementena är det endast de 7 nordligaste som kommer att bibehålla hästar i sin organisation.

Om man ser saken mot denna bakgrund, må det väl vara rätt naturligt och också bedömas såsom i hög grad lämpligt, att den militära rid- och körutbildningen bedrivs vid de hästregementen vi har i Norrland, och då främst vid dragonregementet i Umeå, där tjänstgöringen ändå skall äga rum. Det är väl endast på det sättet man kan räkna med att både manskap och hästar skall få nödvändig anpassning och förtrogenhet med de terräng- och klimatförhållanden som råder, där de skall ha sin verksamhet. Det gäller ju här inte minst kylan och snödjupet, som är faktorer av betydelse.

Det är väl också tämligen klarlagt, att utbildningen i vintertjänst vid Strömsholm av rätt naturliga skäl inte har visat sig vara tillfredsställande. En förutsättning för en god utbildning torde vara, att både hästarna och rid- och körpersonalen under övnings tiden är knutna till det militära förbandet, till övningsgruppen. Den föreslagna planen för Strömsholm upptar huvudsakligen varmblodiga hästar. Truppen och instruktörerna blir således inte skolade och förtrogna med den kallblodiga hästen, som ändå är avsedd att användas i infanteriregementenas organisation, d. v. s. av de 7 infanteriregementen som fortfarande skall ha hästar.

Vad sedan gäller förutsättningarna för utbildningen vid Norrlands dragonregemente torde de få bedömas som goda. Regimentet förfogar över två ridhus med dubbla ridbanor och är väl i det hänseendet bättre lottat än ridskolan vid

Om indragning av ridskolan vid Strömsholm m. m.

Strömsholm. Veterinärutrustningen vid regementet är också god. Det finns två veterinärer där, och det kan också framhållas, att 65 remonter är avsedda att placeras i Umeå, d. v. s. hela den årliga nyrekryteringen. För utbildningens förläggning till Umeå talar inte minst den omständigheten, att där finns såväl beriden som hästanspänd trupp. Eftersom den militära rid- och körutbildningens organisation över huvud blir så liten som nu avses, bör den förläggas till den plats, där huvudparten av arméns hästbestånd finns, alltså i Umeå.

Civila intressen synes också tala för att förläggningen blir placerad just där. Det är väl så när det gäller den civila skogskörsele — den körning som kräver de mesta hästarna — att vi har en relativt hög medelålder på både körkarlarna och hästarna, och det tarvas en nyrekrytering, som får betecknas som i hög grad angelägen. Jag skulle tro att en kombinerad militär-civil körutbildning under norrländska förhållanden skulle kunna fylla en viktig uppgift. Jag menar att utbildningen borde inriktas på både varmblods- och kallblodshästar. Som ett ytterligare skäl för utbildningens förläggande till Umeå synes man med all rätt kunna anförda det förhållandet, att såväl domänverket som skogsholagen har sina största skogstillgångar belägna i Norrland.

Jag ber, herr talman, att med det anförda få yrka bifall till den av mig med flera avgivna med nr 2 betecknade reservationen.

Herr JACOBSSON (fp):

Herr talman! Jag kan i allt instämma i vad herr Pålsson har anförut i denna fråga, men i egenskap av motionär må det tillåtas mig att tillägga ett par ord.

Herr Pålsson har redogjort för vad som har förekommit tidigare i detta ärende. Jag skall inte vidare fördjupa mig i det. Jag vill bara säga att vad som förekommit tycker jag är något i allra högsta grad anmärkningsvärt — om jag nu skall uttrycka mig mycket försiktigt. Man har tidigare uppfattat som själv-

klart, att denna rid- och körutbildning skulle förläggas till Norrland, närmast till Umeå, där det beridna regementet kommer att finnas, och man har också inrättat sig med hänsyn därtill. Under den tid, som man sysslat med denna sak, har det visat sig att det också finns en del enskilda intressen, som man kolliderar med när det gäller Strömsholm. Man har på sina håll blivit en smula betänksam och undersökt, om man inte kunde värva vissa ekonomiska intressenter, som kunde stödja tanken på att rid- och körskolan skulle kvarbli vid Strömsholm.

I riksdagsdebatten 1956 gjorde chefen för försvarsdepartementet ett uttalande av innebörd, att frågan om rid- och körskolans förläggning skulle kunna omprövas därest — innan förflyttningen till Umeå ägde rum — enskilda intressenter vore beredda att täcka merkostnaderna för en civil körskola vid Strömsholm.

Det är alldeles tydligt att man här har ansett sig kunna förbise de rent praktiska och militära synpunkter, som man uppenbarligen och väl i första hand borde lägga på denna fråga, och i stället tagit hänsyn till vissa privata intressen, som i detta sammanhang anmält sig.

I reciten till utskottsutlåtandet heter det, att den 21 september 1956 har till chefen för jordbruksdepartementet överlämnats en promemoria i frågan om fortsatt användning av Strömsholm som rid- och körskola. Promemorian har utarbetats efter kontakter mellan företrädare för armén, skogsbruket, lantbruket, Ridfrämjandet och polisväsendet. Den innehåller i huvudsak följande: »Arméns rid- och körskola bör, bland annat av ekonomiska skäl, förläggas till Umeå. Med hänsyn till att armén inom överskådlig tid fortfarande har behov av hästkunnig personal ligger det i försvarets intresse att en civil körutbildning bedrivs.»

Men sedan fortsätter man: »För att det ur arméns synpunkt skall kunna övervägas att bibehålla rid- och körskolan vid Strömsholm, måste emellertid de myndigheter och organisationer, som har intresse av att så sker, bestrida de merkostnader som är förenade härmed. Des-

Om indragning av ridskolan vid Strömsholm m. m.

sa merkostnader har av arméstaben beräknats till i runt tal 150 000 kronor.»

Dessa 150 000 kronor har man sedan lyckats anskaffa av de organisationer och enskilda, som är intresserade av att skolan skall bibehållas vid Strömsholm. Därmed har departementschefen också ansett förutsättningar föreligga för att skolan skall fortsätta där.

Nu kan man ju fråga sig vad denna sak egentligen gäller. Gäller det i första hand att tillgodose de militära intressen, som här är företrädde, eller är det de civila intressena som är huvudsaken? Jag kan inte förstå annat än att eftersom denna fråga ligger under fjärde huvudtiteln, är det i första hand de militära intressena som skall tillgodoses. Jag tror knappast att det är möjligt för någon att göra gällande annat än att om de militära intressena skall tillgodoses, måste man väl rimligtvis förlägga denna kör- och ridutbildning till den del av landet, där det beridna regementet är förlagt och dit arméns hästbestånd är koncentrerat. Med hänsyn till inverkan av terrängförhållanden, snöförhållanden och klimatiska förhållanden är det uppenbarligen alldeles nödvändigt, att om denna utbildning skall kunna ge den effekt, som den är avsedd att ge, måste den meddelas i den miljö, där hästarna sedan skall utnyttjas. Detsamma gäller självfallet också utbildningen av instruktörer. De bör också ha möjlighet att få tillgodogöra sig denna utbildning i den miljö och under de förhållanden, där hästarna skall komma till praktisk användning.

Herr Pålsson har redan påpekat att kavalleriets organisation är sådan, att vi hädanefter har endast *ett* beridet regemente, och det är förlagt till Umeå. Likaledes har vi de övriga hästanspända förbanden förlagda till Norrland.

När det gäller förutsättningarna för att inrätta denna kör- och ridutbildning i Umeå, vill jag i likhet med herr Pålsson erinra om att vi vid Norrlands dragonregemente har det största inbyggda ridhus som finns i detta land. Vi har också där en djursjukvård, som nog kan mäta sig med och kanske kan sägas vara över-

lägsen den som kan erbjudas vid Strömsholm.

Jag kan alltså inte finna annat än att alla förutsättningar talar för att denna rid- och körskola förläggas till Umeå. De rent lokala förhållandena där uppe gör det lämpligt att skolan förläggas dit, framför allt talar de rent praktiska och sakliga synpunkterna härför, vilket man tycker borde vara det avgörande i detta fall.

Vad nu gäller den civila körutbildningen, är det klart, att det kanske föreligger behov av en sådan vid Strömsholm för Syd- och Mellansveriges del. Jag vill inte bestrida detta, men när man här siktar på, som det förefaller, en körutbildning, avsedd att tillgodose behovet av körkunnigt folk framför allt inom skogsindustrien, tror jag också att man kan göra gällande, att det finns anledning att förlägga en sådan utbildning till Norrland, där vi ju har de största skogstillgångarna och där terräng- och klimatförhållandena är sådana, att man i mycket stor utsträckning är beroende av hästar och körkunnigt folk för att kunna få virkestransporterna utförda.

Det har visat sig, att traktorn inte kan ersätta hästen i den utsträckning som man kanske på sin tid föreställde sig. Det är en erfarenhet man har gjort framför allt inom skogsbolagen, och där är man numera allvarligt bekymrad över den utveckling som skett på detta område — den fortgående avhästningen inom jordbruket och de allt större svårigheterna att få tag på körkunnigt folk för de nödvändiga skogskörsloren.

Jag vet icke i vad mån man skulle kunna räkna med privatkapital — genom skogsbolagen eller på annat sätt — för en civil körskola i Norrland. För min del tror jag inte att det är helt och hållet otänkbart att man skulle kunna räkna med något sådant, men jag anser i likhet med herr Pålsson, att detta inte är en fråga som är av väsentlig betydelse i det här sammanhanget, och att den därför kan lämnas åsido.

Herr talman! Jag kan inte finna annat än att alla praktiska och sakliga skäl ta-

Om indragning av ridskolan vid Strömsholm m. m.

lar för ett bifall till reservationen, aningen man ser frågan ur militär synpunkt eller man betraktar den i första hand som en fråga om den civila körutbildningens tillgodoseende.

I herr Jacobssons yttrande instämde herr *Gustafsson* (bf).

Herr GILLSTRÖM (s):

Herr talman! Sedan nu två av reservanterna i huvudsak sagt detsamma som står i reservationen och motionen, skall jag — på grund av den sena timmen — be att mycket kort få motivera utskottets hemställan.

Jag vill bara påpeka, att vad som sagts om de militära intressena inte delas av de militära myndigheterna, vare sig arméledningen eller de myndigheter i övrigt som haft med skolan att skaffa. Vidare måste det påpekas, att vad som här påstås vara skogsbrukets intresse inte representerar uppfattningen inom skogsbrukets organisationer; varken domänverket eller skogsbolagen eller Skogsägarnas riksförbund delar den uppfattning som reservanterna har framfört såsom skogsbrukets talesmän.

Det är kanske tillräckligt att påpeka detta för att man skall förstå, att tanken att behålla denna rid- och körskola i Strömsholm är mycket starkt underbyggd. När riksdagen förra året beslöt flytta den till Umeå, skedde det i en situation, där man ännu inte hade hunnit komma överens med de civila intressena. Dåvarande försvarsministern sade ändå, att om en sådan överenskommelse kunde nås, skulle man ompröva frågan. Nu har en sådan överenskommelse skapats, som innebär att de enskilda intressena betalar de merkostnader som den civila verksamheten åsamkar skolan.

Jag tror, att när nu Kungl. Maj:t har återkommit med detta ärende, det knappast finns någon anledning för kammaren att fullfölja tanken att flytta skolan till Umeå. För denna tanke talar numera bara de rent lokala intressena i Umeå, där man ju som känt har god aptit på institutioner av olika slag — en vällovlig strävan i och för sig.

Vad som ur min synpunkt är viktigast beträffande Strömsholm är de sociala hänsynen. Reservanterna glömmar alldeles bort, att där under 90 år har bedrivits en verksamhet, vars resultat ingen har klagat på. Där finns en personalstyrka på mellan 40 och 50 man som, om verksamheten läggs ner, kommer att ställas inför svårigheter. De äldre har, som det sades i fjol, möjligheten att förtidspensioneras, men många kommer att sitta fast där utan de utkomstmöjligheter de gärna skulle vilja ha. Jag tror att inte minst dessa sociala synpunkter och det faktum, att det inte föreligger några som helst skäl för flyttningen, skall vara tillräckliga för att kammaren skall gå till ett beslut i enlighet med utskottets hemställan, som jag ber att få yrka bifall till.

Herr JACOBSSON (fp):

Herr talman! Jag vet inte riktigt, hur det har gått till, när man tillfrågat alla dessa olika organisationer och andra om vilket intresse de hade för en körskola i Norrland, men jag skulle föreställa mig, att om herr Gillström tillfrågade skogsintressenterna i Norrland, som ju ändå representerar huvudparten av skogskapitalet i detta land, så skulle han nog inte få svaret, att de framför allt önskade att körutbildningen förlades till Syd- och Mellansverige, där man ju varken har den terräng, som kräves för att utbilda en god skogskörare, eller vissa år de snöförhållanden, som gör det möjligt att bedriva en sådan utbildning. Jag kan därför inte finna annat än att den argumentation, som anförs på denna punkt, är i allra högsta grad ohållbar.

Jag misstänker starkt att det är vissa exklusiva, traditionsbundna föreställningar om häst- och ridspörtens betydelse, som ligger bakom uppfattningen, att man allttjämt bör knyta den här utbildningen till Strömsholm. Herr Gillström säger, att verksamheten har varit förlagd dit i 90 år och att det har gått bra; det har inte gjorts några erinringar mot det. Jag vill säga att det är mycket sannolikt att några sådana icke gjorts på den tid, då det fanns skäl att ha verk-

Om indragning av ridskolan vid Strömsholm m. m.

sambeten förlagd dit, d. v. s. då vi hade sju kavalleriregementen söder om Dalälven. Men nu när vi har bara ett kavalleriregemente och detta är förlagt till övre Norrland, måste jag säga, att då föreligger inte längre några sådana skäl.

Herr GILLSTRÖM (s):

Herr talman! Vid fjolårets behandling av denna fråga uppvaktade även skogsbolagen utskottet i syfte att få utskottet att verka för ett bibehållande av körskolans förläggning till Strömsholm, och dessa skogsbolag har till i år medverkat till förbindelsen att under fem år täcka de till ett årligt belopp av 150 000 kronor beräknade merkostnaderna för att skolan skall stanna i Strömsholm. Det finns väl då inte gärna något tvivel om att de är intresserade för den saken.

Sedan vill jag också påpeka att den förflyttning till Umeå, som beslöts i fjol, inte gällde någon civil verksamhet utan endast en rent militär utbildning som skulle knytas till kavalleriregementet där uppe. Skogsbrukets intressen skulle över huvud taget inte beaktas. Ändå yrkar nu reservanterna — även av civila skäl — att en sådan förflyttning skall ske.

Herr PÅLSSON (bf):

Herr talman! En kort replik till herr Gillström!

Han framställer saken på det sättet, att vi inte skulle ha skogsägarna bakom oss i vårt resonemang. Då vill jag säga, att det väl lär stå ganska klart åtminstone för var och en som har sett litet av skogskörslor — man behöver inte ens ha deltagit i dem själv — att Strömsholm knappast kan erbjuda den lämpliga utbildningsmiljön för skogskörare som skall arbeta i Norrland. De geografiska och topografiska förhållandena är helt andra i Strömsholm än där de skall utföra sina körslor.

Ett annat tema, som herr Gillström var inne på, var att reservanternas ståndpunkt var ett utslag av Umeås goda apettit att ta för sig av institutioner. Ja, herr Gillström, jag står som reservant här,

men det beror inte på att jag anser att Umeå bör ha allting, utan på att kavalleriregementet finns där. Då må väl ändå körskolan ligga där också. Jag har i andra sammanhang tillåtit mig hävda den uppfattningen, att Sundsvall borde ha haft vad Umeå är på väg att få, och jag går alltså inte efter några sådana där bestämda mallar, utan jag bedömer frågorna efter vad som kan vara lämpligt i varje särskilt fall.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande om bifall till reservationen.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt rörande vartdera momentet av utskottets i den nu ifrågakvarande punkten gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls vad utskottet i mom. a hemställt.

Sedermera gjorde herr talmannen enligt de i fråga om mom. b förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda moment hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Jacobsson begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 99 punkten 14 mom. b, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen änyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr tal-

mannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 101;

Nej — 23.

Därjämte hade 13 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 15—17

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa markförvärv för försvaret jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1

Ang. utvidgning av Grytans skjutfält

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 111, hade Kungl. Maj:t under punkten 1 föreslagit riksdagen att till Vissa markförvärv för armén för budgetåret 1957/58 anvisa ett investeringsanslag av 2 700 000 kronor.

Det av Kungl. Maj:t äskade anslaget var bland annat avsett till förvärv av mark för utvidgning av Grytans skjutfält omkring 12 kilometer sydöst om Östersund.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Erik Olsson* (I: 453) och den andra inom andra kammaren av herr *Lindström* m. fl. (II: 573), hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta den föreslagna utvidgningen av Grytans skjutfält föregås av en förutslättningslös utredning av såväl de ekonomiska som de övningstekniska konsekvenserna av en förflyttning av skjutfältet.

Ang. utvidgning av Grytans skjutfält

Utskottet hade i den nu förevarande punkten av angivna orsaker hemställt,

a) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 453 och II: 573, i vad motionerna avsåge anslaget, till Vissa markförvärv för armén för budgetåret 1957/58 anvisa ett investeringsanslag av 2 700 000 kronor,

b) att motionerna I: 453 och II: 573, i vad de icke behandlats under a, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anförts av, utom annan, herrar *Thun*, *Pålsson*, *Söderberg* och *Akerström*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa,

a) att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 453 och II: 573, i vad de avsåge anslaget till Vissa markförvärv för armén för budgetåret 1957/58 anvisa ett investeringsanslag av 400 000 kronor;

b) att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 453 och II: 573, i vad de icke behandlats under a, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta den föreslagna utvidgningen av Grytans skjutfält föregås av en förutslättningslös utredning av såväl de ekonomiska som de övningstekniska konsekvenserna av en förflyttning av skjutfältet.

Herr PÅLSSON (bf):

Herr talman! Vid denna punkt i det föreliggande utskottsutlåtandet har jag jämte två andra ledamöter av denna kammare och en ledamot av medkammaren anmält en reservation, vilken jag önskar att med några ord belysa och motivera. Reservationen avser uteslutande den under punkten avsedda utvidgningen av A 4:s skjutfält i Brunflo socken av Jämtlands län.

Såsom framgår av reservationen är vi reservanter helt införstådda med det förhållandet, att ifrågakvarande skjutfält bli-

Ang. utvidgning av Grytans skjutfält

vit otillräckligt och att en utvidgning av detsamma är nödvändig, om det skall motsvara nutida krav för övning och utbildning. För sådant ändamål behöver, enligt propositionen, skjutfältet tillföras ytterligare områden om sammanlagt 2 300 hektar, vilka områden är avsedda att förvärfvas från 49 olika fastigheter i orten. Därtill kommer riskområden om cirka 3 500 hektar i enskild ägo jämte viss areal kronomark. Sistnämnda markområden, alltså riskområdena, är emellertid inte avsedda att förvärfvas med äganderätt, utan avsikten är att härvidlag nöja sig med att kronan tillförsäkras avlysningsrätt. Emellertid får man här observera, att den nu föreslagna utvidgningen av skjutfältet endast tillgodoser behovet för dagen men ingalunda medger något utrymme för en utveckling mot än mera effektiva och långskjutande vapen. Det sista är ett konstaterande som också har bekräftats från militärt håll, och det är värt att hålla den saken i minnet då man bedömer denna fråga. Då man emellertid, såsom vi reserverar förmenar, måste räkna med att den fortgående vapentekniska utvecklingen kommer att — i en måhända rätt näraliggande framtid — nödvändiggöra en betydligt större ökning av ifrågavarande skjutfält än den nu av Kungl. Maj:t föreslagna, synes det oss vara förtänksamt att frågan om skjutfältets utvidgning finge bli föremål för ytterligare utredning och bedömande. Det kan nämligen finnas skäl för en flyttning av skjutfältet till annan trakt. Hittills synes inget sådant alternativ ha varit föremål för övervägande, om man undantar ett resonemang om att fjällterräng bedömts såsom olämplig, jag tror till och med att det sagts onaturlig som övningsterräng. Då andra alternativ med säkerhet finnes, skulle en sådan ytterligare utredning som vi reserverar föreslagit kunna åstadkomma en mera långsiktig lösning av skjutfältsfrågan än den som Kungl. Maj:t nu föreslagit.

Innan jag går in på ett närmare belysande av en del detaljer i frågan, vill jag redovisa lantbruksnämndens i Jämtlands län inkoppling på detta ärende. Jag gör

det därför att det i någon mån i skrivningen men framför allt i resonemangen rörande denna fråga gärna göres gällande att lantbruksnämnden varit med om detta förslag. Vi har inte haft anledning — jag säger vi därför att jag själv tillhör lantbruksnämnden och har varit med om handläggningen av ärendet — att bedöma själva sakfrågan som sådan. Vi har ingalunda bedömt de militära motiven för den planerade utvidgningen av skjutfältet — det har vi varken kunnat eller ansett oss böra göra. Lantbruksnämndens engagemang i ärendet har helt och hållet begränsats till en inventering rörande verkningarna för jordbruket i orten av den tilltänkta markexploateringen. Dessutom har nämnden diskuterat ersättningsfrågan, i den mån det gällt att utröna markägarnas intresse av compensation i form av skogsmark i stället för de förlorade områdena. Lantbruksnämnden har också sökt kartlägga de genom de ifrågasatta ingreppen aktualiserade rationaliseringsfrågorna, och vi har med anledning därav låtit någon eller några av våra tjänstemän besöka samtliga markägare som bebor och brukar sina enheter. Vi har också haft överläggningar med skogsvårdsstyrelsen, Skogsägarföreningen och RLF. I samråd med dessa organisationer ordnades i början av mars månad en gemensam överläggning med markägarna. Detta är alltså lantbruksnämndens befattning med ärendet. Vi har ingalunda prövat de militära motiven, och vi har sålunda inte prövat om skjutfältet skall ligga där eller någon annanstans.

Det är klart att behovet av en framtida utvidgning av skjutfältet med hänsyn till den fortgående vapentekniska utvecklingen får bedömas såsom i hög grad realistiskt. Om en sådan ytterligare utvidgning om några år kommer att tvinga sig fram, blir det bland annat fråga om att evakuera och ödelägga två mindre byar, Lundkälen och Storåsen, samt avlysa en allmän väg som för närvarande och enligt nu föreliggande planer ligger i ytterkanten av det s. k. riskområdet. Det blir än vidare sannolikt nödvändigt att evakuera och ödelägga en större by,

Ang. utvidgning av Grytans skjutfält

Brynje, och troligen också ytterligare en allmän vägförbindelse. Det sista har av militärsidans föredragande på avdelningen förnekats, men det är väl inte värt att tro alltför mycket på detta förnekande, ty denna väg ligger också i yterkanten av riskzonen, och det beror väl på åt vilket håll utvidgningen i framtiden kommer att ske.

Den nu aktuella utvidgningen av skjutfältet skulle beröra cirka 1 500 hektar enskild mark, av vilka enligt redovisningen hälften är produktiv skogsmark, andra hälften mark av lägre kvalitet, i betydande utsträckning hänförlig till impediment. Om man vid en framtida utvidgning av skjutfältet får lov att ta in de tre byar jag nämnde, så följer också i det sammanhanget stora och mycket goda skogsmarksområden med, och man får räkna med att en väsentligt större procent fullgod mark kommer att tas i anspråk vid nästa utvidgning, om skjutfältet skall utvidgas åt det håll, där en utvidgning lämpligen kan ske.

Nu vet jag mycket väl, att mot ett sådant resonemang alltid anföres, att detta är rena bagateller; på andra håll får man lov att evakuera ganska många människor i samband med att skjutfälten ordnas — det har nämnts siffror på både 400 och 500 människor. Ja, det bestrider jag inte, men jag gör gällande att det icke är något som helst skäl i detta sammanhang. Här gäller det nämligen en del av landet och ett landskap, där utrymmet är så tilltaget att man kan klara anordnandet av ett skjutfält utan att behöva förflytta människor. Den omständigheten, att det på andra håll i landet är trängre, kan ingalunda utgöra motiv för att man när det gäller detta skjutfält skall flytta byar etc.

Så länge A 4 var ett hästspannt regemente, förelåg behov av ett närbeläget skjutfält, men numera är ju regementet motoriserat och kan helt visst ha sitt skjutfält på betydligt längre avstånd än för närvarande; mellan förlägningsorten och Grytan är det 12 km. Jag är medveten om att den militära expertisen kommer att mot ett sådant påstående säga, att man då förlorar tid och övnings-

timmar. Den argumenteringen kan enligt min, jag medger för all del högst civila mening, inte vara invändningsfri. Ett artilleriregemente skall väl inte endast öva skjutning utan också transporter och därtill hörande organisation, och alla dessa övningsmoment kan helt säkert samordnas vid färder till och från ett längre bort beläget skjutfält. Jag föreställer mig att tid och övningsstimmar kan tillvaratas lika väl på detta sätt som om man ena dagen far ut till Grytan för skjutningar, och andra dagen kör »blindvännor» till Revsund och Bräcke eller andra platser för att öva transportväsen och dithörande organisation.

Det har vidare sagts, att därest skjutfältet skulle flyttas bort från Grytan, så skulle därstädes befintliga byggnader och anläggningar spolieras och förlora sitt värde för kronan. Jag skall inte i detta sammanhang göra någon annan värdebedömning än att jag tillåter mig säga, att de befintliga byggnaderna till övervägande del synes vara rätt enkla trähus från början av seklet och åren närmast efter. Inte heller beträffande anläggningarna i övrigt skall jag konstatera mer än att det tycks saknas en del anläggningar och rätt viktiga sådana. Ortsbefolkningen påstår med bestämdhet, att skjutfältet inte har nöjaktig vattentäkt utan att regementet får köra dricksvatten i tankvagnar från Brunflo samhälle upp till skjutfältet. Jag tror att man inte skall låta sig imponeras av uppgifter om mycket stora anläggningsvärden, som skulle vara i farozonen. För övrigt vill jag tillägga, att om skjutfältet nu utvidgas, så medför även det i någon mån utökade anläggningar, och om skjutfältet sedan måste flyttas vid nästa utvidgning, så är det ju ännu fler byggnader och ännu större anläggningar som spolieras och mister sitt värde. Det är måhända skäl i att redan nu överväga denna sak något mera grundligt.

Jag vill också nämna några ord om flygfältsfrågan vid Östersund och i Jämtland. Det är så, att i kanten på det befintliga och för utökning planerade skjutfältet i Grytan ligger det s. k. Opefältet, som anlades under krigsåren. Nu är det

Ang. utvidgning av Grytans skjutfält

så, att man i Jämtland liksom i andra landsändar arbetar på att få ett civilt flygfält. Jag vill först som sist konstatera att, såvitt jag känner till — och jag borde i någon mån ha förutsättningar att känna till åtminstone de geografiska förhållandena på hemmaplan — vi inte har något annat användbart alternativ för ett civilflygfält inom rimligt avstånd från Östersunds stad än Opefältet. Kommer flygfältet i Grytan att utvidgas, är det fara värt att projektet med Opefältet som trafikflygfält också kommer i farozonen eller rent av spolieras.

Det är gott och väl om sakkunnigt folk på kartskisser ritar in streck som utvisar flygriktningarna för flygplanen, men tyvärr förhåller det sig i en vresig verklighet på det sättet att flygarna, hur skickliga de än är, inte alla gånger kan flyga efter linjer och streck. Det kan inträffa mycket dåliga väderleksförhållanden, och man har fått höra att flygplanen ganska länge fått kretsa ovanför flygplatsen, innan man ansett sig kunna gå ned. Det är väl ändå litet riskabelt att flyga i cirklar och bågar ovanför och i närheten av ett artilleriskjutfält. Jag är inte alldeles ensam om dessa farhågor. Jag såg i en av länets tidningar för gårdagen att där fanns en ledare betecknad »Grytan- och Opefälten». Jag skall inte fresta kammarens tålmod med att citera hela ledaren — långt därifrån — men jag vill ge kammaren ett litet belägg för att de synpunkter jag anfört inte är något påhitt av mig såsom jämtländsk representant här i kammaren. Jag vill ändå i korthet citera litet grand av vad tidningen skriver. I ett avsnitt säges det så här: »Även om en sådan förutsättningslös utredning» — som reservanterna här har yrkat på — »skulle ge vid handen att den nu begärda skjutfältsutvidgningen är den ur nuvarande och framtida ekonomiska samt övningstekniska synpunkter riktiga, skulle en rad irritationsmoment kring projektet elimineras om utredningen kom till stånd.»

Vidare står följande i artikeln: »Den snabba utvecklingen på det försvarstekniska området gör det svårt att förutse

det framtida behovet i fråga om övningsområden och storleken på skjutfält, men militär expertis lär ha uttryckt den åsikten att behov av ytterligare utökning av Grytans skjutfält kommer att uppstå tämligen snabbt.»

Man säger vidare, att det inte enbart gäller den berörda omkringliggande bygden och ägarna av den mark som skall tas i anspråk utan även Östersunds stad och länet i sin helhet.

Jag skall inte citera mera för att inte i onödan trötta kammaren, men jag vill påminna om att vad jag och tidningen här sagt är ett starkt argument för att frågan bör ytterligare utredas.

Det har redan i den tidigare debatten sagts — och jag vill nämna det innan jag lämnar frågan om flygfältet — att det skulle bli ett samarbete med militärerna på Frösön med Frösö flygfält. Det tror jag visst, och jag har ingen anledning att ifrågasätta någonting annat. Det brukar alltid gå bra att komma överens med militärerna men bara till en viss gräns. De kan nämligen av något skäl finna — och det kan vara fullt i sin ordning — att de inte längre kan tolerera något samarbete med de civila, och det är så behändigt att slopa samarbetet, då det inte går att på något sätt argumentera mot de militära skälen — dem får man inte veta, utan det är bara att konstatera fakta. Ett samarbete i denna form är därför ingenting att bygga på när det gäller ett flygfält för civilt trafikflyg.

Till sist vill jag säga några ord om Brunflo samhälle, som närmast beröres av det här utvidgade skjutfältet. Brunflo är en snabbt växande tätort i närheten av Östersunds stad, och tätbebyggelsen växer samman och sträcker sig ut över markerna, allteftersom tomterna närmast centrum blir ianspråktaga. Man kan ifrågasätta, om man bör ha en anordning av detta slag med ett artilleriskjutfält alldeles i kanten av ett kraftigt växande tätortssamhälle. Jag föreställer mig att militärerna behöver ha skjutövningar i natt och mörker, och ganska klart är väl att samhällsborna kan vara i behov av sömn och nattro. Jag kan därför inte

finna att det är lämpligt att ha detta smällande utanför deras förstubro.

Man kan då fråga sig, var övningsområdena finns. Jag tycker att man på militärt håll har gjort saken litet omöjlig. Det må vara, att fjällterrängen inte är lämplig, men då det sägs att det skulle vålla synnerligen stora svårigheter att avstänga dessa fjällområden, må det ursäktas mig om jag inte tror på detta. Fjällområdena är så stora, att det inte är någon risk för att en turist skulle förölyckas av den anledning det här gäller, och om militärerna tror att de kan avskärma ett flygfält intill en tätort och intill allmänna vägar men inte kan klara en avskärmning när de har skjutövning i fjällen, då tror jag att det är mycket underligt ställt med organisationsförmågan. Men jag argumenterar inte mot att skjutövningarna inte kan förläggas till fjällen. Jag tror att det på andra håll finns goda utrymmen med allmän väg, som leder till dessa områden, där det är möjligt att placera detta skjutfält. Jag tror därför att det är riktigt att frågan ytterligare omprövas genom den utredning, som reservanterna har föreslagit.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den föreliggande reservationen.

Herr **OLSSON, ERIK**, (s):

Herr talman! Jag skall nöja mig med att instämma i vad herr Pålsson nu anfört och till det bara lägga, att det råder ganska stor oro inför de framtidsutsikter som här rullats upp för Brunflo kommun och speciellt då de byar som herr Pålsson nämnde. Jag ber också att få instämma i herr Pålssons yrkande.

Herr **GILLSTRÖM** (s):

Herr talman! Jag skulle vilja erinra om att vi här ofta diskuterar och kräver anskaffning av bättre vapenutrustning för vårt försvarsväsen och att vi väl allsammans tämligen enhälligt anstränger oss att göra denna utrustning så bra och så effektiv som möjligt. Men denna utveckling kräver också ökade övningsmöjligheter. Våra skjutfält blir för små med de fina vapen, som vi beslutar an-

Ang. utvidgning av Grytans skjutfält
skaffa. Detta har visat sig i många fall. Jag har haft tillfälle att i fastighetsnämnden deltaga i behandlingen av åtskilliga ärenden, och jag vågar säga att Grytan är det skjutfältsärende som minst av alla ingriper i bygdens och befolkningens liv. Det kommer liknande ärenden i fortsättningen, som är betydligt besvärligare, och det tror jag mig kunna säga, att detta skjutfältsärende relativt sett är ett mycket enkelt problem.

Vad först och främst gäller markens beskaffenhet så framgår av handlingarna att den skogsmark det är fråga om är tämligen värdelös. Hälften är impediment, och den andra hälften mark med mycket låg produktivitet. Det bor inte en enda människa inom området och inte heller inom det skyddsområde som ligger utanför och skall stanna i enskilda ägares händer. Dessutom räknar man med möjligheten — och det har statsrådet också ansett vara möjligt — att markförvärvet skall kunna ske genom byte på sådant sätt att markägare, som nu har sina skiften mycket dåligt arronderade, skall kunna få lika väl belägen mark i stället. Förhållandena skulle bli bättre ur fastighetsbildnings-synpunkt efter sådana byten.

Alla dessa skäl gör att man kan säga att denna skjutfältsfråga inte är något stort problem. Nu begärs det utredning av vissa skäl. Det har redan förekommit en utredning, inte bara en militär utan även en civil. Försvarets fastighetsnämnd är ett utredningsorgan som sysslar med sådana utredningar. Nämnden har ägnat stort intresse åt saken och kommit till det resultatet, att det här inte finns några starkare skäl som talar mot en utvidgning. Utredning har alltså redan verkställts.

När man vidare säger att förslaget inte bör genomföras, därför att man fruktar att krav på ytterligare utvidgningar kan komma, så är dessa farhågor inte grundade på någon framställning från militärt eller annat håll, utan det är här fråga om rena gissningar. Men ingen vet ju vad framtiden bär i sitt sköte. Det kan hända att utvecklingen kommer att gå därefter — därom vet vi

Ang. utvidgning av Grytans skjutfält

ingenting i dag — men man kan inte grunda sina beslut i dag på inbillade framtidsutsikter.

Ett annat skäl som man pekat på är att det skulle vara lämpligare att förlägga fältet i fjällterräng. Även detta har prövats, men det har visat sig vara omöjligt både av övningstekniska och av ekonomiska skäl. I denna kammare är vi ju angelägna att tillse, att övningstiden användes så förnuftigt som möjligt och att man inte slösar bort pengar i onödan på långa transporter.

Slutligen har man sagt att Ope flygfält är hotat till sin existens. Även om det har förklarats att så inte är fallet, har utskottet för säkerhets skull uttalat att utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t utreder och prövar denna fråga, innan beslut fattas om här ifrågavarande markförvärv. Om det föreligger några som helst risker för flygfältet, kommer Kungl. Maj:t självfallet inte att genomföra saken.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr PÅLSSON (bf):

Herr talman! Bara ett kort replik. Herr Gillström säger att markägarna blir kompenserade för sina förlorade skogar. Det är väl en sanning med viss begränsning. Man vet inte alls hur det kommer att förhålla sig. Här har domänverket medgett att det kan ställa två kronoparker och en del av en tredje park till förfogande, men då vill man ha kompensation av lantbruksnämnden. Det har vi erbjudit verket i en annan socken, men verket har ännu så länge inte antagit erbjudandet, och vi har inte haft behov att pressa saken, ty vi har inte vetat om det blir någonting av det nu föreliggande förslaget. Men om dessa kronoparker nu skulle stå till förfogande vill jag bara tala om, att de är sämre belägna än de skiften vederbörande förlorar, därför att till åtminstone en av parkerna, Sing-sjölandet, som för övrigt är den största, är det ungefär två mil utan väg. Man bör sålunda inte skryta med att detta är någon särskilt bra lösning. Den kan möjligen vara nöjaktig, om statsverket vill

åta sig att bygga väg till kronoparken i fråga.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till reservationen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Thun m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Pålsson begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 100 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Thun m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Pålsson begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 103;

Nej — 19.

Därjämte hade 9 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 2—4

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. tidpunkten för inryckning till första tjänstgöring vid armén

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder för flyktingstudenter m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 32 § 3 mom. och 33 § 1 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 19, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående anskaffande av en offset- och koppartrycksrotationsmaskin för sedeltryckeriet, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. tidpunkten för inryckning till första tjänstgöring vid armén

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 22, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 27 § 1 mom. B. värnpliktslagen den 30 december 1941 (nr 967), dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 22 februari 1957 dagtecknad proposition, nr 83, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om ändrad lydelse av 27 § 1 mom. B. värnpliktslagen den 30 december 1941 (nr 967).

I propositionen hade redogjorts för vissa tilltänkta åtgärder för att ernå bättre överensstämmelse mellan tidpunkterna för avläggandet av kvalificerad slutexamen vid civila läroanstalter och in-

ryckning till första tjänstgöring vid armén. I anslutning härtill hade föreslagits sådan ändring i värnpliktslagen, att Konungen skulle äga förordna om minskning av tiden för första tjänstgöring med högst sju dagar i fråga om armén tilldelade värnpliktiga, vilka uttagits för underbefälsutbildning. Minskningen av utbildningstiden avsågs skola kompenseras genom en motsvarande avkortning av det sedvanliga övningsuppehållet under sommaren.

I samband med propositionen hade utskottet förehått två i anledning av densamma väckta motioner, nr 424 i första kammaren av herr *Ohlsson, Ebbe*, och nr 531 i andra kammaren av herr *Nestrup*.

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att den föreslagna ändringen av värnpliktslagen måtte utföras så, att den 16 maj bleve normal inrykningsdag för studenter uttagna till underbefälsutbildning.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition, nr 83; samt

B. att förevarande motioner, I: 424 och II: 531, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut anfört och hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anmälts, av fru *Hamrin-Thorell* och herr *Rimmerfors*, vilka dock ej antytt sin mening.

Fru HAMRIN-THORELL (fp):

Herr talman! Jag har till det utlåtande som vi nu behandlar fogat en blank reservation. Bakom denna döljer sig följande resonemang.

År 1955 var man i skolorna nödsakad att dela studentexamen för att möjliggöra för den del av de manliga studenterna som skulle rycka in till värnplikts-tjänstgöring att göra detta vid den tid som de militära myndigheterna hade bestämt. Denna delade studentexamen väckte stor irritation hos alla berörda parter: lärare, elever och målsmän.

Ang. tidpunkten för inryckning till första tjänstgöring vid armén

I den nu föreliggande propositionen föreslås, att inryckningstiden fortfarande skall förläggas så, att studentexamen för en del av eleverna måste avläggas tidigare. Skolöverstyrelsen har i alla fall förklarat, att någon delning inte skall behöva ske. I stället skall censorkontrollen minskas och antalet censorer ökas. Dessa åtgärder måste rimligen medföra vissa olägenheter. Inte heller har — och det påpekar utskottet i sitt utlåtande — privatisterna kommit in i bilden. Med anledning av propositionen har framlagts en motion. Det antal dagar som skiljer de militära myndigheterna och motionärerna är tre, säger tre dagar. För en som inte är militär utan helt enkelt målsman förefaller det ganska obegripligt, att dessa tre dagar skall betyda så mycket ur militär synpunkt, att man skall behöva trassla till det så här. Det må väl ursäktas mig — och jag antar många med mig — om man inte får den djupa respekt som man bör ha för de militära myndigheternas förmåga att reda ut en något invecklad situation och organisera sitt arbetsområde. När de inte kan klara upp en så pass enkel organisationsfråga som att skjuta på de värnpliktiga studenternas inryckning tre dagar i fredstid, frågar man sig, hur det skall gå, om vi får krig och militärerna ställs inför dess fruktansvärda krav på organisation.

Jag har intet yrkande, herr talman, men jag har velat framföra dessa synpunkter.

Häri instämde herr *Lundström* (fp).

Herr **OHLON** (fp):

Herr talman! Jag ber också att få instämma i och stryka under vad fru Hamrin-Thorell yttrade, att vad som här föreslås vittnar om en betänklig brist på organisationsförmåga hos dem det vederbör.

Herr förste vice talmannen **STRAND** (s):

Herr talman! Såsom framgår av numreringen på utskottets utlåtande har det legat en tid för att vi skulle få litet bättre

klarhet i möjligheten att i utskottets utlåtande åstadkomma några data, som skulle ange en bättre samstämmighet mellan skolmyndigheterna och de militära myndigheterna. Det har emellertid inte varit möjligt att åstadkomma någonting, som skulle kunna föra tidsperioderna närmare varandra, och utskottet har inte haft möjlighet att föreslå något, som skulle kunna minska den skiljaktighet, som fru Hamrin-Thorell påtalat.

Vi har därför endast att räkna med att trots de angivna data i lagen det ändå skall vara möjligt att få det hela att gå ihop.

Jag hemställer om bifall till utskottets utlåtande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dispositionen av vissa prisutjämningsavgiftsmedel jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 245, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m., såvitt avser kronoparken Bogesund i Stockholms län m. fl. fastigheter; och

nr 246, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan rörande Fiskerilånefonden jämte i ämnet väckta motioner.

Anmälades och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

Ang. förhindrande av roulettspel på restauranger

nr 539, av herrar *De Geer* och *Sveningsson*,

nr 540, av herrar *Bengtson* och *Gustafsson*,

nr 541, av herr *Svärd*,

nr 542, av herr *Bergh, Ragnar*, och herr *Svärd*,

nr 543, av herr *Bergh, Ragnar*, m. fl.,

nr 544, av herr *Ohlön* m. fl.,

nr 545, av herr *Ohlön* m. fl.,

nr 546, av herr *Ohlön* m. fl., samt

nr 547, av herrar *Lindblom* och *Lundström*,

alla i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående komplettering av rikstatsförslaget för budgetåret 1957/58, m. m.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 23.58.

In fidem

G. H. Berggren

Torsdagen den 16 maj

Kammaren sammanträdde kl. 15.00.

Justerades protokollen för den 10 in-
nevarande månad.

Ang. förhindrande av roulettspel på restauranger

Ordet lämnades till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet **LANGE**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr *Sveningssons* interpellation angående förhindrande av roulettspel på restauranger, och nu anförde:

Herr talman! Herr *Sveningsson* har i en till mig riktad interpellation frågat, om jag anser, att roulettspel på restauranger kan tillåtas med stöd av lotteriförordningen, och om jag vill medverka till att sådana åtgärder vidtages att äventyrligt spel med pengar förhindras på våra restauranger.

Såsom herr *Sveningsson* anför, har roulettspel på senare tid börjat förekomma på restauranger — för närvarande antagligen på ett femtiotal. Roulettspelen har därvid betraktats som lotteri, och anordnandet sker med stöd av 2 § lotteriförordningen eller samma bestämmel-

ser som möjliggör de sedan länge förekommande roulettspelen i samband med tivoli och liknande offentliga nöjeställningar. Bestämmelsen medger att efter anmälan till polismyndigheten i samband med bl. a. offentlig nöjeställning sådant lotteri får anordnas, i vilket insatsen uppgår till högst 50 öre och värdet å högsta vinsten ej överstiger 10 kronor. Vinst skall utgå i form av anvisningar eller polletter, som gäller endast inom området för tillställningen och som icke kan växlas i pengar.

Otvivelaktigt är roulettspel att anse som lotteri i lotteriförordningens mening. Redan i samband med förordningens tillkomst uttalade första lagutskottet i sitt av riksdagen godkända utlåtande att lotteribegreppet även omfattade roulettspel. Emellertid är att bedöma, huruvida roulettspelen — utom att vara att anse som lotteri — jämväl är att betrakta som äventyrligt spel enligt 11 kap. 12 § strafflagen. Enligt detta lagrum är det belagt med straff att anordna äventyrligt spel för allmänheten eller att tillåta sådant spel i lokal, exempelvis restauranglokal, som upplåtits åt allmänheten. Skulle roulettspelen falla härunder, är det alltså ej tillåtet. Det föreligger, såvitt jag vet, icke något prejudice-

Ang. förhinderande av roulettspel på restauranger

rande domstolsavgörande i frågan, huruvida det begränsade roulettspel, som förekommer på restaurangerna, är äventyrligt spel eller ej. Men spörsmålet har nyligen på hemställan av kontrollstyrelsen prövats av riksåklagarämbetet, som därvid kommit till det resultatet att det begränsade roulettspel, som det här är fråga om, icke är att betrakta som äventyrligt spel. Ämbetets ståndpunkt torde överensstämma med en flerårig praxis hos polismyndigheterna, som inte funnit anledning inskrida mot det roulettspel i begränsad form, som efter anmälan till vederbörande polismyndighet anordnats på tivoli och restaurang.

Är alltså roulettspel av förevarande slag ej att betrakta som äventyrligt spel, förutsättes för att spelet lagligen skall kunna anordnas att den av mig nyss återgivna bestämmelsen i lotteriförordningen iakttages. Möjligheten är sålunda inskränkt till spel med mycket låga insatser och vinster.

Emellertid är att märka att myndigheterna torde ha vissa möjligheter att på restauranger förhindra även roulettspel av det begränsade slag som lotteriförordningen medger. Förordningarna om rusdrycks- och ölförsäljning torde således ge länsstyrelserna rätt att vid meddelande av utskänkningstillstånd föreskriva att roulettspel inte får förekomma i samband med utskänkningen. Såsom herr Sveningsson påpekat, har överståthållarämbetet redan begagnat sig av denna möjlighet. Kontrollstyrelsen har också i skrivelse den 3 april 1957 till intendenterna för utskänkingsärenden framhållit angelägenheten att de med länsstyrelserna tar upp frågan om meddelande av sådana föreskrifter, då utskänkningstillstånd för rusdrycker lämnas.

Utskänkningsförfattningarna ger för övrigt länsstyrelserna möjlighet att ingripa även under löpande utskänkingsperiod. Skulle roulettspelets bedrivande medföra att utskänkingsrörelsen icke fyller kraven i fråga om nykterhet, ordning och trevnad, torde länsstyrelserna kunna förbjuda spelet. En likartad föreskrift finns också i kungörelsen om al-

koholfria drycker; ingripande kan alltså ske även om utskänkning av rusdrycker eller öl inte skulle äga rum på restaurangen.

Ytterligare torde vissa möjligheter till ingripande finnas enligt ordningsstadgan för rikets städer. Roulettspel efter anmälan till polismyndigheten kan äga rum blott vid en tillställning av visst slag. Regelmässigt torde det på restaurangerna vara fråga om allmänna nöjestillställningar. En sådan kan i städerna och vissa därmed jämställda tätorter anordnas endast efter anmälan till polismyndigheten, som äger meddela ordningsföreskrifter för tillställningen och som därvid torde kunna förbjuda roulettspel. Den allmänna ordningsstadgan, som vid nästa årsskifte träder i stället för den nu gällande stadgan, innebär närmast en skärpning i förevarande hänseende. Förutom att den i vissa fall kräver tillstånd för nöjestillställningar, kan den nämligen göras tillämplig även på landsbygden. Såväl vid anmälan som vid tillstånd kan ordningsföreskrifter utfärdas av samma innehåll som enligt gällande stadga.

Vad jag nu sagt om roulettspel gäller naturligtvis i tillämpliga delar även andra liknande spel.

De anförda bestämmelserna synes ge myndigheterna tillräckliga befogenheter att förebygga vådor av roulettspel på restaurang. Jag anser mig därför icke för närvarande böra föreslå särregler för lotteri på restaurang eller vidta någon annan åtgärd, som kan ankomma på chefen för handelsdepartementet, i syfte att förhindra roulettspel och liknande på restaurangerna.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Till statsrådet och chefen för handelsdepartementet ber jag få framföra mitt tack för svaret på min interpellation. Jag tackar även för svarets innehåll i det avseendet att, även om gällande lotteriförordning icke kan användas till att förhindra uppkomsten och förekomsten av roulettspel, statsrådet lämnar klara anvisningar om att länsstyrelserna och polismyndigheterna

Ang. förhindrande av roulettspel på restauranger

har andra möjligheter till sitt förfogande att kunna förhindra detta ur mina synpunkter olämpliga och äventyrliga spel.

Förekomsten av roulettspel på restaurangerna har hastigt spritt sig över landet, och med erfarenhet av hur allmänt detta spel är bara i Älvsborgs län skulle jag tro att det för närvarande sammanlagt rör sig om ett betydligt större antal platser än ett 50-tal i hela landet, där man har dessa anordningar.

I gårdagens stora sprit- och öldebatt här i riksdagen diskuterades även den starkt minskade omsättning som drabbade många restauranger efter den 1 oktober 1955, när beslutet om den fria spriten trädde i kraft. Jag anser att det finns ett samband mellan dessa händelser och roulettspelens införande. Restaurangerna söker efter alla möjligheter att öka sin omsättning och släpper därför in dessa spel, då vinsterna i spelet måste användas för inköp på restaurangen. Jag vill dock säga, att man inte kan lösa och inte klara av någon restaurangkris med hjälp av dessa spel. För den lösningen vill det till andra åtgärder.

Med stöd av den prövning som riksåklagarämbetet har vidtagit efter framställning av kontrollstyrelsen anser statsrådet, att lotteriförordningen kan tillåta roulettspel, och konstaterar, att sådana anordningar länge har förekommit efter anmälan till polismyndigheterna i samband med tivoli och liknande offentliga nöjesanordningar. När det i den nu gällande lotteriförordningen, som antogs av riksdagen 1939, talas om marknads- och tivolinöjen, har jag ganska svårt att tro, att man vare sig då eller nu kan inordna även restaurangföretag under uttrycket marknads- och tivolinöjen.

Ett annat förhållande, som bestämt talar för att man, när lotteriförordningen antogs av riksdagen 1939, icke alls tänkte på att roulettspel skulle förekomma på svenska restauranger, är ju att dessa spel var restaurangförbjudna i ett annat sammanhang. Ända fram till den 1 oktober 1955, när den nya nykterhetslagstiftningen började tillämpas, var dessa spel förbjudna enligt bestämmelser intagna i

de kontraktsformulär, som kontrollstyrelsen tillhandahöll systembolagen och som systembolaget utfärdade med respektive restaurangföretag.

I herr statsrådets svar finner jag även en viss tveksamhet om hur det kan vara med möjligheterna och rättigheterna i detta fall. Jag finner denna tveksamhet framgå bland annat i följande stycke: »Emellertid är att bedöma huruvida roulett-spelet — utom att vara att anse som lotteri — jämväl är att betrakta som äventyrligt spel enligt 11 kap. 12 § strafflagen. Enligt detta lagrum är det belagt med straff att anordna äventyrligt spel för allmänheten eller att tillåta sådant spel i lokal, exempelvis restauranglokal, som upplåtits åt allmänheten. Skulle roulett-spelet falla härunder är det alltså ej tillåtet.»

När statsrådet framhåller, att ärende om roulettspels användande på restaurang icke har, såvitt känt är, varit prövat vid domstol och när riksåklagarämbetet icke haft något att erinra, antager man att det icke faller under strafflagens bestämmelser om äventyrligt spel. Det skulle vara av intresse att ett ärende av detta slag blev domstolsprövat, ty det finns starka skäl som talar för, och det finns annan högststående juridisk sakkunskap, som hävdar den uppfattningen, att roulettspel är att hänföra till sådant äventyrligt spel, som numera i strafflagen är helt förbjudet. Vad lotteriförordningen ger möjlighet och tillåtelse till tolkas också i detta fall mycket olika från den ena platsen och den ena staden till den andra.

En annan synpunkt jag gärna vill anlägga på denna fråga är den, att när lotteri skall anordnas i ett större sammanhang, när tillstånd skall beviljas av länsstyrelse eller av Kungl. Maj:t, är man, såvitt jag vet, mycket noga i det avseendet att enskild person eller några privata intressen icke får skaffa sig några inkomster eller någon ekonomisk vinning på anordnandet av lotteri. Lämnas lotteritillstånd, så lämnas detta till ett bestämt ändamål. Det skall vara ett välgörande, kulturellt eller allmännyttigt ändamål av något slag.

Ang. förhinderande av roulettspel på restauranger

När det gäller roulettspelen på restaurangerna har i vissa fall enskilda personer gjort innehavet av ett antal rouletter till ett eget och privat affärsföretag, de reser från den ena restaurangen till den andra och ordnar dessa roulettkvällar. Jag skulle tro att dessa företagare i denna bransch är de, som tar hem de verkliga vinsterna och som på så sätt skaffar sig betydande inkomster. Kan det verkligen vara meningen att enskilda personer med stöd av lotteriförordningen skall kunna driva dylika tvivelaktiga affärsföretag, som strider mot principerna med anordnandet av lotteri i andra och större sammanhang?

Jag delar kontrollstyrelsens uppfattning, då den i ett cirkulär, som gått ut till alla intendenter för utskänkningsärenden och till alla polismyndigheter, åtminstone i Älvsborgs län, har sagt att den icke finner det vara lämpligt ur rusdryckslagstiftningens synpunkt att dessa spel förekommer i samband med utskänkning av rusdrycker. I spritpåverkat tillstånd väckes det spelintresse hos många individer, som kanske annars slumrar, och äventyrligt spel i mindre omfattning kan lätt övergå till äventyrligt spel av större mått.

Jag vill än en gång uttala min tack-samhet för att statsrådet i sitt svar anvisar de möjligheter, som länsstyrelserna i likhet med överståthållarämbetet och polismyndigheterna har när det gäller att avstyra införandet av äventyrligt spel och tivolinöjen på restaurangerna. Jag hoppas att samtliga länsstyrelser skall använda dessa möjligheter på samma effektiva sätt som överståthållarämbetet har gjort här i Stockholm, genom att när utskänkningstillstånd lämnas till restaurangerna förbjuda förekomsten av roulettspel. Vad icke nöjesliv, restauranger och allmänhet tål i Stockholm bör inte planteras ut och förekomma på landsbygden och i andra delar av landet.

Den allra sista delen av interpellationssvaret, där statsrådet säger, att han för närvarande icke anser sig böra föreslå några särregler för lotteri på restauranger, tolkar jag på det sättet, att skulle

sådana förhållanden inträda, som gör särregler ännu mera angelägna och nödvändiga, kommer, hoppas jag, statsrådet icke att tveka utan att föreslå de åtgärder som kanske vid en litet senare tidpunkt anses böra komma till användning.

Roulettspelen, som har trängt in på restaurangerna, bör så snart som möjligt flyttas tillbaka igen till de tivoli- och nöjesanordningar av detta slag där de mera hör hemma.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Föredrogos och hänvisades till bevillningsutskottet nedannämnda motioner:

nr 535, av fru *Wallentheim* m. fl.; och nr 536, av herr *Öhman* m. fl.

Vid föredragning av den av herr *Elofsson, Gustaf*, m. fl. väckta motionen nr 537 hänvisades densamma, i vad den avsåg de delar av Kungl. Maj:ts proposition angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1957/58, m. m., som hänvisats till bevillningsutskottet, till detta utskott samt i övrigt till statsutskottet.

Föredrogos och hänvisades till bevillningsutskottet nedannämnda motioner:

nr 538, av herr *Sundin*;
nr 539, av herrar *De Geer* och *Sveningsson*; samt
nr 540, av herrar *Bengtson* och *Gustafsson*.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet herr *Svärd*s motion nr 541.

Vid föredragning av den av herr *Bergh, Ragnar*, och herr *Svärd* väckta motionen nr 542 hänvisades densamma, i vad den avsåg de delar av Kungl. Maj:ts proposition angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1957/58, m. m., som hänvisats till bevillningsutskottet, till detta utskott samt i övrigt till statsutskottet.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den av herr *Bergh, Ragnar*, m. fl. väckta motionen nr 543.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet den av herr *Ohlon* m. fl. väckta motionen nr 544.

Vid föredragning av den av herr *Ohlon* m. fl. väckta motionen nr 545 hänvisades densamma, i vad den avsåg de delar av Kungl. Maj:ts proposition angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1957/58, m. m., som hänvisats till bevillningsutskottet, till detta utskott samt i övrigt till statsutskottet.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den av herr *Ohlon* m. fl. väckta motionen nr 546.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den av herrarna *Lindblom* och *Lundström* väckta motionen nr 547.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets memorial nr 29, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1956/57 till Understöd åt fiskare, godkändes den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen.

På framställning av herr talmannen medgav kammarerna, att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan finge uppskjutas till ett annat sammanträde.

Tillika belöts, på framställning av herr talmannen, att statsutskottets utlåtanden nr 103—105 skulle på föredragningslistan för morgondagens sammanträde uppföras näst efter tredje lagutskottets utlåtande nr 20 samt att allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 28 och 29 skulle sättas sist på samma föredragningslista.

Herr SVENINGSSON (h) erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Jag vill till kammarernas protokoll få antecknat, att omröstningsresultatet i går från voteringen om det 3,6-procentiga ölet visar, att jag vid röstavgivningen röstat för utskottets förslag. Jag hade emellertid undertecknat avslagsmotionen och hade vid voteringen för avsikt att rösta för reservationen, således för avslag på utskottets förslag.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarernas sammanträde avslutades kl. 15.21.

In fidem

G. H. Berggren